ELENA RJEVSKAIA

MIROS DE MIGDALE AMARE

• Din notele unui translator militar •

Roman-document

Versiune românească de:
PENKE MUȘATESCU

Editura MERIDIANE
1979

Adolf Hitler, Martin Bormann, Karl Dönitz, Heinrich Himmler, Adolf Eichmann, Rudolf Hess, Alfred Rosenberg, Benito Mussolini, Joachim von Ribbentrop, Josef Mengele

• DINCOLO DE VARȘOVIA

Către sfârșitul anului 1944, armata a 3-a de șoc, la al cărei stat major lucram ca translator militar, a fost transferată în Polonia. Era pentru întâia oară de la începutul războiului când armata noastră avea ocazia să se deplaseze pe calea ferată. Trecusem de Siedlce. Mă aflam într-un vagon de marfă amenajat pentru transportul de oameni. Ușile fiind trase, din mersul trenului am zărit o ferestruică luminată, cu un brăduleț pe prichici. Crăciunul.

Trei ani de-a rândul străbătusem cu piciorul un pământ care nu cunoscuse decât un singur lucru, războiul. Și-aici, după fereastra aceasta văduvită de perdele, ce-mi străfulgerase prin fața ochilor, avea loc o sărbătoare oarecare, necunoscută, dar care, indiferent dacă era tristă, apăsătoare și sărăcăcioasă, era totuși o sărbătoare, tulburând și răscolind o sumedenie de gânduri despre vremurile când domnea pacea.

Iar înaintea noastră se afla Varșovia.

Am pătruns în oraș prin suburbia Praga, pe care apele Vistulei o despărțeau de celelalte cartiere. De pe maluri, o ceață geroasă se ridica asupra ruinelor orașului. Lângă podul de pontoane o santinelă cu caschetă își freca urechile degerate. Ruinele podurilor, care fuseseră aruncate în aer și se prăbușiseră în Vistula, se ridicau din undele fluviului ca niște steiuri de piatră gârbove. Câțiva soldați polonezi evacuau apa din pontoane.

Ceea ce ne-a fost dat să vedem pe malul acela nu se poate reda în niciun fel de cuvinte. Ruinele acestui oraș mândru, tragismul și măreția Varșoviei, ne vor rămâne pentru totdeauna în memorie.

După luptele pentru Varșovia, trupele frontului nostru, desfășurând o ofensivă încununată de succes, continuau să înainteze năvalnic spre vest. Treceam în goană pe lângă vechi troițe ce se înălțau pe ambele părți ale șoselei, pe lângă panouri de lemn cu afișe înfățișând un ostaș așezat, care își lega moletierele: „Vom ajunge la Berlin!”

Pe drum ne-a ajuns din urmă un ordin pentru o haltă de-o zi în N. (Am uitat denumirea localității). De la această așezare mi-au rămas în amintire aspectul jalnic al căsuțelor năruite și ciuruite, firma de tinichea ruginită a unei franzelării, *Pieczywo,* care se bălăbănea agățată de un fir de telegraf, o ușă care nu se mai putea închide, fiind scoasă din țâțâni, și scrâșnetul cioburilor de sticlă și al pietrișului sub picioare.

La șase zile după eliberarea Varșoviei, unitățile noastre cuceriseră orașul Bromberg (Bydgoszcz, în poloneză) și înaintau fără curmare, urmărind inamicul în retragere. Străzile erau cuprinse de o însuflețire neobișnuită. Toată populația Bydgoszcz-ului ieșise buluc din case. Lumea se îmbrățișa, plângea, râdea. Și fiecare își prinsese la piept un steguleț național, roșu-alb. Copiii alergau, luându-se la întrecere și strigau cât îi ținea gura, încântați de stridența propriilor țipete. Mulți dintre ei nici nu-și putuseră închipui că glasul lor dispune de asemenea posibilități extraordinare, iar alții, ceva mai mari, uitaseră despre asta în cei cinci ani întunecați de asuprire, spaimă și samavolnicie, când nu li se îngăduise nici măcar să vorbească mai tare. Era suficient să se ivească un rus pe stradă, că mulțimea se și îngrămădea în jurul lui. În ciuda gerului de ianuarie și a ninsorii, orașul arăta primăvăratic datorită puhoiului de oameni și larmei glasurilor de copii.

Peste puțin timp, în Bydgoszcz au început să se concentreze prizonierii militari eliberați din lagărele fasciste: francezi, englezi supli și înalți, echipați în uniforme kaki. Italienii, până nu demult aliații nemților, și care acum se pomeniseră și ei în spatele sârmei ghimpate, se țineau la început mai la o parte de ceilalți, dar în cele din urmă au fost atrași și ei de tumultul general, sărbătoresc.

Ocupând partea carosabilă, nemaiferindu-se de mașini, soldați ruși și polonezi pășeau laolaltă, îmbrățișându-se cu eliberații de toate naționalitățile. Izbucneau cântece... Pe trotuar, un bătrân orb își croia drum cu un steguleț bicolor prins la căciula înaltă din blană de caracul și purtând pe mânecă o banderolă cu cercuri galbene și negre, însemnul orbilor. Își întindea gâtul, lacom, să perceapă sunetele străzii.

Un soldat polonez, bine afumat, pășea braț la braț cu doi sergenți francezi. Iar un prizonier american, aviator, într-un

combinezon de camuflaj și cu capul descoperit, îi oprea pe toți cei care îi ieșeau în cale, râzând vesel și fericit.

În răspântia drumurilor dădea și o stradelă dosnică, îngustă, unde larma sărbătorii nu putea răzbate. De-a lungul acesteia se desfășura un șirag de oameni cu boarfele încărcate în cărucioare, săniuțe, sau purtându-le în cârcă. Erau nemții stabiliți în cătune în timpul ocupației, care se strămutau de pe aceste meleaguri și porneau dumnezeu știe încotro. Un adolescent polonez, cu patine, aflat în fruntea unei cete de băiețandri, le tăia drumul. O nemțoaică vârstnică, înfășurată într-un pled gros pe care-l purta peste palton, se străduia să-l lămurească, însă el bătea cu un băț, în disperare, peste bocceluța cu boarfe și țipa la dânsa: „De ce nu vorbești în limba poloneză? De ce nu știi poloneza?” L-am apucat de umăr: „Ce faci? Lasă-i în pace!” Și-a ridicat fața spre mine, ochii îi erau scăldați de ură și lacrimi. Mă privea, mai precis se uita la scurta mea și la steluța de pe căciulă, și apoi și-a văzut de drum. Însă de la distanță ne arunca priviri îngrijorate: i se părea inadmisibil ca nemții să umble astăzi nestânjeniți pe pământ, după toate câte se întâmplaseră.

Un val de entuziasm ne-a împins iarăși în largul străzii. Aici oamenii se simțeau uniți de sentimentul generos al libertății și în ziua aceea nimeni nu precupețea nimic față de aproapele său.

Nici n-am băgat de seamă cum, laolaltă cu puhoiul mulțimii, m-am pomenit dintr-odată la bariera orașului. Pe șosea ne venea în întâmpinare o coloană purtând în frunte o pânză de steag alb-roșu-albastru. Când coloana s-a apropiat și mai mult, am constatat că erau prizonieri de război francezi îmbrăcați în mantale ferfenițite, iar printre ei se găseau și femei, înfășurate în pături, în pânze de saci și chiar în zdrențe. Erau evreicele din lagărul de concentrare. Pe toată distanța, vreo zece kilometri, de la lagăr până în oraș, francezii căraseră bagajele tovarășelor lor de călătorie. Deși nu reprezentau cine știe ce, totuși era firesc ca și un ac să atârne greu atunci când un om chinuit se află de multă vreme pe drum.

Cam a patra zi, după ce armatele noastre eliberaseră orașul Bydgoszcz și-i alungaseră pe germani mai departe, spre vest, iar în localitate rămăseseră doar câteva detașamente rusești, s-a primit o informație: nemții din nord pregătesc o contraofensivă asupra orașului.

Întâmplarea de mai jos a avut loc în toiul nopții, când patrulele comandamentului au adus un „prizonier” pe care îl reținuseră. Era un soldat rebegit de ger, îmbrăcat cu o manta lungă până-n dușumea, cu capul înfășurat într-o basma femeiască, așa cum obișnuiau germanii din pricina frigului. Învingându-și spaima de la început, după ce a apucat să se dezmorțească nițel, neamțul porni să se agite, trăgându-și de pe el mantaua și basmaua. De sub manta se ivea un palton cu etolă de samur, iar de sub palton o rochie strâmtă, dreaptă șic pe șolduri, și sub basma un păr ondulat, de culoarea paiului.

Pe scurt, era vorba de o femeie nu de un soldat, Martha Katzenmayer, de la casa de toleranță germană de pe Flünderstrasse nr. 15. Fugise împreună cu un ostaș, care dormise peste noapte la ea. Acesta se constituise prizonier, după puțină vreme, iar femeia, pe jumătate înghețată, pornise de una singură în pribegie, luând-o îndărăt. Pe drum îi ieșiseră înainte camioanele cu soldați din Armata Roșie și cuiva, care ședea la adăpost într-o cabină, i se făcuse milă de muierușca aceea tremurând într-un palton uzat și-i azvârlise o manta din capturile de război.

Iată povestea ei, în câteva cuvinte. Se născuse la sfârșitul celui dintâi război mondial. Rămăsese de timpuriu fără mamă, iar tatăl, invalid de război și bețiv, căsătorindu-se pentru a doua oară, o dăduse la un orfelinat. La ieșirea din casa orfanilor Martha Katzenmayer, conform noilor legi naziste, fusese supusă unui examen: urma să răspundă la întrebările: când s-a născut Hitler, când se născuseră părinții acestuia, care era diferența dintre masă și scaun, când a fost descoperită America, ș.a.m.d. În cele din urmă, întrebările fiind prea numeroase, fata s-a zăpăcit și a încurcat răspunsurile. S-a fixat un nou examen. Și iarăși a căzut.

Erbgesundtheitsamt (Departamentul stabilirii sănătății ereditare) o considerase de speță inferioară și, în conformitate cu legile hitleriste, o supusese unei operații de sterilizare pentru a se preîntâmpina degenerarea rasei. Conform acelorași legi, i se interzicea căsătoria. Numai un bărbat trecut de patruzeci și cinci de ani putea primi aprobarea s-o ia de soție, însă cu condiția să fie, asemenea ei, sterilizat. Rușinea și mizeria o eliminaseră din viața normală și o conduseseră spre casa de toleranță.

O priveam cu ochii holbați. Era cu totul firesc din partea mea, cu atât mai mult cu cât nu mai auzisem despre așa ceva.

Datorită întrebărilor, a atenției manifestate față de ea și a faptului că în odaie era cald, femeia s-a înviorat și, cu o mișcare cochetă, și-a răscolit părul. „*Fräulein* locotenent, vă rog să mă credeți, nici nu știți ce dureros este să n-ai voie să te măriți! Și-apoi, aș fi dorit să am și eu un bărbat tânăr”. Blestema viața din Breslau, unde stabilimentul lor era frecventat de muncitori constructori, zgârciți și îngălați. Aici, la Bromberg, fusese cu totul altceva, se aflau pe vadul drumului care ducea de pe frontul de Est spre *Vaterland.* „Dacă soldatul posedă un *Urlaubschein* (permis de concediu) și vrea să doarmă o noapte întreagă, atunci plătește suta de mărci. Ah, soldații de pe front au avut totdeauna bani cu ghiotura”. Aici ar fi izbutit să economisească bani albi pentru zile negre, pentru bătrânețe. Și, mai știi, dacă treburile ar fi mers și mai departe tot atât de bine, era posibil ca, agonisind ceva capital, să-și înjghebeze și o afacere proprie.

Vorbea întruna. Iar noi tăceam deprimați, asurziți.

Martha Katzenmayer plecă.

Undeva, foarte aproape, porneau să bubuie tunurile de mare calibru.

Peste noapte, inamicul a încercat să contraatace. Și când, în cele din urmă, trupele noastre au luat contact cu vrăjmașul iar ofensiva lui s-a împotmolit, totul a reintrat în normal și, deși s-ar fi cuvenit să ne așteptăm la o repetare a contraatacului, situația a devenit clară, deoarece starea de alarmă fusese generată de incertitudine.

În cursul dimineții am trecut pe la comandament. Două femei de cetățenie germană, care fuseseră reținute în cursul nopții de patrula comandamentului, călugărița Eleonora Busch, având pe cap un uriaș capișon scrobit, și dansatoarea de cabaret Hilde Blaurock așteptau să li se verifice actele. Hilde Blaurock ridicându-și nițel fusta, a extras din ciorap un flaconaș cu parfum, și-a stropit mâinile, s-a tamponat cu degetul prin preajma ochilor, și-a mirosit palmele, s-a lins pe buzele cărnoase, și-a corectat nodul modern de pe frunte al baticului de lânică, și-a zdrăngănit cerceii lungi de sticlă și a pornit să umble prin odaie, pășind mlădios.

Martha Katzenmayer a apărut și ea, somnoroasă, îmbrăcată într-o manta soldățească verde, pe care o târa în urmă pe podea. De sub manta i se vedeau picioarele slabe, cu ciorapii burlan. Funcționarul polonez i-a înapoiat călugăriței actele, apoi o strigă pe Martha și o întrebă unde locuiește. Martha, temându-se să nu fie iarăși reținută, ceru îngăduința să-și lase aici mantaua și se îndreptă spre masă, ținând în mână niște bocanci mari, cu ținte, soldățești.

Dansatoarea de cabaret, auzind denumirea străzii, celebră prin casele ei de toleranță, se lăsă cu spatele pe perete și porni să râdă în hohote, cu un glas răgușit, bărbătesc. Călugărița, fiindu-i frică să nu zâmbească cumva, își mușcă buza de jos până și-o învineți.

Ostașul de pe scaun îi spunea Marthei Katzenmayer, vorbindu-i rusește, tare, ca unei surde:

— Ți s-a desființat, tanti, specialitatea! – și i-a înmânat adeverința.

În camera de trecere, rămasă pustie, dădu buzna o femeie slăbuță, tot nemțoaică refugiată. Căuta un copil, un băiețel de cinci ani, pe care în ajun îl pierduse în gară.

În timp ce funcționarul polonez telefona la comandamentele raionale, femeia s-a așezat pe bancă, strângând pumnii.

Aveai impresia că toți cei care se perindaseră pe aici, adineauri, înainte de sosirea ei, fuseseră doar niște umbre, iar acum năvălise viața însăși, cu tristețile, deznădejdile și nenorocirile războiului.

Convorbirile telefonice nu dădeau niciun rezultat pozitiv. Femeia s-a ridicat de parcă nici nu s-ar fi așteptat la altceva, era firavă și nespus de tânără, ai fi spus o fetișcană, și nu se grăbea să părăsească încăperea. Citeai pe chipul ei că se teme să pășească dincolo de prag, să rămână iarăși singură și să alerge, dumnezeu știe unde, cu disperarea ei.

— Ah, Dumnezeule, cât mi-e de frig! lăsă să-i scape printre buze.

•

În primele ceasuri după luarea Bydgoszcz-ului, când viforniță domolită nițel mai mătura încă străzile blocate de camioane și mașini iar la răspântie localnicii devastau cuprinși de veselie o cofetărie germană, s-a răspândit un zvon: undeva, la vreo două străzi de-aici o nemțoaică bătrână încercase să dea foc casei în

care locuia, iar cadavrul ei stătea acum înțepenit în prag; niște fete făceau haz pe socoteala unui soldat polonez care se străduise să traverseze piața pe o bicicletă de damă și căzuse în zăpadă. Iar un alt ostaș polonez, trecând strada pe lângă mașina noastră reținută într-un blocaj de circulație, a scos din buzunar o cutiuță cu bomboane de ciocolată și mi-a întins-o: „Ia-o, să nu te plictisești!”

În aceste prime ceasuri am asistat la eliberarea deținuților din uriașa clădire a închisorii. Printre ei se găsea o femeie nu prea înaltă, plăpândă, cu chip ofilit, plăcut la vedere, deși lipsit de frumusețe. Am intrat în vorbă cu ea. Se numea Mariana Kuniawsky. Poloneză. Lucrase pe aceeași Flünderstrasse, la un alt stabiliment, mai de mâna a doua, frecventat de polonezii și străinii aduși aici la muncă forțată pentru construcția unui val de apărare. Printre clienții ei se aflase un bărbat cu ochelari, vânjos, posomorât, cu părul negru și mustața ca un fir întunecat deasupra buzei, un învățător belgian. Se îndrăgostise de Mariana, dorise ca ea să părăsească numaidecât stabilimentul și de îndată ce va fi fost cu putință, să-i devină soție. Însă conform legii germane pentru mobilizarea generală, toată lumea era obligată să rămână la post până la sfârșitul războiului și Marianei Kuniawsky i se refuzase demisia. Atunci belgianul Alfred Railand, răbdând de foame și cheltuindu-și economiile aduse de-acasă, o răscumpărase în fiecare zi. Continuase astfel câtva timp până ce nemții, luând în considerație apropierea frontului de Bydgoszcz, începuseră să evacueze din oraș detașamentele muncitorilor străini.

Când pornise la drum coloana belgienilor, Mariana se ținuse după ei. Nemții din escortă o alungau, aruncau cu pietre în ea, o insultau spunându-i vorbe spurcate și o amenințau cu automatele. Femeia lăsa să mai treacă ceva timp, apoi ajungea iarăși coloana din urmă, deși știa dinainte că n-are nicio șansă.

O înhățaseră și o escortaseră înapoi, aruncând-o la închisoare pentru legături „personale” cu străinii.

A doua zi după ce fusese eliberată, Mariana a dat iarăși de mine. Abia am recunoscut-o. Se dichisise cu eleganță, datorită strădaniilor unei bune cunoștințe: pălărie liliachie de velur cu borurile lăsate, palton ajustat în talie, cu o capă micuță. După aprecierea mea de ostaș mi se părea nemaipomenit de elegantă. Se îndrepta spre închisoare. Se plimba acolo ceasuri

de-a rândul, prin fața clădirii întunecate și cenușii, acum pustie, în a cărei curte se adunaseră echipați cu uniforma completă foștii gardieni polonezi, care pasămite suferiseră sub nemți și se făleau acum cu patriotismul lor, pentru că, deh, până și a păstra această uniformă de gardian aparținând statului polonez era un fapt interzis, arătându-se dispuși, cu deosebită, umilință, să-și reia munca din trecut.

Mariana stătea de pază lângă pușcărie convinsă că, dacă Alfred mai era în viață, va veni s-o caute aici. Și acesta a venit. Fugise, rămânând în urma coloanei, și se înapoiase în oraș.

Mariana mi l-a prezentat. Era un tânăr tăcut, lat în umeri, un om plin de bărbăție, purtând pecetea unei singurătăți sumbre.

În așteptarea contraofensivei inamicului, atmosfera din orașul Bydgoszcz se înăsprise vădit. De la Moscova sosiseră, pe calea aerului, factorii de răspundere însărcinați cu repatrierile. Toți cei eliberați din lagărele de la Bromberg, care se aflaseră aici în detașamentele de muncă forțată, erau obligați să se adune laolaltă pentru a fi trimiși în patria lor. Vai, ce diferențiate se dovediseră în zilele acelea destinele naționale. Prizonierii ruși, zvârliți îndărătul sârmelor ghimpate, condamnați la moarte prin înfometare și schingiuiri. Polonezii, martiri ai lagărelor de concentrare. Jalnicele umbre, stigmatizate cu o stea galbenă pe spate, salvate datorită întâmplării, deținutele din lagărul evreicelor. Iar alături, lagărele de prizonieri militari englezi și francezi, având un alt regim, cu pachete venite din patrie, prezentând chiar și spectacole de amatori.

Bucuroși, într-o deplină armonie, oamenii se răspândeau pe la punctele de repatriere, străduindu-se să ajungă cât mai degrabă acasă. Un vechi cântec englezesc, încă de pe vremea celuilalt război mondial, care ne plăcea nespus la noi, la institut, mă scotea din încurcătură. *It’s a long, way to Tipperary* („E cale lungă pân’la Tipperary”) le spuneam eu, adresându-mă soldaților englezi, necunoscând alte cuvinte din limba lor. Dar și acestea erau de ajuns. Ostașii îmi răspundeau veseli, preluând cântecul în continuare.

Spiritul eliberării cuprinsese orașul și-i contaminase chiar și pe soldații inamicului, luați prizonieri. Un grup de-al lor se încolonase, dorind să pornească de asemenea spre punctul de repatriere. „Suntem austrieci”, declarau ei. Eram nevoită să-i

lămuresc: „Domnilor, îmi pare nespus de rău, dar încă mai suntem în stare de război cu dumneavoastră”.

Pe Alfred Railand l-au obligat, de asemenea, să nu părăsească punctul de repatriere până la plecarea spre patrie. Orașul, pregătindu-se de luptă, se introdusese starea de asediu.

În curtea centrului de adunare a străinilor, unde mă duceam să-i transmit salutări de la Mariana, îl găseam mereu singur, lângă steguleţul belgian. Undeva, cine știe unde, detașamentul lui mărșăluia escortat de nemți, iar el era unicul belgian rămas la Bydgoszcz. Fusese despărțit de Mariana. Solitarul glas al dragostei se lăsa învăluit de vacarmul ofensivei care se apropia.

•

Pregătindu-ne să părăsim Bydgoszcz-ul pentru a ne continua înaintarea, m-am mai plimbat o dată pe străzile lui largi și plăcute, printre casele vechi de piatră cenușie. În lumina alburie a dimineții de iarnă, deslușeam profilându-se acoperișurile întunecate și ţuguiate ale bisericilor catolice poloneze.

Înaintea mea, un grup de bărbați curăța trotuarele de zăpadă. Când m-am apropiat și mai mult, am observat că pe reverele paltoanelor aveau zvastici desenate cu cretă. Asta în conformitate cu o hotărâre a consiliului municipal: după toate cele întâmplate, nemții erau obligați să iasă la lucru, pentru a curăța străzile.

Tocmai noi să nu înțelegem înverșunarea polonezilor? Doar se intenționase germanizarea forțată a Poloniei, închiderea școlilor poloneze, populația băștinașă admisă numai în vagoanele de clasa a doua a tramvaielor și multe, multe altele. Exterminarea unei întregi națiuni prin umilire, înfometare și lagăre. Cum să nu le înțelegem resentimentele. Tocmai noi care trecuserăm prin fața atâtor nenorociri îngrozitoare, prin fața morții și a distrugerilor, pășind pe urmele monstruoase ale nelegiuirilor fasciste.

De câte ori nu ne spusesem: este cu putință oare ca toate acestea să rămână nerăzbunate, iar nemții să nu fie pedepsiți pentru tot ce făcuseră? Oare ura noastră să nu-și găsească deplina satisfacție în răzbunare?

Însă figurile întunecate, triste, stigmatele de recunoaștere desenate pe oameni cu creta, ce rost aveau? Apăsătoarea impresie de atunci o țin minte și astăzi.

Doar o singură zi, pare-mi-se, a durat respectiva decizie municipală. Ducă-se dracului asemenea satisfacție, la dracu cu ea!

• POZNAN

Șoseaua spre Poznan. Câmpie întinsă, fără zăpadă, un soldat german mort și descălțat de bocanci, înghețat pe pământ, cai prăbușiți, frunze albe, manifestele lansate de noi înainte de declanșarea ofensivei, aruncate pe jos, căști soldățești întunecate ca niște stoluri de ciori. Prizonieri sub escortă. Grohotul artileriei din ce în ce mai răsunător. Armata noastră în marș, al doilea, apoi al treilea eșalon. Drapele purtate în huse. Mașini, căruțe cu cai, faetoane și oameni pe jos, nenumărați oameni pe jos. Totul s-a pus în mișcare, înaintând domol pe drumurile Poloniei. Pe un scaun, într-un camion, un bătrân dârdâie de frig. La marginea drumului, abia ferindu-se de mașini, un polonez sărută mâna unei femei. Două călugărițe, cu enorme capișoane scrobite, de un alb imaculat, pășesc îndârjite, ținând cadența; o femeie, cu un voal de doliu, trage de mână un băiețel.

Doar ici-colo câteva petece de omăt. Frig. De ambele părți ale drumului copaci cu trunchiurile văruite.

La Gniezno, în familia unui electrician, mi s-a arătat o scrisoare adusă clandestin din Breslau: „Oare mai vin rușii? Căci noi, aici, murim!”

Armata Roșie se află în marș și, împreună cu forțele armate poloneze, curăță pământul Poloniei de ocupanții fasciști.

La 9 februarie, în ziarul armatei noastre a apărut un articol purtând titlul: „Teme-te, Germanie, Rusia se îndreaptă spre Berlin”.

„Suveranitatea asupra acestui teritoriu aparține Führer-ului marelui Reich german și, în numele său, este transpusă în faptă de către guvernatorul-general.” Cam cu un an în urmă, guvernatorul-general Frank declarase: „Dacă m-aș fi prezentat la Führer și i-aș fi spus: «Mein Führer, vă raportez că am exterminat iarăși o sută și cincizeci de mii de polonezi», el mi-ar fi răspuns: «Excelent, dacă așa ceva a fost necesar»”. Führer-ul a subliniat din nou că pentru polonezi trebuie să existe un singur stăpân, germanul: doi stăpâni, unul lângă celălalt, nu pot și nu

trebuie să fie; de aceea trebuiesc exterminați toți reprezentanții intelectualității poloneze. Sună brutal, dar asta-i legea vieții.

Guvernământul-general reprezintă o rezervă poloneză, un mare lagăr de muncitori polonezi... Iar dacă polonezii se vor ridica pe o treaptă mai înaltă de dezvoltare, atunci vor înceta să mai reprezinte forța de muncă necesară nouă." „Suntem obligați să exterminăm populația. Această acțiune reprezintă o componentă a misiunii noastre de apărare a populației germane, îi dăscălea Hitler pe complicii săi. Va trebui să dezvoltăm tehnica de exterminare a populației. Dacă aș fi întrebat ce înțeleg prin exterminarea populației, aș răspunde că am în vedere exterminarea unei întregi unități rasiale. Tocmai asta am de gând să traduc în viață; brutal vorbind, asta-i misiunea mea".

•

Trupele Întâiului Front Bielorus, accelerându-și ritmul de la o zi la alta, străpung liniile de apărare ale inamicului. Tancurile își înfig colții în masivul de apărare, dens eșalonat, și-și continuă înaintarea, permițând infanteriei să consolideze succesul ofensivei. Principalele forțe de șoc îl urmăresc stăruitor pe inamic și trupele, într-un iureș cumplit, se aruncă în breșă, lărgind frontul ofensivei. Dușmanul nu rezistă ritmului războiului ce-i este impus, abandonează orașe, neizbutind să le distrugă, ba chiar lăsând ici-colo locuri de trecere.

Însă cu cât se înaintează mai adânc în Polonia, cu cât se apropie și mai mult granița germană, cu atât mai îndârjită se dovedește rezistența armatei fasciste. În localitățile abandonate de inamic se văd tot mai frecvent litere uriașe pe zidurile caselor, avertismentul pe care-l dădeau hitleriștii polonezilor în privința camuflajului: *Licht, dein Tod*! („Lumina, moartea ta!").

Pe zidurile și ușile caselor, pe tramvaie, în încăperile instituțiilor și ale locuințelor se află lipit un afiș, o siluetă neagră aplecată asupra unui omuleț: „Pst! Taci! Dușmanul trage cu urechea!"

În apropiere de Poznan am poposit într-o casă pustie. Pe noptieră, într-o ramă lustruită, un băiețel își încrucișase mâinile pe pântec, încremenit și plin de entuziasm. Tatăl, un german baltic, Paul von Heidenreich, citea Noul Testament și dramele lui Schiller. În biroul lui se afla o copie a documentului pe care, într-o noapte de octombrie a anului 1939, Paul von Heidenreich,

însoțit de polițiști germani, îl prezentase proprietarului, dând buzna în confortabila locuință a acestuia, singură în curte. Iar proprietarul citise că, din dispoziția primarului german, se cerea arhitectului polonez Boleslaw Matuszewsky, proprietarul casei de pe fosta stradă Mickiewicz nr. 4, să părăsească neîntârziat locuința împreună cu toată familia. Li se îngăduia să ia cu sine două schimburi de lenjerie și un pardesiu. Pentru facerea bagajelor se acordau douăzeci și cinci de minute… Heil Hitler!

Însă noi începuserăm de mai mult timp să înaintăm pe acel teritoriu al pământului polonez, pe care fasciștii îl alipiseră Reich-ului și se străduiseră să-l germanizeze.

Forțând râurile Warta și Noteć, trupele lui Ciuikov încercuiseră Poznan-ul. Apropierea de periferie era barată de un puternic cerc de forturi de apărare. Atacurile se sfărâmau de ele. Atunci au fost nevoiți să înconjoare forturile și să le ia cu asalt.

Aici, la Poznan, în ziua de 4 octombrie 1943, Himmler declarase: „Mi-este absolut indiferent cum trăiesc rușii, sau cum trăiesc cehii. Ceea ce posedă popoarele cu sânge bun, aparținând rasei noastre, vom lua pentru noi și, dacă va fi necesar, vom selecționa copiii și-i vom educa. Dacă alte popoare trăiesc în belșug sau mor de foame, mă interesează doar în măsura în care ne sunt folositoare, ca robi, pentru dezvoltarea stadiului nostru de civilizație, în alt sens nu mă interesează câtuși de puțin”.

Poznanul fusese unul dintre primele orașe poloneze cotropite de germani. Aici, în anul 1939, pe urmele diviziilor germane, se aduseseră, pentru asimilarea „provinciei Wartegau”, mii de patroni nemți și funcționari ai partidului nazist. Polonezii se pomeniseră evacuați din locuințele lor, cât de cât mai acceptabile. Nu mai posedau nici fabrici, nici magazine, nici școli, nici lucruri personale. Denumirile străzilor fuseseră schimbate, limba poloneză interzisă, monumentele demolate, bisericile catolice pângărite.

În forturile orașului se mutaseră, din Bremen, atelierele „Fokke-Wulf”. Polonezii fuseseră mânați în Germania la muncă forțată. Iar populația evreiască împușcată la periferiile Poznan-ului.

Astfel își sărbătorise aici victoria spiritul național-socialismului.

Pentru fiecare uliță a Poznan-ului, pentru fiecare casă, pentru fiecare ocară luptaseră detașamentele de asalt leningrădene, experimentate în luptele de stradă. Ajutaseră și tunurile, însă sfârșitul bătăliei era decis, de fiecare dată, de asaltul care se transforma uneori în lupte corp la corp. Deasupra orașului se înălțau vâlvătăile incendiilor; pierzând cartier după cartier, nemții dăduseră foc și aruncaseră în aer casele din centru. Acum, în mâinile lor rămăsese doar citadela Poznan-ului, o construcție străveche, calculată pentru o apărare de lungă durată. Citadela se înălța deasupra orașului, ocupând o suprafață întinsă, pare-mi-se vreo doi kilometri pătrați. În apropierea ei, pământul era răscolit de tranșee, mai încolo aflându-se fortificațiile citadelei și un zid masiv.

Însă celelalte raioane ale orașului fuseseră curățate de cotropitori, iar brutarii, croitorii și măcelarii din Poznan își scoseseră pe străzi, în cinstea Armatei Roșii, drapelele breslelor, pe care le ținuseră ascunse, cu riscul vieții, mai mult de cinci ani.

Școlarii, care abia mai încăpeau în vestoanele vechilor lor uniforme, nemaiputându-se încheia acum la nasturi, cu mâinile ieșind din mânecile rămase scurte, își simțeau inimile pline de mândrie: păstrarea oricărei uniforme din fosta Polonie era crunt pedepsită de cotropitori.

Orchestrele de amatori ieșiseră în stradă. Melodiile naționale răsunau pretutindeni. Orchestrele erau aplaudate cu înfocare, pentru ceea ce executau, dar și mai mult pentru faptul că-și menținuseră formațiile; invadatorii se temeau de solidaritatea umană ce ia naștere sub influența muzicii țării de baștină și se răfuiau plini de cruzime cu cei ce încălcau dispozițiile. Iar cvartetele, cvintetele, continuaseră să supraviețuiască întocmai unor mici organizații ilegale.

Primăria orașului s-a apucat de lucru. Școlile, poloneze au fost iarăși deschise, de asemenea și instituțiile. Au început să funcționeze magazinele. Însă la Poznan, în același timp, citadela adăpostea o armată germană de zece mii de oameni, rămășițele grupării din Poznan. O zi, două, au încercat să bombardeze orașul, însă tunurile lor fuseseră reduse la tăcere de artileria noastră. Circula zvonul că soldații nemți, prin treceri subterane care răzbeau din citadelă, ajungeau până pe străzile centrale,

ucideau oameni și îmbrăcau haine civile. Citadela a fost asediată atunci și mai intens.

Prezența inamicului din citadelă începuse să fie uitată de-a binelea: orașul eliberat avea alte treburi. Armata generalului Ciuikov, după ce a dislocat o serie de unități pentru asediul citadelei, și-a continuat înaintarea. Trupele porniseră deja să atace dincolo de granițele Brandenburg-ului și ale Pomeraniei. În zilele acelea mă aflam în gruparea, subordonată frontului, care rămăsese la Poznan.

•

La patruzeci de kilometri de Poznan, în spatele frontului nostru, într-un orășel oarecum mai retras față de principala arteră a războiului, se găsea, după cum am aflat, un lagăr pentru generalii italieni. Am plecat într-acolo.

Garda germană a lagărului fugise înainte de sosirea Armatei Roșii, iar o sută șaizeci de generali italieni, nepăziți de nimeni, continuaseră să trăiască în lagăr. Până nu demult luptaseră împotriva noastră; după lovitura de stat din Italia, comandamentul german îi convocase la o ședință fictivă, în spatele frontului, și-i declarase prizonieri de război. În fața recentelor evenimente, se simțeau cuprinși de același sentiment de dezorientare, ca și soldații italieni care fuseseră eliberați la Bydgoszcz de Armata Roșie. Ce reprezentau pentru noi, prizonieri ai nemților, sau foștii noștri dușmani?

Am pătruns dincolo de sârma ghimpată. Un loc viran în paragină. Câteva barăci. Doi indivizi tăiau un buștean. Ne-am apropiat și mai mult. Văzându-ne, au lăsat bușteanul și ne-au așteptat. Doi oameni obosiți, în vârstă, două perechi de ochi posomorâți, care se uitau la noi așteptând.

I-am salutat în limba germană. Unul din ei, cu chipul oacheș, brăzdat de cute adânci, purtând la gât un fular de lână într-o culoare țipătoare, a dat din cap fără să vorbească. Era generalul Marcello G. Celălalt s-a angajat în discuție. Avem de-a face cu *Sonderführer*-ul Walter Treublut, translator german, unica persoană din administrația lagărului care rămăsese pe loc. Avea capul descoperit. Părul îi încărunțise, nasul îi era ascuțit, iar buza de sus suptă înăuntru.

Colonelul nostru a dat un ocol barăcilor, însoțit de Walter Treublut, și le-a comunicat italienilor, iar *Sonderführer*-ul le-a

tradus că sunt liberi și, numaidecât ce situația de pe front va îngădui, li se va da tot concursul pentru a se înapoia în patrie.

După ce trecuse câtva timp, iar vremea se mai încălzise și rezervele alimentare ale lagărului se epuizaseră, după ce generalii italieni porniseră la drum, am mai avut o dată ocazia să stau de vorbă cu *Sonderführer*-ul Walter Treublut; fusese reținut în cursul unei nopți, în vreme ce dormea pe o bancă din grădina orașului.

După ce-și luase rămas bun de la generalii italieni, neștiind ce urma să se întâmple cu persoana lui, plecase la Poznan și se apropiase de casa în care locuise câțiva ani de-a rândul. Se convinsese că era ocupată de o familie poloneză, care mai înainte domiciliase aici și fusese dată afară în vremea ocupației și, străduindu-se să nu atragă asupră-și furia nimănui, se culcase pe o bancă în grădina orașului, nespus de ostenit și flămând.

L-am întrebat de ce nu fugise odată cu administrația și garda lagărului. A dat din umeri și nu mi-a răspuns nimic. Apoi mi-a povestit despre el.

•

Se născuse și trăise la Revel. Era proprietarul unui laborator pentru prepararea articolelor de parfumerie, pe care le vindea prin farmacia tatălui său. Suferind de plămâni, călătorise în Italia, unde se cunoscuse cu fata unui funcționar modest din orășelul Domazzo, de lângă lacul Como. Trecuseră doar cinci zile de când făcuseră cunoștință, dar lucrurile rămăseseră aici, deoarece italianca nu știa o boabă de germană, iar Treublut, de italiană, doar vreo cinci, șase cuvinte. După ce se înapoiase la Revel, începuse să învețe pe brânci italiana, expediase la Domazzo o sumedenie de cărți poștale ilustrate și, în cele din urmă, o ceruse în căsătorie pe splendida Nereida Betetti. Nunta avusese loc pe malurile lacului Como, după care Treublut își adusese italianca la Revel, acordându-i, astfel, și cetățenia estoniană.

În literatura germană s-a scris mult despre fidelitatea femeilor germane și neseriozitatea și perfidia franțuzoaicelor și a italiencelor. Însă el fusese nespus de fericit în căsătoria sa.

Peste puțin timp începuse „repatrierea” nemților și se pomenise la Poznan unde, activând într-un nou câmp de operații, național-socialismul se prezenta sub aspectul său

clasic. Aici, bunăoară, nu acceptaseră să i-o înregistreze pe fiică-sa, deoarece o botezase cu nume italian: Fiametta, – flăcăruia.

Walter tăcuse. Ochii cenușii i se măriseră și priveau țintă în gol. Nu știa nimic despre familie, iar în ceea ce privea soarta lui viitoare, nu-i păsa câtuși de puțin de ea. Era infinit de obosit de viața pe care o trăise în lumea nazismului și a războiului.

Orașul Poznan rămânea din ce în ce mai adânc în spatele frontului pe care îl desfășura armata în ofensivă. Fusese forțat și Oder-ul. Trupele întâiului Front Bielorus, aflat sub comanda mareșalului Jukov, parcurseseră, luptând, patru sute de kilometri în două săptămâni. Armata Roșie se găsea acum la șaizeci de kilometri de Berlin.

În ziua de 23 februarie, citadela din Poznan a capitulat. Comandantul grupului de armate Konnel a semnat ordinul de capitulare și s-a împușcat. Trupele capturate au defilat prin oraș într-o coloană de mai multe mii de oameni. Aceștia se târau, avându-l în frunte pe comandantul citadelei, generalul-maior Matternom, sălbăticiți, nemaicrezând în nimic, flămânzi, arătând ca o gloată jalnică în mantale verzi.

Miercuri, 7 martie, în piața Târgului a fost oficiat un tedeum. Pe platforma din fața altarului, un front compact de ostași polonezi. În apropiere de altar, bășmălușele albe ale surorilor de caritate. Toate balcoanele fuseseră împodobite cu covoare. Nenumărați bărbați și femei se îmbulzeau pe stradele, alergând spre piață. Glasurile s-au contopit acolo într-un elan unanim: spre bolta cerului mohorât se înălța un cântec solemn, de slavă, recunoștință și credință. Femei cu prunci în brațe au ieșit în balcoane, pentru a se alătura corului. Erau frumoase, senine și fericite, întocmai ca madona lor catolică.

Mai târziu, în piața din fața primăriei, comandantul armatei poloneze a primit parada trupelor.

Tribuna fusese acoperită în întregime cu verdeață. A fost adus și drapelul, păstrat cu grijă, al primăriei orașului. De ambele părți ale drapelului pășeau ofițeri femei de ordonanță, încinse cu centuri de brocart în dungi roșii-albe.

Infanteria își pusese căștile, iar pe baioneta de proveniență rusească, în trei muchii, flutura steguleț bicolor. Apoi a urmat un pluton dotat cu arme antitanc.

Prin mulțimea de pe trotuare se strecura o femeie, purtând sus, deasupra capului, un buchet de flori. Țâșni pe partea carosabilă a străzii și-i înmână comandantului florile.

A defilat, după aceea, un pluton de ostași înarmați cu automate, având și steguleț, purtând în spate raniță îmblănite. Un sanitar, însoțit de două infirmiere, încheiau coloana.

Apoi alte plutoane de soldați cu automate, câte șase pe rând. În frunte comandanții, cu buchete de flori, iar în urmă sanitarul cu infirmierele.

Din nou militari cu automate, primul rând format din fete. S-au ivit și vehiculele ușoare, prevăzute cu mitraliere. Apoi și-a făcut apariția cavaleria, având coamele cailor împletite cu panglici bicolore. Organizațiile civile, purtându-și steagurile, se apropiară de tribună. După ce defilase laolaltă cu unitățile militare, fanfara s-a oprit și a rămas lângă podium. Drapelele fâlfâiau: roșii și alb-roșii.

— Trăiască Armata Roșie!

— Trăiască! răsuna de la tribună.

Tineri și vârstnici se cățăraseră sus, pe stâlpii de telegraf, pe copaci, pe gardul bisericii catodice.

— Trăiască eroicul Poznan!

Peste mulțime se zăreau, din când în când, mâini de oameni salutând cu căciulile, iar soldații erau bombardați cu buchete de flori de seră.

Comandantul suprem al frontului, Rol-Zimersky, primea emoționat, cu un buchețel de flori prins la piept, sub reverul mantalei, defilarea unităților, care se scurgeau prin fața tribunei. Lângă el stătea șeful statului său major, generalul Korezic, un ins înalt și uscățiv. Drapelele fluturau. Un steag roșu închis, având desenate pe el un cap de vită și două securi încrucișate, era purtat de un bărbat cu mustăți roșcovane și o batistă înfășurată în jurul gâtului, port-drapelul breslei măcelarilor. Drapelul partidului muncitoresc polonez era dus de un bătrân cu ochelari albaștri. Tot aici, lângă tribună, un tânăr îmbrăcat cu un paltonaș cenușiu ponosit își apropia de buze microfonul și, scoțându-și pălăria atunci când răsuna imnul național, transmitea reportajul evenimentului.

Ultimele au trecut tancurile, șase la număr, huruind prin fața tribunei. Și, imediat ce a amuțit huruitul lor, peste mulțime s-a

revărsat vuietul unui strigăt de uimire și bucurie, preluat apoi de toată lumea: „Cocorii! Au sosit cocorii!”

Scoțându-și căciulile, dându-și capul pe spate, oamenii și-au ațintit privirea în sus unde, pe cerul înseninat, cocorii pluteau deasupra orașului, înapoindu-se dinspre miazăzi. Primăvara!

Când mulțimea s-a împrăștiat din fața bisericii catolice, s-au arătat iarăși văzului mormintele fraților de luptă, aflate dincolo de gard.

„Aici zace maiorul Sudilovski Ivan Fomici, născut în anul 1923, cavaler a cinci ordine, răpus de moartea celor neînfricați în lupta cu cotropitorii germano-fasciști, la asaltul orașului Poznan. 15.02.45. Veșnică glorie eroului!”

Am mai rămas la Poznan vreo două luni și ceva și, în timpul acesta, orașul s-a schimbat sub ochii noștri. Mai înainte de toate devenise un oraș scăldat de luminile primăverii. S-ar fi putut zice că era vorba de un fenomen obișnuit al naturii, însă mulți își vor aminti, fără doar și poate, de acea primăvară bruscă a anului 1945, din părțile apusene, cu vânturile ei blajine, aducătoare de miresme ale câmpiilor arate iarăși de țărani polonezi liberi, de verdeața plină de gingășie, de speranța unor vremuri de pace și muncă.

Orașul se reîntorcea la viață. Mai trăia încă sub zodia austerității, dar fusese cuprins de o însuflețire primăvăratică. Iar zugravii și tencuitorii începuseră să stea atârnați, în leagănele lor, pe zidurile caselor. Coșarii, cu jobene negre pe cap și cu toate uneltele meseriei lor, își încălecaseră bicicletele. Elevii din Poznan se grăbeau spre școală, unde-i întâmpina sunetul clopoțelului. Când mă întâlneau, cu ghiozdanul săltându-le în spate, mai fiecare din ei îmi spunea negreșit: „Bună ziua, *pani* locotenent!”

Locuiam într-un bloc cu trei etaje, în apartamentul unei familii poloneze, pe nume Buzinsky.

Dis-de-dimineață, capul familiei, Stefan Buzinsky, îmbrăcându-și niște pantaloni strimți și un veston de lucru cârpit, pleca la depou, unde era locul său de muncă. Nevastă-sa, *pani* Victoria, croitoreasă de meserie, avea în ultima vreme o mulțime de cliente, fetele noastre de la reglementarea circulației, care locuiau în același bloc, la etajul întâi. Întrucât în primăvara aceasta trebuiau să se afle în văzul întregii Europe, li se cerea acum să-și ajusteze pe corp, cu deosebită grijă, bluzele

lor militare. De dimineață până seara, spre bucuria amabilei și prietenoasei *pani* Victoria, fetele o sâsâiau întruna.

În familie, gospodăria casei era mai mult pe mâinile fetei lor, Alka. Frumoasă, domoală, se apuca nepăsătoare să mute de colo-colo scaunele îmbătrânite și butucănoase pentru ca, la un moment dat, să rămână încremenită, dusă pe gânduri, cu cârpa în mână. Dacă în momentul acela ți se întâmpla să-ți arunci privirea spre minunații ei ochi albaștri, te surprindea contrastul dintre aspectul lor flegmatic, însă exterior, și temperamentul clocotitor pe care-l trădau. Aveai impresia că-n sufletul fetei mocnesc forțe fierbinți, care abia își așteaptă ceasul revărsării. Ce făgaș le rezerva Alka?

Băiatul lui *pani* Victoria, un flăcăiandru cu chip rotund și păr cârlionțat, preferatul maică-si, cânta zilnic la vioară, izolându-se după un paravan. Îl socoteau dăruit cu talent muzical și, înainte de război, o profesoară de la conservator îi dăduse lecții, iar în schimb *pani* Buzinskaia îi spăla rufele și-i deretica prin casă. În anii ocupației băiatul nu mai avusese posibilitatea să cânte la vioară, decât pe ascuns de poliția germană.

Odată, *pani* Buzinska mi-a împărtășit gândurile ei: nădăjduia ca acum să-i primească băiatul la școala de muzică.

Îndepărtându-se nițel de manechinul pentru probe, mijindu-și mioapă ochii obosiți și spălăciți, care cândva fuseseră, probabil, tot atât de albaștri ca și ai Alkăi, examina atentă pensele însemnate în talia și pe umărul unei bluze militare.

•

Armata a 3-a de asalt, comandată de generalul-colonel Kuznețov, a pătruns prima în Berlin și dădea lupte de stradă în partea de nord-est a orașului. Așteptam nerăbdătoare aprobarea să părăsim Poznanul. În cele din urmă, am primit dispoziția de a ne reîntoarce la unitățile noastre.

Aflându-mă în posesia acestei știri, am dat buzna afară, am înconjurat casa și am ieșit pe poartă. Se înserase, era târziu. În curte se profilau, întunecate, siluetele camioanelor și mașinilor. Sub una din ele se aprindea și se stingea, cu intermitențe, lumina vie a unei lanterne.

L-am strigat pe Serghei.

De sub mașină se ivi o mână cu lanternă, apoi a ieșit târâș însuși Serghei, șoferul nostru, îmbrăcat într-un veston de la o uniformă de Gestapo pe care îl folosea ca haină de lucru.

L-am înștiințat că plecăm la Berlin, iar ordinul era să pregătim mașinile pentru orele șase.

Serghei stinse lanterna, după care am stat tăcuți în întuneric.

Cine oare, în zilele acelea, nu era ars de dorința să ajungă la Berlin? Fără îndoială, și Serghei. Dar zăboviserăm mai mult de două luni la Poznan ceea ce, în vremuri de război, însemna cât o viață întreagă, iar Serghei, aventurându-se într-un roman de dragoste cu o fată din Poznan, izbutise să se cunune cu ea, pe ascuns, la biserica catolică. Din clipa aceea, pe chipul lui blajin și concentrat se așternuse deodată o expresie de rătăcire, de pierdere a busolei.

Își șterse mâinile de vestonul Gestapo-ului și, țăcănind din brichetă, și-a aprins o țigară. Fața, cu pomeții mult ieșiți în afară, i-a fost cuprinsă de paloare, iar sprâncenele i se încruntau. Spuse:

— Da, care va să zică! Păduchios mai e și războiul!

Așa se vorbea în zilele acelea la Poznan.

În zori, ne pregăteam de plecare. Serghei i-a aruncat o privire de rămas bun bătrânei sale mașini „EMKA”, vopsită într-o culoare urâtă, murdară, de camuflaj, cu nelipsita ei dungă roșie de-a lungul caroseriei și pe cantul jantelor, pe care avea grijă s-o reînnoiască mereu. Cu această mașină ciuruită de gloanțe, tamponată, parcursese drumurile a patru ani de război.

Serghei își trase în stradă noua odraslă, un „Ford” puternic de 8 cilindri, captură de front. Îl scosese dintr-o râpă, lângă Poznan, și-l reparase plin de entuziasm. Vopseaua neagră, proaspătă, fusese așternută cu denivelări și spații cenușii, iar de-a lungul caroseriei și pe canturile jantelor apăruse aceeași dungă elegantă, să se știe cine suntem noi!

Pe urmele noastre a venit și Vania, un taximetrist din Riga, pe care nemții îl mânaseră la Poznan, la muncă forțată. Zgribulit, îmbrăcat într-o scurtă de antilopă nespus de ponosită, croită însă cu gust, privea plin de admirație mașina.

Desfăcându-și centura, Serghei și-a luat bidonul cu spirt și i l-a dăruit.

Apoi a pornit să privească pe stradă, mai întâi într-o parte, după aceea în cealaltă. O siluetă singuratică se profila pe trotuar. Era o fetișcană, într-o fustă scurtă, cu carouri, dând la iveală niște picioare groase, legată la cap cu o băsmăluță. Urmărea încordată pregătirile noastre de drum.

Mașinile o și luau din loc. Serghei șopti încet:

— Du-te acasă! N-auzi? Cu tine vorbesc…

Fata, s-a întors și a pornit-o agale, întorcându-se însă la fiecare pas. Serghei a mai zăbovit încremenit câteva clipe, și-a îndreptat sub centură cutele bluzei militare, după care a tras smucit portiera mașinii.

Cu bidonul strâns bine subsuoară, Vania taximetristul și-a netezit cu cealaltă mână părul galben și rar, și ne-a făcut un semn de despărțire. „Ford”-ul țâșni ca o fiară, însă numaidecât și-a domolit mersul și a început să ruleze lin. Ședeam în spatele lui Serghei. De ambele părți ale străzii se învolbura o spumă albă, înfloreau merii. Orașul se deștepta. Agenta de circulație de la barieră a făcut un semn și lemnul vărgat se înălță parcă plutind. Dintr-o casă ieșea un băiețel cu ghiozdanul la spate, și-a ridicat șepcuța și ne-a salutat: „Bună ziua!”

Mașina se afla acum pe șoseaua care duce la Berlin. Serghei coborî geamul și-și scoase cascheta.

• DRUMUL SPRE BERLIN

Dincolo de Birnbaum se afla un punct de trecere și control. Un mare arc de intrare: „Aici a fost linia de frontieră a Germaniei”.

Toți cei care trecuseră, în zilele acelea, pe șoseaua Berlin-ului, mai citiseră, în afara acestei inscripții, încă una, zugrăvită cu catran de cine știe ce soldat, pe locuința cea mai apropiată de arc, pe jumătate dărâmată, cu litere strâmbe, uriașe: „Iat-o, asta-i afurisita Germanie!”

Patru ani mărșăluise ostașul până la locul acesta.

Câmpii, câmpii. Ogoare țărănești nelucrate. Crânguri și iarăși câmpii și mori de vânt la orizont. La casele scăpate intacte, pe prăjini, pe garduri, pe copaci, fuseseră întinse cearceafuri și prosoape, steagurile albe ale capitulării.

Un vechi orășel, pe jumătate distrus. Războiul se mutase de aici, însă totul arăta acum stins, abia mai simțindu-se pulsul vieții. La răscruce, peste drum de casa cenușie și boierească a *Dachdeckermeister*-ului (tinichigiului), desenat pe un afiș de mari dimensiuni, un tânăr într-o scurtă de blană striga: „Foc asupra bârlogului fiarei!”

Orașul Landsberg. Într-un „Opel” fără roți, prăbușit pe un trotuar, se cățărau niște copii cu brasarde albe. După toate probabilitățile, se jucau de-a războiul. La ferestre atârnau nenumărate cearceafuri albe. Aici, locuitorii erau mai mulți. Încărcați cu baloturi, împingeau cărucioare de copii pline vârf și toți, până la unul, și vârstnici și copii, aveau brasarde albe la mâneca stângă. Nu-mi puteam imagina că așa stau lucrurile, toată țara să poarte brasardele albe ale capitulării, și nici nu-mi amintesc să fi citit undeva despre așa ceva.

Pe Theaterstrasse, care scăpase neatinsă, un arc împodobit: „Bine ați venit!” era punctul de concentrare pentru cetățenii sovietici mânați în sclavia fascismului.

Lângă șosea, la periferia orașului, un bătrân săpa. Ne-am oprit și am intrat în casă. Stăpâna, care pesemne se obișnuise cu vizitatori de soiul nostru, s-a oferit să ne facă o cafea.

Căsuța aceasta, așezată chiar lângă locurile de desfășurare a războiului, avea o bucătărie plăcută, strălucind de curățenie. Pe

rafturi, un șir de căni pentru bere, perfect aliniate. Pe bufet, fustele înfoiate, de faianță, ale unei cumetre cu privire șireată. Șugubățul bibelou îi fusese dăruit stăpânei cu prilejul nunții, acum treizeci și doi de ani. Între timp se dezlănțuiseră două războaie groaznice, dar cumătra de faianță rămăsese intactă, păstrându-și inscripția de pe șorț: *Kaffee and Bier – dass lob ich mir* („Cafeaua și berea – iată ce-mi place mie”).

Am părăsit casa. Bărbatul gazdei semăna flori în pământul afânat. În fiecare an cultiva flori pentru vânzare. Iar pe lângă noi treceau transportoarele blindate. Șenilele zornăiau cumplit…

Niște băiețași cu zdrențe albe pe mâneci, se cărau unul pe altul în roabă. Un flăcăiandru îmbrăcat într-un tricou soldățesc de culoare verde murdar bătea o coadă la lopată.

Pe cer plutea suspendat un avion german de recunoaștere, la o răspântie de drumuri, serviciul auto-militar își și construise un pavilion. Cei care se deplasau prin Germania cu mașini de ocazie, erau serios avertizați: „Pentru circulația pe partea stângă a drumului, conducătorului auto i se retrage permisul de conducere”. Caraghios și drăguț. Anunțul iradia un iz de viață neobișnuit, introducea regulamentele rezonabile, ale unei alte lumi, o lume a păcii, unde nu există război.

După ce am trecut pe lângă un regiment de cavalerie amplasat în satul învecinat cu șoseaua, pe lângă o brigadă de tancuri, rezervă a comandantului, depășind camioane cu încărcătură grea, de muniții, am intrat în Küstrin. Un oraș pe Oder, depopulat și dărâmat. Nemții îl numeau „Cheia Berlin-ului”.

Străbătând anevoie străzile blocate de mormane de pietre, de armături arse, de țigle sfărâmate, în căutarea ieșirii din oraș, mașina noastră s-a pomenit la un moment dat într-o piață. Imensa piață devenise acum un cimitir al clădirilor care o împrejmuiseră mai înainte. Ca niște stânci sumbre de piatră, acestea se iveau de pretutindeni. Vântul alunga petecele de tablă sfâșiată, căzute de pe acoperișuri, care se tăvăleau pe jos. Grinzile rămase suspendate gemeau. Din zidurile sfârtecate curgea molozul. Iar în centrul pieței, printr-o minune, un monument cu o pasăre de bronz în vârf scăpase intact.

Dumnezeule, câtă singurătate aici. Și pasărea aceea stupidă, toantă, sfidătoare, singură-singurică în pustiul groaznic de piatră.

Rulam iarăși pe șosea. Din nou câmpii și crânguri, iar la orizont se înălțau aceleași mori de vânt. Turme de porci, flămânde și sălbăticite, goneau alandala, încoace și-ncolo, pe câmpuri.

Se lăsa amurgul, iar circulația de pe șosea se intensifica vizibil. Treceau tancuri amfibii, tunuri auto-purtate, convoaie de vehicule ușoare trase de cai. Infanteriștii se deplasau în camioane, sau înaintau mărșăluind. Pe țevile tunurilor, pe turelele tancurilor, pe căruțe apăreau, din când în când, inscripții: „La Berlin!”

Se întuneca de-a binelea, iar circulația se intensifica mereu. Nopțile erau scurte și trebuiau să înainteze cu orice preț. Mergeau încet, cu farurile stinse, dând naștere la ambuteiaje care blocau traficul. Artileria antiaeriană mai trăgea când și când. De pe drumurile laterale se revărsau spre șoseaua principală tunuri, tancuri și trupe de infanterie.

Mașinile rulau mai multe pe un rând, se alăturau și înaintau ca o masă compactă, pe ambele benzi ale șoselei. Și totul zdrăngănea, huruia, semnaliza în disperare, caii erau biciuiți, fiecare încercând să-l depășească, cu deosebită îndârjire, pe cel dinaintea sa.

• NOAPTEA LA BERLIN

Centrul Berlin-ului ardea. Limbi uriașe de flăcări se ridicau spre cer, scăldându-l în vâlvătaia lor. Blocurile cu multe etaje, iluminate de incendii, păreau a fi aproape deși, în realitate, până la ele mai erau vreo câțiva kilometri. Razele late ale proiectoarelor împânzeau bolta. Bubuitul înăbușit și continuu al bombardamentului de artilerie răzbea până aici. În preajmă, obstacolele anticar își mai zbârleau încă suprastructurile, însă tancurile noastre deja se avântaseră spre centru.

În aceeași noapte, în adăpostul subteran de la cancelaria Reich-ului, Hitler își celebra cununia. Mai târziu, când am aflat despre acest eveniment, mi-am amintit cum se prăbușeau zidurile clădirilor cuprinse de flăcări, de mirosul incendiilor, de sumbrele obstacole antitanc, care nici nu mai aveau ce apăra, și de vuietul în beznă al tancurilor ce înaintau spre inima orașului, spre Reichstag, spre cancelaria Reich-ului.

Eram așezată pe o canistră goală, într-o stradă de la periferie, lângă vitrina astupată a unei cofetării, deasupra căreia era o firmă cu litere aurii: *Franz Schultz Feinbärkerei,* așteptând să ni se lămurească situația la statul major, care trebuia să precizeze locul unde aveam să ne instalăm.

În noaptea aceea, prima linie trecea prin centrul Berlin-ului. Focurile de artilerie străfulgerau fără încetare. Cerul era presărat de o puzderie de stele.

Mi-am amintit atunci de pasajele din stânga Smolensk-ului, din anul 1943, când caii flămânzi refuzau să tragă piesele de artilerie iar oamenii istoviți la culme erau nevoiți să-și împingă singuri tunurile sub vijelia bombardamentului deschis de dușman. Și de operatorul cinematografic Ivan Ivanovici Sokolnikov care, riscându-și viața, filma la fața locului cronica evenimentelor. În afara materialului pentru ediția curentă a jurnalului cinematografic, Sokolnikov trebuia să utilizeze o parte din pelicula primită pentru așa-zisa „filmotecă istorică”, aceasta urmând să păstreze la dispoziția viitorimii imaginea tragică a războiului. Iar el filma pasajul acela cumplit, înregistrând chipul ostașilor care se opinteau împingând tunurile de mare calibru...

Și când revărsarea apelor de primăvară izola unitățile din avangardă de spatele frontului, iar unitățile continuau să înainteze rămânând fără rezerve alimentare, Sokolnikov era nevoit să filmeze pentru „filmoteca istorică” sacii cu pesmet lansați din avion, care, izbindu-se de sol, explodau stârnind trâmbe de praf sub privirile ostașilor flămânzi, precum și sacii care aterizau în bune condiții. Aceștia, după aceea, se încărcau în niște târșitori, la care erau înhămați câinii, (în asemenea târgi erau scoși răniții de pe câmpul de luptă), și prețioasa încărcătură se transporta până la linia cea mai înaintată. Urechile îți țiuiau de scheunatul câinilor, dar nu era nimic de făcut, nu exista niciun alt mijloc de tracțiune în stare să treacă peste mlaștini.

Mi-a rămas întipărit în amintire un „cadru” care nu intrase în niciun jurnal cinematografic și nici în „filmoteca istorică”: în aceeași primăvară, pe zăpada în dezgheț mai exista un drum pentru sănii, dar vai, cât de cumplit, iar la marginea drumului, pe tălpica saniei, ședea un soldat conducător de cai, din artilerie. Îi căzuse calul. Ostașul îl deshămase, fără să-l privească, răsturnase hulubele și atârnase de ele o gamelă cu zăpadă, sub care aprinsese un foc mic. Ordinele erau extrem de severe: caii să fie cruțați cu orice preț. Dar de data aceasta sărmanul animal nu mai putea fi ridicat.

Apa gălbuie din gamelă pornea să fiarbă, iar calul continua să clipească întristat, simțindu-se sortit pieirii. Ostașul aștepta posomorât...

O fi ajuns oare omul acela până la Berlin? De-ar putea fi aduși acum, aici, toți cei ce înduraseră chinurile vieții de soldat, care suferiseră de foame, de frig, de răni și spaimă, de-ar putea fi înviați toți cei ce-și dăduseră viața, să privească și ei ce forță teribilă poseda armata lor care răzbise până în bârlogul dușmanului.

• CERCUL S-A ÎNCHIS

Trecuseră trei zile de când Berlin-ul era complet încercuit. Dând lupte grele, străpungând apărarea cartierelor orașului și cucerindu-le unul după altul, trupele armatei a 3-a de șoc a generalului-locotenent Kuznețov, ale armatei a 5-a de șoc a generalului-colonel Berzin și ale armatei a 8-a de gardă a generalului-colonel Ciuikov înaintau spre centru, în direcția *Tiergarten*-ului, către *Unter den Linden* și cartierul guvernamental. Comandantul sovietic al Berlin-ului, generalul-colonel Berzarin, emisese deja o ordonanță referitoare la dizolvarea partidului național-socialist și interzicerea activității acestuia.

Locuitorii Berlin-ului se refugiaseră la subsolul caselor incendiate, care se transformau în dărâmături. Apa lipsea, iar modestele rezerve alimentare se apropiau de sfârșit.

La suprafață, tirul de artilerie continua neîncetat, proiectilele explodau, văzduhul era plin de sfărâmăturile clădirilor zburând în aer, pretutindeni numai funingine, fum și pârjol. Situația populației era disperată.

În aceste condiții, când deznodământul era mai mult decât evident, orice oră de prelungire a acestei lupte lipsite de sens constituia o crimă.

Care erau planurile părții germane în zilele acelea?

Abia mai târziu, când totul se isprăvise, s-a putut descoperi răspunsul la această întrebare.

Luat prizonier în ziua de 2 mai, la fabrica de bere Schultheiss, adjutantul lui Hitler, *Sturmbannführer*-ul SS Otto Günthe, răspunsese în scris după cum urmează.

„La 22 aprilie, când proiectilele de artilerie explodau în centrul Berlin-ului, la orele 16:30 avusese loc o ședință la comandamentul suprem, prezidată de Hitler.

Führer-ul își propunea să realizeze o ofensivă a armatei a 9-a, în direcția nord-vest, și o înaintare a grupului de armate al generalului de trupe SS Steiner, în direcția sudică, plănuind astfel să respingă pătrunderea forțelor rusești, care după părerea lui erau slabe, și să ajungă cu principalele lui forțe la

Berlin, pentru a se crea astfel un nou front. Acesta s-ar fi întins atunci pe următoarea linie aproximativă: Stettin, în sus pe cursul Oder-ului până la Frankfurt-am-Oder, mai departe înspre apus, prin Fürstenwalde, Zossen, Troenbritzen, până la Elba.

Condițiile pentru realizarea acestui plan trebuiau să fie următoarele:

• Menținerea, cu orice preț, a frontului pe cursul inferior al Oder-ului.

• Americanii să rămână pe malul vestic al Elbei.

• Menținerea flancului stâng al armatei a 9-a, de pe Oder.

După ce șeful marelui stat major al trupelor de Uscat, generalul Krebs, a raportat că mari forțe rusești spărseseră frontul ceva mai la sud de Stettin, Führer-ului i-a fost limpede pesemne că acum nu mai era posibilă crearea frontului plănuit și și-a exprimat părerea că, în funcție de aceste date, și Meklemburg-ul urma să fie încercuit de forțele rusești peste câteva zile. Totuși, nemaiținând seama de aceste considerente, s-a ordonat armatelor a 9-a, a 12-a și grupului de armată al lui Steiner să treacă la ofensivă în direcția Berlin-ului”.

Günthe scrisese cele de mai sus în a șasea zi după capitulare, mai purtând încă proaspete în memorie urmele recente ale evenimentelor.

„În ziua de 26.4.45 au ieșit din funcțiune și ultimele linii ale rețelelor telefonice care legau orașul cu lumea exterioară. Contactul se mai menținea doar prin radio însă, datorită bombardamentului necurmat, antenele se defectaseră, mai exact, fuseseră complet scoase din uz. Rapoartele referitoare la înaintarea sau desfășurarea ofensivei celor trei armate mai sus menționate ne parveneau într-un număr destul de redus, ajungând la Berlin, de cele mai multe ori, pe căi ocolite. La 28.4.45, generalul-feldmareșal Keitel raporta următoarele:

• Ofensiva armatelor a 9-a și a 12-a eșuase, datorită puternicei contraofensive a forțelor rusești. Organizarea în continuare a ofensivei nu mai era posibilă.

• Grupul de armată al generalului de trupe SS Steiner, până la data de mai sus încă nu sosise.

După această informare, tuturor le devenise clar că soarta Berlin-ului era hotărâtă”[1].

[1] Publicarea documentelor citate se face pentru întâia oară, de către autorul cărții (N.A.).

Totuși, trupelor germane izolate în veriga încercuirii li se lansau în continuare teancuri din ziarul lui Goebbels „Ursul blindat” (ursul fiind emblema Berlin-ului) și „manifeste” care mințeau, incitau, lingușeau și amenințau.

Iată unul din ultimele manifeste ale lui Goebbels, publicat în „Foaie de pe frontul Berlin-ului”, datat 27 aprilie:

„Bravo vouă, locuitori ai Berlin-ului!

Berlin-ul va rămâne al germanilor! Führer-ul a declarat aceasta lumii întregi, iar voi, locuitori ai Berlin-ului, aveți grijă să nu-i dezmințiți cuvântul. Bravo vouă, locuitori ai Berlin-ului. Atitudinea voastră este exemplară! Continuați cu aceeași bărbăție, cu aceeași îndârjire, fără cruțare și îndurare, și atunci valurile de asalt ale bolșevicilor se vor sfărâma de voi... Veți rezista, locuitori ai Berlin-ului, ajutoarele au pornit spre voi!”

Manifestul căzuse în mâinile noastre în ziua de 29 aprilie, chiar în apropiere de piața Potsdam.

• 29 APRILIE

S-a primit indicația să ne deplasăm spre sectorul de unde trupele armatei noastre, a 3-a de asalt, atacau în direcția pieței Potsdam.

Dis-de-dimineață am trecut cu autoșenileta peste prima baricadă, apoi peste a doua, prin locurile unde fuseseră năruite, zdrobite de tancuri, strecurându-ne printre șinele frânte, printre bârne și tunuri. Apoi peste un șanț antitanc, plin cu dărâmături de case și butoaie goale. Clădirile începură să fie mai dese. Unele se mai reduseseră cu vreo câteva etaje, altele rămăseseră într-un singur zid afumat, de parcă uitaseră să se prăbușească, adevărate vestigii ale luptelor de acum două zile. Pe alocuri, tancurile își croiseră drum de-a dreptul peste mormane, iar pe urmele șenilelor, pe acest făgaș de tancuri, soseau acum camioanele care se aglomerau din ce în ce mai mult.

Circulația pe străzile Berlin-ului era dirijată de fete din Smolensk, Kalinin și Reazan, cu bluze militare ajustate elegant, refăcute pesemne de *pani* Buzinska, la Poznan. Mașina s-a oprit. Înaintea noastră nu mai exista niciun loc de trecere.

În întâmpinare ne veneau mici grupuri de francezi, trăgându-și cărucioarele încărcate cu bagaje și având drapelul Franței prins de o latură a acestora. Se strecurau anevoie printre mormanele de cărămidă zobită, de fiare vechi și pietriș. Fără să ne oprim, ne-am făcut unii altora semne cu mâna din mers.

Pe măsură ce ne apropiam de centru, aerul era mai dens. Cine s-a aflat la Berlin în zilele acelea, își amintește cu siguranță de aerul înecăcios și pâclos, datorită mirosului de ars și prafului de piatră, de scrâșnetul nisipului prin dinți.

Străbăteam cu greu dincolo de zidurile clădirilor dărâmate. Nimeni nu stingea incendiile, pereții fumegau și arbuștii decorativi agățători îi cuprindeau cu tentaculele lor arse.

Bâjbâind din subsol în subsol, dădeam peste familii germane. Ne întrebau doar despre unul și-același lucru: „Se va mai sfârși oare coșmarul acesta?”

Hitler declarase: „Dacă vom pierde războiul, națiunea germană trebuie să dispară”. Însă oamenii, în pofida voinței lui, nu doreau să dispară. Din golul ferestrelor, de pe pervazul acestora atârnau cearceafuri albe, fețe de pernă. Pentru arborarea lor, conform unei ordonanțe a lui Himmler, toți bărbații viețuind în clădirile respective erau pasibili de execuția prin împușcare.

Devenise extrem de dificil să te orientezi după harta orașului. Indicatoarele rusești încetaseră să mai apară, iar cele nemțești, în cea mai mare parte, pieriseră laolaltă cu zidurile caselor. Pentru orice informație eram nevoiți să ne adresăm locuitorilor pe care-i întâlneam pe străzi, cărându-și boarfele în cine știe ce direcție.

Transmisioniștii se iveau ici-colo, printre spărturile zidurilor, întinzând cabluri. Se căra fân cu căruțele și un conducător mustăcios de atelaj, dintr-o unitate de artilerie de gardă, mesteca un fir de iarbă uscată. Iar asfaltul crăpat al Berlin-ului era presărat pretutindeni cu aceleași firicele de fân. Geniștii, neprețuiții truditori ai războiului, n-aveau dreptul nici acum să greșească decât o singură dată. Trecu un grup de ostași cu automate, unul dintre ei cu capul pansat. Se temea să nu rămână în urmă, să nu iasă din front.

O femeie în vârstă, care traversa strada cu capul descoperit, avea brațul înfășurat cu-o legătură albă, vizibilă de la mare distanță. Ducea de mână niște copilași, un băiețel și o fetiță. Amândurora, după ce-i pieptănase cu grijă, le cususe mai sus de cot câte o brasardă albă. Trecând pe lângă noi, femeia începu să vorbească cu glas tare. Fără să-i pese dacă este înțeleasă sau nu:

— Sunt orfani. Casa ne-a fost distrusă de bombardament. Îi mut în altă parte. Sunt orfani... Casa ne-a fost distrusă de bombardament...

De sub bolta unei porți ieși un bărbat cu pălărie neagră. Văzându-ne, întinse mâna în care ținea un pachețel învelit în hârtie pergament. Îl desfăcu, era o cutiuță îngălbenită. Desfăcu capacul.

— *L’Origan Coty, Fräulein Offizier.* Dați-mi, vă rog, în schimb, un pachet de tutun.

A zăbovit câteva clipe, apoi și-a ascuns pachețelul în buzunarul paltonului lung și a pornit agale mai departe.

Mai încolo, străzile erau pustii de-a binelea. Și-acum mai țin minte priveliștea: un soclu pavoazat cu afișe, perdele de șifon, ca niște mâini albe, agățate de golul ferestrelor, un autobuz proțăpit într-o casă, care purta o reclamă pe acoperiș, un pantof imens din mucava, iar pe toți pereții asigurările categorice ale lui Goebbels: rușii nu vor intra niciodată în Berlin.

Acum întâlneam tot mai frecvent cartiere moarte, numai ruine.

Se respira și mai anevoios. Praful și fumul ne blocau drumul. Aici, la fiecare pas, te pândea un glonte. Deja se declanșaseră lupte înverșunate în cel de al nouălea sector al apărării Berlinului, sectorul special al cartierului guvernamental.

Eram călăuziți de Kurkov, un ostaș care fusese trimis anume după noi. Cândva, împreună cu el, lângă Rjevsk, scăpasem cu bine dintr-o încercuire germană, a cărei presiune se dezvolta cu o iuțeală înspăimântătoare.

Când vorbea despre sine, Kurkov spunea adesea: „Am crescut pe aur”. Îi plăcea să povestească despre treburile lui de la mina din Ural. Ne spunea, făloșindu-se, cum odată fusese adusă la mină o mașină nouă, și, fie că se defectase ceva la ea, fie că pur și simplu nu voia să pornească, pentru a o pune în stare de funcțiune trebuise să se cațăre tocmai în vârful ei. „Cine altcineva să se fi oferit voluntar? Firește, Kurkov. Mă cățărasem taman sus, iar să privesc în jos îmi venea rău. Jos era nevestică-mea, galbenă ca ceara la chip”.

Despre nevastă-sa, Kurkov povestea la fel de fălos. Aceasta nici nu împlinise cincisprezece ani când o luase de soție. Se zugrăvea în așa fel, ca și cum în casa lui ar fi fost spaima-lumii, pe când, în realitate, îi scria nevesti-si scrisori pline de gingășie, și-i cumpăra de la magazinul militar numai panglicuțe și ilustrate. „Nevastă-mea, spunea el, când era însărcinată cu prima noastră fată, se rușina să iasă pe uliță, de tânără ce era. Iar când i-a venit ceasul să nască, s-a agățat de grumazul meu de-mi pârâiau toate oasele gâtului. Ei, ce-mi ziceam, eu am să îndur oricât, însă tu ești silită să suferi și mai crâncen”.

S-au păstrat la mine niște scrisori, pe care Kurkov le primea de acasă, din Ural.

„Bună seara, clipă plină de veselie, noroc, dragul meu bărbat Nikolai Pavlovici. Îți trimit din toată inima salutările mele și îți doresc numai bine în viața dumitale, dar mai cu seamă în

biruințele dumneavoastră ostășești. Kolea, îți mai trimit salutări și fiicele dumitale, Galea și Liuda”.

Nevasta îi scria lui Kurkov amănunțit și simplu. Și, din felul cum îl cruța de toate veștile privind greutățile și suferințele ei, i se dezvăluia sufletul, credincios și bun. Chiar dacă îi aducea la cunoștință câte ceva mai grav, se referea și atunci numai la întâmplări care aparțineau trecutului: „Kolea, la noi Liuda a fost tare bolnavă, însă acuma zburdă din nou”. Niciun suspin, nicio tânguire, nici măcar un oftat. „Kolea, abia ne mai ajunge timpul. Mai întâi am tăiat lemne, după aceea am săpat la grădină”.

Scrisorile se încheiau aproape toate la fel: „Scrie-ne, Kolea, mai des. Poșta umblă rar. Când îți primim scrisoarea, suntem tare bucuroase și-ți mulțumim pentru scrisoarea dumitale. Kolea, deocamdată la revedere, suntem în viață, sănătoase, ceea ce-ți dorim și dumitale. Te sărutăm de nouăzeci și nouă de ori, ar mai trebui o dată, dar e tare departe de matale”.

Kurkov a participat la asaltul cancelariei Reich-ului, fiind printre primii care s-au avântat în clădire, și a fost rănit mortal de un SS-ist din garda personală a lui Hitler. Faptul s-a întâmplat când deasupra Reichstag-ului se și înălțase drapelul roșu.

• ULTIMUL OBIECTIV

Pe panourile care indicau direcția circulației, pe tancuri, pe proiectilele care trebuiau să încarce tunurile și pe țevile acestora, se afla o lozincă desenată cu vopsea: „Spre Reichstag!”. Reichstag-ul se afla în mintea tuturor în acele zile la Berlin. Principalul edificiu de stat al Germaniei. Locul unde se țineau ședințele organului suprem legislativ.

De el era legată amintirea uneia din cele mai sinistre provocări ale timpului, incendierea Reichstag-ului din unul 1933.

Cucerirea Reichstag-ului, înălțarea steagului roșu pe cupola lui, însemna să încunoștințezi întreaga lume despre victoria asupra fascismului, asupra Germaniei.

În ziua de 29 aprilie, trupele generalului-colonel Kuznețov se apropiau de *Königsplatz,* spre care da fațada cu șase coloane a clădirii cenușii a Reichstag-ului.

Atenția grupului nostru de informații nu era îndreptată asupra Reichstag-ului, ci asupra mișcărilor de înaintare a trupelor spre Wilhelmstrasse, în direcția cancelariei Reich-ului. În fața lor se găsea o sarcină deosebită, ultimul obiectiv al războiului: capturarea lui Hitler.

Nu se poate afirma că, atunci, ne aflam în posesia unor informații sigure despre prezența lui Hitler și a statului său major în adăpostul de sub cancelaria Reich-ului. Elementele de care dispunea serviciul nostru de informații erau insuficiente, confuze, instabile și contradictorii. La 23 aprilie, postul de radio berlinez transmisese că Hitler se află în capitală. În „Foaia de pe frontul Berlin-ului”, din 27 aprilie, care ne căzuse în mână, existau și acolo unele indicații în acest sens. Bineînțeles, nu ne puteam baza pe aceste comunicate. Soldații germani luați prizonieri nu le acordau nici ei prea multă crezare. Unii dintre ei erau de părere că Hitler își luase zborul spre Bavaria, sau cine știe în ce altă direcție, alții se arătau în general absolut indiferenți față de tot ce se petrecea, inclusiv problema actualei lui reședințe; erau năuciți, istoviți de cele suferite.

Fusese capturat un „informator”, un băiețandru de vreo cincisprezece ani în uniformă de *Hitlerjugend,* cu ochii înroșiți și

buzele arse. Cu o clipă în urmă trăgea cu înverșunare, iar acum ședea și privea nedumerit împrejur, chiar curios; tânărul rămăsese tot tânăr. Erau uimitoare aceste transformări neașteptate din zilele războiului.

Ne spuse că divizia lor, care se afla sub comanda lui Axmann, *Reichsführer*-ul tineretului, îl apăra pe Hitler. Aflase lucrul acesta de la comandanții lui. Aceștia repetau mereu cele declarate, cerând să se mențină rezistența până la sosirea armatei lui Wenck, care le venea în ajutor.

Fusesem nevoită să traduc toată ziua, la interogarea prizonierilor, în subsolul unei case din apropierea pieței Potsdam. Tot aici se mai aflau familia unui croitor, o femeie oarecare cu fiul ei și o fată în costum de schi.

Vacarmul necurmat al luptelor răzbea surd până în subsolul nostru. Dar uneori simțeam zguduituri atât de puternice, încât ai fi zis că-i cutremur.

Croitorul, om în vârstă, aproape că nu se ridica de pe scaun. De nenumărate ori își scotea ceasul de buzunar, îl examina îndelung, în vreme ce toată lumea îl supraveghea involuntar. Băiatul lui, om în toată firea, era infirm, suferise de paralizie infantilă și ședea la picioarele lui taică-său cu capul pe genunchii acestuia. Iar fata cea mare, când dormea, când se zbuciuma neliniștită: bărbatul ei, încadrat în unitățile *Volksturm*-ului, se afla sus, pe străzile Berlin-ului. Dintre toți acești oameni buimăciți și chinuiți, numai nevasta croitorului avea în permanență o ocupație, își vedea de îndatoririle ei de mamă, pe care nu le puteau curma nici războiul, nici spaima morții. La ore fixe își așternea un șervet pe genunchi și așeza pe el dumicați de pâine unși cu marmeladă.

Tânăra femeie, cu băiețelul acela de o slăbiciune cumplită, și fata în costum de schi erau „refugiați”, niște venetici provenind dintr-un alt subsol. Se străduiau din răsputeri să ocupe cât mai puțin spațiu. Din când în când, femeia începea să povestească în gura mare despre sine: era soția unui pompier, acum mobilizat pe front. Doi ani la rând îl așteptase pe bărbatul ei să vină acasă în permisie, și-și făcuse și o listă cu tot ce era necesar să trebăluiască prin locuință: să schimbe clanța de la ușă, să pună la punct cremonele, ș.a.m.d. Iar în clipa de față, casa lor era mistuită de foc. Băiatul se încrunta dureros: pesemne îi venea greu să asculte, pentru cine știe a câta oară,

povestirile maică-si. Iar fata purta în picioare niște ghete grosolane și în spinare un rucsac, pe care nu se îndura să-l dea jos. Pe ea, care era tare urâțică și neajutorată, n-o întreba nimeni cine și de unde este.

Tot aici se mai găseau și niște prizonieri care așteptau să fie chemați la interogatoriu. Un locotenent german, nu tocmai tânăr, îmi spuse cu glas șoptit:

— E mai mult de o jumătate de zi de când stau aici cu niște civili oarecare, (se referea la societatea din subsol). Nu știu, aveți cunoștință despre situația asta?

— Ce să-i faci. Altfel nu se poate!

— Mă rog, vai de mine, dacă-s oameni cumsecade, n-am nimic împotrivă.

Pe noi ne interesa un singur lucru: unde este Hitler. Nu ne-a putut răspunde, dar simțea nevoia să-și răcorească sufletul și, ridicându-se de pe scaun, îndreptându-se bățos, a luat-o pe ocolite:

— Inamicul nostru numărul unu a fost Anglia, iar Rusia inamicul numărul doi. Pentru a nimici Anglia, trebuia mai întâi să lichidăm cu Rusia…

Glasul i s-a curmat, îi venea greu să continue.

— Dumnezeule!… exclamă el, și-și acoperi fața cu palmele.

Un miner din Alsacia, care se predase, cerea încruntat să i se încredințeze o armă.

— Barem în ultimele ceasuri, spunea el. Pentru toate cele îndurate! Și, răsucindu-și mâneca, ne arătă un tatuaj, o cruce care îi confirma originea alsaciană.

•

Oricât de anemice se dovedeau a fi informațiile primite, totuși, supunându-le unei confruntări, aprofundând caracteristicile apărării germane din jurul cancelariei Reich-ului, se putea presupune că Hitler se găsește acolo.

În ziua de 29 aprilie, pe înserate, a fost reținută o soră medicală care fugise peste linia de foc pentru a-și căuta mama. În timp ce stătea de vorbă cu noi, și-a scos din buzunarul paltonului basmaua ei albă, ori în mod mecanic, ori din dorința de a se găsi sub protecția crucii roșii imprimate pe câmpul alb al basmalei. Cât dăinuise războiul, de îndată ce zăreau semnul crucii roșii, germanii dezlănțuiau bombardarea acestor obiective cu cea mai necruțătoare îndârjire.

În ajun, sora medicală însoțise niște răniți din strada Voss, în unicul adăpost rămas intact prin preajmă, adăpostul antiaerian al cancelariei Reich-ului, și auzise de la militari și de la personalul de serviciu că Hitler se află acolo, în subterană.

În ziua de 29 aprilie se dădeau lupte pentru cucerirea Reichstag-ului. Avântul ofensiv al trupelor sovietice care asaltau era anume îndreptat asupra Reichstag-ului. Tot asupra lui își ațintise atenția presa de front și cea de la Moscova.

Însă la 29 aprilie, ostașii noștri se aflau la mai puțin de cinci sute de metri de cancelarie, acolo unde era cuibărit principalul focar al rezistenței, în adăpostul subteran al lui Hitler.

•

Revărsatul zorilor. Priveliștea străzilor după încetarea luptelor. Un soldat german ucis. Vitrine făcute cioburi de explozia obuzelor, spărturi în ziduri, lăsând drum liber privirii undeva în beznele adânci ale unei case pustii.

Vântul mătura gunoaiele de pe macadamul străzii, zobiturile de piatră.

Sub acoperământul unei case, soldați de-ai noștri. Unul din ei doarme într-o rână, cu genunchii ghemuiți, având capul sprijinit pe un fragment de ușă. Un altul își reînfășoară moletierele.

Ultimele minute calme dinaintea unei noi zile de asalt…

•

Luptele se desfășoară într-un ritm crescând, zi și noapte. Garnizoana Berlin-ului, regimentele SS care se retrăgeau de pe Oder, din Kästrin, armatele aduse de pe Elba, totul se concentrează aici, să apere orașul, să-l apere până la moarte, lângă zidurile „cancelariei Führer-ului”. Așa cum s-a redus acum linia frontului german: ea încercuiește cancelaria Reich-ului, ultimul refugiu al fascismului.

30 aprilie, orele 11:30. Ordin pentru trupele de asalt: foc din toate armele.

Trag tunurile de mare calibru, cele autopurtate, tancurile, mitralierele, automatele. Trag tunurile venite de pe Volga, pentru tot ce s-a întâmplat, pentru toți cei ce-au suferit. Apoi artileria își încetează focul, iar ostașii pornesc la asalt…

În seara acestei zile, de 30 aprilie, steagul roșu flutură deasupra Reichstag-ului. Totuși, bătălia din incinta clădirii a continuat.

În noaptea de 1 mai, în sectorul armatei a 8-a de gardă s-a prezentat un emisar german, comunicând că șeful marelui stat major, Krebs, roagă să i se ofere posibilitatea de a intrat în tratative cu comandamentul sovietic.

În jurul orei patru, Krebs a fost condus la generalul-colonel Ciuikov. Conținutul tratativelor purtate de Ciuikov și generalul de armată Sokolovski cu Krebs este acum cunoscut. Însă atunci nu aflasem despre sosirea lui Krebs decât foarte puține lucruri. Anunțând sinuciderea lui Hitler, Krebs cerea încheierea unui armistițiu pentru ca noul guvern, Dönitz-Goebbels, să se poată întruni (Goebbels se găsea la Berlin, iar Dönitz lângă Flensburg), și să realizeze luarea de contact cu guvernul sovietic. Cartierul general al lui Hitler voia pesemne ca, în orele de armistițiu, să iasă din Berlin-ul încercuit. La cererea prezentată i s-a comunicat că nu poate fi vorba, conform înțelegerii stabilite între cei trei aliați, decât despre o capitulare fără condiții.

Târziu, în seara zilei de 1 mai, postul de radio Hamburg transmitea un comunicat de la „cartierul general al Führer-ului”, în care se afirma: „Führer-ul nostru Adolf Hitler, astăzi pe la amiază, la punctul său de comandă din cancelaria Reich-ului, luptând până la ultima suflare împotriva bolșevismului, a căzut în bătălia pentru Germania”. Această știre s-a mai transmis și o a doua oară, însoțită de muzică de Wagner.

Se iveau noi circumstanțe, însă misiunea grupului nostru rămânea ca și mai înainte aceeași: să-l găsească pe Hitler. Dacă nu viu, atunci mort.

• 2 MAI

Statul major al lui Hitler se afla în adăpostul antiaerian de sub cancelaria Reich-ului. Acolo se găseau peste cincizeci de încăperi (îndeosebi cămăruțe). Mai exista și un puternic centru de transmisiuni, de asemenea rezervele de alimente și o bucătărie. Adăpostul antiaerian poseda, conectat la el, și un garaj subteran. Înăuntrul vizuinii lui Hitler se putea intra din grădina interioară a cancelariei Reich-ului, precum și din vestibulul acesteia, de unde pornea o scară suficient de largă și cu pantă lină. După ce se cobora scara, te aflai deodată într-un coridor lung, cu o mulțime de uși. Pentru a ajunge la sălașul lui Hitler trebuia parcursă o cale destul de lungă și întortocheată. Iar din grădina interioară se putea intra direct în *Führerbunker,* cum îi spuneau cei din adăpostul subteran.

Führerbunker-ul, cu două nivele, se afla la o adâncime mult mai mare decât adăpostul de sub cancelarie, iar planșeul său de beton era considerabil mai gros.

Șeful gărzii personale a lui Hitler, Hans Rattenhuber, în manuscrisul pe care l-a redactat în timpul captivității din Rusia, îl caracterizează astfel: „Noul adăpost antiaerian al lui Hitler era cel mai solid dintre toate cele construite în Germania: planșeul de beton, care reprezenta acoperișul bunkerului, atingea o grosime de opt metri”.

Cunoștea bine problema, de vreme ce răspundea de securitatea lui Hitler.

Lângă intrarea în bunker se afla o betonieră; aici se efectuaseră extrem de recent lucrări de întărire a planșeului de beton de la adăpostul lui Hitler, probabil după ce fusese nimerit direct de obuzele artileriei.

Abia mai târziu ne-am edificat în privința acestor amănunte.

La 1 mai, drept răspuns la refuzul primit printr-un emisar din partea lui Goebbels și Bormann, că nu se accepta capitularea necondiționată, la orele 18:30 s-a declanșat ultima luptă.

Detașamentele de asalt au străpuns veriga de încercuire și au năvălit în cancelaria Reich-ului. Era în dimineața zilei de 2 mai.

Schimburi de focuri în vestibul, cu unele rămășițe din garda care o și luase la fugă. Coborârea în adăpostul subteran. Din coridoare, din odăițele adăpostului, au pornit să iasă militari și civili, cu mâinile sus. Pe podeaua coridorului zăceau nenumărați răniți. Se auzeau gemete.

Aici, în adăpostul subteran și la etajele cancelariei Reich-ului, aveau loc necurmate schimburi de focuri.

Trebuia să ne orientăm rapid, să descoperim toate ieșirile din adăpost și să le punem sub pază, să analizăm minuțios situația și să declanșăm investigațiile.

În populația pestriță care ocupa adăpostul subteran nu era lesne de găsit niște ajutoare capabile să știe mai mult decât alții despre soarta lui Hitler și care să ne poată sluji drept călăuze prin labirintul adăpostului.

Primul interogatoriu. În grabă și superficial.

Este găsit un fochist, un civil prizărit. Cu ajutorul acestuia, locotenent-colonelul Ivan Isaievici Klimenko și maiorul Boris Alexandrovici Bîstrov au răzbătut până la bunkerul lui Hitler, pe coridoarele și pasajele lipsite de lumină, unde te puteai pomeni cu un glonte la fiecare pas.

Apartamentele lui Hitler erau pustii. Pe un perete atârna un portret al lui Frederic cel Mare, într-un dulap o haină a lui Hitler, pe speteaza unui scaun o altă haină, de culoare cenușiu-închis.

Fochistul cel firav ne-a spus că, pe când se afla pe coridor, văzuse cum se scoseseră două cadavre din aceste odăi, învelite în pături gri, și că fuseseră cărate spre ieșirea din adăpost.

Aici se terminau și relatările sale, în primul moment atât de puțin verosimile. Klimenko și Bîstrov au urcat în grădina cancelariei, măcinată de focul artileriei. Ce aveau de făcut în continuare? Nu era exclus ca acele cadavre să fi fost arse aici, dar unde anume?

Faptul că trebuia căutat „locul incinerării” a devenit imperios, încă de la primii pași ai investigației, mai ales după ce a fost descoperit în adăpost un om vânjos, la vreo patruzeci de ani, mecanicul garajului cancelariei Reich-ului, Karl Schneider.

La 28 sau 29 aprilie, nu mai ținea minte precis, telefonistul de serviciu de la secretariatul lui Hitler îi transmisese lui Schneider un ordin: toată benzina pe care o deținea în depozit să fie trimisă la bunkerul Führer-ului. Schneider expediase opt canistre a câte douăzeci de litri fiecare. În aceeași zi, ceva mai târziu,

primise de la telefonistul de serviciu un ordin suplimentar, să trimită torțe incendiare. Avea opt asemenea torțe și le-a trimis.

Schneider însuși nu-l zărise pe Hitler și nu știa dacă se află la Berlin. Dar la 1 mai auzise de la șeful garajului și de la șoferul personal al lui Hitler, Erich Kempka, că Führer-ul murise. Zvonuri despre sinuciderea lui circulau și printre ostașii din gardă. În același timp se mai vorbea că trupul mortului fusese ars.

Confruntând aceste zvonuri cu ordinele pe care le primise, Karl Schneider presupunea că benzina pe care o livrase fusese necesară pentru arderea cadavrului Führer-ului.

Dar în seara zilei de 1 mai răsunase din nou telefonul, iarăși un ordin: să expedieze la bunkerul Führer-ului toată benzina existentă. Schneider golise de carburant rezervoarele mașinilor și, la câtva timp după aceea, mai trimisese patru canistre.

Ce voia să însemne acest telefon? De astă dată, cui îi era destinată benzina?

Împreună cu Schneider și bucătarul Lange, maiorul Bîstrov, locotenent-colonelul Klimenko și maiorul Hazin urcară în grădină.

Pământ răscolit de proiectile, copaci scorojiți, crengi arse pe jos, iarba gazonului înnegrită de foc și funingine, pretutindeni sticlă sfărâmată, cărămizi căzute… Unde era locul acela despre care, neavând nicio indicație în plus, să poți spune cu certitudine: uite, aici i-au ars?

Au început să cerceteze grădina… La doi metri, lângă ieșirea din *Führerbunker,* au descoperit cadavrele pe jumătate arse ale lui Goebbels și soției sale. Iată pentru ce mai fusese nevoie de o nouă cantitate de benzină. N-ar mai fi trebuit mult timp și iureșul ostașilor Armatei Roșii, care pătrundeau în cancelarie i-ar fi strivit în picioare, fără să privească pe unde calcă, fără să-i bage în seamă.

Cerul de deasupra Berlin-ului încă mai ardea, cuprins de flăcări. Clădirea cancelariei Reich-ului fumega. Ventilatoarele din adăpostul subteran nu mai funcționau. Era zăpușeală, umed și întuneric.

•

În zilele acelea am fost nevoită să examinez cu de-amănuntul în adăpostul subteran al cancelariei Reich-ului o droaie de hârtii și documente.

Rapoarte de la locul luptelor de stradă, buletinele conducerii din Berlin a partidului nazist, referindu-se la situația disperată, la lipsa de muniții, la dezordinea din rândul soldaților. Corespondența lui Bormann. Documente personale aparținând lui Hitler.

În primul rând, căutam în hârțoagele astea un element care să fie capabil de a arunca o lumină, cât de neînsemnată, asupra celor întâmplate aici în zilele din urmă, să ofere un amănunt oarecare, sau vreo urmă în stare să ne ajute la descifrarea adevăratului deznodământ...

Iată, Bormann îi expediază la Obersalzberg adjunctului său Himmel, telegramă după telegramă, marcată fiecare cu ștampila roșie *Geheim*! – „secret!”, datate 20 aprilie. Din caracterul dispozițiilor, era evident că se desfășura o acțiune de pregătire a mutării cartierului general al lui Hitler la Berchtesgaden. Deci aveau de gând să plece din Berlin.

Iată un alt dosar, informații transmise de inamic prin radio în ultimele zile ale lui aprilie: știri ale agenției Reuter de la marele cartier general al aliaților, emisiuni ale postului de radio Moscova referitoare la acțiunile de luptă de pe fronturi, telegrame privind evenimentele de pe glob, Londra, Roma, San-Francisco, Washington, Zürich.

La cartierul general al lui Hitler, aceste surse erau utilizate pentru obținerea unei imagini a ceea ce se petrecea în celelalte sectoare ale frontului, și chiar în Berlin, în ultimele zile ale lui aprilie. În acea perioadă, legătura cu trupele fusese definitiv pierdută.

Iată o știre transmisă de un post de radio străin, privind execuția lui Mussolini și a amantei sale Clara Petacci. Hitler subliniase cu creionul cuvintele „Mussolini” și „spânzurați cu capul jos”. Ce idei i-or fi sugerat această știre? La ce hotărâre îl determinase?

Hârtiile acestea se cufundau în istoria unui război care deja amuțise. Puteau servi drept cheie pentru portretul social-psihologic al conducătorilor și ideologilor fascismului.

Cercetam documentele. Luând cunoștință de conținutul lor, le adnotam și le transmitem mai departe, la statul major al frontului, tot acolo unde se trimiteau și actele întocmite de noi, procesele-verbale, toată documentarea.

•

Acum, după aproape douăzeci de ani, am izbutit să mă întâlnesc din nou cu aceste documente care apucaseră deja să se gălbejească din pricina trecerii timpului. Și faptul că le-am văzut iarăși, precum și semnătura mea de translator sub multe din ele, mi-au stârnit o puternică emoție.

Am dat și peste documente pe care le citeam întâia oară, pe care nu le cunoscusem mai înainte, deoarece proveneau de la armatele învecinate dar, ulterior, se adunaseră laolaltă la arhive.

Extrase din depozite neutilizate, din sedimentele anilor, documentele sună uneori mai convingător decât un raționament amănunțit, aruncând o lumină aparte asupra caracteristicilor și naturii evenimentelor, asupra trăsăturilor unui timp revolut și ale eroilor săi.

Mă voi strădui să citez aici, în această carte, multe documente reprezentând un interes istoric indubitabil și care, până astăzi, au rămas inedite.

• JURNALUL LUI GOEBBELS

Una din descoperirile noastre importante din acele zile, jurnalul lui Goebbels.

Vreo zece caiete groase, din ani diferiți, scrise apăsat, cu litere drepte și înghesuite, încălecate strâns una peste alta, ilizibile. Primele caiete ale jurnalului se refereau la anul 1932, încă înainte de preluarea puterii de către fasciști, ultimul se termina la mijlocul lui 1941.

Eram nespus de necăjită că nu aveam posibilitatea să zăbovesc mai mult timp în fața acestui jurnal, care se citea extrem de dificultos. Necesita o muncă asiduă, de mai multe zile. Iar noi nu dispuneam de niciun moment în plus, înaintea noastră se afla o problemă de mare urgență: să stabilim ce se întâmplase cu Hitler și să-l găsim.

În anii care au urmat, amintindu-mi de caietele lui Goebbels, îmi fusese mereu teamă să nu se fi rătăcit cumva printre nenumăratele documente ce se colectau atunci la statul major al frontului din toate sectoarele de luptă.

Acum însă mi s-a ivit posibilitatea să citesc jurnalul lui Goebbels, care se păstrase la arhive.

Iată ultimul caiet: mai, iunie, începutul lui iulie 1941. Aici sunt reflectate faptele și atmosfera care au dus la pregătirea agresiunii asupra Uniunii Sovietice. Demască natura provocării, metodele de „camuflare” la care recursese atunci Germania fascistă. Aceste pagini au un anumit sens istoric, lărgesc cunoștințele noastre despre circumstanțele în care a început războiul.

Jurnalul lui Goebbels reprezintă un document autentic de autodemascare. Greu de crezut să fi putut povesti altcineva mai expresiv decât a făcut-o el, despre tipul liderului politic propulsat în avanscenă de fascism. Din paginile jurnalului se detașează autorul, maniac și fanfaron, aventurier și pozeur, carierist plin de ranchiune, una din acele jalnice personalități a cărei voință izbutise să supună poporul german.

Cu temei și fără, Goebbels afirmă mereu, cu obstinație: „Am ordonat”, „am străbătut”, „am intervenit energic”, „am

admonestat”, „am prevăzut”, „protestez cu toată tăria”. În jurnal acordă, plin de sine, elogii articolelor sale: „A ieșit minunat!”, „După stil, nu va fi greu de ghicit cine-i autorul”. Despre o culegere a articolelor și discursurilor sale pe teme militare: „Va fi o carte excelentă și eficientă. Titlul probabil: „Între ziua de ieri și cea de mâine”. „Cât travaliu colosal a absorbit cartea asta! În doi ani scrii și vorbești destule”. „Articolul meu despre Creta, strălucit!”

Economia lui propagandistică, ireproșabilă. Totuși, când o emisiune de-a sa, la radio, înregistrase un adevărat fiasco, deoarece nu-și declarase decât o singură dată profundul respect față de Führer, Goebbels și-a adus ca jertfă propria-i vanitate. Notează în jurnal: „Sunt nevinovat, dar trebuie să fiu țapul ispășitor...” Și nu-i de acord să fie. Führer-ul fusese cel care insistase ca materialul să fie astfel prezentat.

Jurnalul este exclusiv practic. Autorul nu știe ce înseamnă a medita despre viață, ce-i aceea o reflecție. Viața lui spirituală se dovedește primitivă, lipsită de nuanțe și modulații. Solemnitate sau întristare, exaltare sau apatie, respect entuziast sau ură plină de răutate.

„... Rușii vor fi doborâți așa cum n-a fost niciun popor până acum! Iar spectrul bolșevic va dispărea curând!”

Și numaidecât urmează o apreciere, ca de obicei categorică, asupra italienilor, partenerii săi:

„Consider că italienii sunt astăzi poporul cel mai odios; din toată Europa” (12 iunie).

După ce vizionase un film referitor la viața din America, notează: „Nerușinare! Asta nu-i țară, ci deșert al civilizației. Și mai vor să ne civilizeze... De-altminteri suprema noastră misiune civilizatoare constă în a-i învinge pe americani” (27 mai).

Goebbels îi este adânc devotat lui Hitler, suveranul său, și se cramponează din toate puterile pentru a-i câștiga cuvintele de apreciere și încurajare, pe care le și trece în jurnal. În același timp, plin de gelozie pizmăreață, îi pândește pe toți cei ce se pot apropia de domnul lui ca să-și rupă și ei o frunzuliță din cununa de glorii. Se străduie să-și prezinte rivalii în fața istoriei, la care trebuie să credem că apelează jurnalul, în lumina cea mai defavorabilă.

În acest ultim caiet, care cuprinde doar o lună și jumătate, îi face de două parale pe Ribbentrop, Ley, Hess (care fugise în Anglia) și chiar pe Bormann, cu care abia mai târziu cade la înțelegere. Mai sunt defăimați Ducele, Antonescu, Pavelici, Mannerheim...

Goebbels debarasează platforma, pentru a ridica acel piedestal al triumfului pe care să urce Führer-ul însoțit numai de el.

E vindicativ. Recunoscând „o parte de adevăr" în reclamația depusă de O.K.W. (Comandamentul suprem al forțelor armate ale Germaniei), care se referea la influența nefastă pe care o avea asupra armatei intensificarea propagandei SS, nu rămâne deloc dator: „L-am reclamat pe Brauchitsch. Bătea, și el, prea insistent în toba lui".

Jurnalul lui Goebbels cuprinde și sfera lucrărilor de fiecare zi din ministerul propagandei celui de-al treilea Reich. În mai-iunie, 1941, sunt evidențiate preparativele pentru agresiunea împotriva Uniunii Sovietice, pentru începerea războiului.

Goebbels, unul din puținii inițiați în „operația Barbarossa", aflată în stadiul de pregătire, precum și participant activ la realizarea ei.

„Tremur de încordare, notează el la 5 iunie. De-abia aștept ziua când se va dezlănțui vijelia".

Primele ecouri ale agresiunii în pregătire apar în jurnal la 24 mai. Goebbels își trimite reprezentantul personal la Rosenberg, căruia îi era destinat postul de ministru al teritoriilor ocupate din răsărit, pentru a realiza un acord în privința acțiunii de pregătire a operației.

„R. (Rusia) trebuie dezmembrată în mai multe părți componente, în Est nu e posibil a se tolera existența unui stat atât de colosal.

... Timpul la noi este minunat, dar n-avem răgaz pentru odihnă. Telefonul, care sună permanent, aduce mereu alte știri. O viață încordată și agitată. Voi regreta, când se vor termina toate astea.

O mică plimbare în pădure. Se construiește o nouă căsuță norvegiană. Va fi plasată într-un loc extrem de idilic.

Am vizionat noi filme în culori. În acest domeniu am realizat mari progrese...

Harald[2] visează tot timpul la Creta. Acolo, în sud, totul merge bine”.

25 mai. „Am discutat cu Gutterer și Taubert în privința pregătirilor împotriva R. (Rusia). Taubert a realizat destul de mult în această direcție. Sunt prevăzute 13 companii de propagandă. Fiecare oraș principal va avea repartizat câte un detașament de propagandă, din efectivul unei companii, urmând a se ocupa de problemele deservirii propagandistice a populației. O problemă cuprinzătoare și grea, dar ne pregătim în vederea ei din răsputeri…

Publicăm primul comunicat, destul de optimist, despre Creta. Va avea asupra poporului un efect deosebit, ca o știre senzațională, agreabilă. În problema Cretei, la Londra domnește un pesimism profund. După ce și-au retras forțele aeriene, au pierdut orice speranțe în regiunea respectivă.

Și în Statele Unite există o stare de spirit funebră. Moscova este buimăcită de cutezanța operației; prieteni, ce ecouri! În vreme ce noi ne desfășurăm încetișor munca noastră de propagandă. Nu le vom dărui nimic domnilor englezi”.

Acum Goebbels este ocupat, dezinformează activ, difuzând zvonuri false despre pregătirea unei așa zise invazii în Anglia, pentru a camufla adevăratele intenții ale Germaniei.

„Zvonurile diseminate de noi, referitoare la invazie, acționează. Anglia este cuprinsă de o nervozitate excesivă.

În ceea ce privește Rusia, am realizat cu succes o modificare a caracterului informațiilor. Puzderia „urzelilor” împiedică străinătatea să priceapă ce-i adevăr și ce-i minciună. Așa și trebuie să fie. Atare atmosferă ne este necesară” (25 mai).

26 mai. „Ieri: noi trupe debarcate în Creta. Pricinuim pierderi îngrozitoare flotei engleze de acolo. Churchill va plăti scump pentru rezistența depusă…

Avem iarăși suficiente materiale și ecouri de peste hotare, utile serviciilor noastre de propagandă. Principalul: să folosim corect materialul despre Creta. Acum putem lovi din nou, acolo unde vom vrea. Este pur și simplu plăcut…

Batem toba din răsputeri. Punem în funcțiune orice vechitură. Seara am pălăvrăgit cam mult. O duminică bună, rodnică”.

25 mai. „… Ribbentrop, un partener cu maniere total opuse unui gentleman. Confundă politica externă cu comerțul de

[2] Fiul său vitreg. (N.A.).

șampanie; important pentru el este să-l înșele pe adversar. Cu mine însă nu-i va reuși figura!”

29 mai. „Cu Bormann mă înțeleg de minune. Face tot ce vreau. Avem iarăși discuții cu ministerul afacerilor externe. De data asta în problema propagandei împotriva Statelor Unite. Ministerul afacerilor externe visează să nu depună niciun efort în acest sens, dar tot nu vom obține nimic, nici în felul acesta, la urma urmei…

Moscova se ocupă cu dezlegarea de rebusuri. Stalin, pesemne, și-a dat seama de truc. Dar în rest e fascinat, ca și mai înainte…

Antonescu vrea să-și înlocuiască generalii cu civili. De-altminteri nici ăștia nu prea fac multe parale.

Vară dumnezeiască! Liniște, o seară splendidă. Dar nu astea îți aduc bucuria”.

31 mai. „Operația „Barbarossa” capătă proporții. Începem prima mare manevră de intoxicare. Se mobilizează întreg aparatul de stat și militar. Despre adevăratul mers al lucrurilor sunt informate doar câteva persoane. Sunt obligat să îndrumez tot ministerul pe o cale falsă, riscând, în caz de nereușită, să-mi pierd prestigiul.

La treabă!

14 divizii se îndreaptă spre vest. Dezvoltăm lent tema invaziei. Am ordonat să se compună un cântec despre invazie, să se inventeze un nou motiv pentru a determina intensificarea emisiunilor noastre de radio în limba engleză, să fie instruite companiile de propagandă împotriva Angliei, ș.a.m.d. Pentru toate acestea se acordă două săptămâni. Se pierde mult timp, bani, energie, dar se vor recupera. Secretul este încredințat în minister numai lui Khadamowsky și Fisch.

Dacă nu ne vom bate gura, și se poate conta pe asta, având în vedere cercul mic de inițiați, manevra de intoxicare va fi încununată de succes.

Înainte marș!

Vin vremuri de tensiune maximă. Vom demonstra excelența propagandei noastre. Ministerele civile nu bănuiesc nimic. Lucrează mai departe, în direcția indicată. Când totul va exploda, atunci va fi interesant.

Magda[3] se plânge iarăși de inimă. Zbuciumul pentru Harald a extenuat-o. Mi-a arătat noul mobilier al castelului. În curând totul va fi gata, a reușit de minune. Numai de nu ne-ar produce necazuri conducta de apă. În cel mai scurt timp vreau să mă mut.

Am pălăvrăgit nițel cu Magda. Mi-e tare milă de ea. Îi vom reface echilibrul psihic".

Aproape întreaga Europă continentală se află fie sub călcâiul Germaniei fasciste, fie în alianță cu ea. Singură Anglia luptă împotriva Germaniei.

După ce englezii rezistă zile de-a rândul, Goebbels se simte înflăcărat de victoria obținută în bătălia pentru Creta.

3 iunie. „O zi splendidă! Succese răsunătoare! Sunt fericit și mă bucur de viață. Îmi scriu articolul de fond în plină forță, după cum se zice.

Un soare dumnezeiesc. Zi amețitoare pentru Rusalii.

După-amiază, oaspeți... S-a trăncănit enorm pe teme de război. Victoria din Creta a însuflețit și înflăcărat inimile. Pentru soldatul german nu există nimic imposibil".

4 iunie. „... Articolul meu despre Creta: strălucitor.

În lumea oficială nu mai este nimic interesant. Mă pot ocupa de probleme tehnice...

Ce iunie minunat! Aș vrea să mă tolănesc undeva la mare, în bătaia soarelui, și să uit de toate. Poate, cândva mai târziu, va fi și asta posibil.

În mai am trimis la fundul mării 746 de mii de tone. M-aș mira ca asta să amelioreze situația Angliei. Studiez un raport referitor la potențialul economico-militar al celor două grupuri opuse. Documentul este alcătuit obiectiv. Pentru Anglia, absolut dureros. Avem o superioritate colosală aproape în toate domeniile, chiar dacă ținem seamă și de Statele Unite. Imperiul britanic merge spre pieire, încet dar sigur...

Seara am stat de vorbă cu copiii la telefon; jubilează și sărbătoresc evenimentul".

Acum, asupra Uniunii Sovietice. Atacul trebuie efectuat prin surprindere. Goebbels își maschează în fel și chip adevăratele intenții.

Deasupra Angliei sunt lansate manifeste, divizii ale armatei sunt dislocate demonstrativ spre apus, se dilatează excesiv

[3] Soția lui Goebbels. (N.A.).

legenda proximei invadări a Marii Britanii. Acționăm, scrie Goebbels, „în numele unei harababuri generale” (5 iunie).

„Directivele referitoare la propaganda împotriva R.: niciun soi de antisocialism, nimic despre reîntronarea țarismului, să nu se vorbească deschis despre dezmembrarea statului rus (altminteri ațâțăm armata, care-i educată în spirit velicorus)... Colhozurile să fie deocamdată păstrate, pentru a salva recolta”.

6 iunie. „Ieri: absența reciprocă a oricăror incursiuni. Am suferit scufundarea câtorva vase. Nu-i extrem de grav, dar este neplăcut. Anglia o să plătească și pentru asta...

Raport din România: Antonescu nu-i susținut de popor. Am prevăzut acest lucru. Politica lui externă nu se bucură de nicio susținere... Ură crescândă față de germani. Totul trebuia presupus...

Bormann și-a primit recompensa, rangul de ministru al Reich-ului și membru în Consiliul apărării”.

7 iunie. „Forțăm tema atacului. Deocamdată nu se observă niciun succes notabil. Toată lumea tace.

... Apar zvonuri referitoare la un iminent atac asupra Ucrainei. Într-adevăr, suficient de fondate. Trebuie să folosim metode mai serioase de intoxicare.

Am să mă ocup și mai energic de asta”.

În ajunul zilei de 6 iunie, Goebbels a primit planul de împărțire teritorială a Rusiei:

„Partea asiatică a R. nu este supusă vreunei examinări. Pe cea europeană ne-o vom alipi. Chiar Stalin i-a spus, nu demult, lui Matzuoke că el este asiat. Poftim de vezi!” (7 iunie).

Goebbels se pregătește exclusiv pentru război. Bagă fitile oriunde poate. Interzice proiectarea de filme străine la „Cabaretul comic”, unde se „adună toți criticii negativiști” pentru a le viziona. Prepară „noi măsuri împotriva evreilor din Berlin”. Atacă vehement acea parte a presei care nu laudă în suficientă măsură succesele armamentului german, calificând-o drept „presă mic-burgheză”. Se amestecă în problemele de păstrare a secretului militar la toate ministerele berlineze. „Va trebui să deranjăm chiar și Gestapo-ul”.

Până și în ministerul său există ba un spion, ba un suspect de spionaj. „Ordon să fie pus sub urmărire”. Însemnările lui Goebbels reprezintă o autentică mărturie despre strânsele și permanentele lui legături cu Gestapo-ul.

Îl împiedică pe Ley, Führer-ul sindicatelor, să se manifeste public cu promisiuni de noi îmbunătățiri sociale în perioada postbelică, spre a nu trezi în rândurile populației setea de pace. În același timp ridică și interdicția existentă asupra dansului. „Măsura este necesară, ca să camuflăm cât mai mult operația noastră următoare. Poporul trebuie să creadă că acum „suntem sătui de biruințe" și nu ne mai interesăm de nimic altceva decât de odihnă și dansuri" (10 iunie). După două zile, notează din nou: „Am studiat în detaliu, cu Glassmayer, noul program al emisiunilor radiofonice. În momentul actual ne comutăm în exclusivitate pe programe artistice distractive. De asemenea se va ridica interzicerea dansului. Toate acestea în scopul „intoxicării".

Goebbels decide să se mai reducă din propaganda împotriva tutunului, pentru a nu fi lezați soldații fumători, apți să răspândească în rândurile poporului „idei înflăcărate". „Războiul ascunde în sine, și fără asta, destui înflăcărați normali. De aceea ordon să se mai slăbească nițel propaganda ateistă prea violentă. În privința aceasta, vom avea suficient timp după război" (17 iunie).

Își desconspirează încântat bucătăria provocatoare:

„Împreună cu O.K.W.-ul și cu acordul Führer-ului, îmi elaborez articolul privitor la invazie. Tema, „Exemplul Cretei". Suficient de clar. Trebuie să apară în *Voelkischer Beobachter,* iar după apariție ziarul urmează să fie confiscat... Londra va afla despre asta prin ambasada Statelor Unite, în 24 de ore. Acesta-i sensul manevrei. Totul trebuie să slujească la camuflarea acțiunii din Est. Acum e nevoie să utilizăm metode și mai puternice... Am să termin articolul în a doua jumătate a zilei. Va fi magnific. O capodoperă a ingeniozității" (11 iunie).

„Articolul a fost scris, sancționat de Führer cu formele de rigoare, se va trimite la *Voelkischer Beobachter.* Se va proceda la confiscarea ziarului în timpul nopții".

Sensul scamatoriei constă în faptul că articolul, care analizează operația cuceririi insulei Creta, conține o aluzie clară la caracterul instructiv al experienței dobândite cu acest prilej pentru, chipurile, apropiata invazie în Anglia. Iar confiscarea gazetei trebuie să dea naștere convingerii că Goebbels a comis o eroare dezvăluind realele intenții ale Germaniei.

„Am dezbătut măsurile pentru Est, cu Taubert și Fisch. Din punct de vedere organizatoric, totul este în regulă. Secția de propagandă pentru Anglia se diluează treptat. Pentru R. îi am pe Malo, Mauer și, în primul rând, pe Palttzo. Lucrează excelent. Am primit noi aparate pentru lansarea manifestelor. De-altminteri vor fi tipărite vreo 50 de milioane de exemplare. La tipografia Reich-ului. Ambalarea lor se va efectua de 45 de ostași care, până la declanșarea operației, nu vor fi lăsați liberi. În felul acesta nu-i posibilă nicio scăpare. Se realizează un travaliu de proporții impresionante și nimeni nu bănuiește nimic despre el” (12 iunie).

„În toată lumea problema Rusiei devine, de la un ceas la altul, o mare enigmă. Trebuie să sperăm că nu va fi dezlegată prea devreme. Facem totul pentru camuflarea acestei chestiuni. Dar cât de mult va dura, numai zeii o știu” (13 iunie).

„Tema Rusiei apare din ce în ce mai mult în primul plan. *Times* publică un articol în care sunt exprimate tot genul de suspiciuni, și încă destul de precis” (13 iunie).

Vineri, 13 iunie, articolul lui Goebbels apare în ziarul „*Voelkischer Beobachter*”. Totul decurge conform planului stabilit; peste noapte, gazeta este confiscată.

„Mare senzație. Posturile de radio engleze declară că intervenția noastră împotriva Rusiei este un simplu bluf, în spatele căruia încercăm să ascundem preparativele pe care le facem pentru invadarea Angliei. Acesta era, de fapt, și scopul manevrei noastre.

În rest, politica informațiilor de peste hotare este dominată de o confuzie totală. Aproape că nu cred singuri ce spun.

Rușii, pare-se, încă nu presimt nimic. În orice caz, acționează în așa fel încât răspund de minune dorințelor noastre: forțele masate complet reprezintă un vânat lesne de capturat.

Oricum ar fi „O.K.W.-ul nu-și va putea camufla mult timp intențiile, deoarece sunt necesare, de asemenea, și măsuri militare pe față.

… Îi transmit lui Winckelkemper o misiune secretă, de a introduce în emisiunile noastre în limbi străine opinia englezilor referitoare la invazie și, în plină emisie, să efectueze o întrerupere bruscă. De parcă ar fi intervenit brusc foarfeca cenzurii.

„Și asta va contribui la starea de alertă” (14 iunie).

Și alte notițe, de la aceeași dată:

„Prusia orientală este atât de aglomerată cu trupe încât rușii, cu raidurile lor preventive, ne-ar putea cauza mari pierderi. Dar n-o vor face…”

„Articolul meu stârnește mare senzație la Berlin. Telegramele se răspândesc în toate capitalele. Bluful a reușit pe deplin. Führer-ul este extrem de bucuros de succes. Jodl, încântat”.

„Moscova publică o dezmințire: nu știe nimic despre intențiile agresive ale Reich-ului. Mișcările noastre de trupe au alte scopuri. În orice caz, Moscova nu întreprinde nimic, chipurile, împotriva noastră. Excelent!”

„Dispun să se difuzeze la Berlin zvonuri extravagante: Stalin s-ar pregăti pentru o vizită la Berlin, a și început confecționarea de steaguri roșii, ș.a.m.d. Doctorul Ley mă sună la telefon. A căzut total în cursă. Îl las să creadă. În clipa de față totul servește cauzei noastre.”

„Spectacolul ne-a reușit perfect. Legăturile cu Statele Unite se realizează printr-un singur cablu, dar este suficient pentru ca problema să devină cunoscută lumii întregi. Trăgând cu urechea la convorbirile telefonice ale corespondenților străini din Berlin, se poate ajunge la concluzia că toți au căzut în cursă. La Londra se discută iarăși intens pe tema invaziei… Dezmințirea TASS e și mai tăioasă decât prima. Explicația: după cât se pare, prin respectarea scrupuloasă a pactului de prietenie și confirmând că, în fond, nu se petrece nimic. Stalin intenționează să-l precizeze pe eventualul vinovat de declanșarea războiului. Din știrile captate prin radio putem deduce și noi, la rândul nostru, că Moscova își pregătește de luptă flota rusească. Așa că nici acolo nu mai sunt atât de indiferenți precum se prefac… Însă acțiunile lor nu trebuie luate în serios” (15 iunie).

Salariații ministerului propagandei, neinițiați asupra sumbrelor uneltiri ale șefului lor, sunt întristați, după cum afirmă el, că a fost în stare să comită o „eroare” atât de gravă. Goebbels refuză să participe la conferința de presă. „Asta sună extrem de semnificativ. Între timp audiez noi compoziții muzicale pentru fanfară, destinate emisiunilor radiofonice. Iar eu corespund de minune situației”.

În atmosfera blufului, arborează o figură prefăcut amărâtă, suspinând îndurerat pentru a stârni compasiunea.

Această „muzică de fanfară” reprezenta de fapt un soi de uvertură care anunța, de obicei, o transmisiune la radio de importanță deosebită. În ziua când trupele germane aveau să invadeze teritoriul Uniunii Sovietice, ea trebuia să răsune în momentul când Hitler își începea discursul de anunțare, lumii întregi, a noului război.

Zvonurile răspândite de Goebbels roiesc, se interferează, se denaturează. Și lumea întreagă vorbește când despre un război în Est, când despre un război împotriva Angliei.

Bluf, amenințări, șantaj, diversiuni propagandistice, un iureș de zvonuri lansate, „acționând în numele unei harababuri generale” (5 iunie).

Goebbels mai consideră războiul și ca un bogat furnizor de materiale pentru jurnalul cinematografic german de actualități.

„Firește, în vremuri relativ calme, el (jurnalul de actualități) nu poate fi tot atât de interesant ca în timpul acțiunilor de luptă”. „Războiul nu-l putem înfățișa încă în jurnalul de actualități. Totuși, nu se va lăsa îndelung așteptat. Atunci vom avea iarăși de lucru… Așa că, haideți să ne pregătim! Să nu care cumva să ne scape ceva!”

Și nici măcar o singură dată cea mai neînsemnată aluzie la faptul că ostașii germani sunt muritori și ei în acțiunile de luptă pe care le vor înregistra cu aviditate pe peliculă operatorii lui Goebbels, că le vor aduce și lor moarte și suferințe. Totul este să mai poată nota, încă o dată, în jurnal: „Ultimele jurnale de actualități i-au plăcut Führer-ului nespus de mult. El le caracterizează drept cel mai bun mijloc de educare și organizare a poporului” (16 iunie).

„Am încheiat un acord cu Rosenberg, referitor la conlucrarea cu Răsăritul. Vom realiza o totală înțelegere reciprocă. Dacă știi cum să-l iei, se poate lucra cu el” (15 iunie). „Preparativele militare se desfășoară necontenit” (16 iunie).

Goebbels nu se uită nici pe sine: la Berlin, pe Göringstrasse, unde își are domiciliul, se construiește un puternic adăpost antiaerian. Va fi o „construcție colosală”, remarcă el satisfăcut.

La Schwanenwerder, în apropiere de Berlin, ca un supliment la casele pe care le posedă deja în afara orașului, se lucrează la finisările construcției unui castel al lui Goebbels. După părerea lui totul este „splendid”, și clădirea însăși și felul în care a fost mobilată de nevastă-sa. În această retragere confortabilă, în

ambianța idilică a peisajului, doctorul Goebbels intenționează să activeze și mai productiv „în numele unei harababuri generale”. Fără a uita, între timp, să se învârtească în plină harababură de un chilipir extrem de ademenitor: „Am cumpărat pe cale particulară, de la francezi, un superb tablou de Goya”.

De pretutindeni se cară tablouri la ministerul propagandei.

„Am și adunat o colecție extraordinară. Ministerul se va transforma treptat într-o galerie de artă. Așa și trebuie să fie, de vreme ce de aici este îndrumată întreaga artă”. Și se intenționează dirijarea ei și pe plan mondial.

Berlin-ul i se pare orașul ideal, de unde să se dicteze lumii totul: politica și moda.

Din dispoziția lui Goebbels se studiază un plan de fondare a unei „academii a modei”, sub conducerea lui Benno von Arent, „Führer-ul”, din vremea aceea, al artiștilor plastici germani.

La Berlin sunt atrași actori de film străini. După o discuție avută cu o actriță italiană, Goebbels notează: „Toți vor să lucreze în Germania, deoarece Italia nu le mai oferă nicio perspectivă. Trebuie să ne lărgim sortimentul, deoarece după război va fi necesar să furnizăm filme unui număr mult mai mare de țări”. „Cei mai celebri actori trebuie să se mute din țările lor în Germania” (13 iunie).

Într-un alt loc notează că a trasat sarcina să fie selectați din toate țările europene actori celebri, pentru Berlin. „De asemenea va trebui să ne mărim la maximum producția de filme”.

Ocupându-se de jurnalele de actualități, dorește mereu să rivalizeze, plin de gelozie, cu similarele englezești și americane.

Mania grandorii germane se răspândește în toate domeniile. Prioritatea absolută, aceasta-i deviza vanitoasă a Germaniei fasciste. Și, pentru realizarea priorității, toate mijloacele sunt bune.

Iată cum își instruiește Goebbels un colaborator, trimițându-l ca reprezentant al cinematografiei germane în Italia aliată:

„Misiunea: să se evacueze cât mai mult posibil și mai util pentru noi. Să se păstreze o mină bună într-un joc nefavorabil. Să nu se permită cinematografiei italiene o dezvoltare excesivă. Germania trebuie să rămână tară conducătoare în cinematografie și să-și consolideze și mai mult poziția predominantă”.

De fapt, un singur gen al artei îi este accesibil, arta șantajului, a provocărilor, a comploturilor.

•

15 iunie. Duminică. Ultima duminică dinaintea groaznicului război din Răsărit.

Reuniunea secretă a complotiștilor.

„După amiază, Führer-ul mă cheamă la cancelaria Reich-ului. Trebuie să intru prin ușa din dos, pentru a nu fi observat de nimeni. *Wilhelmstrasse* se află permanent sub supravegherea ziariștilor, așa că prudența este oportună. Führer-ul arată excelent și mă primește cu deosebită bucurie. Articolul meu i-a procurat o satisfacție imensă. Mai acordă un oarecare răgaz în pregătirile noastre febrile. Führer-ul îmi explică amănunțit situația. Invazia Rusiei va începe imediat ce va fi gata desfășurarea forțelor armate. În aproximativ cursul unei săptămâni, se va săvârși. Campania din Grecia ne-a slăbit mult din punct de vedere material, de aceea mai tergiversăm nițel problema. Bine că vremea este destul de nefavorabilă, iar recolta nu s-a copt încă.

Astfel sperăm să mai obținem și o mare parte din recolta acestui an. Va fi o invazie gigantică, de proporții nemaivăzute. Probabil cea mai uriașă pe care a înregistrat-o vreodată istoria. Exemplul lui Napoleon nu se va mai repeta, încă din prima dimineață va începe un bombardament de artilerie efectuat de 10.000 de tunuri. Vom utiliza noi arme de artilerie, mai puternice, destinate a servi la un moment dat împotriva liniei Maginot, dar care n-au fost folosite. Rușii se află concentrați chiar pe linia graniței. Cel mai bun lucru pe care-l putem spera. Dacă s-ar fi eșalonat în adâncime, ar fi reprezentat un pericol grav... Totuși, în ceea ce privește forța materială, nu se pot compara cu noi. Breșa va fi efectuată în mai multe locuri, diferite. Fără dificultăți deosebite, rușii vor fi respinși. Führer-ul își propune terminarea acestei operații în aproximativ patru luni. Sunt de părere că se va realiza într-un termen și mai scurt. Bolșevismul se va prăbuși ca un castel din cărți de joc. Viitorul ne rezervă o victorie fără precedent.

... Operația noastră este astfel pregătită, pe cât în general e omenește posibil. Sunt acumulate atâtea rezerve, încât un insucces pare exclus. Operația nu se limitează la spațiul geografic. Lupta se va prelungi, până în momentul când va

înceta să mai existe o forță rusească armată. Japonia, aliată cu noi. Și Japoniei îi este necesară această operație. Se zice că Tokio nu va risca niciodată o conflagrație cu Statele Unite, atâta timp cât în spatele Japoniei se află o Rusie intactă. Deci este necesară prăbușirea Rusiei și pentru realizarea acestui țel... Apreciez ca foarte redusă puterea armată a rușilor, chiar mai redusă decât o consideră Führer-ul. Din toate operațiile anterioare, aceasta reprezintă una din cele mai sigure.

De asemenea trebuie să atacăm Rusia și pentru obținerea de oameni. O Rusie neîngenunchiată ne va obliga să menținem în permanență 150 de divizii, ale căror efective umane ne sunt extrem de necesare în industria de război. Industria noastră de război trebuie să producă mai intensiv, pentru a ne putea realiza planul de fabricare a armamentului, a submarinelor și avioanelor, și atunci nici Statele Unite nu ne vor mai putea dăuna cu nimic. Există material, materie primă și mașini pentru a lucra în trei schimburi, dar nu ne ajunge forța de muncă. Când Rusia va fi învinsă, atunci vom putea demobiliza câteva contingente și, după aceea, vom construi, ne vom înarma, ne vom pregăti. Abia apoi vom putea declanșa atacul aerian asupra Angliei, în proporții mai mari. Invadarea Angliei pe uscat, indiferent în ce condiții, este îndoielnic posibilă. Astfel, trebuiesc create alte garanții pentru obținerea victoriei.

De data asta pășim pe o cu totul altă cale decât până acum și cântăm o placă nouă. Nu mai polemizăm în presă, păstrăm o tăcere completă și, într-o bună zi, dăm pur și simplu lovitura. După multe insistențe reușesc să-l conving pe Führer să nu convoace astăzi Reichstag-ul. Altminteri vom anula întreg sistemul nostru de camuflaj. Este de acord cu propunerea mea, de a-și citi proclamația la radio...

Scopul ofensivei e clar: bolșevismul trebuie să cadă, iar Angliei îi va fi smulsă și ei din mâini ultima spadă de pe continent...

Este posibil să ne adresăm episcopatelor germane ale ambelor confesiuni, cu cererea de a binecuvânta acest război ca fiind hărăzit de Dumnezeu... Fiecare bătrân nazist va resimți o adâncă satisfacție văzând că am luat în considerare și acest aspect. Colaborarea cu Rusia constituia, de fapt, o pată pe onoarea noastră. Acum vom nimici și acel dușman, împotriva căruia am luptat o viață întreagă. Îi expun cele de mai sus

Führer-ului, iar dânsul este întru totul de acord cu mine. Mai pun o vorbă bună și pentru Rosenberg, al cărui țel în viață se justifică iarăși datorită acestei operații.[4]

Führer-ul vorbește vrute și nevrute, dar noi trebuie să învingem. Asta-i singura cale justă din punct de vedere moral și din cel al imperativului necesității. Iar după ce vom birui, cine ne va mai întreba de metode? Și așa avem destule pete pe conștiință, încât trebuie neapărat să învingem; altminteri poporul nostru, și noi în frunte, cu tot ce ne e drag, vom fi șterși de pe suprafața pământului. Atunci, la treabă!

Führer-ul nu întreabă ce gândește poporul. Poporul crede că acționăm împreună cu Rusia, dar se va purta la fel de viteaz dacă îl vom chema să lupte împotriva Rusiei.

... Dezmințirea agenției TASS, după opinia Führer-ului, nu-i decât un rezultat al fricii. Stalin tremură în fața evenimentelor care urmează. Se va termina odată și cu jocul lui prefăcut. Vom utiliza resursele de materii prime ale acestei țări bogate. Speranța englezilor să ne distrugă pe calea blocadei nu-și va căpăta astfel o confirmare definitivă, și abia după aceea vom începe autenticul război submarin.

Italia și Japonia vor fi acum informate că, la începutul lui iulie, intenționăm să prezentăm Rusiei unele revendicări cu caracter ultimativ. Se va vorbi despre aceasta pretutindeni. Și atunci iarăși vom avea la dispoziție câteva zile. Ducele încă nu este total informat despre întreaga amploare a operației. Antonescu știe ceva mai mult. România și Finlanda acționează împreună cu noi. Și astfel, înainte! Întinsele și mănoasele câmpii ale Ucrainei ne fac cu ochiul. Comandanții forțelor noastre armate, care au fost sâmbătă la Führer, au pregătit totul în cele mai excelente condiții. Aparatul propagandei noastre se află gata de acțiune și așteaptă...

... Acum trebuie să pun la punct totul, la modul cel mai scrupulos. Este necesar, fără să mai iau nimic în seamă, a continua răspândirea zvonurilor: pace cu Moscova, Stalin vizitează Berlin-ul, invazia în Anglia urmează să aibă loc într-un viitor apropiat, pentru a camufla astfel situația reală. Trebuie să

[4] Teoreticianul fascismului, Rosenberg, scria în cartea sa rasistă „Mitul secolului XX” (1933): „Trebuie instaurată dictatura oamenilor superiori asupra celor inferiori”, a germanilor asupra altor popoare, în primul rând asupra poporului rus. (N.A.).

nădăjduim că lucrurile se vor mai putea menține câtva timp încă…

… Am trecut prin parc, apelând la portalul din spate; oamenii se plimbă sub ploaie, fără nicio grijă. Oameni fericiți, care nu știu nimic de toate problemele noastre și trăiesc numai pentru ziua de azi. Pentru ei lucrăm, luptăm și ne asumăm orice risc. Ca să trăiască poporul nostru.

Oblig toată lumea să nu pomenească o iotă despre vizita mea secretă la Führer.”

Sub vălul unei ploi de vară și al muzicii ușoare, antrenante, care se revărsa pe calea undelor, și-au dezbătut complotiștii, în taină, planul lor sinistru.

Iar germanii, în această ultimă duminică, „se plimbă sub ploaie, fără nicio grijă”, neștiind nimic despre catastrofa în care vor fi antrenați cu forța, peste câteva zile, de către cei cărora, într-un mod atât de absurd, le fusese încredințată conducerea destinelor lor.

Ultimele zile… 17 iunie. „Preparativele au fost încheiate în întregime. În noaptea de sâmbătă spre duminică trebuie să înceapă. La orele 3:30. Rușii stau în continuare la graniță, într-un front dens comasat…

… Statele Unite au cerut lichidarea consulatelor noastre și părăsirea țării până la 10 iulie. De asemenea este lichidată și biblioteca de informații a ministerului nostru, aflată la New-York. Toate astea sunt doar ușoare înțepături de ac, nu lovituri cu cuțitul. Oricând vom fi capabili să le rezolvăm.” În ceea ce privește „congelarea” depunerilor germane din Statele Unite, Goebbels notează: „El (Roosevelt) nu reușește decât să ne gâdile”.

18 iunie. „Operația de intoxicare referitoare la Rusia și-a atins punctul culminant. Am umplut lumea cu un puhoi de zvonuri, încât eu însumi mă descurc greu în hățișul lor… Trucul nostru cel mai recent: intenționăm o conferință de pace cu participarea Rusiei. Plăcută delicatesă pentru opinia publică-mondială, dar unele ziare simt mirosul fripturii și aproape că-și dau seama despre ce-i vorba.

… Am audiat noi muzici de fanfară. Încă n-am găsit ceea ce ne trebuie. În același timp, totul se cere camuflat.” „Zvonurile, pâinea noastră cea de toate zilele”, notează în ajun Goebbels.

În afara „difuzorilor” speciali, lumea este inundată de zvonurile răspândite de presa aliaților Germaniei, în primul rând de cea italiană. „Trăncănesc pretutindeni, despre ce știu și nu știu. Presa lor e groaznic de neserioasă”, citează Goebbels considerațiile lui Hitler exprimate într-o discuție purtată cu el. „Ne-au și jucat o festă, într-o oarecare măsură. Datorită trăncănelilor lor au pricinuit pagube serioase operației de pe insula Creta. De aceea nu este permis să li se împărtășească secrete, cel puțin din cele a căror divulgare este nedorită.”

„Am lucrat până seara târziu. Problema Rusiei devine din ce în ce mai enigmatică. Difuzorii noștri de zvonuri lucrează excepțional. În toată harababura asta o să pățim întocmai ca veverița care își pitise atât de bine vizuina, încât până la urmă n-a mai putut-o găsi.”

Și tot aici, după vreo câteva paragrafe, notează nervos și lipsit de consecvență: „Manevrele noastre referitoare la Rusia sunt dezvăluite treptat. Sunt ghicite. Timpul nu mai rabdă. Führer-ul mă sună încă din seara asta, târziu: când putem începe să tipărim trei milioane de manifeste, și cât poate dura răspândirea lor? Să se treacă imediat la lucru; termen: o noapte. Începem chiar de astăzi”.

Însemnările din aceste zile se încheie cu oftaturi: „Până la acea oră dramatică, timpul se scurge atât de încet”; „Aștept întristat sfârșitul săptămânii. Totul influențează asupra nervilor. Când se va declanșa operația voi simți, ca întotdeauna, că mi se ia un munte de pe umeri”.

19 iunie. „Cu prima ocazie trebuie să tipărim 20 000 de manifeste pentru ostașii noștri. Ordon să se procedeze în consecință, cu respectarea tuturor regulilor de vigilență. Tipografia va fi sigilată de Gestapo, iar muncitorii nu vor ieși din tipografie până în ziua stabilită. Vor fi hrăniți și cazați acolo. Manifestele tipărite și ambalate vor fi predate reprezentanților armatei și, sub pază ofițerească, expediate pe front. Acolo, dimineața, cu câtva timp înainte de declanșarea operației, fiecare companie va primi un manifest.

Acum, treptat, problema Rusiei se clarifică. Era și imposibil de evitat. Iar rușii se pregătesc să sărbătorească Ziua Flotei maritime. Ca să vezi, vor avea ghinion.”

20 iunie. „Ieri: îngrozitor de multe treburi. Grabă înnebunitoare... Apelul Führer-ului adresat ostașilor din armatele

dislocate în răsărit a fost tipărit, ambalat și expediat. Dar trebuie să sufere o modificare, din pricina explicării inexacte a fondului pactului germano-rus. Asupra dușmanului! Strălucită expunere a chestiunii. Luând cele mai severe măsuri de vigilență, permitem soldaților de la ambalare să plece pe front.”

„La Führer: problema Rusiei este pe deplin clarificată. Mașina se pune treptat în mișcare. Totul merge ca uns. Führer-ul elogiază superioritatea regimului nostru… Ținem poporul adunat în jurul unei concepții unitare asupra lumii. Pentru a obține aceasta, utilizăm cinematografia, radioul și presa, pe care Führer-ul le caracterizează ca fiind cele mai importante mijloace de educare a poporului. Statul n-ar trebui niciodată să se priveze de ele. De asemenea, Führer-ul laudă abilitatea tactică a presei noastre…”

21 iunie. „Ieri: dramatica oră se apropie. O zi încordată. Se mai cer rezolvate o serie întreagă de mărunțișuri. Îmi plesnește capul de atâta lucru.

… Problema Rusiei devine din ce în ce mai dramatică, de la un ceas la altul. Molotov a cerut permisiunea să vină la Berlin, dar i s-a refuzat solicitarea. S-ar fi cuvenit să recurgă la asta cu o jumătate de an în urmă. Toți dușmanii noștri pier din pricina întârzierilor…

… Am probat noile muzici de fanfară. Acum am găsit ceea ce ne trebuia.

După amiază am lucrat la Schwanenwerder. Acolo sunt mai liniștit și mă pot concentra.

… Acum cei de la Londra înțeleg just situația Moscovei. Așteaptă izbucnirea războiului în fiece zi.

… Führer-ul e foarte satisfăcut de muzica noastră de fanfară. Ordonă să se mai adauge câte ceva. Din *Horst Wessel Lied.*[5]

22 iunie…

Cu caracterul său metodic, de neclintit, Goebbels descrie ca întotdeauna ziua care s-a scurs. Și, cu toate că la orele când scrie universul a și fost zguduit de știrea referitoare la invadarea Rusiei și sosesc mereu vești noi de pe frontul de Est, el pălăvrăgește îndelung în jurnal, de una de alta, despre audiția unor noi muzici de fanfară, despre discuția purtată cu o actriță, invitată să filmeze într-un nou film de război, despre micul dejun oferit în onoarea lui Pavolini, despre dejunul pe care îl

[5] Imnul partidului nazist. (N.A.).

organizase pentru italieni la el, la Schwanenwerder, înainte de a aborda esențialul.

„La orele 3:30 începe ofensiva. 160 de divizii complete. Frontul: 3 000 kilometri. Nenumăratele discuții referitoare la vreme. Cea mai uriașă campanie din istoria universală. Cu cât se apropie mai mult ceasul loviturii, cu atât mai rapid se îmbunătățește starea de spirit a Führer-ului. Așa se întâmplă mai totdeauna cu dânsul. Pur și simplu se decontractează. Dintr-o dată i-a dispărut toată oboseala.

… Preparativele noastre sunt terminate. El[6] a lucrat la această operație încă din iulie, anul trecut, și iată, a sosit și momentul decisiv. Tot ce era în general omenește posibil, a fost făcut. Acum se cere să decidă șansa militară…

… orele 3 și 30 de minute. Tunurile au pornit să bubuie.

Doamne, binecuvântează-ne armele!

Dincolo de fereastră, pe *Wilhelmsplatz,* totul este calm și pustiu. Berlin-ul doarme, doarme și Reich-ul. Am un răgaz de o jumătate de oră, dar nu pot adormi. Umblu zbuciumat prin odaie. Se aude respirația istoriei.

Timp magnific și splendid, de geneză a unui nou imperiu. Biruindu-și durerile, va răzbate la lumină.

Răsună acordurile unei noi muzici de fanfară. Puternice, rezonante, magnifice. Transmit prin toate stațiile de radio germane apelul Führer-ului către poporul german. Și pentru mine este un moment solemn.

… Încă niște probleme urgente. După aceea plec la Schwanenwerder. Un soare miraculos s-a înălțat sus, pe bolta cerului.

Păsările ciripesc în grădină.

M-am prăbușit în pat și am dormit vreo două ceasuri.

Un somn adânc, sănătos.”

Goebbels intră în vîltoarea războiului, bizuindu-se pe faptul că „pentru soldatul german nu există nimic imposibil și pe instinctul Führer-ului („Instinctul Führer-ului s-a dovedit iarăși a fi just”). Faimosul instinct al lui Hitler, ultimul argument pentru consilierii lui apropiați din adăpostul subteran al cancelariei Reich-ului, în zilele fatale, când Berlin-ul era încercuit de trupele sovietice și catastrofa se apropia încet și inevitabil.

[6] Hitler. (N.T.).

23 iunie. „Rușii își desfășoară forțele aidoma francezilor în anul 1870. Și vor suferi aceeași catastrofă… Le vom veni repede de hac. Trebuie să-i învingem numaidecât. În rândurile poporului se observă o ușoară deprimare psihică. Poporul dorește pacea, ce-i drept nu o pace rușinoasă, dar fiecare nou teatru de acțiuni militare reprezintă amărăciuni și griji.”

„Deocamdată țin de-o parte hărțile Rusiei la scară mare, notează el a doua zi. Spațiile imense nu pot decât să sperie poporul nostru.” Printre oameni există unele șovăieli. Prea bruscă a fost cotitura. Opinia publică trebuie să se obișnuiască de la început cu ea. „Nu se va prelungi prea mult această situație, remarcă Goebbels cu cinism. Până se vor înregistra primele victorii importante”.

Aventurieri care și-au pierdut simțul măsurii și care acum își pun speranțele doar în victorii militare. Îi sperie nemulțumirile de pretutindeni, dezastrul alimentar în care și-au vârât țara și întreaga coaliție fascistă.

Situația produselor alimentare în Germania este foarte gravă, notează Goebbels înainte de invadarea Uniunii Sovietice, urmează să aibă loc o reducere a rației de carne. În Italia, un „tablou dureros. Pretutindeni absentează organizarea și sistematizarea. Nu există nici sistem de cartele, nici hrană acceptabilă, dar în schimb se manifestă o poftă insațiabilă de cuceriri. Ar dori, pe cât posibil, ca noi să ducem greul războiului, iar ei să culeagă roadele. Fascismul nu și-a depășit încă simptomele crizei sale interne. Este bolnav până-n măduva oaselor și la trup și la minte. Prea e ros de corupție”.

Războiul este menit să înăbușe contradicțiile intestine ale fascismului.

Succesul militar, unicul său Dumnezeu.

Însuși Goebbels, cu ajutorul Führer-ului, interzice O.K.W-ului să tipărească lucrări religioase pentru uzul soldaților. „Ostașii noștri au acum altă ocupație decât să citească niște cărticele. Această învățătură gingașă, lipsită de principialitate, poate influența la modul cel mai negativ starea de spirit a soldaților”. Dar starea de spirit a „cruciadei” împotriva U.R.S.S., în orice caz pentru uzul intern, se umflă exagerat. „Nouă ne convine de minune. O putem utiliza excelent”.

„Așadar, înainte! Mănoasele câmpii ale Ucrainei ne fac cu ochiul.”

Dar, în același timp: „Nu voi permite abordarea problemei avantajelor economice ca rezultat al victoriei asupra Moscovei. Polemica noastră se poartă exclusiv pe plan politic”.

„În toate țările se manifestă o extraordinară admirație față de puterea forțelor noastre armate. Consider că războiul psihologic și, probabil, și cel militar, va reprezenta succesul nostru cel mai important.”

„Acum intră în război și Finlanda, în mod oficial. Suedia permite trecerea unei divizii germane... În Spania, demonstrații împotriva Moscovei, Italia intenționează trimiterea unui corp expediționar, numai în cazul când această inițiativă nu se poate întoarce împotriva ei. Frontul anti-bolșevic al Europei continuă să ia ființă.”

„Turcia se situează cât mai ferm de partea noastră.” „În Finlanda, grupul de armate al lui Mannerheim este gata să participe la operații.”

„Japoniei trebuie să i se dea mână liberă în China, pentru a putea fi inclusă în planurile noastre.”

„Evreii din Moldova trag în soldații germani. Dar Antonescu face curățenie. De-altminteri generalul are o comportare excelentă în acest război.” „Ungurii înaintează prin Carpați. Tarnopol-ul a fost ocupat. Regiunea petroliferă a căzut în mâinile noastre aproape intactă.”

„Prietenii Angliei au intrat în conflict cu bolșevicii. Dezbinarea din lagărul inamic se adâncește din ce în ce mai mult. Momentul acesta trebuie folosit la maximum, pe cât posibil. Se prea poate ca această discordie să se agraveze într-atât încât frontul dușman să devină instabil” (28 iunie), idee care, după cum vom vedea mai la urmă, l-a stăpânit pe Hitler până în ultimul ceas.

Toată lumea este ocupată cu precizarea termenului în care se va obține victoria. Dacă Hitler a spus patru luni, în clipa de față, de pretutindeni, se aud glasuri care prezic sfârșitul victorios al războiului în câteva săptămâni, dacă nu chiar zile.

În jurnal se simte de acum apropiata savurare a triumfului. Principala preocupare a lui Goebbels este ca triumful să nu reiasă oarecum fleștelit din pricina profețiilor prea grăbite.

„Iau cuvântul cu vehemență împotriva stabilirii de termene pentru victorie de către ministerul afacerilor externe. Dacă apreciem la patru săptămâni și vor fi în realitate șase, în cazul acesta victoria noastră va reprezenta totuși, până la urmă, o

înfrângere. De asemenea, ministerul afacerilor externe nu păstrează în suficientă măsură secretele militare. Ordon să intervină Gestapo-ul împotriva limbuților”.

Goebbels dispune creatorilor să compună de urgență un cântec despre ofensiva din Rusia. Dar cântecul nu reușește deloc, spre necazul și indignarea lui. În sfârșit: „Noul cântec despre Rusia este gata. Operă colectivă a lui Anakker, Tiessler și Kolbe, pe care acum o confrunt și o prelucrez. După ce va fi gata va deveni de nerecunoscut, notează el cu obișnuita sa suficiență. Un cântec splendid”.

„Splendidă”, altă definiție nu mai posedă acum, a devenit și activitatea jurnalelor de actualități, de care se ocupă personal, „Conținutul jurnalelor este războiul”; (26 iunie).

„Splendide filmări din Est. Un montaj cinematografic care îți taie suflarea.”

„A lucra acum, reprezintă o adevărată plăcere.”

„N-aș dori ca, într-o bună zi, toate astea să fie altfel.”

Cu cinismul specific carieristului pentru care orice, inclusiv războiul, reprezintă doar un mijloc de ascensiune, el notează: „Este extrem de interesantă cunoașterea mecanismului de conducere a unui mare război” (27 iunie).

„La fiecare treizeci de minute sosesc știri noi.

Ce timpuri sălbatice și excitante.

Pe seară, jurnalul e gata. O piesă de reală valoare. Muzică atrăgătoare, imagini, comentariu. Acum sunt pe deplin satisfăcut. Am mai ațipit o jumătate de ceas pe terasă” (4 iulie).

„Ritmul în care se lucrează la Berlin aproape că-ți taie răsuflarea. În zilele astea sunt realmente obligat să-mi fur câte puțin timp. Dar mi-am dorit o asemenea viață și este de-a dreptul frumoasă.”

Oricât ar fi Goebbels în culmea fericirii, datorită rezultatelor invaziei prin surprindere, în însemnările lui apare o notă nouă și neașteptată.

Mai întâi sună a nedumerire. „Dușmanul luptă strașnic”, notează el pe 24 iunie (ca întotdeauna, scrie despre ziua care a trecut). Reflectează asupra noii situații, cu intenția de a profita de pe urma ei:

„Rușii se apără cu bărbăție. Nu există retrageri. E bine. Cu atât mai rapid va fi ceea ce urmează. Pierd o cantitate imensă de tancuri și avioane. Asta reprezintă o premisă a victoriei.”

„Moscova, conform datelor noastre, mai are la dispoziția sa încă vreo 2 000 de avioane apte de luptă, dar bolșevicii continuă să se bată cu încăpățânare și înverșunare.

Vor să mențină Leningrad-ul și Moscova cu orice preț, fapt pentru care concentrează un mare număr de unități, fără să acorde nicio atenție pericolului din punct de vedere operativ. Nouă lucrul acesta nu ne poate fi decât plăcut. Cu cât sunt masate mai multe trupe în acest sector, cu atât mai favorabilă este poziția noastră.”

Dar și mai agitat sună nota următoare: „Frontul de sud rezistă cu înverșunare și posedă un comandament excelent. Situația nu este amenințătoare, dar suntem înecați în probleme până la gât”.

În doctrina fasciștilor referitoare la slăbiciunea Armatei Roșii, se ivește o breșă. Tot breșă se dovedește a fi și starea de spirit a lui Goebbels. Jucătorul de cărți devine impertinent cu fiecare câștig în plus și se prăbușește, devine melancolic, depresiv, atunci când se izbește de rezistență, de insucces. Dar nu sunt decât primele zile ale războiului din Est, caietul acesta se încheie la data de 8 iulie[7], dată la care armata fascistă nu suferise încă primele înfrângeri... Totuși, spectrul insuccesului este evident în aceste însemnări...

La început Goebbels încearcă să noteze despre evenimentele din Est la modul epic, ca fiind încă vorba despre un teatru de război. Tot așa cum, până de curând, relatase zilnic despre acțiunile de luptă împotriva Angliei, pentru ca apoi să treacă la alte probleme. Dar acum nu-i mai reușește nimic. Evenimentele zdrobesc.

„Rezistență intensificată și îndârjită din partea adversarului... Grupul de armate «Sud» ne transmite știrea că, în apropiere de Dubna, a fost respinsă o încercare de breșă a dușmanului... Lângă Bialystok încercări disperate de breșă... Un regiment roșu și-a croit drum...” „Rușii înregistrează pierderi colosale în tancuri și avioane, dar încă se mai bat strașnic și, începând de duminică, au și învățat multe” (27 iunie). „Rușii se apără cu înverșunare. O divizie rusească de tancuri rupe pozițiile unităților noastre de tancuri.”

[7] În această zi, de 8 iulie 1941, Hitler a sancționat o nouă decizie: „Moscova și Leningrad-ul să fie rase de pe suprafața pământului, pentru a scăpa în întregime de populația acestor orașe și de sarcina de a le hrăni în timpul iernii”... (N.A.).

Aici devine oportună relatarea unui episod pe care-l povestește în manuscrisul său Rattenhuber, șeful gărzii personale a lui Hitler.

Un avion, la bordul căruia se afla un ofițer al forțelor armate germane, suferă un accident în timp ce zbura deasupra Belgiei. Ofițerul, supraviețuind, este reținut de belgieni. Asupra sa s-au găsit planurile secrete ale invaziei trupelor germane în Franța, prin Olanda, Belgia și Luxemburg.

Belgienii, după ce au luat cunoștință de conținutul planurilor, l-au expediat politicos pe ofițerul german în țara sa, împreună cu pachetul pe care-l avusese asupră-i.

Episodul a pricinuit dezbateri pline de haz la cartierul general al lui Hitler, ceea ce redă spiritul acelui „război ciudat" din Vest, când armata germană defila prin Europa mărșăluind triumfal.

Atunci așa se întâmplaseră lucrurile, însă acum era un alt gen de război, iar invadarea Uniunii Sovietice trebuia să fie altfel plătită. „Rușii opun o rezistență mult mai puternică decât se presupunea la început. Pierderile noastre umane și materiale sunt importante" (1 iulie).

Goebbels încearcă să găsească o explicație acestei „întâmplări neobișnuite": „Deocamdată mai au ca aliat de nădejde îndărătnicia slavă, însă va pieri și ea într-o bună zi".

Se avântă de la o concluzie la alta, unele de-a dreptul opuse: „Se pare că rezistența rușilor este înfrântă pe întreg frontul. În momentul de față, bolșevismul trece prin cea mai gravă criză spirituală și organizatorică. Întreprindem totul pentru a contribui la intensificarea și urgentarea ei".

„Iarăși nimicim într-o singură zi 235 de avioane sovietice. Dacă rușii rămân fără forțele lor aeriene de război, atunci sunt pierduți. Dă, Doamne!" (2 iulie).

Dar urmează numaidecât: „În general, se dau lupte nespus de grele și înverșunate. Nu mai poate fi vorba de nicio «plimbare». Regimul roșu a mobilizat întreg poporul. La asta se mai adaugă și legendara îndărătnicie a rușilor. Soldații noștri abia fac față. Dar până acum totul se desfășoară conform planului. Situația nu este critică, dar solicită încordarea tuturor eforturilor.

Rușii jubilează în buletinele lor. Puțin prea zgomotos și prea devreme. Luăm măsuri împotriva acestui fenomen. Londra îi ajută prin relatarea extrem de elogioasă a luptelor, dar le cunoaștem mai de mult sistemul, din campania noastră în Vest.

Astea-s floricelele, fructele leagă mai târziu. În Statele Unite devin din ce în ce mai insolenți. Nockes a ținut o cuvântare impertinentă, cerând să se intre imediat în război" (2 iulie).

„Apelăm, de asemenea, la metode mult mai puternice din arsenalul propagandei noastre, pe care le-am mai utilizat în timpul campaniei din Vest, de exemplu la răspândirea panicii și altele. Acum lovim în rană deschisă" (4 iulie).

Încă un gen de provocare:

„Lucrăm cu trei emițătoare secrete, dirijate împotriva Rusiei. Caracteristici: primul emițător, trotkist, al doilea, separatist, al treilea, naționalist-rus" (30 iunie).

„Activitatea emițătoarelor noastre secrete, un model de inteligență și rafinament" (5 iulie).

Dar propaganda sovietică îl deranjează nespus de mult; până acum, ostașii germani nu constituiseră un obiectiv al propagandei inamice. „Bolșevicii nu-s chiar atât de fricoși. Moscova posedă stații de emisie mai puternice" (27 iunie).

Chiar și în Germania Goebbels are destule probleme pe cap: să interzică audierea posturilor de radio străine, să aplice cu deosebită strictețe, cu sprijinul Führer-ului, interzicerea tuturor scriitorilor și compozitorilor ruși.

Nici printre conducătorii naziști nu există pace și înțelegere:

„Scandalul de mică importanță de la O.K.W. continuă. Același etern lucru: competența. Acum se mai vâră în treaba asta și Rosenberg, care se și consideră regele Rusiei.

Dacă vreodată va fi să ne poticnim, atunci ne vom poticni de problema conflictelor noastre referitoare la competență" (29 iunie).

„Rosenberg intenționează să-și organizeze, de unul singur, propria-i dugheană de propagandă... Fiecare vrea să se ocupe de propagandă și, cu cât se pricepe mai puțin, cu atât se îndârjește mai mult."

În aceste împrejurări, temporara alianță dintre Goebbels și Rosenberg s-a terminat. Se instaurează obișnuita atmosferă de intrigi, invidie răutăcioasă și reclamații.

Războiul n-a rezolvat problemele arzătoare ale zilei, n-a adus destinderea așteptată: „în Balcani domnește o adevărată foamete. Mai cu seamă în Grecia. În Italia se manifestă mari nemulțumiri. Mussolini nu acționează suficient de energic. În

România, simpatia față de noi s-a diminuat simțitor. Griji pretutindeni, ori încotro te-ai uita”.

„În Franța și Belgia aproape că domnește foametea. De aceea, starea de spirit a celor de acolo este necorespunzătoare.”

Cu toate acestea, nici grijile, nici războaiele, nici necazurile care s-au abătut asupra poporului german nu stăvilesc în vreun fel sporirea confortului și înavuțirea personală a lui Goebbels. Pe lângă castelul abia construit la Schwanenwerder, unde locuiește adeseori, pe lângă grupul de case din Lincke, unde de asemenea se deplasează, părăsind Berlin-ul, plus alte proprietăți aflate în afara capitalei, în plin război „se construiește noua căsuță norvegiană. Care va fi plasată într-un loc extrem de idilic”. „Am vizitat noul nostru blockhaus, care este foarte frumos. E construit în plină pădure și adaptat pentru perioada de pace care, fără doar și poate, va veni.”

Pentru asta nu-i nevoie decât de o nimica toată, să fie învinși rușii.

„Va fi necesar să acționăm rapid, iar operația de pe frontul de Est nu trebuie să tărăgăneze prea multă vreme. De asta se va îngriji Führer-ul.”

Aceleași cuvinte și asigurări, dar în care se simte o oarecare șovăială. Goebbels notează înfuriat către sfârșitul acestui caiet:

„Englezii încearcă să întreprindă acum totul, pentru a folosi la maximum amânarea datei execuției lor. Dar, trebuie să sperăm, aceasta nu se va lăsa mult așteptată”.

„Smolensk-ul e puternic bombardat. Din ce în ce mai aproape de Moscova”.

„Nu ne vom căpăta liniștea, până ce nu vom obține căderea roșilor… În 1933 am izbutit asta. Vom izbuti și acum…

Capitularea! Aceasta este lozinca noastră.”

• ERA ÎN SEARA ZILEI DE 2 MAI 1945

Războiul se află în inima Berlin-ului. Capitularea! Nu-i o lozincă, ci realitate vie.

Era în seara zilei de 2 mai. Și trecuseră câteva ceasuri de când, garnizoana Berlin-ului pusese capăt rezistenței. Predarea armelor, începută la orele trei din ziuă, încă mai continua. Piața de lângă primăria orașului era blocată de automate aruncate, de puști, de mitraliere. Pe străzi tunuri nemțești părăsite, cu țevile proptite în pământ. Ploua mărunt.

Sub arcul de triumf al porții Brandenburg, deasupra căreia flutura steagul roșu, unitățile germane, bătute pe Volga, Nipru, Dunăre, Vistula și Oder, își târau cu greul picioarele. Mulți soldați își mai poartă pe cap căștile care acum, nemaiavând niciun rost, par o absurditate. Mărșăluiau istoviți de puteri, înșelați, mințiți, cu figurile înnegrite, unii dintre ei zdrobiți, copleșiți, alții vădit ușurați, dar în cele mai numeroase cazuri într-o stare de totală deprimare și apatie.

Incendii încă nestinse. Arde Berlin-ul. Un unchiaș, conducător de atelaj din artilerie, își șfichiuie calul, iar bucătăria sa de campanie, fumegândă, se hurducă trecând peste mormane. Pe un tanc german, împlântat în caldarâm, se odihnesc câțiva ostași. Așezați pe turelă, pe țeava tunului, ei cântă și răsucesc țigară după țigară. Le aprind cu patimă.

Trupele de sub comanda mareșalului Jukov cuceriseră capitala germană.

Goebbels fusese cărat pe o stradă berlineză. Chipul înnegrit, carbonizat. Uniforma nazistă, pantaloni din stofă de lână de culoare închisă și veston de un cafeniu deschis, toată numai zdrențe, cu urma ruginii de la ardere. Vântul îi flutură cravata galbenă. Cel mai pregnant mi s-a pecetluit în memorie această cravată galbenă, pe jumătate arsă, un nod galben de mătase pe un gât carbonizat, prinsă într-o insignă metalică rotundă, cu zvastică.

Oamenii din Berlin, ieșiți din subsoluri, priveau la unul din principalii vinovați ai dezastrului lor. Operatorii îl filmau pentru numărul curent al jurnalului de actualități și filmoteca istorică. El

era cel care dăduse foc primului rug de cărți, și flăcările acestuia dezlănțuiseră cumplitul incendiu care pârjolea acum Germania. Comisarul apărării Berlin-ului, care își condamna mișelește la moarte concetățenii, mințise până în clipa morții: „Armata lui Wenck vine să salveze Berlin-ul!” Spânzura soldații și ofițerii, pentru că se retrăgeau.

Goebbels ordonase ca, după moarte, să fie ars până la ultima bucățică. Dar detașamentele noastre de asalt dăduseră buzna în cancelaria Reich-ului. Lângă Magda Goebbels, două obiecte de aur zăceau în țărână: insigna ei de partid, cu număr de înregistrare, desprinsă de pe rochia care arsese, precum și un porttțigaret, purtând facsimilul semnăturii lui Hitler.

Înainte de a muri, Goebbels își omorâse propriii copii. Cercul crimelor se încheiase. Otravă, incendiu, procedee verificate în lagărele de concentrare…

Procesul-verbal glăsuia: „În ziua de 2 mai 1945, în centrul orașului Berlin, în adăpostul antiaerian al cancelariei Reich-ului, la câțiva metri de ușa intrării, au fost descoperite de către locotenent-colonelul Klimenko, maiorii Bîstrov și Hazin, în prezența unor cetățeni din Berlin, Lange Wilhelm, bucătar al cancelariei Reich-ului, și Schneider Karl, mecanic la garajul cancelariei, la orele 17:00, cadavrele arse ale unui bărbat, și unei femei, dintre care cadavrul bărbatului, mic de statură, avea laba piciorului drept într-o poziție pe jumătate întoarsă, o proteză metalică arsă, precum și resturi carbonizate dintr-un veston aparținând uniformei partidului NSDAP, o insignă de partid, din aur, arsă…”

Revolverul de tip „Walther”, găsit lângă cadavre, nu fusese folosit.

Locotenent-colonelul Klimenko, pe atunci bărbat încă tânăr, de treizeci și unu de ani, era militar de carieră. Pe maiorul Hazin nu-l cunoșteam. Maiorul Bîstrov era biolog, candidat în științe, trăise în Siberia, și numai războiul îl adusese în rândurile armatei.

De-a lungul multor ani de război am tot mărșăluit, străbătând pământurile pustiite și pârjolite ale regiunilor Kalinin-ului și Smolensk-ului ale în tinderilor Bielorusiei și Poloniei.

Am văzut, tradusă în fapte, propaganda lui Goebbels: pustiirea sălbatică a pământului, lagăre ale morții, șanțuri cu

oameni sleiți de puteri, „noua civilizație”, când omul devine călău al omului.

Făgașul războiul ne adusese până în cancelaria Reich-ului.

Acum, după trecerea atâtor ani, sunt uneori întrebată: nu mi-a fost teamă să privesc la morții aceia? Simțisem altceva: o senzație de cutremurare, dar nicidecum de frică. Și nu numai datorită faptului că văzusem multe lucruri înspăimântătoare în decursul a patru ani de război ci, mai curând, pentru că rămășițele acelea carbonizate nu făceau impresia a fi omenești, ci satanice.

Dar să vezi copii morți, era ceva îngrozitor. Indiferent ai cui ar fi fost ei.

Erau întinși pe paturi, acoperiți cu pleduri, șase copii: cinci fetițe și un băiat, omorâți de părinții lor.

Este posibil, oare, ca răzbunarea să ni se înfățișeze sub acest chip atât de înspăimântător?

•

— Ai cui sunt copiii aceștia? îl întrebase Bîstrov pe vice-amiralul Voss.

Acesta fusese adus aici, în adăpostul subteran, abia de vreo câteva clipe. Lui Voss i se încredințase misiunea să răzbată până la *Grossamiral*-ul Dönitz, pentru a-i transmite puterea supremă pe care Hitler i-o lăsa cu limbă de moarte, precum și ordinul: să continue războiul cu orice preț. De capitulare nici nu putea fi vorba!

Împreună cu resturile brigăzii lui Moncke, care apărase cancelaria Reich-ului, Voss încercase să străpungă încercuirea din sectorul Friedrichstrasse, dar fusese luat prizonier.

Iar Bîstrov a fost nevoit să-l poarte pe străzile Berlin-ului, care capitulase, pe el, reprezentantul forțelor navale militare la cartierul general al lui Hitler. În cale le ieșeau nesfârșite coloane de prizonieri abătuți, abia târându-și picioarele.

Voss privea mereu pe fereastra mașinii. Dărâmături fumegânde, îngrozitoare. O mulțime de berlinezi adunați lângă o bucătărie de campanie, unde un bucătar rus le împărțea supă fierbinte… Baricade distruse, pe care mașina le surmonta, târându-se mai departe pe drumeaguri înguste și bătătorite, croite pe străzile acoperite de sfărâmături, pietriș și gunoaie…

•

— I-ați cunoscut pe copiii aceștia? îl întrebase Bîstrov.

Voss dăduse din cap afirmativ și, cerând permisiunea, se prăbușise extenuat pe un scaun.

— Chiar și ieri i-am văzut. Asta-i Heidi, arătase el la cea mai mică din fetițe.

Înainte de a fi fost adus aici, tot el îi identificase pe Goebbels și pe soția acestuia.

Goebbels, însoțit de un grup de corespondenți de presă, vizitase în vara anului 1942 nava *Prinz Eugen,* un crucișător greu, comandat de Voss. Lui Goebbels îi datora avansarea. Și, destul de recent, abia în februarie, când cartierul general se mutase la Berlin, Goebbels cu soția și Voss fuseseră invitați la un dineu de familie la *Grossamiral*-ul Dönitz. Se purtaseră discuții din cele mai diverse, se referiseră și la apărarea Berlin-ului. „Am vorbit și despre necesitatea organizării unor întăriri de stradă mai puternice, precum și despre atragerea mai largă, în acțiunea de apărare, a tineretului din Volksturm, dar toate aceste probleme au fost atinse în treacăt și oarecum superficial.” Iar plăcuta seară nu le mai fusese tulburată de invazia cine știe căror gânduri alarmante.

Mânați de evenimente în adăpostul subteran, se întâlniseră aici ca vechi cunoscuți. Iar ieri, mai înainte de a pleca cu brigada lui Moncke, Goebbels îi spusese, luându-și rămas bun de la el: „Acum, pentru noi, totul este pierdut”. Soția lui Goebbels adăugase: „Ținem mult la copii, însă acum nu mai putem pleca nicăieri cu ei”.

Maiorul Bîstrov și Voss se aflau amândoi în groaznica și umeda odaie din adăpostul cancelariei, unde zăceau copiii sub pleduri.

Voss era zguduit, distrus, copleșit. Tăceau. Fiecare se gândea la altceva.

În aceeași zi, maiorul Bîstrov îmi destăinuise ce se întâmplase după aceea. Pare-se că Voss, total doborât, se smucise brusc de la locul său și o luase la fugă. Bîstrov pornise după el, pe coridorul adăpostului cufundat în beznă. În orice clipă Voss se putea ascunde în cine știe ce ungher, dispărând în vreo tainiță misterioasă. Dar l-a ajuns din urmă și și-a dat seama că fusese doar un acces de deznădejde, fără rost, fără vreo speranță de a se dosi undeva.

•

Copiii fuseseră descoperiți într-una din odăile adăpostului, de către locotenentul-major Iliin, în ziua de 3 mai.

Zăceau în niște paturi suprapuse, îmbrăcați în cămășuțe de noapte sau pijamale. Pe chipuri li se așternuse o rumeneală vineție, datorită acțiunii cianurii de potasiu.

Mai târziu, după ce a citit aceste rânduri, L. Iliin îmi scrisese: „Iată, eu sunt chiar acel locotenent-major Iliin și vă mulțumesc mult că n-ați uitat să pomeniți și de mine... Am fost acolo, împreună cu ostașii mei Șaraburov, Palkin și încă un ostaș, căruia nu-i cunosc numele de familie, de naționalitate evreu, și care-mi fusese dat ca translator pentru orice eventualitate. În clipele acelea trăgeam și noi, trăgeau și alții asupra noastră, dar, din fericire, am rămas în viață. De la Goebbels, din cabinet, din biroul său de lucru, am luat un „Walther" de 6.35 mm, încărcat cu un încărcător, de rezervă; mai erau acolo două geamantane cu documente, două costume, un ceas. Ceasul lui Goebbels se află acum la mine, mi-a fost lăsat ca neprezentând nicio valoare și îl păstrez drept amintire.

În ziua de 3 mai, fiind ceva mai liber, am colindat prin cancelaria Reich-ului și prin magaziile cu alimente. Ei, acum toate astea-s niște povești uitate... Cam atât în privința celor ce-am vrut să vă scriu.

... Iar în camera unde zăceau copiii otrăviți, nu s-a găsit nimic altceva decât așternuturile. Am întrebat, prin translatorul meu, de ce au otrăvit copiii, că erau nevinovați".

•

În spitalul cancelariei Reich-ului, printre cadrele sanitare fusese găsit un doctor, Helmuth Kuntz, implicat în omorârea copiilor. Lucrase la direcția sanitară SS a Berlin-ului, iar în ziua de 23 aprilie, când unitatea sa se desființase, se pomenise repartizat la cancelaria Reich-ului.

Un bărbat nebărbierit, cu ochii duși în fundul capului, îmbrăcat într-o uniformă SS, care vorbea sacadat, ofta, sucindu-și și răsucindu-și degetele mâinilor. Era, poate, singurul de aici, din adăpostul subteran, care nu-și pierduse sensibilitatea din punct de vedere nervos față de toate evenimentele la care fusese martor. Ne povestise:

„La 27 aprilie, înainte de cină, pe la orele 8-9 seara, am întâlnit-o pe soția lui Goebbels în coridor, lângă intrarea în bunkerul lui Hitler. Mi-a spus că vrea să mi se adreseze în

legătură cu ceva foarte important. Și a adăugat pe loc: situația s-a agravat acum în asemenea măsură, încât, probabil, va fi nevoie ca, amândoi, să omorâm copiii. Mi-am dat consimțământul”.

În ziua de 1 mai fusese chemat telefonic de la spitalul care se afla la vreo 500 metri de „bunkerul Führer-ului”.

„Când m-am prezentat în bunker, i-am găsit în cabinetul de lucru chiar pe Goebbels în persoană, pe soția lui și pe secretarul de stat Naumann, de la ministerul propagandei, în plină discuție.

Am așteptat lângă ușa cabinetului aproximativ 10 minute. După ce Goebbels și Naumann au ieșit, soția lui Goebbels m-a poftit să intru în cabinet și mi-a comunicat că s-a și luat hotărârea (era vorba de omorârea copiilor) deoarece Führer-ul a murit și, în jur de orele 8-9 seara, unitățile aveau să încerce a ieși din încercuire, motiv pentru care lor nu le mai rămânea altceva de făcut decât să moară. Altă soluție nu mai exista.

Discutând cu dânsa, i-am propus soției lui Goebbels să trimitem copiii la spital și să-i punem sub tutela Crucii Roșii, fapt cu care ea n-a fost de acord, declarându-mi: pentru copii e mai bine să moară.

După vreo 20 de minute, în vreme ce încă mai dezbăteam problema, Goebbels s-a întors în cabinetul de lucru a mi s-a adresat cu cuvintele: «Doctore, îți voi fi foarte recunoscător dacă o vei ajuta pe soția mea la uciderea copiilor».

l-am propus și lui Goebbels, așa cum îi propusesem și soției sale, să trimitem copiii la spital sub ocrotirea Crucii Roșii, la care el mi-a răspuns: «Este imposibil să facem așa ceva, deoarece sunt totuși copiii lui Goebbels».

După aceea Goebbels a plecat, iar eu am rămas cu soția sa, care timp de vreo oră s-a ocupat de pasiențe.

Aproximativ peste un ceas Goebbels s-a întors din nou, împreună cu locțiitorul gauleiterului orașului Berlin, Schacht. Întrucât, după cum am înțeles din convorbirea lor, acesta trebuia să plece, pentru a străpunge frontul, cu niște unități ale armatei germane, Schacht și-a luat rămas bun de la Goebbels...

După plecarea lui Schacht, soția lui Goebbels mi-a spus: «Acum ai noștri se duc, iar rușii pot veni aici în orice clipă și ne pot opri, așa că trebuie să grăbim rezolvarea problemei». Goebbels a intrat din nou în cabinetul său de lucru, iar eu și soția sa ne-am dus în apartamentul lor (din bunker), unde ea a

luat o seringă plină cu morfină dintr-un dulap aflat în vestibul, și mi-a înmânat-o, după care am pătruns în dormitorul micuților. Aceștia, între timp, se și culcaseră în paturi, dar nu adormiseră.

Soția lui Goebbels i-a liniștit: «Copii, nu vă fie teamă, doctorul o să vă facă un vaccin, din celea care se fac acum copiilor și ostașilor». După ce a rostit aceste cuvinte a ieșit din odaie, iar eu am rămas singur și am început să administrez morfina... Injecțiile le-am făcut în antebraț, mai jos de cot, câte o jumătate de centimetru cub... Apoi am ieșit iarăși în vestibul și i-am spus lui Frau Goebbels că trebuie așteptat vreo zece minute, până adorm copiii, și totodată m-am uitat la ceas, erau orele 20:40."

Deoarece Kuntz îi spusese că nu știa dacă o să aibă atâta tărie sufletească încât s-o ajute la otrăvirea unor copii adormiți, Magda Goebbels îl rugase să-l caute și să-l trimită la ea pe Stumpfegger, medicul personal al lui Hitler. Împreună cu Stumpfegger, le-a deschis gurile micuților adormiți, le-a așezat fiolele cu otravă între dinți și le-a strâns maxilarele. După aceea Stumpfegger plecase, iar Kuntz coborâse cu soția lui Goebbels în cabinetul acestuia. Goebbels, extrem de nervos, se plimba prin cameră. „Cu copiii totul s-a terminat, acum trebuie să ne gândim și la noi", îi comunicase soția. Acesta i-a răspuns să se grăbească: „Atunci cât mai repede, nu mai avem mult timp".

Morfina și seringa, îl informase pe Kuntz soția lui Goebbels, le primise de la Stumpfegger. Dar de unde avea fiolele cu otravă, doctorul nu știa.

Era foarte posibil să le fi căpătat de la Hitler, întrucât acesta împărțise asemenea fiole la sfârșitul lui aprilie, după cum am aflat la câtva timp după aceea.

„Kuntz s-a întors la spital într-o stare de extremă deprimare, ne comunicase mai târziu șeful spitalului, Haase. A intrat în odaia mea, s-a așezat pe marginea patului și și-a prins capul în mâini. Când l-am întrebat: Goebbels și în familia lui sunt morți? – el mi-a răspuns: «M-a ajutat doctorul Stumpfegger». „N-am putut afla nimic mai mult de la el."

Îl chestionasem pe Haase ce știe despre cum s-au sinucis Goebbels și nevastă-sa, iar el îmi răspunsese: „Din spusele doctorului șef, care-l asista pe Hitler, *Standartenführer*-ul SS Stumpfegger, și cele ale doctorului Kuntz, știu că Goebbels și soția lui s-au sinucis în seara zilei de 1 mai, luând o otravă cu acțiune puternică, dar ce anume, asta nu cunosc".

Vice-amiralul Voss, doctorul Kuntz, bucătarul Lange, Schneider, mecanicul garajului, Ekkold, șeful gărzii personale a lui Goebbels, inginerul Zimm, administratorul tehnic al cancelariei Reich-ului și mulți alții, îl recunoscuseră cu toții pe Goebbels. Deși era carbonizat, îl putea identifica oricine îl întâlnise sau, cel puțin, îl văzuse de la oarecare distanță. Ar fi fost ușor de recunoscut, chiar și după caricaturile apărute în presa noastră. Goebbels avea un aspect exterior caracteristic. Capul îi era dezvoltat disproporționat în raport cu fața firavă, și turtit lateral în chip vizibil, iar ceafa o avea ieșită îndărăt. Fruntea părea teșită, cu figura îngustându-i-se brusc spre bărbie. Șchiopăta, piciorul drept era mai scurt decât stângul și cu laba sucită înăuntru. Acesta nu suferise de pe urma focului și își păstrase gheata ortopedică, cu talpă groasă, precum și proteza.

„Asupra cadavrului carbonizat nu s-au descoperit urme vizibile de răni, în stare să provoace moartea, sau de simptome ale vreunei maladii, stă scris în procesul-verbal medical. La examinarea cadavrului s-a constatat prezența unui miros de migdale amare și au fost descoperite resturi de fiolă în cavitatea bucală.”

Când se primiseră rezultatele analizelor chimice, s-a putut ajunge la o concluzie definitivă: „Prin analiza chimică a organelor interne și a sângelui s-a constatat prezența unor compuși de cianură. Astfel, trebuie conchis că moartea... a survenit ca rezultat al otrăvirii cu un compus de cianură”.

La aceeași concluzie se ajunsese și în privința cauzelor morții Magdei Goebbels.

Nu-mi amintesc să fi reușit a stabili cine procedase la arderea lor. Era însă clar, operația se îndeplinise într-o grabă extremă, iar executanții dăduseră bir cu fugiții fără să se achite de misiunea ce li se încredințase.

• POPAS DE NOAPTE

În noaptea zilei de 3 mai, târziu, căutând un loc unde să ne putem culca, ne-am pomenit la Biesdorf, o periferie a Berlin-ului.

În timp ce străbăteam o stradă învăluită de beznă, dosnică, am auzit deodată un cânt șuierat de privighetoare.

Acum, când scriu despre asta, îmi vine greu să explic prin ce anume mă impresionase atunci atât de puternic. S-ar fi putut zice că, la Berlin, nu numai tot ce era viu, dar până și pietrele fuseseră antrenate în război, supunându-se legilor sale. Iar aici, pe neașteptate, fără să țină seama de nimic, o privighetoare își îndeplinea cu statornicie menirea ei de privighetoare.

După tot ce se întâmplase pe aceste meleaguri, cântecul unei privighetori, pe o stradă berlineză cufundată în liniște, era un mesaj uluitor despre existența vieții.

Am nimerit la o casă oarecare și am urcat pe o scară întunecoasă. Am bătut la ușă. Cuprinși de un simțământ de stânjenire, am pătruns în locuința unor oameni care abia acum câteva ceasuri trăiseră catastrofa căderii orașului lor.

Era locuința unor cetățeni cu venituri modeste. Proprietarii, o pereche în vârstă, îmbrăcați în niște halate matlasate, tulburați de sosirea noastră neașteptată, ne-au pus la dispoziție două camere, iar ei, mai mult ca sigur, n-au putut adormi încă multă vreme, deoarece îi auzeam pășind, în vârful picioarelor pe coridor. M-am culcat pe un divan și m-au năpădit imediat mirosul înăbușitor de naftalină și aroma foilor de dafin, de care uitasem în decursul războiului.

Patru ani… Când se dezlănțuise războiul eram studentă la Institutul de literatură.

Pe fereastra cu perdeaua netrasă se zărea un petic de cer bujoriu: vâlvătaia incendiilor pe cale de a se stinge. Liniștea, surprinzătoare după atâtea zile de lupte necurmate, era o adevărată fericire din pricina căreia, datorită neobișnuinței, îți stătea inima în loc. În răstimpul acelor zile încordate fusesem urmărită mereu de un gând persistent: „Suntem la Berlin” – și, în clipa aceasta, reamintindu-mi-l, mi-a pierit imediat somnul.

Era suficientă lumină. Pe peretele din fața mea se vedeau niște coarne de cerb. Apoi am deslușit pe masă o vază cu flori proaspăt culese. Într-o colivie, un mic papagal. Acesta s-a trezit, a țopăit nițel pe scărița lui, ca de jucărie, și a pornit să se legene.

La lumina lanternei, am citit pe perete un text înrămat:

Himmel, bewahre uns vor Regen und Wind und vor Kameraden, die keine sind. („Cerule, apără-ne de vânt și de ploaie și de prietenii necredincioși”).

Peretele era acoperit cu fotografiile unui băiat: într-una din ele cățărat pe un cal de lemn, în alta tolănit pe plajă, cu capul pe picioarele întinse ale unei fete în costum de baie dungat. Apoi militar, într-o uniformă nouă, bine ajustată, ținându-și în mână casca grea de campanie. Dar iată-l și într-o fotografie de grup, înconjurat de niște ostași veseli, în centrul fotografiei, o sticlă. Cineva își proptise casca într-o baionetă. Exista acolo și o inscripție: *Prosit*!

Iar sub cristalul de pe birou, o înștiințare dureroasă: Kurt Bremer dispăruse fără urmă pe frontul de Est.

Căutând apă, am nimerit pe neașteptate în bucătărie. Gazda ședea lângă fereastră. Pe genunchi își ținea un săculeț cu ciorapi. Începuse să țese la ei din timpul când Hitler încă mai trăia, iar acum, mulțumindu-se cu lumina slabă a zilei care se vestea, își continua lucrul ca de obicei.

Pe un raft de bucătărie erau orânduite căni pentru bere, iar în fruntea lor o cumetriță din faianță, un bibelou din acelea hazlii, care se dăruiesc la nunți, întindea o cizmuliță aurită îmbiind să se bea din ea.

Am întrebat-o pe gazdă a cui e prăvălia de jos, din casa lor (o observasem când urcasem noaptea în locuință) și dacă este de mult timp bătută în cuie.

Femeia îmi răspunse că prăvălia, cu articole de vopselărie și chimicale, îi aparține soțului ei și că au închis-o încă de acum două luni.

— Am agonisit-o prin muncă cinstită. Vai, nu ne-a fost atât de ușor până am reușit s-o avem. Iar acum, uite… a oftat ea încetișor. *Das Geschäft macht keinen Spass mehr.* (Comerțul nu-ți mai face plăcere).

Dimineața stăpânul casei m-a întrebat, ce părere am, va putea oare să treacă astăzi pe cutare stradă, să se ducă la

dentistul său? I-am răspuns, afirmativ, războiul este război, însă o durere de dinți îl poate înnebuni pe un om. Mi-a replicat că nu-l dor dinții, dar că se înțelesese cu doctorul, încă de acum două săptămâni, ca astăzi să fie la el.

Flori proaspete în vază, tăiate din grădină, a doua zi după ce căzuse orașul, vizită la dentist în cea de a treia zi.

Ce însemna asta? O atracție egoistă pentru echilibru, rezistență, simț al măsurii? Nu egoismul acesta fusese aliatul lui Hitler atunci când pusese mâna pe putere?

Vedeam pe fereastră, la intersecție, o fată binecunoscută mie, dirijând circulația. Gesticula cu steguțele, dădea liber mașinilor, izbutind în același timp să-și ducă palma la tâmplă și să salute, iar militarilor, care utilizau pentru deplasările lor biciclete capturate, să le confiște velocipedul, conform unui ordin dat de comandantul frontului. Și, lângă ea, pe trotuar, se formase un munte întreg de biciclete.

Peste drum, un ostaș scotea un butoiaș pe ușa de la intrare. Înmuind în el o pensulă groasă, prinsă de un băț scurt, acoperea cu vopsea, așezat pe vine, uriașele litere ale jurămintelor lui Goebbels desenate pe partea carosabilă: *Berlin bleibt deutsch* (Berlin-ul rămâne german).

Pe același drum, nu de mult, pornise spre Est infanteria motorizată germană...

La ușa locuinței bătea cineva. Era un bărbat îmbrăcat într-un palton scurt, purtând pe cap o șapcă de culoare închisă. Aflase că sunt ruși în casă și cerea voie să stea de vorbă cu superiorul nostru. După ce și-a scos șapca, ne-a expus nervos miezul problemei: ieri, când unitățile noastre pătrunseseră în Berlin, el le ieșise în întâmpinare, împreună cu nevastă-sa (ne-a arătat cu mâna spre ușă, dincolo de care, pe terasa scării, îl aștepta o femeie gravidă.)

— Ne-am repezit spre ruși să-i îmbrățișăm, dar ostașii dumneavoastră ne-au respins.

Nevastă-sa a intrat și ea, tot atât de palidă ca și el. Încheiat la toți nasturii, paltonul cenușiu îi era mult săltat pe abdomenul crescut. Bărbatul vorbea cu asprime despre nerăbdarea cu care așteptase ziua când avea să scape de Hitler, despre câte speranțe își pusese în ea și despre cum se petrecuse întâlnirea unui muncitor german cu Armata Roșie. Glasul îi era înfierbântat

de amărăciune și de hotărârea cu care își exprima părerea. Soția, tăcând, îl susținea dând din cap.

Eram emoționați, dar și surzi totodată.

Cât de mult dorisem să credem, la începutul războiului, că bombele care fuseseră lansate asupra Moscovei și nu explodaseră, se datorau unor mâini prietene germane, cât ne străduisem să găsim o cât de infimă confirmare a solidarității lor cu noi și cum, treptat, ne pierduserăm orice încredere, devenind necruțători. Și-acum iată, nu-l putusem îmbrățișa pe omul acesta.

Mi-am amintit de o scrisoare primită din Ural, pe numele lui Kurkov. Am recitit-o. Nevasta lui Kurkov îi scria că ascultase la radio despre luptele care se desfășurau la Berlin și că se gândea la eroismul acelora care, atât de departe de casă, se băteau de moarte cu dușmanul, în cel mai mare oraș al acestuia, iar acum, după cum se zicea, izbânda nu se va mai lăsa mult timp așteptată. „Te înștiințez, îi scria ea, că au sosit la căsile lor Gonșa, Ragozin și Popov, răniți. Kolea, am fost la moară și am trecut pe lângă Ragozin. Ragozin șade, cântă la muzicuță, iar mie îmi pare tare rău. Kolea, numai de te-aș vedea, barem și cu un singur ochi. Tare mi-e dor de dumneata, tot așa ca și copiilor mei.

Deocamdată la revedere. Rămânem vii și sănătoși, ceea ce-ți dorim și dumitale. Vă sărutăm de 999 de ori și v-am mai săruta o dată, dar e tare departe de matale”.

Colonelul mi-a cerut:

— Tradu-i lui Huber, pe neamț îl chema Gustav Huber, că Ley, Führer-ul lor sindical, a declarat că muncitorul german nu-i un muncitor oarecare, ci un adevărat domn și, că și nivelul lui de trai e ca atare. Întreabă-l, este adevărat?

Huber a dat cu încăpățânare din cap:

— Muncitorul german a rămas același proletar.

• NIMIC SIGUR

4 mai. Dis de-dimineață. Peste *Alexanderplatz* se ridică un ușor văl de ceață roșiatică. Cam rece. În mijlocul pieței, un campament: resturile garnizoanei Berlin-ului, ce fusese nimicită. Toți dorm de-a dreptul pe caldarâm, înfășurați în pături soldățești. Câte unul s-a trezit, adastă un timp, apoi își trage și mai mult pătura peste cap. Surori medicale în tunici de culoare închisă și cu băsmăluțe albe, se ocupă de răniți.

Ostașii luați prizonieri dorm și pe aleea paradelor, *Unter den Linden.* Pe ambele părți, numai ruine. Case cu pereții căscați. Din când în când se mai surpă fărâme de zid.

Pe caldarâmul din piatră cubică trece huruind o teleguță încărcată cu boccele; era împinsă cu îndârjire de două femei, care de bună seamă se înapoiază din împrejurimile Berlin-ului. Huruitul teleguței irumpe năvalnic în mijlocul ruinelor încremenite, al năruirii totale.

Iarăși suntem la cancelaria Reich-ului.

Cine-i ultimul om care l-a văzut pe Hitler? În general, cine l-a văzut aici, în adăpostul subteran, pe Hitler în viață? Ce se știe despre soarta lui?

Karl Friedrich Wilhelm Schneider, mecanicul garajului:

„Nu știu dacă Hitler s-a aflat la Berlin până la 1 mai 1945. Personal nu l-am văzut”.

Dar la 1 mai, în garajul subteran al cancelariei Reich-ului, după cum mai declarase, a auzit despre sinuciderea lui Hitler de la șoferul acestuia, Erich Kempka, și de la șeful garajului. „Zvonul s-a transmis de la om la om. Toată lumea vorbea, dar nimeni nu știa nimic precis.” Confruntând zvonul acesta cu ordinul pe care-l primise de la secretariatul lui Hitler de a duce benzină la *Führerbunker,* el își făcuse o anumită părere în legătură cu necesitatea care determinase cererea de a se căra benzina.

Un bărbat la vreo cincizeci de ani, care se prezentase oficial: Wilhelm Lange, bucătar-șef la bucătăria intendenței de casă a Führer-ului de pe lângă cancelarie:

„Ultima oară l-am văzut pe Hitler în primele zile ale lui aprilie 1945, în grădina cancelariei Reich-ului, unde se plimba cu câinele său de rasă ciobănească germană, căruia i se spunea Blondi”.

„Ce știți despre soarta lui Hitler?”

„Nimic sigur.

În seara de 30 aprilie a venit la mine în bucătărie îngrijitorul câinilor lui Hitler, plutonierul-major Tornow, să ia mâncare pentru căței. Era mâhnit și mi-a spus: «Führer-ul a murit și n-a mai rămas nimic din cadavrul lui». Printre salariații cancelariei circulau zvonuri că Hitler s-ar fi sinucis sau s-ar fi otrăvit, iar cadavrul îi fusese ars. Dacă s-a întâmplat în realitate așa ceva, nu știu.”

Administratorul tehnic al clădirii cancelariei Reich-ului, Wilhelm Zimm:

„Ultima oară l-am văzut pe Hitler în ziua de 29 aprilie, la orele 12. Fusesem chemat în bunkerul Führer-ului să-i repar mecanismul ventilatorului, care se defectase. În timp ce lucram, l-am zărit pe Hitler prin ușa deschisă a cabinetului”.

Ce știți despre soarta lui Hitler?

„În ziua de 30 aprilie, la orele 6, lucrătorii Wernick, instalator, și Günner, electrician, după ce se întorseseră de la lucru din bunkerul Führer-ului, au povestit că auziseră despre moartea lui Hitler. N-au comunicat niciun amănunt în plus.”

Vice-amiralul Hans Erich Voss participase la ședințele care se țineau în adăpost în prezența lui Hitler. Despre moartea lui auzise de la Goebbels.

„Cam asta era tot ce știam în dimineața zilei de 4 mai.”

„Nimic sigur”, cum ar fi zis bucătarul-șef Lange. Dar și aceste informații trebuiseră deduse din altele, din cele mai contradictorii și senzaționale. Vai, dar ce nu se vorbea! Că Hitler decolase cu aviatoarea Reitsch, trei zile înainte de căderea Berlin-ului, iar moartea lui era o înscenare și că la radio se transmisese o știre falsă în privința decesului său. Că fusese evacuat din Berlin pe calea unor subterane, iar acum stătea ascuns într-un castel din Tirol-ul de sud, absolut „inaccesibil”.

Oamenii care posedau informații mai modeste și mai esențiale erau atât de extenuați, atât de zguduiți de tot ce suferiseră, încât încurcau datele și faptele, deși cele relatate de ei se petrecuseră doar alaltăieri, sau chiar cu o zi mai devreme.

Ba ici, ba colo mocneau și apoi explodau versiuni, care de care mai „trăsnite”. Apărură și zvonuri despre o „dublură” a lui Hitler.

Pentru eliminarea versiunii la zi era nevoie de timp, iar oamenii își dispersau atenția.

Investigațiile se desfășurau într-un ritm extrem de încordat. Era ușor să te abați, să pornești pe o pistă greșită și să ajungi la concluzii false. Și astfel se pierdea timp.

Tot soiul de complicații, uneori stupide, îngreunau cercetările.

La 3 mai, pe teritoriul cancelariei Reich-ului s-a ivit un grup de generali din statul major al frontului. Trecând prin grădină, pe lângă groapa betonată în care germanii îi depuneau pe cei uciși în timpul bombardamentelor și al tirului asupra cancelariei, unul din generali a arătat cu degetul: „Iată-l!” În veston, având și mustăcioară, mortul aducea într-o oarecare măsură cu Hitler. L-au scos din groapă și, în ciuda faptului că se convinseseră pe loc că nu-i vorba de el, s-a declanșat totuși o anchetă. Au fost chemați oameni capabili să-l identifice, care au declarat într-un glas: „Nu, nu-i el”. Totuși mortul acesta, un bărbat cu mustăcioară, cu veston cenușiu și ciorapii cârpiți, a zăcut în sala de festivități a cancelariei Reich-ului până în clipa când a sosit, cu avionul, fostul consilier al ambasadei noastre de la Berlin. Acesta îl văzuse de nenumărate ori pe Hitler în came și oase și ne-a confirmat: „nu-i el”.

Dar necunoscutul izbutise să stârnească în cercurile ziariștilor legenda „dublurii” lui Hitler care, chit că nu existase vreodată, tot mai apare din când în când până și în ziua de astăzi. Despre el s-a scris mult. Operatorii îl filmaseră și-l dăduseră bucuroși drept Hitler. Și până mai ieri au avut loc scene ilariante, când secvențe extrase din filmotecă, însoțite de nota extrem de pretențioasă a operatorului: „Acesta-i Hitler”, erau incluse cu seninătate la montaj, iar senzația zguduia presa străină.

•

Atunci, în primele zile ale lui mai 1945, la Berlin, în condiții extrem de complexe, a fost necesară o reunire a eforturilor serviciilor de informații pentru a se analiza totul, pentru a fi eliminate versiunile inutile și a propune o metodică a cercetărilor. În fruntea acestei misiuni s-a aflat colonelul Vasili Ivanovici Gorbușin.

S-a examinat din nou, iarăși și iarăși, metru cu metru, adăpostul subteran al cancelariei Reich-ului, care rămăsese pustiu. Mese răsturnate, mașini de scris sfărâmate, sticlă și hârtii sub picioare. Odăi mai mari și mai mici, coridoare lungi și tot soiul de pasaje. Stricăciuni în pereții de beton. Pe coridoare, ici-colo, mici băltoace de apă. Aerul, jilav și dens; ventilatoarele, care pe vremea lui Hitler funcționaseră prost, acum erau scoase din uz. Se respira anevoios. Beznă... De pretutindeni se auzeau foșnete. De după fiecare colț exista oricând primejdia să ne pomenim cu vreun glonte tras de cine știe ce ofițer hitlerist disperat.

Scrâșneau sub pași cioburi de sticlă, se auzeau oameni răsuflând zgomotos, erau ostașii care hălăduiau prin bezna de-aici, prin ultima reședință a guvernului german, ostașii are luaseră cu asalt cancelaria Reich-ului, care se loveau de lăzile conținând lichioruri scumpe, care se strigau chiuind, ca în pădure, luminând cu lanternele fantasticul decor al celor din urmă ceasuri ale celui de al treilea Reich. Uneori percepeam un țăcănit de închizător de armă și, la zgomotul pașilor noștri, răsuna din întuneric somația *Hände hoch*! în care distingeam „h”-ul pronunțat cu accent rusesc, în locul „h”-ului german.

Situația era complicată, oferind multiple variante. Sus, pe teritoriul Berlin-ului, războiul se terminase. Aici, în haosul din adăpostul subteran, investigațiile continuau.

Oamenii care primiseră această misiune cercetau fără răgaz, cu devotament, dându-și seama de uriașa responsabilitate ce le fusese încredințată; în spatele lor se aflau patru ani de război.

Trebuiau să se orienteze în topografia, la început complicată, a adăpostului subteran, să descopere ascunzătorile, să le verifice. Hitler trebuia găsit.

În schimb fusese găsit generalul Krebs, în curte, având pe el un veston gri-verzui cu epoleții rupți. Și el se otrăvise.

Iar despre sfârșitul lui Hitler tot nu se stabilire încă nimic sigur.

Dacă am fi luat în considerație, ca mărturie inițială, depoziția vice-amiralului Voss, informat despre moartea lui Hitler de Goebbels, căruia Führer-ul îi transmisese puterea de *Reichskanzler,* dacă am putea fi de acord cu aprecierile lui Schneider, mecanicul garajului, referitoare la necesitatea care determinase cererea de benzină, atunci din lanțul acesta lipsea

o verigă, persoana care participase la arderea cadavrului. Sau, care văzuse cum și unde se petrecuse incinerarea ori, cel puțin, care aflase amănunte despre ea.

Grădina cancelariei Reich-ului, locul de acțiune al acestui mister, după cum s-a lămurit mai târziu, era atât de răvășită încât a descoperi cu precizie unde anume fusese ars aici (am mai scris despre asta), era aproape imposibil.

Iar între timp zvonurile roiau. Cineva auzise de la altcineva că Hitler fusese ars până se transformase în cenușă, iar aceasta fusese luată de *Reichsführer*-ul tineretului, Axmann, care participase la încercarea de străpungere a frontului în cadrul grupului lui Moncke și căruia în zilele acelea îi pierdusem urma.

Dacă Hitler fusese ars până se transformase în cenușă, oare afirmația lui Tornow, îngrijitorul câinilor, pe care o făcuse bucătarului Lange: „Führer-ul e mort, iar din cadavrul lui n-a mai rămas nimic”, nu constituia o confirmare a acestui zvon? Dacă aceasta era situația, dacă nu existau niciun fel de resturi, sau nu puteau fi găsite, însemna că urma să n-avem niciodată posibilitatea de a prezenta lumii probe incontestabile referitoare la sfârșitul lui. Dispariția lui Hitler va continua să rămână un mister, care va sluji drept teren pentru răspândirea a tot soiul de legende. Iar în această acțiune nu puteau fi interesați decât adepții lui.

Confruntăm mereu informațiile primite. Se caută oameni în stare să precizeze circumstanțele.

Iar lumea vine aici cu grămada, buluc. Soldați și comandanți, ofițeri de Stat-Major, oameni sosiți de la Moscova pe calea aerului și mai ales corespondenți de presă, de care trebuie să te ferești. Cutreieră apartamentele cancelariei Reich-ului, coboară în adăpostul subteran, se interesează de locuința lui Hitler. Ca mărturie a contactului lor cu istoria, iau diferite amintiri. Toți ar vrea să treacă pe aici, toți cu acest drept. Dar încă n-a venit timpul excursiilor.

Investigațiile continuă, sub pământ, în grădină, în clădirea de deasupra adăpostului, precum și în sectoarele învecinate.

•

În dimineața zilei de 4 mai, înaintea mea ședea un bărbat liniștit, tipic om de familie, cât se poate de civil, pricăjitul fochist al cancelariei Reich-ului, pe care nimeni nu-l băga în seamă.

Mai declarase și înainte că, aflându-se pe coridorul adăpostului, văzuse cum din camerele lui Hitler fuseseră scoși, înfășurați în pături cenușii, Führer-ul și Eva Braun, aceasta îmbrăcată într-o rochie neagră.

Nu insistase câtuși de puțin, pur și simplu văzuse. În corul vocilor mult mai puternice, mai ferme, glasul adevărului nu fusese remarcat. Însuși fochistul era atât de insignifiant, de modest, încât fusese greu de corelat cu proporțiile evenimentelor.

În lumina acestora, mult mai corespunzător parase vice-amiralul Voss, dar care nu se afla în posesia unei mărturii precise.

Fochistul a fost primul german de la care am aflat despre nunta lui Hitler. În clipa aceea, în Berlin-ul abia calmat de pe urma luptelor și a incendiilor, informația aceasta mi se păruse o fantasmagorie. M-am uitat nedumerită la omul acela modest, nearătos, care își scormonea în memorie scenele bizare de acum trei-patru zile, ca și cum ar fi fost vorba despre ceva infinit de îndepărtat. Într-adevăr, acum treceam de la o epocă la alta și nu mai contau zilele.

Numele fochistului nu mi-a rămas întipărit în memorie. A ieșit din marea carte a istoriei ca un semn anonim, care indicase doar pagina de care aveam nevoie. Dar noi, neîncrezători și neatenți, nu găsisem clipa de răgaz pentru a o citi cum se cuvine.

Doctorul Kuntz era tulburat, nu putea trece peste cele îndurate. La cancelaria Reich-ului nimerise aproape întâmplător și acum era traumatizat de participarea sa la omorârea copiilor lui Goebbels. În prima zi, tot ce ne relatase se învârtise numai în jurul acestui fapt. Dar în ziua de 4 mai, suspinând, tresărind înspăimântat, încurcând datele, și-a amintit, însă răzlețit, despre tot felul de amănunte aparținând ultimelor zile.

Pentru a ne adeveri că nunta lui Hitler și a Evei Braun avusese loc, ne-a pomenit următorul detaliu: în fața sa, Eva Braun îi povestise profesorului Haase, șeful spitalului de la cancelaria Reich-ului, că în ziua aceea copiii lui Goebbels i se adresaseră ca de obicei: *Tante Braun,* iar ea îi corectase: *Tante Hitler.*

Apoi și-a adus aminte despre o scenă petrecută la cazinoul aflat deasupra bunkerului lui Hitler, unde se găsea în compania profesorului Haase și a două din secretarele Führer-ului, *Frau*

Junge și *Frau* Christian, iar Eva Braun apăruse și ea acolo și-i invitase pe toți patru la o cafea, care le fusese servită într-una din încăperile cazinoului. Eva Braun le vorbise despre testamentul redactat de Hitler care fusese expediat din Berlin, anunțându-i că Führer-ul aștepta acum confirmarea sosirii acestuia la destinație și abia după aceea avea să sfârșească cu viața. Mai adăugase: „Toți ne-au trădat, și Göring, și Himmler". După care spusese: „De murit nu va fi atât de greu, deoarece otrava s-a și experimentat asupra câinelui".

Totodată doctorul Kuntz era convins că această conversație de la cazinou avusese loc în seara zilei de 30 aprilie în timp ce, conform altor informații în posesia cărora ne aflam, la acea dată Hitler nu mai era în viață.

•

Într-un cuvânt, ne izbeam la fiecare pas de tot felul de neconcordanțe. Dar era imposibil să nu luăm în seamă declarația întâmplătoare a doctorului Kuntz. El ne-a mai spus că soția lui Goebbels, când îi destăinuise sinuciderea lui Hitler, nu adăugase nimic, despre cum anume se sinucisese acesta. „Circulau zvonuri, ne spunea doctorul Kuntz, – despre arderea cadavrului Führer-ului în grădina cancelariei."

„De la cine ați auzit asemenea zvonuri?" l-a întrebat colonelul Gorbușin.

„De la *Obergruppenführer*-ul SS Rattenhuber. care era responsabil cu securitatea la cartierul general al Führer-ului. El mi-a spus: „Führer-ul ne-a lăsat singuri și acum trebuie să-i cărăm sus cadavrul".

În ziua aceea, de 4 mai, nu ne aflam în posesia unor mărturii de o autoritate mai serioasă decât aceasta, aparținând șefului gărzii personale a lui Hitler, aflată prin doctorul Kuntz.

Și iată, grădina cancelariei Reich-ului devenea principalul teritoriu al investigațiilor noastre.

• DOCUMENTE GĂSITE ÎN „BUNKERUL FÜHRER-ULUI” ȘI ÎN ALTE SECTOARE

Eram împovărată de mulțimea documentelor.

Rapoarte de la locurile de luptă. Ordine emise de punctul de comandă al brigăzii lui Moncke, însărcinată cu apărarea cancelariei Reich-ului. Radiograme.

În apartamentul lui Goebbels, exceptând jurnalul lui, au mai fost descoperite câteva scenarii trimise de autorii lor. De asemenea, o carte imensă, un dar jubiliar din partea camarazilor săi de partid, cu prilejul celei de a 40-a aniversări a zilei de naștere: cuprindea fotocopii, reproducând pagină cu pagină manuscrisul lui Goebbels „Micul abecedar al național-socialismului”.

Era greu de lucrat chiar în adăpostul subteran și am fost nevoită să pierd câteva ceasuri bune pentru a sorta documentele, într-una din sălile cancelariei. Mi se pare că era chiar sala în care se așteptau aparițiile lui Hitler, sau nu mai știu care alta. N-aveam de unde să cunosc cu exactitate, deoarece mă descurcam destul de greu în topografia cancelariei Reich-ului. Totul era cu dosul în sus în sala mea. Se prea poate ca aici să fi avut loc ultimele schimburi de focuri cu garda SS. Pe aici mai trecuse și armata, care nu avea niciun motiv aparte să manifeste vreun respect deosebit față de inventarul din apartamentele principalului stat major al nazismului.

Mese răsturnate, plafoane desfundate, fotolii căzute, cu tapiseria sfâșiată. Pretutindeni cioburi de sticlă de la ferestre. Mi-a rămas întipărită în memorie podeaua de gală a acestei săli, acoperită în întregime cu o mochetă de culoare cenușie, călcată și roasă de bocancii ostașilor roșii. Aici îmi căraseră ostașii serviciilor de informații sacii cu documente, deșertându-i pe mocheta festivă.

În odăile locuite de Goebbels s-au mai găsit câteva dosare vârâte într-un geamantan, actele personale ale Magdei Goebbels.

Ce luase cu ea atunci când se mutase în adăpostul antiaerian din strada Hermann Göring, pe data de 22 aprilie?

Inventarul bunurilor de la Lanke, locuința din afara orașului. Precum și cel al castelului din Schwanenwerder, construit în timpul când începea războiul cu Uniunea Sovietică. De acolo intenționa Goebbels să-și dirijeze diabolicele sale detașamente de propagandiști.

Inventarele erau complete: garnituri, servicii de argintărie, de veselă, bibelouri. Totul era luat în evidență; fiece scrumieră, fiecare pernă de pe divanele din nenumăratele odăi, fiecare batistă a doctorului Goebbels și locul ei din dulapul pentru lenjerie, fiecare dispozitiv pentru hârtia igienică de la toaletă. Și tot așa, cameră cu cameră, atât din clădirea principală, cât și din atenanse. Dormitoarele, cabinetele, odăile de dormit ale copiilor, cele ale aghiotanților, camerele de oaspeți, saloanele, holurile, scările, coridoarele, terasele, odăile personalului de serviciu, sălile de proiecție. Inventarul garderobei lui Goebbels. 87 de sticle, cu diferite vinuri.

Tot aici erau și devizele referitoare la costul mobilării castelului, despre care Goebbels vorbea cu atâta entuziasm în jurnalul său. La fel și diverse note de plată, pe numele Magdei Goebbels, din anul 1939, eliberate de magazinele universale. Inventarul garderobei copiilor, pentru fiecare în parte. Erau enumerate rochiile, paltoanele, căciulile, încălțămintea, costumele de schi, lenjeria. Lucrurile noi, precum și cele aflate în diverse stadii de uzură, de la cel mai neînsemnat până la cel mai important. Precum și lucrurile depozitate, deocamdată, la rezervă.

O diplomă de premiere, purtând semnătura Führer-ului, ca învingătoare la jocurile olimpice.

Tot aici mai era și o hârtie purtând ștampila NSDAP-ului și semnătura unuia din conducătorii de partid din circumscripțiile Berlin-ului, expediată pe numele Magdei Goebbels. În scrisoare erau relatate afirmațiile unui prezicător. Iată-le:

„... acesta a precizat, încă din aprilie 1942, că forțele aliate vor debarca la începutul lui iunie 1942, pe litoralul Franței, că luptele vor fi înverșunate, dar momentul cel mai culminant va fi atins abia în august 1944. Chiar la mijlocul lui iunie, germanii vor uza de un nou mijloc de luptă aeriană, care va pricinui distrugeri groaznice, mai ales în Anglia. Evenimentul va duce la

complicații politice interne în Anglia și va determina amânarea următoarei invazii a aliaților.

Lupte crâncene cu trupele invadatoare se vor desfășura, – cel mai aprig, din august până în noiembrie 1944, iar la începutul lui noiembrie aliații vor suferi cea mai mare înfrângere din toată perioada războiului.

În aprilie 1945, Germania va căpăta posibilitatea de a-și strămuta toate forțele sale de șoc pe frontul de est și, după scurgerea unui răstimp de un an și trei luni, Rusia va fi cucerită definitiv de Germania. Comunismul va fi stârpit, evreii alungați din Rusia, iar aceasta dezmembrată în mici state...

În vara anului 1946 submarinele germane vor fi dotate cu o nouă armă, din cele mai îngrozitoare, cu ajutorul căreia, în decursul lunii august 1946, vor fi nimicite resturile flotelor engleză și americană..."

Iar unul din dosare purta scris de mâna Magdei Goebbels: *Harald als Gefangener* (Harald prizonier). Acesta era băiatul ei cel mare din prima căsătorie. Cu patru ani în urmă, Goebbels notase în jurnal: „Magda este extrem de fericită în privința decorării lui Harald, care poate fi considerată ca și înfăptuită" (14 iunie 1941). În dosar se afla colectat și capsat tot ce se referea la el din momentul căderii în captivitate. Prima filă, împrejurările capturării. Acestea erau expuse de un subofițer, într-un raport adresat comandantului său; raportul fusese transmis doctorului Goebbels. Fiul său vitreg fusese văzut, ultima oară, în timpul unei lupte dintr-o localitate africană. Apoi o scrisoare a lui Harald, din prizonieratul american. Scria că o duce bine. O fotografie: Harald, pe un fond de straturi cu flori. O felicitare cu prilejul „Zilei mamei germane".

•

Din documentele lui Bormann, cel mai mult ne-a stârnit interesul o telegramă. Se află acum la arhive. Consider că nici astăzi cuprinsul ei nu este lipsit de interes.

„22.4.45.

Hummel, Obersalzberg.

Bin mit vorgeschlagener Ubersee Süd Verlagerung einverstanden.

Reichsleiter Bormann."

„22.4.45

Hummel, Obersalzberg.

De acord cu transferarea propusă peste ocean în sud.

Reichsleiter Bormann.”

Ce reprezenta această telegramă?

Pesemne că Bormann își pregătea un refugiu, cât mai departe de granițele Germaniei. Izbutise oare să iasă din Berlin? Dar Hitler?

Din toată hârțogăria reieșea atmosfera, tabloul evenimentelor, dar nu exista nicio indicație directă despre ce se întâmplase cu Hitler.

Dacă aș fi avut atunci în fața mea, așa cum se află acum, păstrată la arhive, agenda-jurnal a lui Martin Bormann, aș fi citit în ultimele însemnări următoarele:

„Duminică, 29 aprilie.

Ziua a doua începe cu tir în rafale. În noaptea de 28 spre 29 aprilie, presa străină a comunicat propunerea de capitulare a lui Himmler. Cununia lui Adolf Hitler cu Eva Braun. Führer-ul își dictează testamentul politic și personal.

Trădătorii Jodl, Himmler și generalii ne lasă pe mâna bolșevicilor!

Iarăși un uragan de rafale!

Conform știrilor transmise de inamic, forțele americane au pătruns în München!

30.4.45.

Adolf Hitler…

Eva H…”

Și, lângă numele lor, Bormann desenase vechiul semn german al morții.

Dacă am fi putut citi aceasta atunci, ne-am fi aflat în posesia unei informații importante: Hitler murise în ziua de 30 aprilie. Dar n-am avut acest jurnal. Fusese găsit pe o stradă de un grup de ostași din serviciile de informații ale armatei învecinate și nu ajunsese la noi. Este drept că împrejurările neobișnuite care duseseră la găsirea acestui jurnal nu ne-ar fi permis firește, atunci, când ne aflam încă în faza preliminară a investigațiilor, să ne încredem orbește în el. Putea fi un jurnal fals, anume aruncat. Dar acum se poate afirma, fără putință de tăgadă, că era vorba despre agenda-jurnal autentică a lui Martin Bormann, pe care o pierduse în timp ce încerca să străpungă încercuirea trupelor sovietice, în direcția grupului lui Moncke.

Acest jurnal, care înregistrează evenimentele de alt ordin, amintește totuși teribil de jurnalele celor mai mărginiți combatanți germani și care, la rândul lor, semănau nespus de mult unul cu altul.

Asemănarea dintre acestea și jurnalul lui Bormann nu reprezintă, în niciun caz, un semn de democrație, ci cu totul altceva, acea monstruoasă uniformitate de gândire pe care mizase Hitler și pe care o cultivase fascismul.

• ZI LUNGĂ

În ziua de 4 mai, în grădina cancelariei Reich-ului au fost găsiți arși un bărbat și o femeie, Hitler și Eva Braun.

Era senin și bătea vântul. În grădină, nu departe de ieșirea de rezervă a bunkerului lui Hitler, se adunaseră în cerc ostașii Ciurakov, Oleinik, Serouh, locotenent-colonelul Klimenko și locotenentul-major Panasov.

Vântul agita resturile de tablă arsă, bucățelele de sârmă și crengile smulse din copaci, care zăceau pe gazonul din grădină.

Pe o pătură cenușie, mânjită de nămol, se aflau niște îngrozitoare rămășițe negre, carbonizate de foc.

•

Peste zi colindasem prin oraș, împreună cu șoferul Serghei și încă vreo câțiva ostași. În piața acoperită de sfărâmături de cărămidă, de fragmente de fier ars, de arbori carbonizați care se prăvăliseră pe caldarâmul ei, clădirea cenușie a Reichstag-ului continua să mai fumege, întrucât nu apucase să se răcească îndeajuns. Deasupra acesteia, pe scheletul cupolei, sus, pe bolta mohorâtă a cerului, flutura steagul roșu.

Ocolind gropi și mormane, am răzbătut până la Reichstag. Am urcat treptele știrbite ale scării. Am cercetat cu privirea coloanele înnegrite de funingine și am înaintat câtva timp pe lângă pereți, uitându-ne din când în când unul la altul. Pe trepte, un soldat adormise șezând în capul oaselor, cu capul pansat rezemat de o coloană și acoperit cu o bonetă militară. Un mustăcios din unitățile de gardă, cu mantaua petrecută în bandulieră peste umăr, își răsucea cufundat în gânduri o țigară. Marile ferestre de la hoch-parter ale Reichstag-ului fuseseră căptușite cu panouri de scândură bătute în cuie, iar acum erau smângălite cu tot soiul de mesaje, scrise de-a lungul și de-a latul. Serghei făcuse rost de un căpățel de creion și, sub inscripția lăbărțată a cuiva: „Unde ești tu, prietene drag? Noi suntem la Berlin, la Hitler!”, adăugă cu litere tremurate: „Siberienilor, vă salut!”

Am intrat. Militari de-ai noștri se preumblau prin încăperi, nenumărate dosare, cu filele ferfenițite, zăceau pe jos, mirosea a ars. Din documentele Reichstag-ului se răsuceau țigări.

Apoi am pornit mai departe prin oraș. Trotuarele erau aproape pustii. Ici-colo, grupuri de localnici desființau mormanele, dându-și cărămizile din mână în mână. Ostași cu banderole roșii pe mâneci afișau ordinul de zi al comandaturii orașului. Se construia un arc de triumf, din lemn, în cinstea victoriei de la Berlin; la centrul său se fixa o stea roșie imensă, iar laturile erau împodobite cu drapelele republicilor unionale.

Prin pasajele degajate din mormane, mașinile se strecurau hurducându-se. Fetele de la dirijarea circulației, cu mânuși albe, ce le fuseseră distribuite cu prilejul intrării în capitala Germaniei, înviorau intersecțiile berlineze rotindu-se neîncetat, cu înflăcărare, pe palma de loc rezervată.

Era imposibil să le privești și să nu fii cuprins de emoție. Îmi aduceam aminte că, nu cu mult timp în urmă, aceste fete cu moletiere, cu armele la umăr, își îndeplineau misiunea pe drumurile frontului rebegite de frig, răgușite, extrem de exigente. Era suficient să nu le asculți indicațiile, că te și pocneau cu arma peste osii.

Trecea o unitate de infanterie, clinchetind pe caldarâm cu țintele bocancilor grei, iar circulația mașinilor a fost reținută pentru un timp. După comandantul unității urmau câțiva ostași purtând drapelul într-o husă.

Locuitorii Berlin-ului se opreau în fața afișelor cu ordinul de zi al comandaturii și-și copiau în bloc-notesuri rațiile alimentare. Treceam pe podul de peste Spree. O femeie așezată pe jos, cu capul pe spate și picioarele care nu o mai ascultau întinse înainte, râdea în hohote. Am întrebat-o ce-i cu ea. M-a privit cu ochi năuci și transparenți, apoi a început să dea prietenos din cap, de parcă m-ar fi cunoscut de când lumea, și mi-a strigat cu glas gutural, demențial: *Alles kaputt*!

• CUM S-AU PETRECUT LUCRURILE

În grădina cancelariei Reich-ului, unul din ostașii aflați în subordinea locotenent-colonelului Klimenko, Ciurakov, observase o groapă făcută de o bombă, la stânga intrării în „bunkerul Führer-ului”, dacă se stă cu fața către acesta. Atenția lui Ciurakov fusese atrasă de faptul că pământul gropii era moale, afânat, iar tot acolo se mai aflau și un *faust-patronne* neutilizat, precum și ceva care ieșea în afară, semănând cu un colț de pătură roșie. Sărind în fundul gropii, nimerise peste cadavrele pe jumătate arse ale unui bărbat și unei femei, acoperite cu un strat de pământ. Așa au fost descoperite cadavrele lui Hitler și Evei Braun. Ostașul își chemase tovarășii să-l ajute și, împreună, le scoseseră de acolo.

Numele celor găsiți se află înscrise în procesul-verbal întocmit în ziua următoare.

„Berlin. Armata de operații.
PROCES-VERBAL
Anul 1945, luna mai, ziua 5.

Subsemnații: locotenent-major de gardă Panasov Aleksei Aleksandrovici și soldații Ciurakov Ivan Dmitrievici, Olenik Evghenie Stepanovici și Serouh Ilia Efremovici, am descoperit și scos două cadavre arse, unul femeiesc și cel de-al doilea bărbătesc, lângă adăpostul antiaerian personal al lui Hitler, în apropierea locului unde au fost găsite cadavrele lui Goebbels și al soției sale, din zona cancelariei Reich-ului, orașul Berlin.

Cadavrele sunt foarte arse și nu pot fi identificate fără unele date suplimentare.

Cadavrele se aflau într-o groapă de bombă, la trei metri distanță de intrarea în adăpostul lui Hitler și erau acoperite cu un strat de pământ.”

După aceea se săpase din nou în groapă și mai fuseseră descoperiți și doi câini morți, unul ciobănesc și un cățel.

Și se mai întocmise un proces-verbal: „... subsemnați am descoperit și scos la suprafață doi câini omorâți.

Semnalmentele câinilor:

• Câine ciobănesc german (cățea), cu părul cenușiu închis, de statură mare, cu o zgardă pe gât, dintr-un lanț cu zale mărunte. Nu s-au găsit răni și sânge pe stârv.

• Cățel de statură mică, cu părul negru, fără zgardă la gât, nu a fost rănit, osul de la jumătatea superioară a botului a fost spart, s-a găsit sânge în regiunea respectivă.

Stârvurile câinilor s-au găsit într-o groapă de bombă, la o distanță de 1,5 (un metru și jumătate) unul de altul și acoperite cu puțin pământ.

Există temeiul să presupunem că omorârea câinilor s-a petrecut cu 5-6 zile în urmă, deoarece stârvurile nu răspândesc miros și nu le cade părul.

În scopul de a se descoperi obiecte care să poată sluji drept confirmare pentru stabilirea proprietarului acestor câini, precum și a cauzelor care au dus la pieirea lor, locul și pământul de unde au fost scoase stârvurile câinilor au fast scormonite și cercetate cu minuțiozitate și s-au mai găsit:

• Două fiole pentru medicamente, din sticlă de culoare închisă.

• Pagini răzlețe arse, din cărți tipărite cu mijloace tipografice, și bucățele mici de hârtie, pe care s-a scris cu mâna.

• Un medalion metalic, de formă sferic-elipsoidală, prins pe un lănțișor subțire, cu bile, lung de 18-20 cm, pe reversul medalionului era gravată inscripția: «Lasă-mă pentru totdeauna lângă tine».

• Bani germani, șase sute de mărci, în bancnote de 100 de mărci.

• O matricolă metalică, de formă sferic-elipsoidală.

31.907…
Căpitan Dereabin,
locotenent-major de gardă Panasov,
Sergent Țibocikin,
Soldați Alabudin,
Kirilov, Korșak, Guleaev”.

Câinii fuseseră ușor de identificat. „Câinele personal al lui Hitler”, de rasă ciobănească, era „înalt, cu urechile lungi”, după cum stătea scris într-un alt proces-verbal.

Figurile arse ale bărbatului și femeii erau de nerecunoscut. O cercetare efectuată cu multă minuțiozitate a stabilit că aceștia într-adevăr erau Hitler și Eva Braun. Cadavrele lor mai purtau unele semnalmente.

Ne-am cufundat atunci în cele mai infime detalii ale ultimelor zile din viața lui Hitler, pentru a putea reconstitui evenimentele în întregime, și am obținut astfel confirmările și probele necesare că persoanele care fuseseră ascunse, în mare grabă, în groapa săpată de bombă, erau Hitler și Eva Braun.

• FĂRĂ LEGENDE

Atunci reușisem să stabilim multe lucruri, să ne lămurim asupra faptelor, să le confruntăm, să pătrundem în însăși atmosfera evenimentelor. Dar acum, examinând minuțios prețioasele materiale din arhive, unde se află păstrate amănuntele referitoare la ultimele zile ale celui de-al treilea Reich, am căpătat posibilitatea să privesc din nou și mai îndeaproape evenimentele și să mi le reprezint mai complet.

• STRĂPUNGEREA FORTIFICAȚIILOR DE PE ODER

În jurnalul lui Bormann, locțiitorul pe linie de partid al lui Hitler, unde întâlnim ritmul obișnuit al fixării ședințelor la Führer, al destituirii unor persoane, al numirii altora în posturile de răspundere, al dineurilor de la Eva Braun, al decorărilor și al altor chestiuni personale, de familie, la un moment dat se produce o invazie de știri, care înlătură necruțător totul, referitoare la ofensiva armatelor din ambele direcții. În ianuarie acestea încă mai sună epic:

„În dimineața aceasta bolșevicii au trecut la ofensivă”, iar înaintea acestei note: „am fost cu nevastă-mea și copiii la Reichenhalle, să vizităm crescătoria de ciuperci (*champignons*) a grădinarului Volmarck”.

În ziua următoare: „Duminică 14 ianuarie. În vizită la mătușa-mea Hescken”.

„Sâmbătă 20 ianuarie. La amiază; situația din Est devine din ce în ce mai amenințătoare. Ai noștri au abandonat regiunea Wartegau. Unitățile înaintate de tancuri ale inamicului se află lângă Katowice.”

„Sâmbătă 3 februarie. În prima jumătate a zilei raid puternic asupra Berlin-ului (a suferit de pe urma bombardamentelor: noua clădire a cancelariei Reich-ului, vestibulul de la apartamentul lui Hitler, sufrageria, grădina de iarnă și cancelaria partidului).

Lupte pentru forțarea Oder-ului.

Fațada cancelariei partidului a suferit din pricina bombardamentelor.”

„Raiduri asupra Dresdei, înaintarea inamicului în direcția Weimar-ului, incursiune deasupra Berlin-ului. Cancelaria partidului a fost bombardată direct, pentru a doua oară (grav). Rușii sunt lângă Küslin și Schlawe”, toate acestea încă alternând cu cronica vieții politice mondiale.

Dar pe zi ce trece, se notează tot mai febril operația de strângere a cercului:

„Breșe adânci în Pomerania. Tancurile sunt lângă Kohlberg, Schlawe-Dramburg.

În Vest ne-a mai rămas doar un singur cap de pod” (4 martie).

„Englezii au intrat în Köln.

Rușii la Altdam!!!” (8 martie).

„Ministerul propagandei a fost grav atins, pentru prima oară.” (14 martie).

„Tancurile sunt la Warburg-Giessen” (28 martie).

Guderian destituit. Doctorul Dietrich, șeful presei, demis de către Hitler. Iar „pe la amiază, tancurile sunt lângă Bewerungen. În timpul nopții, tancurile se află la Hertzfeld” (30 martie).

„Tancuri rusești lângă Wiener-Neustadt” (1 aprilie).

„Bolșevicii în apropiere de Viena.

Anglo-americanii în regiunea Turingia” (5 aprilie).

Iar pe la mijlocul lui aprilie, în jurnalul lui Bormann, trei zile ia rând, explodează una și aceeași frază: „Lupte mari pe Oder!”, „Lupte mari pe Oder!”, „Lupte mari pe Oder!”

Puternicele fortificații de pe Oder erau considerate inexpugnabile. După opinia comandamentului suprem german, ofensiva Armatei Roșii urma să fie oprită anume pe Oder.

Conform celor știute, în adăpostul betonat, unde Hitler aștepta o bruscă schimbare la față a evenimentelor, Goebbels îi citea cu glas tare pagini din biografia lui Frederic cel Mare. Hitler depusese destule strădanii să le insufle compatrioților săi ideea unei înrudiri spirituale între el și acest norocos rege prusac.

Venind la putere în 1933, Führer-ul plecase imediat la Potsdam și se fotografiase, pentru presă, la mormântul lui Frederic al II-lea, de lângă capela garnizoanei, într-un frac negru de gală, așa cum, până atunci, nu mai fusese văzut. În bunkerul lui Hitler portretul lui Frederic al II-lea se afla atârnat pe perete. Acum îi apropiau foarte mult insuccesele militare suferite cândva de rege. La acea pagină a cărții unde Frederic era învins în războiul de șapte ani și avea de gând să-și curme firul vieții, autorul îl imploră: „Așteaptă puțin, și zilele chinurilor tale vor fi departe. Soarele fericirii tale s-a și ivit de după nori și curând îți va înseninа viața”. Știrea despre moartea dușmanului său, împărăteasa Elisaveta a Rusiei, pe care o primise tocmai la timp, îi adusese regelui mângâierea necesară pentru înfrângerea sa rușinoasă.

Hitler se înduioșase și-și exprimase dorința să-și arunce o privire asupra horoscoapelor ce se aflau „sub cheie” la secția „științifică” a Gestapo-ului lui Himmler.

Este interesant să mai deschidem o dată jurnalul lui Goebbels, la locul unde notează, cu o ironie batjocoritoare și triumfătoare, că fuseseră arestați toți astrologii, magnetopații și antropozofii și că se terminase odată pentru totdeauna cu șarlataniile lor: „Un lucru surprinzător, niciun ghicitor n-a prevăzut, din timp, că avea să fie arestat. O caracterizare execrabilă pentru profesia respectivă…” (13 iunie, 1941).

Dar remarca era valabilă atunci, în preajma războiului cu Rusia, război care părea atât de triumfal. Acum era nevoie de altceva. Și tot ce se referea la salvare, totul trebuia adus aici.

Prezicerile, care insuflau speranțe, deveniseră atât de prețuite încât erau expediate prin organele de partid soției ministrului propagandei Reich-ului. Am citat deja textul uneia din ele. Iar horoscoapele căpătaseră putere de convingere. În locuința din Berlin a lui Goebbels ostașii noștri din serviciile de informații găsiseră un horoscop al băiatului său Harald, și mi-l aduseseră mie.

Însă atunci, la cererea Führer-ului, fuseseră aduse în adăpostul antiaerian două din cele mai importante horoscoape, horoscopul lui Hitler și horoscopul celui de-al treilea Reich. Hitler, cu ajutorul lui Goebbels, *Reichsminister* al propagandei, își întărise convingerea că horoscoapele făgăduiau, după cumplite înfrângeri la începutul lui aprilie 1945, un succes militar nemaipomenit în a doua jumătate a lui aprilie.

La câteva zile după aceea, pe data de 12 aprilie, se aflase despre moartea lui Roosevelt. Oare nu era un semn al timpului, o analogie istorică, un punct de cotitură în destinul Germaniei?!

„În clipa de față, când mâna destinului a suprimat de pe fața acestui pământ pe cel mai mare criminal de război al tuturor timpurilor, va avea loc o cotitură, favorabilă nouă, în desfășurarea operațiunilor militare”, cu această frază exclamativă își încheia Hitler unul din ordinele sale de zi, adresat trupelor. În el se vorbea despre noua ofensivă a Armatei Roșii: „Am prevăzut această lovitură și, din luna ianuarie a anului curent, am întreprins totul pentru a închega un front puternic. Forțe întărite de artilerie întâmpină inamicul. Pierderile suferite de infanteria noastră au fost completate cu numeroase

și noi subunități. Subunități de marș, formațiuni proaspete și de *Volkssturm* vin să fortifice frontul nostru. De data aceasta bolșevicul va îndura vechea soartă a asiatului: va trebui să verse sânge din belșug și va sângera în fața capitalei Reich-ului german”.

Acest ordin de zi secret al lui Hitler, datat 10 aprilie, începuse să sosească la statul-major al armatelor abia spre seara de 15 aprilie și trebuia să fie urgent distribuit, până la nivelul companiilor.

„Fiți atenți, mai înainte de toate la acei trădători, puțini la număr, ofițeri și soldați, care, pentru a-și pune la adăpost jalnica lor viață, s-au lăsat ademeniți de ruși și vor încerca să lupte împotriva noastră, poate chiar și în uniforme germane. Dacă ordinul de retragere vă este dat de un comandant pe care nu-l cunoașteți bine, acesta trebuie imediat arestat și, în caz de necesitate, lichidat pe loc, indiferent de gradul pe care îl poartă.

... Berlin-ul va rămâne al germanilor. Viena va fi din nou a Germaniei...”

În ziua următoare, ordinul fusese publicat în *Voelkischer Beobachter,* precum și în alte ziare.

Goebbels, din adăpostul antiaerian, afirmase într-o cuvântare radiodifuzată:

„Führer-ul a spus că soarta armelor se va schimba încă în decursul acestui an și izbânda va fi de partea noastră... Un geniu autentic presimte întotdeauna și poate prezice schimbările viitoare. Führer-ul cunoaște ora exactă când se vor produce. Acest om ne-a fost hărăzit de destin, pentru ca în vremuri de grea cumpănă, pe plan intern și extern, să putem deveni martorii unui miracol...”

În ziua de 16 aprilie a început ofensiva Armatei Roșii. Străpungerea fortificațiilor de pe Oder, considerate inexpugnabile, a stârnit panică la cartierul general al lui Hitler. Berlin-ul funcționarilor fugea cu automobilele la München. Șoseaua care ducea de la Berlin la München, aglomerată de mașini, a fost supranumită de berlinezi în acele zile „drumul imperial al fugarilor”. Însă nimănui nu-i păsa de populația Berlin-ului.

„În ultimele zile, apelând la toate combinațiile posibile, se dă curs liber imaginației în privința orei «H», care va fi pe ziua de 20”, mi-a fost dat să citesc recent în blocnotesul unei oarecare

cetățene Wohlter, păstrat în arhivele Berlin-ului. Despre ce era vorba? Despre noua armă secretă, pe care Hitler făgăduia s-o pună în acțiune în jur de 20 aprilie.

În așteptarea miracolului, o psihoză de masă cuprinsese toate rândurile populației.

Cineva zărise niște camioane acoperite cu prelate care ascundeau de privirile lumii această armă secretă. Un fizician, membru al Academiei, după cum rezultă din cele însemnate de Wohlter, caracterizase astfel această armă, la unul din cursurile sale: „Suntem în posesia unui mijloc de distrugere care, în momentul când este utilizat, generează o temperatură de minus 300 de grade. Orice materie, atât vie cât și neînsuflețită, se transformă imediat în gheață și, la cea mai neînsemnată atingere, se fărâmă în particule, întocmai ca sticla fragilă”.

„20 aprilie 1945, ziua de naștere a Führer-ului”, notase Wohlter. „«Criticii defetiști» și «degenerații» așteaptă astăzi surprize deosebite din văzduh. Totuși ziua a trecut fără obișnuitele alarme cotidiene și fără presupusa mare ofensivă asupra capitalei Reich-ului. Naziștii noștri triumfă! Ei știu cu o precizie absolută că asta se datorează succesului înregistrat de noua armă secretă, pe care Führer-ul o dăruiește poporului german cu prilejul zilei sale de naștere... Toți cei care cred în Führer stau țintuiți cât e ziua de lungă lângă aparatele de radio, pentru a nu scăpa cumva știrea referitoare la intrarea în acțiune a noii noastre arme, așteptată cu atâta înflăcărare.”

Dar posturile de radio au tăcut și în cursul zilei de 20 aprilie și în cursul serii, când au început să se audă explozii, de proiectile; era artileria noastră cu tragere lungă, din armata a 3-a de șoc, care deschisese focul asupra Berlin-ului. În ziua următoare, obuzele explodau pe străzile orașului. Lumea, care se ascundea în adăposturi, nu înțelegea de ce radioul nu-i anunțase despre primejdia ce plana asupra lor.

Autoarea însemnărilor scrie: „Pe linie de serviciu, bineînțeles strict secret, fusesem anunțată ca, în momentul când sirena va suna mai mult de cinci minute, ceea ce însemna că tancurile își declanșaseră ofensiva asupra capitalei Reich-ului, sau că avea loc o operație de parașutare a inamicului, să purced imediat la distrugerea documentelor mai importante”.

Nu se mai auzise însă nicio sirenă și nici nu se mai dăduse vreun comunicat al înaltului comandament atunci când trupele

Armatei Roșii pătrunseseră în periferiile Berlin-ului. Începeau luptele în capitala Reich-ului.

Mai târziu, la procesul de la Nürnberg, când acuzatorul principal al Statelor Unite, Jackson, avea să-l întrebe pe Speer, ministrul german al înarmării, despre realizările Germaniei naziste în domeniul cercetărilor asupra energiei atomice, Speer îi va răspunde: „Din păcate nu reușisem să obținem cine știe ce succese în acest domeniu, deoarece cadrele cele mai bune, care se ocupau de studiul energiei atomice, plecaseră în America. Eram foarte mult rămași în urmă în problema respectivă. Am mai fi avut nevoie de încă un an sau doi pentru a dezagrega atomul”.

Jackson: „Deci comunicatele referitoare la noua armă secretă fuseseră anume exagerate, pentru a menține în rândurile poporului german dorința continuării războiului?” Speer: „Da, în ultima fază a războiului, într-adevăr așa s-au petrecut lucrurile”.

Diviziile de tancuri și de infanterie ale Armatei Roșii încercuiau în ritm vertiginos Berlin-ul.

După ruperea frontului pe Oder, Hitler, cu întreg cartierul său general, se pregătea să se mute la castelul din Berchtesgaden (Obersalzberg). Dispozițiile necesare pentru preparativele de zbor fuseseră emise.

Bormann notează în jurnalul său:

„Vineri 20 aprilie.

Ziua de naștere a Führer-ului, dar, din păcate, starea de spirit nu este sărbătorească. S-a ordonat ca un detașament de avangardă să plece pe calea aerului, cu avionul”.

Printre hârtiile lui Bormann, acum aflate iarăși în fața mea, pe care le-am examinat cu minuțiozitate în acele zile de mai, când capitulase Berlin-ul, în adăpostul pustiu, sunt și radiogramele adresate adjutanților săi, Hummel și Frank, conținând dispoziții pentru pregătirea încăperilor. Pe 21 aprilie Hummel îi răspunde că planul său de repartizare a serviciilor și secțiilor se executase parțial și ruga să i se aprobe în continuare.

Deja se transmutaseră la Berchtesgaden unele servicii izolate, o parte din arhiva lui Hitler, unul din secretarii săi, precum și medicul lui personal, Morell; Hitler nu se putea lipsi de multă vreme de puternicele preparate administrate de acesta, motiv pentru care nu se mai despărțea de el.

Și încă o confirmare a intenției lui Hitler de a se stabili la Berchtesgaden: îl numise pe Dönitz comandant al tuturor forțelor armate din zona de nord (*Nordraum*). Însă un comandat al zonei de sud nu fusese numit, pesemne datorită faptului că Hitler, mai nutrind încă intenția de a se muta acolo, își păstra pentru sine acest post.

Toate preparativele pentru decolare erau gata.

Dar la 21 aprilie, ziua în care trupele sovietice pătrunseseră în periferiile Berlin-ului, iar artileria bombardase centrul orașului, Hitler a ordonat declanșarea unui contraatac.

În ziua de 22 aprilie, cu prilejui ședinței curente de examinare a situației militare, Hitler află de la generalii raportori că acest contraatac, la comanda căruia se afla generalul SS Steiner, nu reușise să intre în acțiune, iar Berlin-ul nu putea fi menținut mai mult timp decât cu greutate, motiv care determina necesitatea plecării din capitală a Führer-ului, pentru a permite astfel retragerea trupelor. Cu atât mai mult cu cât rămânerea în Berlin a comandantului suprem Hitler nu avea niciun sens din moment ce orașul era încercuit de inamic. Și era o imposibilitate a se asigura de aici comanda în continuare a forțelor armate germane.

Hitler a fost cuprins de un acces de isterie, acuzând de trădare SS-ul și armata, amenințându-i pe generali că se va sinucide, după care, căzând într-o stare depresivă, s-a retras cu Bormann și Keitel. Nu se cunoaște obiectul consfătuirii lor. Înapoindu-se, le-a declarat generalilor cu glas stins că rămâne în Berlin.

Mai târziu, când Jodl fusese arestat de forțele aliaților, acesta relatase la interogatoriu:

„În ziua de 22 aprilie am fost întrebat de Goebbels dacă exista vreo posibilitate de a se preîntâmpina căderea Berlin-ului pe cale militară. I-am răspuns că este posibil, dar numai în cazul când vom retrage toate trupele de pe Elba și le vom arunca în lupta pentru apărarea Berlin-ului. La sfatul lui Goebbels i-am raportat Führer-ului considerațiile mele, el a fost de acord și ne-a dat instrucțiuni, mie și lui Keitel, ca, împreună cu statul-major, să rămânem în afara Berlin-ului și să conducem personal contraofensiva”.

22 aprilie. Postul de radio-emisie a fost în permanență ocupat cu transmiterea radiogramelor lui Bormann către Hummel și

Frank. Dispoziții febrile, pentru preparativele necesare în vederea sosirii Führer-ului. Iar bilanțul zilei era rezolvat prin următoarea radiogramă:

„22.4.45.

Din Berlin.

Către Hummel. Obersalzberg.

Expediați de urgență, cu avioanele de astăzi, cat mai multă apă minerală, legume, suc de mere, precum și corespondența mea.

Reichsleiter Bormann”.

Decolarea acestora n-a mai avut loc.

Trupele anglo-americane ajunseseră lângă München, în apropierea căruia se găsea Berchtesgaden-ul. Hitler nu se putea decide să fugă din Berlin-ul pe punctul de a capitula, pentru a cădea în mâinile anglo-americanilor întocmai ca un pion câștigat la jocul de șah.

Intenția sa de a rămâne în Berlin a fost apreciată de generali ca o incapacitate flagrantă de a conduce în continuare forțele armate.

• „FÜHRERBUNKER”

Berlin-ul a fost părăsit de comandamentul suprem: *Grossamiral*-ul Dönitz, *Generalfeldmarschall*-ul Keitel, general-colonelul Jodl, șeful direcției însărcinate cu conducerea operațiilor, și generalul de aviație Koller, împreună cu statele lor majore. Practic, ulterior, nu s-a mai realizat nicio legătură cu ei.

Diviziile de infanterie și tancuri ale Armatei Roșii, ducând lupte grele, zdrobind una după alta centurile de apărare germane, înaintau pline de avânt spre centrul Berlin-ului.

Proiectilele artileriei rusești ajungeau acum până la cancelaria Reich-ului. Numai grosimea betonului de la bunkerul lui Hitler l-a salvat pe acesta de o lovitură în plin. Pilonul postului de radio-emisie de la cancelaria Reich-ului se prăbușise. Cablul subteran a fost grav avariat.

Secretara lui Hitler, Gertrude Jung, la o lună după capitularea Berlin-ului, a relatat în scris despre zilele acelea: „Hitler era convins că Armata Roșie cunoaște locul unde se afla el adăpostit și se aștepta ca unitățile Armatei Roșii să declanșeze un atac asupra bunkerului său”.

Aici nu se mai primeau rapoarte, de la comandanții armatelor, despre desfășurarea luptelor. Legăturile radio cu Obersalzberg-ul erau instabile, când nu se recepta nimic, când se restabilea emisia pentru foarte scurt timp. Despre soarta orașelor germane și situația din Berlin aflau, mai ales, din emisiunile radiodifuzate de la locul luptelor de corespondenții inamicului.

Zvonuri, doar zvonuri, unele mai disperate decât altele, răzbeau ca și cum s-ar fi târât până în adăpostul subteran.

În primăvara anului 1941, când se punea la cale complotul împotriva omenirii, Goebbels inundase lumea cu zvonuri, într-o exaltare diabolică, pentru a semăna panica, spaima și deznădejdea, „în numele unei harababuri generale”. „Zvonurile, pâinea noastră cea de toate zilele”, notase el atunci în jurnal.

Dar epicentrul cutremurului pe care îl provocase acum se mutase, de data asta trecea prin zona cancelariei Reich-ului.

Acum Goebbels cerea ostașilor și populației, în „Foaie de pe frontul Berlin-ului”, să nu dea crezare zvonurilor!

„Inamicul utilizează zvonurile ca armă de paralizare a rezistenței noastre și de zdruncinare a încrederii în victorie. Oricine transmite mai departe un zvon necontrolat, lucrează astfel în slujba dușmanului, chiar dacă este vorba doar de simple flecăreli muierești inofensive: și numai prin răspândirea lor se contribuie la slăbirea rezistenței noastre. De aceea, în asemenea vremuri, nu ne putem încrede decât în fapte!”

Însuși statul-major al lui Hitler era nevoit să extragă din zvonuri, faptele care se aflau la baza rapoartelor conducătorilor naziști districtuali (*Kreisleiter*) adresate lui Bormann.

„Districtul Rennikendorf-Wedding comunica: grupul local Borsigwalde a surprins acum câteva ore un zvon conform căruia guvernul american a demisionat. Ribbentrop, în scopul de a începe convorbirile, ar fi decolat spre America. Se vorbește că trupele din Vest se retrag pentru întărirea frontului de Est.

Alte zvonuri:

Începând de la bulevardul Hallich, până în aleea Graf Roedern, rușii au pătruns în subsoluri.

Trei mașini: una cu ofițeri ruși, a doua cu soldați de rând și a treia având o încărcătură neidentificată, au staționat în Heiligensee, lângă cazarma unităților de antiaeriană, după care au plecat mai departe în direcția Welthen. Rușii au stat de vorbă cu localnicii și ar fi spus următoarele: toată lumea trebuie să se ascundă imediat în subsoluri, deoarece peste puțin timp artileria grea își va dezlănțui tirul. Apoi au împărțit țigări populației...”

„Este imposibil de verificat aceste zvonuri, întrucât Heiligensee se află în mâinile rușilor. 22.4.45. orele 20.”

Iar faptele erau și mai disperate decât zvonurile. De data aceasta erau cuprinse în informații:

„... În momentul de față, cartierul Köppenik este în întregime ocupat de inamic. Acesta înaintează, de-a lungul Spreei. În direcția Adleshoff 22.4.45 orele 14:15”.

Sau în rapoarte, care informau și ele, în felul lor, despre același lucru, referindu-se la districtele pierdute:

„Districtul Wilmersdorf-Zellendorf.

Secția E anunță:

În interes de serviciu s-a chemat la telefon orfelinatul din Struweshoff. La aparat a răspuns un rus și a cerut *șnaps*[8].

[8] Țuică în limba germană. (N.T.).

Funcționarul de la orfelinat n-a izbutit decât să strige în receptor: «Rușii sunt aici!» 22.4.45, orele 16:00”.

Tancuri sovietice. Incendii. Ploaia de foc a artileriei inamice. Străzi căzute în mâinile dușmanului. Morți și răniți. Lipsă de muniții. Cereri de ajutor, prin acoperire cu foc de artilerie…

Pe străzile Berlin-ului piereau germani. Aceste rapoarte ale *Kreisleiter*-ilor naziști, care se aflau în aceeași mapă a lui Bormann unde se găseau și radiogramele acestuia către adjutanții săi și se păstrează în arhive, zugrăvesc deznădejdea acelora care luptau pe străzile capitalei și situația disperată prin care trecea populația.

Șeful districtului, Herzog, raportând că inamicul a înaintat pe *Schönhäuseralee* până în *Stargarderstrasse* și că în zona respectivă nu mai există nicio posibilitate de a i se opune vreo rezistență, întreabă:

„Ce se petrece cu produsele alimentare pentru populație? Oamenii nu mai ies din subsoluri, sunt lipsiți de apă și nu-și pot găti nimic”.

Probabil că aceleași rapoarte se adunau și la Goebbels, comisar al apărării Berlin-ului și conducător al partidului național-socialist pe capitală.

Dar rămâneau complet surzi înaintea rapoartelor. Pur și simplu nu le luau în considerație. Nu există nicio dovadă, niciun amănunt sau vreun cuvânt scris în care să se poată deduce că, în zilele celei mai cumplite catastrofe a poporului german, cei vinovați de toate nenorocirile lui s-ar fi gândit măcar o singură clipă la grelele încercări prin care trecea națiunea în acel moment, că ar fi simțit măcar un dram de răspundere față de Germania.

„Eu și istoria”, „Misiunea mea istorică”, „Îmi asum toată răspunderea față de poporul meu”, îl auzeau mereu germanii pe Hitler. „Führer-ul înseamnă Germania”, trâmbița propaganda nazistă, mistificând poporul prin toate mijloacele, creând cultul lui Hitler. Acesta era impus prin sugestionări de tipul: „Pentru voi gândește Führer-ul, misiunea voastră este să-i executați ordinele”. Hitler decisese să se transmită, prin postul de radio Berlin, că se află în capitală, considerând că astfel soldații germani se vor apăra cu mai multă îndârjire. Emisiunea respectivă avusese loc pe data de 23 aprilie, în decursul zilei.

Tot în aceeași zi apăruse în ziarele germane scurtul lui apel, ultima expunere a Führer-ului adresată populației, datată 22 aprilie:

„Ții minte:

Oricine propagă, sau pur și simplu e de acord, dispoziții apte să diminueze fermitatea noastră, este un trădător! Acesta trebuie numaidecât împușcat sau spânzurat!

Același lucru este valabil și în cazul când ar fi vorba de dispoziții, bineînțeles false, emise de Gauleiterul Bormann, de ministrul propagandei Dr. Goebbels, sau chiar de Führer.

Adolf Hitler”.

Pe măsură ce situația se agrava, în lexicul lui Hitler nu mai apăreau decât cuvinte vitriolante, de ură, incitând la represalii: trădător! Să fie împușcat! Să fie spânzurat!

Discursul lui Goebbels din ziua aceea conținea un apel adresat ostașilor, răniților și întregii populații bărbătești a Berlin-ului, de a se încadra imediat în rândurile apărătorilor capitalei. Pe toți cei care nu aveau să răspundă apelului și nu se îndreptau de urgență către punctul de adunare aflat la comandamentul Berlin-ului, pe *Johannstrasse,* în apropiere de *Friedrichstrasse,* îi împroșca cu epitete insultătoare, spunându-le că sunt niște „fii de cățea”.

Acolo, lângă gara din *Friedrichstrasse,* precum și în alte locuri mai populate, naziștii înscenaseră judecăți sumare pentru înspăimântarea lumii și trecuseră la execuții.

În arhivele orașului Berlin există depoziția scrisă a unui martor ocular: „Despre felul josnic și servil al comportării «micuților hitleri» care executau sinistrul ordin al Führer-ului, poate depune mărturie orice pasager al metroului sau al mijloacelor de transport de la suprafață, orice trecător care se deplasase în jurul datei de 23 aprilie, prin preajma gării. Doi tineri militari fuseseră spânzurați acolo, de grilajul unui magazin, cu ajutorul unei funii subțiri, nou-nouțe, de cânepă. Barbaria acestei judecăți sumare era subliniată și de faptul că ambii spânzurați fuseseră proaspăt bărbieriți, li se călcaseră pantalonii și li se lustruiseră cizmele. Însă pentru a nu fi lesne recunoscuți, le sfâșiaseră uniformele. Drept motivare a executării pedepsei, mâini necinstite mâzgăliseră pe o bucată de tinichea: „Am fost

spânzurat pentru că nu mi-am întreținut arma de luptă așa cum a ordonat Führer-ul”.

Comandantul regimentului de gardă SS Adolf Hitler, generalul Moncke, se adresase și el „bărbaților Berlin-ului”, cu un apel de a se încadra în „corpul de voluntari Moncke”, cerându-le să manifeste entuziasm, „voință de nestăvilit” și temeritatea unor „băieți de treabă”. Și, de asemenea, le indicase și el punctele de adunare.

Apeluri, apeluri… Amenințări, represalii, dojeni, adunări. Puncte de adunare…

Iar dimensiunile dezastrului căpătau proporții de nedescris. Orașul era lăsat de autorități în voia sorții. Nu exista nicio măsură de organizare a evacuării populației. Nici măcar copiii nu fuseseră scoși din Berlin-ul rămas fără apă și pâine.

Între timp, rapoartele *Kreisleiter*-ilor adresate lui Bormann cuprindeau obișnuitele intrigi, care reflectau lupta pentru sporirea influenței partidului.

Iată unul din ele:

Kreisleiter-ul Koch informează despre înaintarea vijelioasă a rușilor, enumeră circumscripțiile pierdute și, încheind acest capitol cu „în Friedrichsfeld Ivanii au pătruns până în Bilefeld”, trece la altceva:

„Atitudinea dușmănoasă a comandantului operațiilor, colonelul Glausen, se manifestă extrem de negativ. Orice informare pe care i-o transmit prin intermediul conducătorului meu de grup local este considerată de el ca un fleac sau o absurditate.

Când i-am atras atenția asupra faptului că unități militare au plecat în cursul serii de ieri și în dimineața de astăzi și că sute de soldați s-au împrăștiat de-a lungul străzilor abandonate în vest, mi-a răspuns că aceștia au avut pesemne toate ordinele necesare. M-a asigurat că, timp de două ceasuri, căpitanul Bauer a controlat documentele și că, de fiecare dată, a constatat existența unui ordin pentru plecarea unităților.

La puțin timp după această discuție, foarte bucuros, m-a chemat la telefon și mi-a comunicat, extrem ele ironic, că ieri seară, pe *Frizdrichshagen,* o companie din *Volkssturm,* fără să ia vreun contact cu inamicul, a plecat acasă.[9]

[9] *Volkssturm*-ul se afla sub conducerea organizațiilor de partid naziste. (N.A.).

Voia să-mi atragă, atenția că, în niciun caz, nu trebuia să ascund acest fapt instanțelor mele superioare. Mereu încearcă să mă ia peste picior. Fiecare convorbire pe care o am cu el, o încheie spunându-mi «Salut». Tonul cu care rostește acest «Salut» grăiește de la sine, limpede și răspicat, cât este de bucuros că nu va mai trebui să mă asculte mult timp. Din fiecare frază a sa se vădește dorința de înlăturare a partidului.

Berlin, 22.4.1945, ora 13:14”.

Mii de germani, soldați și membri ai Volkssturm-ului, erau condamnați să piară suferind stupid în luptele de stradă al căror rezultat era dinainte hotărât; iar populația, sub focul bombardamentelor, avea să fie îngropată sub casele care se prăbușeau.

Hitler ședea în adăpostul subteran, înconjurat de cercul restrâns al celor apropiați. Eva Braun. Manziali, care se îngrijea de bucătăria vegetariană a Führer-ului. Goebbels, care toată viața își însușise manierele și pretențiile lui Hitler. Bormann, despre care Goebbels nota în jurnalul său, la l4 iunie 1941: „figură din culise”, detestată până și de vârfurile partidului nazist. „Provoca repulsia tuturor celor care-l cunoșteau, scrie Rattenhuber. Era un om extrem de brutal, viclean, dur și egoist”. Bormann se îndopa cu coniac, așezat într-un colț și înregistra „pentru istorie” cogitațiile lui Hitler.

Era uimitoare patima cu care jinduiau toți să se strecoare în paginile istoriei. Bormann, cu ajutorul notițelor. Greu de imaginat o mediocritate mai crâncenă decât cea reprezentată de bloc-notesul acestuia. Dar de notat, ce-i drept, n-avea ce. Mintea nu le era frământată de gânduri mărețe. Unica frază memorată de toți cei ce-l văzuseră în acele zile pe Hitler: „Ce s-a întâmplat? Ce calibru?”. Acestea erau cuvintele pe care le rostea, de fiecare dată când apărea în ușa cabinetului, după orice explozie.

Când generalii sosiți de pe câmpul de luptă pătrundeau în adăpostul subteran al cancelariei Reich-ului, îl găseau pe Hitler la birou, aplecat asupra unei hărți pe care răspândise tot soiul de nasturi, reprezentând pentru el trupele germane. Trăgea pe hartă săgeți, imaginându-și că sunt direcțiile de contraatac.

O informare despre vreo înfrângere, referitoare la nimicirea unei armate existente doar în închipuirea lui Hitler, îl putea costa viața pe raportor. Hitler nu avea posibilitatea să aprofundeze situația reală a problemei, și nici nu dorea s-o cunoască. Întâmpina, cuprins de frenezie, orice știre despre înfrângere, îi acuza pe generali de trădare, condamnându-i fără cruțare la execuția prin împușcare.

Dacă lucrurile se desfășurau mulțumitor, atunci acelui comandant care răzbise până aici pentru a primi ajutoare și directive, după ce îi erau oferite toate asigurările referitoare la miracolul armatei lui Wenck, care mărșăluia de urgență spre Berlin, i se înmâna o decorație și i se făcea vânt la suprafață, pe câmpul de luptă.

Aflând că al 56-lea corp de tancuri, comandat de generalul Weidling, se retrăsese la Küstrin după ce suferise o înfrângere, Hitler se înfuriase și ordonase ca Weidling să fie împușcat. Generalul s-a prezentat la adăpostul subteran, dar Hitler, nedându-și seama pe cine are în față, a început să-l inițieze pe Weidling în planul său de apărare. În acest plan fantastic locul principal îi era atribuit armatei lui Wenck, care însă nu putea participa la el deoarece se afla încercuită de trupele sovietice, ca de altfel și formația lui Weidling din care mai rămăseseră doar câteva subunități fărâmițate și inapte de luptă. Weidling a plecat, așteptând să fie executat. Dar a fost chemat din nou și… – capriciu de tiran – , numit comandant al apărării Berlin-ului ceea ce, după spusele lui Weidling, în condițiile date echivala cu moartea.

„Ordinele sale contradictorii și isterice dezorientau totalmente conducerea germană, care și fără asta era destul de confuză”, scrie în manuscrisul său inedit șeful gărzii personale a lui Hitler, *Obergruppenführer*-ul SS și generalul-colonel de poliție Rattenhuber. Acesta relatează că, mai înainte, lui Hitler îi plăcea să producă senzație prin apariițiile sale inopinate în rândurile armatei operaționale. În general, acestea erau de scurtă durată. După ce se întreținea cu comandanții, se arăta pentru o clipă trupelor, pentru ca apoi să dispară numaidecât. Rattenhuber îl însoțise pe Hitler și atunci când acesta, împreună cu Mussolini, efectuase unica sa deplasare de mai lungă durată pe frontul de Est, în anul 1941, la Brest și Uman. La Brest, Hitler se plimbase triumfător printre ruinele citadelei.

Dar toate acestea se petrecuseră până să se îi resimțit primele lovituri mai importante. „Șirul înfrângerilor și insucceselor de pe frontul de Est, năruirea planurilor sale militaro-politice, care au fost extrem de puternic afectate de zdrobirea trupelor germane la Stalingrad, au reușit să-l debusoleze pe Hitler”. Și pusese capăt deplasărilor sale pe front.

După atentatul la viața lui din 20 iunie 1944, săvârșit la cartierul general din Prusia Orientală, „spaima și neîncrederea în oameni l-au cuprins pe Hitler, iar crizele isteriforme au devenit din ce în ce mai dese”.

Acum însă „făptura lui arăta literalmente ca o epavă, masca spaimei și a dezorientării i se pecetluise pe chip. Ochi rătăcitori de maniac. Glas abia auzit, capul tremurând, mers împleticit și mâini bâțâindu-i-se”.

Dincolo de zidurile cancelariei Reich-ului piereau oameni amăgiți de Hitler. Iar în adăpostul subteran, bizuindu-se pe un miracol, pe previziunile horoscoapelor, pe instinctul Führer-ului, erau unii care huzureau într-o atmosferă de intrigi, frământări și șocuri, având la dispoziție mai multă hrană decât le făcea trebuință.

Numai știrea trădării lui Göring, care părăsise Berlin-ul și intrase în tratative cu englezii și americanii pentru încheierea unei păci separate, reușise să întunece pentru locuitorii din adăpost tot ce se petrecea acum pe pământ. Göring îi expediase lui Hitler un mesaj:

„*Mein Führer*! Având în vedere decizia Voastră de a rămâne la Berlin, nu considerați că ar fi necesar să preiau de urgență asupra mea conducerea treburilor Reich-ului, atât interne, cât și externe, și, în calitatea mea de succesor, conform decretului din 29 iunie 1941, să utilizez deplinele puteri? Dacă până la orele 10 seara nu primesc un răspuns din partea Voastră, voi considera că nu dispuneți de mijloacele de comunicație necesare și, prin urmare, conform principiului care stă la baza decretului Vostru, am să pot acționa în interesul țării și poporului nostru. Îmi cunoașteți sentimentele față de dumneavoastră, în acest ceas, cel mai grav din viața mea. Dumnezeu să Vă aibă în pază. Al Vostru sincer și devotat,

Hermann Göring”.

Hitler spumega de furie. „Creatură venală și toxicoman”, îl caracteriza el pe Göring. A emis un mandat pentru arestarea trădătorului. A fost transmis prin radio șefului gărzii personale a lui Göring și adus la îndeplinire de către acesta.

Hitler a ordonat adjutantului său Schaub să-i ardă arhivele personale, rămase la München și Berchtesgaden. Schaub a izbutit să decoleze de pe aeroportul Gatow cu penultimul avion.

Bormann notase în jurnal: „Miercuri 25 aprilie. Göring a fost exclus din partid! Prima ofensivă concentrată asupra Obersalzberg-ului. Berlin-ul este încercuit!”

Se știe ce reprezenta Göring, „omul numărul doi” din Reich și unicul *Reichsmarschall* din istoria Germaniei. Rattenhuber, care cumula funcția de șef al gărzii personale a lui Hitler cu postul de șef al SD (*Sicherheitsdienst,* serviciul de securitate) de la cancelaria Reich-ului, cunoștea despre camarazii săi de luptă hitleriști totul, și aspectele vizibile și cele ascunse.

„Nu mai am ce obține de la viață, familia mea este asigurată”; această frază, rostită de Göring în toamna lui 1944, e citată de Rattenhuber. El relatează cu câtă rapacitate se îmbogățea Göring profitând de împuternicirile sale pentru a jefui pe față, mai întâi chiar în Germania și Italia, iar apoi și în țările ocupate.

Luând cuvântul în ziua de 6 august 1942 la o ședință a emisarilor Reich-ului din teritoriile ocupate, amenințase în virtutea împuternicirilor nelimitate pe care i le acordase Führer-ul în sfera economică: „Am să vă oblig să îndepliniți predarea cotelor pe care vi le-am impus, iar dacă nu veți fi în stare s-o faceți, atunci am să ridic în picioare organele care, în orice împrejurare, sunt capabile să vi le stoarcă, indiferent dacă vă este pe plac sau nu”.

Deși în acest mediu de tâlhari erau toți de acord cu el și-l înțelegeau de la primele cuvinte rostite, totuși Göring considerase că era necesar să explice cum trebuie realizată exploatarea economică a teritoriilor ocupate: „Cu toate acestea, mi se pare că odinioară problema era relativ simplă. Pe atunci se chema tâlhărie. Corespundea formulei: să iei ceea ce ai cucerit. Acum acest aspect a devenit mai uman. Însă intenționez să prad, și să prad la modul efectiv… Trebuie să fiți ca niște copoi. Unde se mai găsește câte ceva care ar putea fi necesar poporului german, trebuie să scoateți fulgerător din depozite și să aduceți încoace”.

Sub conducerea lui Göring, milioane de oameni de pe teritoriile ocupate au fost mânate cu forța în Germania, la muncă de sclav.

Göring și-a petrecut zilele de război în castelele sale de la Karinhall și Berchtesgaden, printre valorile jefuite și aduse aici de pretutindeni și unde își primea oaspeții într-un halat roz de mătase, ornat cu paftale de aur. Iar în preajmă, soția lui, cu un pui de leu în brațe.

De parcă nu s-ar fi întâmplat nimic în lumea asta, Göring se ducea la vânătoare, ca și mai înainte.

Despre cum se organizau, mi-a povestit, în iunie 1945, principalul maestru cinegetic de la castelul de vânătoare al lui Göring.

Într-un parc, unde arborii erau sădiți în rânduri alcătuind alei rectilinii, încât se vedea perfect de la un capăt la altul, la extremitatea uneia din ele se monta o iesle pentru cerbul dresat să apară aici la un anumit moment. Göring, venit la vânătoare cu unghiile manichiurate, îmbrăcat într-un veston roșu și purtând cizme verzi, se urca într-o mașină decapotabilă și rula pe aleea la capătul căreia îl aștepta ținta, cerbul domesticit. Ca trofeu, lua acasă coarnele ofrandei.

Pomenindu-se arestat, Göring renunță la pretențiile sale, lăsându-se păgubaș.

În radiograma pe care i-o expediase Hitler, se afirma că-i va fi dăruită viața dacă va renunța la toate gradele și funcțiile. Și la Berlin, în adăpostul subteran al cancelariei Reich-ului, se receptă o radiogramă care anunța că mareșalul Göring, din pricina „unei afecțiuni cardiace”, roagă să-i fie acceptată demisia.

„Reichsmarschall-ul Hermann Göring, care suferă de mai mult timp de o afecțiune cardiacă cronică, iar aceasta a evoluat acum într-un stadiu acut, este bolnav, se comunica poporului și armatei în „Foaie de pe frontul Berlin-ului”. De aceea, din proprie inițiativă, el solicită ca, în momentul de față, când se cere o maximă încordare, să fie eliberat din postul de comandant al forțelor aeriene și desărcinat de toate obligațiile aferente. Führer-ul a dat satisfacție cererii sale.

Führer-ul l-a numit pe generalul-colonel Ritter von Greim în postul de nou comandant suprem al forțelor aeriene, conferindu-i totodată și gradul de *Generalfeldmarschall.*

La cartierul său general din Berlin, Führer-ul l-a primit pe noul comandant suprem al forțelor aeriene și, împreună cu acesta, a analizat temeinic probleme legate de introducerea în luptă a unităților aviatice și de artilerie antiaeriană”.

Ordinul referitor la numirea lui Greim ar fi putut fi transmis și printr-o radiogramă. Dar Hitler, obișnuit cu spectacole și parade, fără să mai țină seamă de obstacole, de limite, mai ales atunci când îi era în joc prestigiul, fără să ia în considerație situația reală și oportunitatea, condamnând piloții germani la moarte, îi ordonase lui Greim să se prezinte la el în bunker, în Berlin-ul încercuit, doar pentru a-i aduce la cunoștință numirea în noul post.

Sub protecția a patruzeci de avioane de vânătoare, Greim, care decolase din Rechlin, a ajuns cu chiu cu vai până la aeroportul Gotow, pierzându-și aparatele unul după altul. Decolând cu un alt avion, părăsi aeroportul, dar după câteva minute, deasupra porților Brandenburg-ului, un proiectil sfârtecă puntea aeronavei. Greim a fost rănit la un picior. Hanna Reitsch, pilotul său personal, care-l însoțea, l-a înlocuit la comenzi și a aterizat pe magistrala Est-Vest.

Despre ce le-a fost dat să vadă în bunkerul lui Hitler, Reitsch a relatat în mărturiile ei detaliate, pe care le-a furnizat autorităților militare americane la câteva luni după aceea. Depozițiile sunt cu atât mai convingătoare cu, cât celebra aviatoare Hanna Reitsch era cunoscută ca o nazistă fanatică, profund devotată lui Hitler.

Numaidecât după sosirea lui Greim și Reitsch, Führer-ul, cu radiograma lui Göring în mână, i-a informat despre trădarea acestuia. „Mi-a dat un ultimatum!” „Ochii Führer-ului erau scăldați de lacrimi: capul și-l ținea plecat, chipul îi devenise palid de moarte, mâinile îi tremurau... Era o scenă de tipul «Și tu, Brutus?» plină de reproșuri și compasiune față de el însuși”, povestea Hanna Reitsch.

Apoi îl anunță pe Greim, care mai era și rănit, că-l destituise pe Göring din postul de comandant suprem al forțelor aeriene și că-l numește pe el în locul acestuia.

Dar Greim, aflat aici, în adăpostul Reich-ului, dintr-un capriciu al Führer-ului, fiind și rănit n-avea nicio posibilitate de a comanda resturile aviației în fruntea căreia fusese numit în ultima clipă.

Rămânând lângă patul rănitului, Reitsch avusese posibilitatea să observe timp de trei zile comportamentul conducătorilor Reich-ului. Aviatoarea relatează cum se preumbla Hitler prin bunker, „bălăbănind o hartă de voiaj care se ferfeniţise aproape în întregime din pricina mâinilor care îi năduşeau groaznic, expunându-şi oricui se întâmpla să-l asculte planurile pentru campania lui Wenck”.

„Comportamentul şi starea lui fizică tindeau spre cel mai coborât nivel.”

Odaia care-i fusese repartizată Hannei Reitsch se găsea lângă cabinetul lui Goebbels. Acesta şchiopăta nervos „parcurgând încăperea în toate direcţiile, blestemându-l pe Göring şi acuzându-l pe „porcul ăsta” de toate nenorocirile care se abătuseră asupra lor, vorbind de unul singur în tirade interminabile. Obligată să-l observe şi să-l asculte, deoarece uşa cabinetului rămânea mereu deschisă, Hanna Reitsch avea impresia că „se purta la fel ca şi mai înainte, de parcă ar fi ţinut un discurs în faţa unei adunări de istorici, avizi să-i surprindă şi să-i noteze fiecare cuvânt”. Opinia ei, pe care o avusese şi până atunci, „despre manierismul, superficialitatea şi procedeele lui oratorice îndelung studiate, îi era acum pe deplin confirmată la văzul acestor trucuri”.

„Aceştia sunt oamenii care ne-au condus ţara?” se întrebau dezolaţi von Greim şi Hanna Reitsch.

Încă din prima seară Hitler o chemase pe Reitsch şi-i înmânase două fiole cu otravă, pentru ea şi Greim, ca să le folosească în caz de pericol. Totodată îi declarase că „fiecare răspunde de necesitatea imperativă de a-şi desfiinţa propriul trup, astfel încât să nu mai rămână nicio urmă care să poată duce la recunoaşterea lui”.

Copiilor lui Goebbels, care se aflau aici în bunker, li se sugera că sunt într-o „peşteră” ca din basme cu „nenea Führer-ul”, motiv pentru care nu-i ameninţa nimic, el apărându-i de bombe şi de orice primejdie.

Magda Goebbels, cu care Reitsch se întâlnea, „îi mulţumea adeseori lui Dumnezeu că este în viaţă şi îşi poate omorî copiii”. Îi declara aviatoarei: „Copiii aparţin celui de-al treilea Reich şi Führer-ului, şi dacă nu vor mai exista niciunul, nici celălalt, atunci nu mai au nici ei pentru ce să trăiască”.

Hitler, în prezența locatarilor din bunker, îi înmânase Magdei Goebbels o insignă specială, de merit, în semn de recunoaștere a faptului că „întruchipa autentica femeie germană”, conform doctrinei naziste.

În noaptea de 27 aprilie, cancelaria Reich-ului a fost puternic bombardată de artileria sovietică. „Exploziile proiectilelor de mare calibru și zgomotul clădirilor care se prăbușeau chiar peste adăpostul antiaerian, le provocă tuturor o stare nervoasă atât de încordată încât din dosul ușilor, ici colo, răzbăteau bocete.”

În cursul zilei de 27 aprilie dispăruse din adăpost un prieten al lui Bormann, *Obergruppenführer*-ul SS Vogelein, reprezentatul lui Himmler la cartierul general al lui Hitler, care era căsătorit cu sora Evei Braun. Hitler ordonă găsirea și arestarea lui Vogelein. Acesta a fost surprins în locuința sa din Berlin, pe când se pregătea să fugă schimbat în haine civile. Vogelein o rugă pe cumnată-sa, să intervină în favoarea lui, dar Eva Braun nu l-a putut ajuta cu nimic. Din dispoziția lui Hitler, acesta a fost executat prin împușcare de SS-iști în grădina cancelariei Reich-ului, în seara de 28 aprilie.

În noaptea de 28, focul asupra cancelariei a continuat cu o intensitate sporită. „Precizia tirului era uimitoare pentru cei care se aflau în adăpost, spune Reitsch. Aveai impresia că fiecare proiectil cade în același loc ca și precedentul... În orice moment rușii puteau pătrunde înăuntru; atunci Führer-ul convocă cel de al doilea consiliu de organizare a sinuciderii.” Jurăminte de credință, cuvântări, garanții că toți își vor pune capăt vieții. În încheiere, povestește Reitsch, s-a afirmat că SS-ul va primi ordin să garanteze dispariția oricăror urme.

La 28 aprilie, în adăpostul antiaerian al cancelariei s-a aflat din telegramele străine transmise prin radio că Himmler, atribuindu-și împuterniciri supreme, se adresase autorităților engleze și americane, prin intermediul Suediei, declarând că Germania este dispusă să capituleze față de aliații occidentali.

Himmler, Führer-ul SS-ului, protector al Reich-ului, „credinciosul Heinrich”, „Heinrich, omul de fier”, trădător. „Bărbații și femeile plângeau, strigau de mânie, spaimă și disperare, relata Reitsch, totul se transformase într-o convulsie demențială.”

O isterie plină de ură îi cuprinsese pe cei condamnați de Hitler să piară aici, de o moarte inevitabilă.

Hitler, conform depoziției lui Reitsch, „își ieșise din minți, ca un nebun. Chipul i se congestionase și-i devenise de nerecunoscut. Apoi se prăbușise într-o stare de prostrație totală”.

La puțin timp după aceea sosi o știre despre înaintarea trupelor sovietice spre *Potsdamerplatz,* unde își pregăteau poziții pentru asaltul cancelariei.

Hitler le ordonă lui von Greim și Hannei Reitsch să se înapoieze la Rechlin și să trimită asupra Berlin-ului toate avioanele existente, pentru a nimici pozițiile rușilor. „Wenck se va apropia sub protecția aviației”, vorbea încontinuu Führer-ul, afirmând mereu unul și același lucru despre Wenck.

A doua misiune care îi fusese trasată lui Greim, consta în a-l găsi și aresta pe Himmler. Și în a nu admite cu niciun preț, ca acesta să rămână în viață și să-l succeadă pe Führer.

Numai sentimentul răzbunării mai era capabil să-l stimuleze la acțiune, într-o oarecare măsură, pe Hitler.

Oricât s-au străduit von Greim și Reitsch să-i descrie aspectul disperat al acestei misiuni, Hitler persistă în părerea lui.

La porțile Brandenburg-ului, ascuns într-un adăpost, se afla un avion „Arado”, care era și ultimul. Cu ajutorul lui, cei doi au întreprins un raid dificultos doar pentru a se convinge astfel, personal, de crahul total al forțelor armate germane.

Despre cum s-au petrecut lucrurile ne povestește un anchetator american, apelând la relatările Hannei Reitsch, așternute pe hârtie la câteva luni după aceea:

„O stradă largă, pornind din dreptul porții Brandenburg, trebuia să le servească drept pistă de decolare. Aveau la dispoziție doar vreo 400 de metri de pavaj neted, fără gropi produse de exploziile bombelor sau proiectilelor. Au decolat sub o ploaie de foc. Iar când avionul s-a înălțat la nivelul acoperișurilor, a fost prins în razele unei mulțimi de proiectoare, după care a urmat un torent de proiectile. Din pricina exploziilor avionul era săltat ca o pană, dar n-a fost nimerit decât de vreo câteva șrapnele. Reitsch a luat înălțime, evoluând în cercuri, până la o altitudine de 20 000 de picioare, de unde Berlin-ul arăta ca o mare de foc. Amploarea distrugerii orașului era de o dimensiune incomensurabilă, fantastică. După 50 de minute de zbor au ajuns la Rechlin, unde aterizarea s-a efectuat iarăși sub tirul avioanelor de vânătoare rusești.

Greim a ordonat expedierea tuturor avioanelor existente în ajutorul Berlin-ului.

După ce îndeplinise, astfel, prima parte a misiunii, trebuia s-o înfăptuiască și pe cea de a doua: să-l găsească și să-l aresteze pe Himmler.

Pentru realizarea acestui țel au decolat în direcția Ploen, unde în timpul acela se afla Dönitz, să se informeze de la acesta despre locul unde putea fi găsit Himmler. Însă Dönitz nu cunoștea nimic. Atunci s-au repezit la Keitel și abia de la el au aflat că Berlin-ul nu putea conta pe Wenck, armata acestuia fiind încercuită de trupele sovietice și că îl informase pe Hitler în privința situației.

Peste puțin timp au fost ajunși din urmă de știrea morții lui Hitler și de cea a numirii lui Dönitz ca succesor al acestuia. Atunci s-au înapoiat la Ploen, la ședința convocată de noul cap al guvernului.

Von Greim, care fusese numit de Führer comandant suprem al forțelor armate aeriene, se afla la ședință atunci când în vestibul, unde îl aștepta Reitsch, și-a făcut apariția Himmler. „Avea o mină, s-ar fi putut spune cochetă.” Reitsch l-a oprit și l-a făcut trădător al statului. A avut loc un dialog:

— L-ați trădat pe Führer și ați trădat și poporul în cele mai grele momente!…

— Hitler s-a încăpățânat să continue lupta! A vrut să mai curgă sânge german, când nici nu mai era de unde…

— … Acum, v-ați trezit să pomeniți despre sângele german, domnule Reichsführer! Trebuia să vă gândiți mai demult la el, chiar în momentul când v-ați dat singur seama de inutila lui vărsare.

Un raid aerian neașteptat a întrerupt discuția”.

Totul se redusese la acest schimb dur de cuvinte. Din clipele acelea începea să acționeze noul *Reichspräsident,* cu care Himmler sperase, la început, să găsească un limbaj comun, oferindu-și colaborarea.

La ședința de la Dönitz toți fuseseră de acord, în unanimitate, că nu vor mai trece decât câteva zile și rezistența va deveni imposibilă. Cu toate acestea, von Greim decolă către Feldmareșalul Jornher, care comanda armatele din Silezia și Cehoslovacia, pentru a-i impune continuarea rezistenței chiar în pofida unui eventual ordin de capitulare.

În dimineața zilei de 9 mai, Greim și Reitsch s-au predat autorităților, americane. Doua săptămâni după aceea Greim s-a otrăvit, apelând la fiola cu care îl înzestrase Hitler.

• AVUSESE HITLER VREUN PLAN?

Adeseori când supun unui examen ultimele zile ale cancelariei Reich-ului, cercetătorii observă cu justețe la Hitler fenomene de descompunere și trăsături de monstruozitate psihică, manifestate atât de evident în acele momente, dar nu acordă nicio atenție planului de acțiune al acestuia. Aglomerarea scenelor de isterie și farsă stăvilește discernerea unei anumite continuități în atitudinea Führer-ului.

Sub presiunea armatelor care își dezlănțuiau atacul, se prăbușeau, una după alta, intențiile sale, declarate cu atâta febrilitate, de a se refugia fie la Berchtesgaden, fie în Schleswig-Holstein, fie în citadela Tirol-ului de sud, extrem de lăudată de Goebbels. La propunerea Gauleiterului din Tirol de a se muta în această citadelă montană, Hitler, după mărturia lui Rattenhuber, „dând deznădăjduit din mână, a spus: «Nu mai văd niciun sens în această goană de la un loc la altul». Situația Berlin-ului, de la sfârșitul lui aprilie, nu mai lăsa nicio îndoială în privința faptului că au sosit ultimele noastre zile. Evenimentele s-au precipitat mult mai rapid decât am presupus noi”.

Pe aeroportul Gatow mai aștepta, încă pregătit de zbor, ultimul avion al lui Hitler. După ce avionul fusese distrus, se începuse în mare grabă construirea unei piste de decolare, nu departe de cancelaria Reich-ului. Însă escadrila destinată lui Hitler fusese incendiată de artileria sovietică. În schimb, pilotul său personal mai era încă lângă el.

Noul comandant suprem al forțelor aeriene, von Greim, expedia în continuare avion după avion, dar niciunul din ele nu reușise să ajungă până la Berlin. Și, din informațiile lui Greim, nici din Berlin nu răzbătuse vreun avion în afara încercuirii.

În fond nu mai avea unde să-și mute prețioasa-i persoană. Armatele atacau din toate direcțiile.

Să fugă din Berlin-ul căzut în mâinile rușilor pentru a nimeri la trupele anglo-americane, considera că-i o acțiune deznădăjduită. Prefera alt plan. De aici, din Berlin, să intre în tratative cu englezii și americanii care, după opinia sa, trebuiau

să aibă tot interesul ca rușii să nu pună stăpânire pe capitala Germaniei, și să stabilească niște condiții acceptabile pentru el.

Însă tratativele, considera Hitler, nu puteau avea loc decât pe baza unei situații militare ameliorate a Berlin-ului.

Dacă planul avea vreun temei real și poseda vreo șansă îndeplinire, aceasta era altă problemă. Dar Hitler era obsedat de el și, încercând să clarificăm tabloul istoric al ultimelor zile ale cancelariei Reich-ului, nu este cazul să-l ocolim.

Era imposibil ca Hitler să nu-și fi dat seama că, fie și în eventualitatea unei ameliorări temporare a situației Berlin-ului, în conjunctura militară actuală a Germaniei, în general catastrofală, nimic n-ar mai fi putut schimba ceva. Dar conform calculelor sale asta ar fi reprezentat o premisă politică absolut necesară pentru începerea tratativelor în care își pusese ultimele speranțe.

De aceea pomenea mereu, insistând cu o pasiune nestăpânită, de maniac, de armata lui Wenck.

Bineînțeles, nu mai poseda capacitatea să conducă decisiv apărarea Berlin-ului. Dar aici nu-i vorba, acum, decât despre planurile lui.

Hitler era traumatizat de trădările lui Göring și Himmler nu datorită faptului că aceștia intenționaseră să intre în tratative cu aliații, ci pentru că o făcuseră fără știrea lui, scrie Rattenhuber în mărturisirile sale pe care le citesc acum, redactate la puțin timp după ce căzuse prizonier la Berlin.

Göring și Himmler îl trădaseră și, în plus, îi tăiaseră definitiv craca de sub picioare, propunând tratative fără a-l mai lua și pe el în considerație.

Acum, cercetând minuțios materialele de arhivă, am descoperit o scrisoare, adresată generalului Wenck, semnată de Bormann și Krebs. Îi fusese expediată printr-un curier, în noaptea de 29 aprilie. Scrisoarea reprezintă, după mine, un document extrem de important, care dă în vileag ultimele uneltiri ale lui Hitler.

Iată cum nimerise această scrisoare în mâinile comenduirii noastre militare din Spandau, la data de 7 mai 1945.

Un oarecare Joseph Brichtzy, în vârstă de șaptesprezece ani, care studiase să devină electrician și fusese încorporat de *Volkssturm* în februarie 1945, se pomenise repartizat la

detașamentul de arme antitanc însărcinat cu apărarea cartierului guvernamental.

În noaptea de 29 aprilie, el și încă un băiețandru de șaisprezece ani fuseseră chemați de la cazarma din *Wilhelmstrasse* și conduși de un ostaș la cancelaria Reich-ului. Aici au fost prezentați lui Bormann.

Acesta le aduse la cunoștință că fuseseră aleși anume pentru îndeplinirea unei misiuni de cea mai mare încredere. Trebuiau să străpungă încercuirea sovietică și să-i predea o scrisoare generalului Wenck, comandantul armatei a 12-a. Spunând acestea, le înmânase câte un pachet.

Soarta celui de-al doilea băiețandru a rămas necunoscută. Brichtzy însă reușise, în zorii zilei de 29 aprilie, și iasă cu o motocicletă din Berlin-ul încercuit. Pe generalul Wenck, după cum i se comunicase, avea să-l găsească în satul Verch, la nord-vest de Potsdam. Ajungând în apropiere de Potsdam, Brichtzy constatase că niciunul din militarii de acolo nu cunoștea și nici măcar nu auzise unde se afla în realitate statul-major al lui Wenck. Atunci Brichtzy hotărâse să plece la Spandau, unde locuia unchiul său. Acesta l-a sfătuit să nu mai plece nicăieri, iar pachetul să-l predea la comenduirea militară. Mai zăbovind câtva timp, Brichtzy l-a dus la comenduirea sovietică, în ziua de 7 mai.

Iată și textul scrisorii:

„Dragă Generale Wenck!

După cum veți vedea din informațiile anexate, *Reichsführer*-ul SS Himmler le-a propus anglo-americanilor predarea necondiționată a poporului nostru în mâinile plutocraților.

Cotitura nu poate fi efectuată decât numai de către Führer, personal, numai de el!

Condiția preliminară pentru realizarea acestei cotituri constă în stabilirea urgentă a unei legături între armata Wenck și noi, acordându-i-se astfel Führer-ului libertatea politică, internă și externă, de conducere, a tratativelor.

Al dumneavoastră, Krebs,

Șeful Marelui Stat Major

Heil Hitler!

Al dumneavoastră, Martin Bormann”.

• MIROSUL DE MIGDALE AMARE

Ultimele zile ale lui Hitler evidențiază și mai clar înșelătoriile mârșave ale întregii sale vieți, în care n-a existat altă patimă decât aceea a puterii asupra oamenilor, și niciun alt țel autentic în afară de cel al cultului său personal, pentru realizarea căruia a fost folosit, mai înainte de toate, poporul german.

Cât timp a mai avut suflare, a ucis. Curtea cancelariei Reich-ului s-a transformat în loc de execuții; aici erau aduse la îndeplinire condamnările prin împușcare.

Hitler amenința mereu, însă trădările sporeau.

Din depozițiile apropiaților săi reiese că Weidling, comandantul Berlin-ului, îl rugase pe Hitler să părăsească orașul, pentru ca Berlin-ul să aibă posibilitatea de a pune capăt luptelor fără a fi sortit unei nimiciri totale. Hitler era învins, strivit, mort. Totuși, până și mort îi târa după sine pe toți ceilalți. După el piară totul. Chiar el declarase: „Aliații vor găsi în Germania numai ruine, șobolani, foamete și moarte”.

Toți Kreisleiterii naziști palpitau de însuflețire în fața lui Bormann, dar în rapoartele lor, care se păstraseră în mapa lui, se făcea simțită o disperare crescândă; erau rapoarte din ce în ce mai reduse, mai stridente: insuportabilul tir al inamicului, pierderi grele, lipsă de muniții, incapacitatea de a ține piept presiunii trupelor rusești. Însă nimeni nu le examina.

Aici, în adăpostul subteran, se întrunea deja „consiliul sinuciderii”, după cum îi spunea aviatoarea Hanna Reitsch, în timp ce „Foaia de front” a lui Goebbels, din 27 aprilie, care ne căzuse în mână atunci, li se adresa locuitorilor Berlin-ului într-un mod eroic-vulgar: „Bravo vouă, locuitori ai Berlin-ului! Berlin-ul, va rămâne al germanilor!...”, și le promitea, mințind, ajutor: „Armate de pretutindeni au și pornit să înainteze spre Berlin, gata să apere capitala, să ducă la înfrângerea definitivă a bolșevicilor și, în ultimul ceas, la schimbarea sorții orașului nostru. În afara rapoartelor primite, știrile sosite stau mărturie a izbânzilor lor. Unitățile de luptă care înaintează în direcția noastră știu cum le așteaptă Berlin-ul. Și, în viitor, voi lupta cu fanatism pentru salvarea noastră”.

Să deschidem agenda-jurnal a lui Bormann. La aceeași dată, 27 aprilie, o însemnare cu caracter total diferit. Se deosebește de cele precedente, constând din informații și semne de exclamare, numai prin elementul emoțional:

„Vineri 27 aprilie.

Himmler și Jodl întârzie să ne expedieze diviziile necesare.

Vom lupta și vom muri cu Führer-ul nostru, credincios lui până dincolo de mormânt.

Alții intenționează să acționeze în numele „unor considerente superioare”, sacrificându-l pe Führer-ul lor, pfui! ce lepădături! Și-au pierdut orice urmă de simț al onoarei.

Cancelaria noastră se transformă în ruine.

Pacea atârnă acum de un fir de ață.

Aliații ne cer capitularea necondiționată, ceea ce ar însemna să trădăm patria!

Vogelein se autodegradează, a încercat să fugă din Berlin, îmbrăcat în haine civile”.

Führer-ului i se dădeau asigurări că va fi urmat și-n mormânt, și în această problemă se făceau însemnări în jurnale, dar de murit nu avea de gând să moară nimeni. După cum se poate vedea din telegrama lui Bormann, citată de mine mai sus, adresată adjutantului său Hummel, el căuta să se asigure de un refugiu cât mai îndepărtat de Germania. Într-un cuvânt, se pregăteau toți să acționeze întru salvarea pieilor lor. Îi reținea doar Hitler.

„Începe a doua zi de tiruri în rafală, notează Bormann la 29 aprilie. În noaptea de 28 spre 29 aprilie presa străină informează despre propunerea de capitulare a lui Himmler.

Cununia lui Adolf Hitler și a Evei Braun. Führer-ul își dictează testamentul politic și cel personal.

Trădătorii Jodl, Himmler și generalii ne lasă în mâna bolșevicilor!

Iarăși tiruri în rafală!

Conform știrilor transmise de inamic, americanii au dat buzna în München!”

La un post de radio străin se transmisese, mai în detaliu, o informație a agenției Reuter referitoare la pacea separată propusă de Himmler autorităților engleze și americane. Redactilografiată de secretara Junge, îi fusese înmânată lui

Hitler. Iată ce citise atunci (documentul se păstra într-una din mapele lui):

„Guvernul Majestăți Sale a fost însărcinat să sublinieze, încă o dată, că poate lua în discuție numai o capitulare necondiționată, propusă tuturor celor trei Mari Puteri, și că între ele există o deplină unanimitate de păreri”.

Răspunsul acesta lovea indirect în planul său personal. La 29 aprilie, după plecarea lui von Greim, căruia Hitler îi ordonase să răzbată până la Rechlin și să trimită toate avioanele existente în Germania asupra Berlin-ului, pentru a-i veni în ajutor legendarului Wenck, la cancelaria Reich-ului ajunsese, în sfârșit, zvonul că nu exista nicio armată a lui Wenck.

„Odată cu această știre, toate speranțele noastre de salvare s-au prăbușit, scrie Rattenhuber. Încercarea trupelor noastre de a străpunge frontul în direcția Berlin-ului, rămăsese neîncununată de succes. Dramatismul situației se intensifica și datorită faptului că Hitler primea toate aceste informații în acompaniamentul proiectilelor rusești de mare calibru, care explodau pe teritoriul cancelariei Reich-ului. În ziua aceea era groaznic să-l privești pe Hitler”.

„După ce unitățile rusești motorizate spărseseră frontul în zona gării *Anhalt* și *Königsplatz,* Führer-ul începu să devină neliniștit, temându-se să nu piardă ocazia de a se sinucide”, scria în mărturiile sale Günsche, adjutant al Führer-ului din partea SS-ului. Mai rămăseseră puține ceasuri, până în clipa năprasnicei apariții a tancurilor rusești în fața adăpostului betonat”.

În noaptea de 29 aprilie, Hitler își organizează ceremonia matrimonială. Aviatoarea Reitsch, pe vremea aceea extrem de devotată lui Hitler, când o văzuse în adăpost pe Eva Braun fusese șocată de faptul că în apropierea Führer-ului ei se afla o făptură atât de jalnică.

Limitată, superficială, frumoasă, absorbită permanent de îngrijirea aspectului ei, repetând cu îndârjire că trebuie omorâți toți „porcii aceia ingrați” care părăsiseră bunkerul, iar în prezența lui Hitler tăcând mâlc, servilă și atentă ca acesta să se simtă cât mai comod, astfel era descrisă de Reitsch și de Rattenhuber.

Se pare că această Gretchen de formație nouă, nespus de vanitoasă și fanatică, asemeni tuturor naziștilor, venise în

adăpostul subteran doar pentru a-și legaliza legătura cu Hitler și, pe această cale, să intre în istorie.

Doar toți erau extrem de preocupați de locul lor în istorie. Istoria, pentru ei, însemna „lumea cealaltă", întocmai ca viața de apoi pentru un drept-credincios. De-altminteri „viața de apoi" căpătase drept de liberă circulație, era folosită. Nu este exclus ca Hitler, catolic prin naștere, dar care persecutase biserica pentru ca nu cumva Dumnezeu să-i stăvilească ascensiunea, din teama că va ajunge la același nivel cu el, să-și fi adus acum deodată aminte de Dumnezeu, datorită faptului că păcătuise conviețuind cu o femeie, fără a fi cununat cu ea. Sau, pur și simplu, devenise necesar, în fața aceleiași istorii, să arate mai decent, din moment ce niște relații tăinuite cu nespusă grijă ajunseseră atât de cunoscute. Or, împreună, frica este mai lesne de suportat. Și, în sfârșit, în atmosfera de exaltare a ceremonialului de nuntă, misticului și psihopatului Hitler îi venea mai ușor să sfărâme între dinți fiola cu cianură de potasiu.

Când i se povestise Hannei Reitsch despre nuntă, aceasta, care cu câteva ceasuri mai înainte părăsise adăpostul, nu crezuse că era posibil să fi avut loc așa ceva. Chiar declarase atunci: „Circumstanțele existente în bunker în ultimele zile ar fi făcut să pară caraghioasă o asemenea ceremonie".

Și totuși avusese loc. Hitler săvârșise încă un „pas istoric".

Dincolo de zidurile cancelariei Reich-ului, soldații germani luptau cu disperare. Alături, în piața Potsdam, adăpostiți în stațiile subterane ale metroului, răniții epuizați n-aveau nici apă, nici hrană.

Hitler își azvârli pe podurile din Pichelsdorf ultima rezervă, adolescenții din *Hitlerjugend.*

Băiețandri germani, trimiși să apere cancelaria Reich-ului. Cea mai nerușinată ticăloșie din acele zile.

„Băieții sunt obosiți și nu se mai simt în stare să participe la lupte", citesc în rapoartele adresate lui Bormann la 22 aprilie.

În aceeași zi, într-o altă dare de seamă se relatează că *Reichsführer*-ul tineretului hitlerist, Axmann, împreuna cu colaboratorii cei mai apropiați, se pregătea de mutare în blocul 63-64 de pe *Wilhelmstrasse.* „Pentru întărirea securității blocului intenționează să instaleze acolo vreo 40-50 de membri din *Hitlerjugend*". *Reichsführer*-ul tineretului îi cerea *Reichsleiter*-

ului (Bormann) acordul pentru aducerea planului său la îndeplinire. Și, bineînțeles, îl primește.

Districtul Charlottenburg-Spandau, raportând în ziua de 26 aprilie retragerea ostașilor germani dinaintea presiunii unităților sovietice, adaugă: „Detașamentul celor din *Hitlerjugend* ar fi trebuit să păstreze în mâinile lui podul, dar s-a dovedit a fi peste puterile sale”.

Goebbels, tot în aceeași „Foaie de pe frontul Berlin-ului”, din 27 aprilie, stimula tineretul:

„*Reichsführer*-ul Axmann a fost decorat cu crucea de aur... Ieri seară, la cartierul său general, Führer-ul i-a înmânat lui Axmann decorația spunându-i: „Fără tineretul dumneavoastră, n-ar fi fost în general posibil a se continua lupta, nu numai aici, în Berlin, dar nici în întreaga Germanie”. Axmann a răspuns la aceste cuvinte: „Este tineretul Vostru, *mein Führer*!”

Era foarte posibil ca băieții aceia amăgiți să fi crezut că apără Germania. Și mureau pe câmpul de luptă. Iar aici, în bunker, se celebra o nuntă. Sau, mai curând, un parastas. Moartea ședea cu nuntașii la masă. Iar mireasa era îmbrăcată în negru.

Trecuseră mai mult de zece ani de când Hitler trăia în concubinaj cu Eva Braun. Aceasta lucrase mai înainte la München, în atelierul fotografic al lui Hoffmann, care ulterior avea să facă avere căpătând monopolul fotografiilor Führer-ului. Eva Braun îl însoțea atunci pe Hitler, căruia îi plăcea nespus să se fotografieze în călătoriile lui de propagandă electorală, înainte de acapararea puterii.

Hitler o instalase la castelul său din Berchtesgaden, unde devenise stăpâna casei. La Berlin locuia singur, propaganda nazistă ridicând în slăvi ascetismul Führer-ului.

Pereții bunkerului se cutremurau sub loviturile în plin ale artileriei. Aici, în criptă, domnea o frică deznădăjduită, descrie Rattenhuber, în manuscrisul său, ceasurile acelea.

„Fiecare își vedea de problemele sale, de suferințele proprii, căutând un mijloc de a scăpa de acolo. Unii, cuprinși de disperare, nici nu-și mai căutau salvarea, ci băgându-se buimăciți în vreun ungher și nemaiprivind la nimeni, așteptau inevitabilul sfârșit sau, dimpotrivă, se duceau la bufet și-și înecau amărăciunea în coniacul și vinul din pivnițele Führer-ului.”

SS-iștii din gardă se târau în jurul cancelariei Reich-ului. În grădina acesteia nu se mai putea respira din pricina funinginii și a fumului.

Berlin-ul ardea. Casele se prăbușeau, explodau proiectile. Schimbul de focuri începea să se audă până aici.

Pe coridoarele adăpostului subteran gemeau nenumărați răniți, neexistând vreun alt refugiu prin apropiere.

Într-o asemenea conjunctură se petrecuse, în noaptea de 29 aprilie, ceremonia căsătoriei. Formalitățile necesare, în vigoare sub regimul nazist, de data aceasta nu mai fuseseră luate în seamă. Mirele și mireasa nu mai prezentaseră, după cum s-ar fi cuvenit, acte care să ateste originea lor ariană, aptitudinea de a se căsători, lipsa antecedentelor penale, garanțiile din punct de vedere politic, precum și adeverința de la poliție referitoare la comportamentul părților. În certificatul de căsătorie se arată că partenerii roagă să se țină seama de situația generată de război și de circumstanțele extraordinare în care are loc căsătoria, să fie luate în considerație declarațiile lor verbale, precum și să li se acorde, o maximă bunăvoință în privința termenelor, în general necesare pentru legalizarea acestui act. Chemat de Goebbels, funcționarul care îndeplinise formalitățile legate de efectuarea căsătoriei notificase că cererea prezentată de părți fusese satisfăcută și le propusese să ateste numai prin semnătură că aparțin celei mai superioare rase și că nu suferă de boli ereditare.

După aceea a avut loc o masă de nuntă, cu șampanie, servită într-un cerc restrâns. La acest ospăț funerar mai lua parte și soția ministrului propagandei Reich-ului, Magda Goebbels. Cândva, Hitler îi fusese naș la nuntă. În hârtiile Magdei Goebbels s-au păstrat notele unei convorbiri pe care o avusese cu Führer-ul. Când își manifestase intenția să-l părăsească pe Goebbels (apostolul moralei naziste, datorită slăbiciunii pentru actrițele de cinema, fusese poreclit în popor „buhăieș de Babelsberg”, localitate din preajma Potsdam-ului, unde se afla cel mai important dintre studiourile cinematografiei germane), Führer-ul o rugase să nu-și distrugă familia. Îi spusese că și ea, în calitate de *Parteigenossin,* are o misiune de îndeplinit.

Führer-ul era prezentat poporului ca un ascet care disprețuiește bunurile lumești în numele slujirii națiunii, iar

Magda Goebbels și estropiatul care o înșela, drept o familie model, cu numeroși copii.

De data aceasta, o ipocrizie fusese înlocuită cu alta.

Nunta emana numai trivialitate și fum înecăcios de misticism; un om viu s-ar fi înăbușit.

Apoi Hitler începuse să-și dicteze testamentul. La 4 dimineața era gata. Martorii, prin semnăturile lor, l-au atestat.

•

Cu câteva zile înainte de invadarea Uniunii Sovietice, Hitler, stabilind dinainte desfășurarea victorioasă a războiului, îi declarase lui Goebbels, într-o convorbire avută cu el, iar acesta își notase în jurnal: „Când vom fi învingători, cine ne va mai cere socoteală pentru metodele utilizate?” (15 iunie 1941).

Dar învingătorii se găseau acum la Berlin și Hitler, fugind de răspundere, începând, ca de obicei, în „testamentul său politic”, prin a-și asigura poporul german de dragostea sa, declara că este nevinovat de stârnirea războiului. „Nu-i adevărat că eu, sau oricine altcineva din Germania, am fi dorit războiul în 1939. L-au dorit și au izbutit declanșarea lui numai conducătorii de stat străini, evreii, sau cei care acționau în interesul evreilor.”

Când nu ai argumente, când te târăști de la o zi la alta, când prăpastia este lângă tine și trebuie să fugi de mânia poporului, antisemitismul se dovedește a fi un remediu verificat în dotarea ideologică a fascismului.

„Am făcut prea multe propuneri de limitare a înarmărilor și de instaurare a unui control asupra acestora, ceea ce viitorimea nu va putea ignora, pentru ca să se arunce asupra mea răspunderea declanșării războiului.”

Apelând la aceste lamentabile afirmații, Hitler, care antrenase omenirea în groaznica și teribila conflagrație mondială, încearcă să se debaraseze de responsabilitatea sa. Și, totodată, amenință cu un nou măcel aducător de moarte.

Punându-și capăt vieții în condițiile prăbușirii Reich-ului fascist (în „testamentul personal” pe care-l scrisese cu același prilej, recunoaște că alege moartea „pentru a evita rușinea înfrângerii și a capitulării. Potrivit dorinței noastre, ambele cadavre trebuiesc arse numaidecât”), își obligă totuși compatrioții: „Dorința mea este să nu se predea nimeni, în niciun caz, și să se continue lupta oriunde este posibil, împotriva dușmanilor patriei, rămânând credincioși principiilor măreței noastre cauze”.

Cere comandanților armatei de uscat, ai flotei și aviației „să înalțe, prin toate mijloacele, spiritul de rezistență și credința național-socialistă a ostașilor noștri”, și să se apere până la sacrificiul suprem.

Devotamentul personal, cel mai important postulat al fascismului.

Hitler era extrem de sensibil la devierile de la acest postulat. În testament se răfuiește cu Göring și Himmler: „Înainte de a muri, îl exclud din partid pe fostul *Reichsmarschall* Hermann Göring și-l privez de toate atributele ce ar putea decurge din decretul emis la 29 iunie 1941 și din cuvântarea mea ținută în Reichstag pe data de 1 septembrie 1939. Îl numesc în locul lui, ca *Reichspräsident* și comandant suprem al forțelor armate, pe *Grossamiral*-ul Dönitz. Înainte de a muri îl exclud din partid și-l destitui din toate funcțiile de stat pe fostul *Reichsführer* SS și ministru al afacerilor interne Heinrich Himmler”.

Se bat cărțile, se redistribuiesc locurile din ierarhia fascistă. Se întețesc intrigile pretendenților la postul de director. În testament, Goebbels este numit cancelar al Reich-ului. Se formează un nou cabinet, se împart portofoliile. Se născocește un nou portofoliu, de ministru al partidului, pentru Bormann.

Iar exploziile proiectilelor, care fac să se cutremure din temelii adăpostul betonat, vestesc ultimele ceasuri ale celui de al treilea Reich.

Războiul este pierdut. A nu ține seamă de acest fapt incontestabil, înseamnă a fi absurd și criminal. Dar Hitler, în testament, ordonă noului guvern „să continue războiul prin toate mijloacele” și „să respecte până la capăt legile rasiale”.

La două săptămâni după aceea, interogat de autoritățile engleze, *Reichsführer*-ul SS Himmler încerca să ascundă realitatea că legea rasială însemna, de fapt, lagăre de concentrare, exterminarea de oameni.

„Este posibil ca, în cazuri izolate, să fi avut loc acțiuni criminale din partea unor persoane greșit intenționate, dar toate acestea nu fuseseră «planificate» sau organizate, declarase el atunci, după care adăugase: Dar în privința rușilor și a polonezilor lucrurile s-au prezentat cu totul altfel. Englezii n-au cum să-și imagineze ce fel de oameni sunt aceștia. Era extrem de dificil să-i conduci, iar lagărele de concentrare păreau singura metodă posibilă.”

În aceste cuvinte ale lui Himmler se identifică dezvoltarea practică a ideilor hitleriste privitoare la acapararea pământurilor din Răsărit.

După ce Hitler își terminase de redactat testamentul, în aceeași zi, 29 aprilie, ceva mai târziu, își scrisese și ultimul său mesaj, adresat șefului statului-major al Wehrmacht-ului, Keitel. Îi cita iarăși pe Göring și Himmler, iar în încheiere, ordinul: „Țelul nostru rămâne același: cucerirea de pământuri în Est, pentru poporul german”.

Fraza aceasta este din *Mein Kampf.* Iar testamentul e pătruns de spiritul aceleiași cărți. În pragul morții Hitler se afla închistat în cercul acelorași idei care, la timpul său, îl ridicaseră la suprafața vieții politice și conduseseră Germania către o catastrofă națională.

Testamentul n-a fost dat publicității de cei ce primiseră această însărcinare din partea lui Hitler. Probabil din pricină că absurditatea lui era prea din cale afară de evidentă, întocmai ca și neconcordanța dintre conținutul său și ceea ce se petrecea în Germania acelor zile.

Fascismul debutase prin organizarea poporului pe baze naționaliste, îndepărtându-l de ceea ce era comun tuturor oamenilor, de esența umanului. Îl măgulise, insuflându-i ideea că aparține unei „rase excepționale”. Totul era îngăduit pentru prosperitatea unei asemenea rase, totul putea fi nesocotit, nemaiexistând niciun fel de îngrădiri morale. Fascismul ațâța pasiuni bestiale, ura față de alte popoare, antisemitismul pătimaș, tendința de înrobire a popoarelor în favoarea dezvoltării germane.

Iar acum cobora de pe scenă cu aceleași idei.

În noaptea de 30 aprilie, Hitler îl chemase pe șeful spitalului militar de la cancelaria Reich-ului, profesorul Haase.

„Führer-ul i-a arătat lui Haase trei fiole de sticlă, nu prea mari, adăpostite fiecare în câte un cartuș de armă, povestește Rattenhuber care asistase la întâlnire. Hitler l-a informat că fiolele conțineau o otravă cu acțiune mortală imediată și că-i fuseseră furnizate de către doctorul Stumpfegger. Apoi l-a întrebat pe profesor cum s-ar putea verifica acțiunea otrăvii. Acesta i-a răspuns că era posibilă o verificare pe animal, de pildă asupra unui câine. Atunci Hitler a propus să fie chemat plutonierul-major Tornow, care-l îngrijea pe câinele lui preferat,

Blondi. Când i s-a adus câinele, Haase a strivit fiola cu un patent și i-a turnat conținutul în gura câinelui, pe care Tornow o ținea deschisă. După câteva secunde câinele a început să tremure, iar după alte treizeci și-a dat sufletul. Apoi Hitler i-a ordonat lui Tornow ca, după câtva timp, să controleze dacă într-adevăr câinele murise de-a binelea.

Când am ieșit de la Hitler, l-am întrebat pe Haase ce fel otravă era aceea din fiole și dacă poate garanta o moarte subită. Haase mi-a răspuns că fiolele conțineau cianură de potasiu, a cărei acțiune este imediată și mortală.

Asta a fost ultima oară când l-am mai văzut pe Hitler în viață".

•

Mult trâmbițatul Wenck se făcuse nevăzut. Încă din 27 aprilie Hitler retrăsese trupele de pe Elba, lăsând americanilor cale liberă spre Berlin. Aceștia erau însă prea departe. Pentru a-și amâna ceasul pieirii, ordonase aruncarea în aer a barajelor de pe canal, și astfel să fie inundat metroul pe unde pătrundeau detașamentele de asalt ale Armatei Roșii, avântându-se către cartierul guvernamental. Hitler dăduse acest ordin îngrozitor știind prea bine că în apele ce urmau să năvălească aveau să piară mii de compatrioți de-ai săi: răniți, femei și copii, care-și găsiseră adăpost în tunelurile metroului.

Gertrude Junge, secretara lui Hitler, care îl însoțea în toate deplasările și-i stenografia discursurile, relatase la o lună după aceea: „în ziua de 30 aprilie, Hitler i-a convocat pe Goebbels, Krebs și Bormann, dar ce anume au discutat între ei, asta nu cunosc. Eu am fost chemată la Hitler mai târziu, parcă de către valetul său Linge, dar nu-mi amintesc cu precizie. Când am intrat la Hitler, toate persoanele de mai sus se aflau acolo, în picioare. Hitler și-a luat rămas bun de la mine, spunându-mi că sfârșitul a sosit, și că asta e tot. Apoi am ieșit din cabinet și am urcat pe platforma de sus a scării. De atunci nu l-am mai văzut pe Hitler. Aceasta s-a întâmplat în ziua de 30 aprilie, între orele 15:15 și 15:30".

La acea dată se raportase că, dinspre *Wilhelmstrasse,* unde se afla intrarea principală în cancelaria Reich-ului, pe care înainte vreme ziariștii o asaltau permanent (Goebbels, ocolind strada respectivă, pătrundea în taină prin ușa din dos, cu patru ani în urmă, pentru a complota cu Führer-ul), rușii se găseau la

două sute de metri. Atunci apelase la fiola cu otravă. După ora Berlin-ului, erau ceasurile 3 și 30 de minute. Ora fatală!

Pentru că la ceasurile 3 și 30 de minute, în dimineața zilei de 22 iunie, din ordinul lui Hitler, Germania declanșase războiul împotriva Uniunii Sovietice.

Moartea e moarte și ostașii din corpul de gardă i-au cărat cadavrul prin ieșirea de rezervă a adăpostului de beton, ca să-l ardă, după cum ordonase Hitler.

„Hitler ne-a chemat, pe mine, pe Linge și pe Günsche, scria relativ la evenimentul acesta Rattenhuber, și ne-a spus, cu glas abia auzit, să le ardem cadavrele, al lui și al Evei Braun. „Nu vreau ca inamicul să-mi expună cadavrul într-un panopticum". Această declarație mi s-a părut bizară. Dar după aceea mi s-a spus că, tocmai în ziua de 29 aprilie, Hitler primise o știre despre moartea lui Mussolini și a amantei sale Clara Petacci, care căzuseră în mâinile partizanilor italieni. Probabil că împrejurările în care a pierit Mussolini (împușcat de partizani și spânzurat de picioare într-o piață din Milano) l-au determinat pe Hitler să ia hotărârea arderii cadavrelor".

•

Despre cum se desfășuraseră evenimentele în ziua de 30 aprilie avem relatarea cuprinsă în depozițiile a doi din martorii oculari care îi supraviețuiseră lui Hitler, Otto Günsche, adjutantul Führer-ului și Hans Rattenhuber, șeful gărzii personale-a acestuia.

Günsche: La orele 15:30 se afla lângă ușa anticamerei lui Hitler, împreună eu șoferul Kempka și șeful grupului SS de escortare a Führer-ului, Schedle. „Câtva timp am stat așteptând. La un moment dat ușa anticamerei s-a întredeschis și am auzit vocea valetului-principal al Führer-ului, *Sturmbahnführer*-ul SS Linge, care ne-a spus: „Führer-ul a murit". Deși nu am auzit nicio împușcătură, ne-am îndreptat numaidecât, traversând anticamera, către sala de ședințe, unde le-am comunicat textual conducătorilor ce se aflau acolo: „Führer-ul a murit".

Rattenhuber: „Între timp, teritoriul cancelariei Reich-ului se găsea sub focurile de armă ale rușilor. Am intrat de câteva ori în anticamera lui Hitler, pentru ca apoi să plec la executarea problemelor mele de serviciu, întrucât situația era extrem de încordată și consideram că era de datoria mea să asigur personal securitatea adăpostului, cu atât mai mult cu cât în

fiecare clipă ne puteam aștepta la pătrunderea rușilor pe terenul cancelariei. Pe la orele 3-4 din zi, cu o oarecare aproximație, când am intrat în anticameră am simțit un miros puternic de migdale amare” (cianură de potasiu).

Locțiitorul său, Hagel, i-a comunicat lui Rattenhuber că Hitler s-a sinucis. Valetul principal al Führer-ului, Linge, s-a apropiat și el și i-a confirmat vestea… „Tensiunea nervoasă s-a descărcat brusc, prăbușindu-mă într-o criză depresivă cumplită și, timp de câteva momente, nu mi-am putut veni în fire”.

Günsche: După ce le comunicase celor care așteptau sfârșitul în sala de ședințe că Führer-ul a murit, „aceștia s-au ridicat în picioare și au venit împreună cu mine în anticameră. Iar aici am văzut cum erau scoase două cadavre; unul din ele era înfășurat într-o pătură, celălalt așijderea, dar nu complet… De sub pătură ieșeau picioarele Führer-ului, și l-am recunoscut după ciorapii și ghetele pe care le purta totdeauna; de sub cealaltă pătură se vedeau picioarele și capul soției Führer-ului”. Günsche le-a dat și el o mână de ajutor celor care cărau cadavrele.

Rattenhuber: „Un zgomot m-a trezit din starea de încremenire în care căzusem și am văzut că, din camera personală a lui Hitler, Linge, Günsche, șoferul Führer-ului, Kempka, și încă doi sau trei SS-iști, însoțiți de Goebbels și Bormann, transportau cadavrele lui Hitler și al Evei Braun, înfășurate în pături cenușii. Revenindu-mi, m-am îndreptat pe urmele lor, pentru a-l conduce pe ultimul lui drum pe cel căruia îi dedicasem doisprezece ani din viața mea”.

Günsche: „Ambele cadavre au fost duse în grădină, folosindu-se ieșirea de rezervă din adăpostul betonat al Führer-ului”.

Rattenhuber: „După ce le-au urcat în grădină, SS-iști au pus cadavrele într-o groapă nu prea mare, în apropiere de intrarea în adăpost. Tragerile în rafală asupra terenului nostru nu au îngăduit să li se acorde lui Hitler și soției sale nici măcar onorurile elementare. Barem să se fi putut găsi un drapel de stat, pentru a le acoperi rămășițele”.

Günsche: „Peste cadavre s-a turnat benzina care fusese pregătită de *Reichsleiter*-ul Bormann, și li s-a dat foc”.

Rattenhuber: „A izbucnit o vâlvătaie imensă și sinistră”.

Bormann, Generalii Krebs și Burgdorf, Axmann, *Reichsführer*-ul tineretului, supravegheaseră totul, ascunși în adăpost, din

pricina tirului, înghesuindu-se pe scara ieșirii de rezervă din bunker.

Günsche: „După ce cadavrele scăldate de benzină au luat foc, ușa adăpostului a fost închisă numaidecât datorită căldurii puternice și fumului. Participanții s-au îndreptat cu toții spre anticameră… Ușa de la camera personală a Führer-ului era puțin întredeschisă și din direcția odăii emana un miros pătrunzător de migdale amare…”

• ÎNCĂ O ZI

În seara din ajunul zilei de 29 aprilie, sosind la bunkerul Führer-ului, generalul Weidling, comandantul apărării Berlin-ului, îi raportase situația: trupele complet epuizate, starea de spirit a populației, disperată. El aprecia că unica soluție posibilă în momentele acelea era ca trupele să abandoneze Berlin-ul și să încerce o străpungere a încercuirii. Weidling ceruse să i se aprobe operația propusă.

Führer-ul îi refuzase o astfel de decizie: „În ce măsură ne poate ajuta această tentativă? Vom nimeri din lac în puț. Ce nevoie am să rătăcesc prin împrejurimile Berlin-ului și să-mi aștept sfârșitul în cine știe ce casă țărănească, sau mai știu eu unde? În cazul de față mai bine rămân să mor aici. Iar trupele n-au decât să realizeze breșa după aceea”.

Dar nu se mai putea permite nicio amânare, fiecare ceas trebuia calculat.

„Chiar dacă i s-ar fi curățat un drum de la bunker spre libertate, nici măcar atunci n-ar fi avut energia necesară pentru a se folosi de el”, declarase Hanna Reitsch despre starea lui Hitler din acele zile. Totuși, zdrobit, incapabil de vreo acțiune, își amâna mereu sfârșitul, lăsându-le astfel cu fiecare ceas în plus din ce în ce mai puține speranțe de salvare acelora pe care îi reținea lângă el.

Circumstanțele din bunker alternau într-un chip destul de bizar. Până mai ieri fuseseră necesare tot soiul de asigurări servile în privința hotărârii de a muri laolaltă cu Führer-ul. Acum, după ce se împărțiseră și portofoliile simbolice, se ivise hotărârea de a se continua războiul pierdut, având în față o Germanie distrusă și ocupată de inamic.

Servilismul înrădăcinat, respectul plin de venerație al ordinelor, precum și un automatism obtuz, continuau să acționeze încă, fără întrerupere, în ființele unora dintre cei aflați acolo.

Directorul radiodifuziunii germane, Hans Fritsche, făcuse o depoziție la statul-major al Întâiului Front Bielorus, referitoare la o discuție avută cu generalul Burgdorf.

În ziua de 1 mai, Fritsche îl rugase pe Burgdorf să vină până la el, în adăpostul ministerului propagandei, pentru a analiza problema capitulării garnizoanei din Berlin. „Burgdorf mi-a declarat: «Înainte de a muri, Führer-ul a lăsat un testament, în care interzice categoric să se întreprindă ceva în problema capitulării și ordonă continuarea luptei până la ultima suflare». Drept urmare, tonul discuției dintre mine și Burgdorf a fost destul de tensionat”.

Moartea lui Hitler generase, în atmosfera extrem de încordată din bunkerul său, o bruscă descărcare nervoasă. Apăruseră țigări pe care până atunci nu îndrăzniseră să le fumeze în prezența lui. Se instaurase o înviorare sumbră, vin, preparative de fugă.

Rattenhuber: „Führer-ul a murit. Vestea fusese aflată de toți cei din bunker. Spre uimirea mea, evenimentul n-a produs asupra tuturor aceeași impresie deprimantă. E drept; ici-colo, prin ungherele bunkerului, se mai auzea câte-o împușcătură, își puneau capăt zilelor cei ce-și pierduseră orice speranță de salvare. Dar majoritatea era ocupată cu pregătirile de fugă”.

Günsche: „În timp ce cadavrele lui Hitler și al Evei Braun ardeau, m-am îndreptat către sala de ședințe. Acolo se dezbătea situația care se complicase, precum și ordinul Führer-ului conform căruia, după moartea sa, trebuia să ieșim din Berlin în grupuri mici, străpungând încercuirea. Am auzit că *Reichsleiter*-ul Bormann voia să încerce, cu orice preț, străpungerea încercuirii, pentru a se duce la *Grossamiral*-ul Dönitz și a-i face cunoscute ultimele gânduri ale Führer-ului, de dinaintea morții. Nu cunosc despre ce gânduri putea fi vorba. Apoi am ieșit din nou din încăperea asta și am intrat în cea învecinată, pentru a mă odihni puțin”. Aici Günsche aflase, peste câtva timp, că „Generalul Krebs fusese însărcinat să ia legătura cu mareșalul rus Jukov, pentru a obține încetarea operațiilor militare; astfel, străpungerea încercuirii de către garnizoana din Berlin se amâna. După aceea m-am înapoiat în camera mea și, fără zăbavă, m-am pus la dispoziția grupului de luptă organizat de *Brigadenführer*-ul SS Moncke”.

Grupul acesta era alcătuit din batalioanele de gardă și efectivul serviciilor personale ale trupelor SS.

Generalului Krebs i se trasase sarcina să comunice comandamentului sovietic moartea lui Hitler și să ceară un

armistițiu pentru orașul Berlin, astfel ca membrii guvernului nou numit să se întrunească sub conducerea șefului acestuia, Dönitz, care se afla în afara limitelor Berlin-ului, și să ia apoi legătura cu guvernul sovietic, după elaborarea în comun a deciziilor referitoare la viitor. Aceasta era misiunea pe care o primise Krebs și cu care fusese trimis la mareșalul Jukov, împreună cu o scrisoare a lui Goebbels și originalul testamentului lui Hitler, care atesta noile împuterniciri superioare ale lui Dönitz – Goebbels.

Scrisoarea lui Goebbels, transmisă de Krebs, a fost publicată mai târziu de mareșalul G.K. Jukov; ea se încheie astfel: „Am împuternicit pe Bormann să stabilească un contact cu conducătorul poporului sovietic. Contactul acesta este necesar pentru tratativele de pace dintre statele care au avut cel mai mult de suferit”.

Caraghioasă argumentare pentru găsirea unor puncte de contact.

Au mai trecut câteva ore în așteptarea unui răspuns, în așteptarea unei posibilități de a ieși din Berlin.

În jurnalul lui Bormann, moartea lui Hitler și a Evei Braun figurează la data de 30.4.1945.

Iar la 1 mai, probabil după înapoierea lui Krebs, însemnarea constă dintr-o singură frază:

„Tentativă de a ieși din încercuire!”

Cu aceste cuvinte se întrerupe jurnalul.

În ajun, la orele 18, Bormann îi comunicase printr-o radiogramă *Grossamiral*-ului Dönitz că Führer-ul îl numise pe el, Dönitz, succesorul său, în locul lui Göring. La 1 mai, orele 7:40 dimineața, i-a expediat o radiogramă strict secretă: „Testamentul a intrat în vigoare. Voi sosi la dumneavoastră cât mai rapid cu putință. După părerea mea, până atunci rețineți publicarea”.

În aceeași zi, ceva mai târziu, la orele 15, împreună cu Goebbels, îi expedie lui Dönitz ultima radiogramă, în care îi anunța moartea Führer-ului, precum și numirile în posturile de conducere pe care le efectuase acesta. „Testamentul, conform dispoziției Führer-ului, a fost transmis din Berlin pentru a se afla la dispoziția dumneavoastră, a *Feldmarschall*-lui Schörner, a serviciilor de securitate și pentru a fi dat publicității. *Reichsleiter*-ul Bormann va încerca astăzi să sosească la

dumneavoastră, ca să vă pună la curent cu situația. Forma și momentul în care testamentul va fi adus la cunoștința trupelor și a opiniei publice rămân la aprecierea dumneavoastră. Confirmați primirea. Goebbels. Bormann”.

„La bufet dopurile pocneau, scrie Rattenhuber, iar SS-iștii se îmbărbătau cu alcool, înainte de fuga lor disperată sub focul rușilor.”

Rămâneau numai aceia care se temeau mai puțin de răzbunare. Ceilalți o luau la goană.

Fritsche: „În ziua de 1 mai s-a înfățișat la mine, în bunkerul ministerului propagandei, secretarul de stat Naumann și mi-a spus: «S-au împlinit douăzeci și patru de ore de când a murit Führer-ul. Goebbels trage și el să moară». Când am vrut să-l întreb despre circumstanțele morții lui Hitler și a lui Goebbels, mi-a răspuns întrerupându-mă: «Acum n-am timp să-ți povestesc cele petrecute. Trebuie să mă înapoiez numaidecât, deoarece unitățile noastre vor întreprinde o tentativă de a ieși din Berlin și vreau să particip și eu la operație»”.

Voss: „*Brigadenführer*-ul S.S. Moncke, care răspundea de apărarea cancelariei Reich-ului, dându-și seama că a continua rezistența era o aberație, din dispoziția comandantului apărării Berlin-ului și-a adunat resturile brigăzii sale, vreo 500 de oameni. I s-au alăturat și funcționarii rămași în viață, sperând să străbată încercuirea prin luptă. Toți acești oameni erau concentrați în jurul blindajului nr. 3, care se afla lângă cancelarie. Printre ei mă număram și eu”.

Refuzul pe care-l adusese generalul Krebs și declarațiile lui Sokolovski și Ciuikov transmise de el că, în conformitate cu acordul stabilit între aliați, nu putea fi vorba decât de o capitulare necondiționată, au reprezentat pentru Goebbels o catastrofa ireversibilă. Și a declarat viceamiralului Voss că n-avea niciun sens să încerce a fugi, el, care șchiopăta, și cu copiii în cârcă, considerându-se astfel condamnat.

N-au lipsit nici gesturile bombastice și ipocrizia. În testamentul său, Goebbels a lăsat scris că nu dă urmare ordinului Führer-ului de a părăsi capitala și de a face parte din guvernul pe care-l numise, numai datorită faptului că dorea să rămână lângă Führer-ul său, la Berlin, în aceste zile nespus de grele.

Însă cât timp Hitler fusese în viață, el însuși nu-i îngăduise lui Goebbels să-l părăsească. În ziua de 22 aprilie, când decisese să rămână la Berlin, înconjurat de câțiva devotați, Hitler îi telefonase personal lui Goebbels și, cunoscându-i docilitatea fără crâcnire, îi ordonase să-și ia soția și copiii și să se mute în adăpostul subteran.

Magda Goebbels le declarase doctorului Kuntz și Hannei Reitsch că-l rugase pe Hitler, în acele zile, să părăsească Berlin-ul. Dacă Hitler s-ar fi învoit, la timpul său, cu această propunere, ar fi reușit și ei, cu copiii, să plece de aici. Și este puțin probabil ca ea să nu se fi putut gândi la această posibilitate. Există o mărturie că își rugase soțul să-i expedieze pe copii de aici, cu ajutorul unui transportor blindat. Dar lucrul acesta devenise deja irealizabil.

Toate se învălmășiseră aici, în adăpostul subteran, disperarea sinceră și poza, fanatismul, fățărnicia și moartea.

Lui Goebbels i se spunea „câinele credincios al Führer-ului”. Hitler probase eficacitatea fiolei cu otravă, administrându-i-o câinelui său preferat, Blondi. Iar pe Goebbels și familia acestuia îi ținuse lângă sine până în ultima clipă, când devenise prea târziu să se mai întreprindă ceva. La fiecare nouă trădare a camarazilor de luptă ai Führer-ului, Goebbels sălta cu încă o treaptă pe scara ambițiilor sale sfinte, să devină „a doua persoană” a Reich-ului. În sfârșit, a doua zi după celebrarea nunții, când ostașii Armatei Roșii se și aflau în Reichstag, Hitler îi transmisese lui Goebbels postul de cancelar al Reich-ului, dar al unui Reich care se prăbușise. Prefăcătoria continuase. Goebbels acceptase înalta demnitate, pentru ca după douăzeci și patru de ore să plece pe urmele lui Hitler.

•

Îngrijitorul câinilor lui Hitler, plutonierul-major Tornow, se mai dusese o dată, pentru ultima oară, la bucătarul Lange, să-i ceară mâncare pentru căței. Întrucât în ajun îl înștiințase pe bucătar despre moartea Führer-ului, de data aceasta îi mai adusese o știre. „A venit la bucătăria cancelariei Reich-ului, pe la orele 8-9 seara, în ziua de 1 mai, povestește bucătarul Lange, și mi-a comunicat că Goebbels și nevastă-sa și-au pus capăt zilelor, sinucigându-se în grădină, lângă bunkerul Führer-ului. Plutonierul-major Tornow nu mi-a dezvăluit niciun alt amănunt... În seara zilei de 1 mai, plutonierul-major Tornow se pregătea să

părăsească teritoriul cancelariei și să străpungă încercuirea frontului Armatei Roșii. Nu-mi este cunoscut dacă a izbutit să realizeze acest lucru”.

•

Fugarii din adăpostul subteran se furișau către *Wilhelmplatz,* iar de acolo, pe linia metroului, până în *Friedrichstrasse.* De aici trebuiau să răzbată în spatele grupului de luptă al lui Moncke, dar tirul puternic al artileriei excludea posibilitatea unei străpungeri masive. Se strecurau în grupuri mici.

Günsche: „Împreună cu secretarele Führer-ului, *Frau* Christian și *Frau* Junge, cu asistenta medicală care se îngrijea de regimul dietetic al Führer-ului, *Fräulein* Manziali, și secretara lui Bormann, *Fräulein* Krüger, trebuia să mă strecor spre nord, în direcția grupului lui Moncke. La orele 22:00 a început operația. Grupul nostru a ajuns fără pierderi până în zona gării Wedding, unde am fost întâmpinați de focul inamicului. După ce ne-am regrupat, în ziua de 2.5.45, în jurul prânzului, am ajuns până la berăria Schultheiss, de lângă gară. Printre ostașii care se aflau acolo circula zvonul că Berlin-ul a capitulat, fapt pentru care erau adânc demoralizați.

Cele patru femei aflate în mijlocul nostru au căpătat din partea *Brigadenführer*-ului SS Moncke permisiunea să plece, și au părăsit numaidecât berăria. Nu știu în ce direcție s-au dus. Am fost luat prizonier în incinta berăriei Schultheiss”

Grupul alcătuit din Bormann, Rattenhuber, doctorul Stumpfegger și Kempka, șoferul lui Hitler, înaintase sub protecția unui tanc. Dar o grenadă aruncată de la fereastră lovise tancul în partea stângă, unde se aflau Bormann și Stumpfegger și explozia îi acoperise pe amândoi.

Aceasta era depoziția martorilor oculari.

„Eu am fost rănit, scrie Rattenhuber, și am fost luat prizonier de ruși”.

Circumstanțele în care murise Hitler erau ținute secret. Aproape că nici nu se răspândiseră în afara bunkerului Führer-ului și nici măcar în adăpostul unit cu acesta, de sub cancelaria Reich-ului, exceptând disputele zgomotoase, bunăoară cele purtate pe tema nunții care avusese loc acolo.

Străduindu-se să mențină legenda măreției Führer-ului, succesorul său, *Grossamiral*-ul Dönitz, declarase că Hitler căzuse luptând în fruntea apărătorilor Berlin-ului.

Generalul Weidling, aflând despre sinuciderea lui Hitler, considera că era inadmisibil ca un comandant ale cărui trupe continuau să lupte, să părăsească astfel frontul. În noaptea de 2 mai a trimis emisari. În ziua de 2 mai, dis-de-dimineață, Weidling a trecut linia frontului. S-a adresat prin radio garnizoanei din Berlin:

„În ziua de 30 aprilie, Führer-ul ne-a lăsat în voia soartei, pe toți cei care i-am jurat credință. Iar voi considerați încă, pentru a vă conforma ordinului Führer-ului, că trebuie să luptați înainte apărând Berlin-ul, în ciuda lipsei de armament greu și muniții, fără să țineți seama de conjunctura generală care face ca lupta să fie totalmente fără sens.

Cu fiecare ceas în care continuați lupta, nu faceți decât să prelungiți îngrozitoarele suferințe ale populației Berlin-ului și ale răniților noștri. Oricine va cădea în lupta pentru Berlin, se va jertfi inutil.

De acord, cu comandamentul suprem al trupelor sovietice, vă cer încetarea imediată a luptei”.

În ziua de 2 mai, Berlin-ul a capitulat.

• VERIGA LIPSĂ

O anume viață își continua, în afara noastră, cursul ei pe acest pământ, în răstimpul când noi aprofundam amănuntele ultimelor zile ale cancelariei Reich-ului.

Într-o bună zi am poposit la o periferie a Berlin-ului, unde fuseseră amplasate câteva birouri ale statului-major. Lângă clădirea ce ne fusese indicată pentru cazare, se afla o teleguță încărcată cu tot soiul de boarfe și alimente, având montat în față un steag italian în culorile alb-roșu-verde. O vacă legată de acest vehicul își aștepta răbdătoare stăpânii.

Am pătruns în locuința din care răzbăteau sunete de muzică. Toate ușile erau date la perete. Într-o cameră încăpătoare ședeau niște italieni cu veșminte flendurite și murdare, ținând pe genunchi câte o cutie mare de carton și ascultând visători melodia. Muzicantul lor, un tânăr ciufulit, bătea într-o deplină uitare de sine clapele pianinei. În fața lui, pe clavir, se afla o păpușă minunată, scoasă și ea tot dintr-o cutie ca ale celorlalți. În drumul lor încoace, italienii trecuseră pe lângă un depozit en-gros de jucării și fiecare din ei își luase câte o păpușă.

Când ne-au observat, s-au ridicat zgomotos de la locurile lor. Ca răspuns la întrebările noastre, adresate în germană, au început să dea din cap cu înverșunare, refuzând să vorbească în limba dușmanului. O cascadă de gesturi și exclamații se revărsa asupra noastră. Voiau să exprime ceva, ducându-și mâinile la inimă. Iar muzicantul luă păpușa de pe pianină și mi-o oferi mie. Toți îi aprobară inițiativa, bătându-l pe spinare.

Au plecat peste puțin timp, luându-și cu ei cutiile mari de carton în care se aflau păpușile. Îi aștepta teleguța cu bagaje și vaca, aceasta trebuind să-i hrănească pe noii stăpâni în lungul lor drum până în Italia.

Hitler *kaputt*! ne spuseseră italienii, în locul unui salut de rămas bun.

Da, fără îndoială, acesta era adevărul.

•

Din păcate, în acele zile nu luasem cunoștință de depozițiile a doi dintre cei mai importanți martori în privința morții lui Hitler,

Günsche și Rattenhuber. Amândoi fuseseră luați prizonieri într-un sector ce aparținea armatei învecinate nouă. Mai târziu, mărturiile lor s-au întâlnit la arhive cu documentele noastre. Și iată că abia acum le citesc.

Și cât de necesar ne-ar fi fost atunci un martor al morții lui Hitler, care să știe ceva despre arderea și înmormântarea lui. Anticipând puțin asupra faptelor, pot afirma că un asemenea martor fusese totuși găsit.

Ancheta noastră se și apropia de încheiere, când ostașii din serviciul de informații al locotenent-colonelului Klimenko au reținut un SS-ist din garda personală a lui Hitler. Se numea Harry Mengershausen. Era un flăcău voinic, lat în spate, care încercase să se deghizeze în haine civile. Paltonașul pe care îl purta îi venea atât de strâmt, încât era evident că aparținea unui alt trup, iar mânecile îi erau atât de scurte încât mâinile zdravene îi ieșeau mult în afară. Maiorul Bîstrov îl interoga, eu traduceam. Ședeam pe câțiva bușteni, în curte.

„În ziua de 30 aprilie am fost de gardă la cancelaria Reich-ului, ne povestea Mengershausen, și patrulam pe coridorul unde se găseau situate bucătăria și sufrageria verde. În afară de asta răspundeam și de supravegherea grădinii, deoarece la o distanță de optzeci de metri de sufrageria verde se afla adăpostul antiaerian al Führer-ului.

Pe când patrulam pe coridor și m-am apropiat de bucătărie, m-am întâlnit cu un cunoscut de-al meu, care se ducea într-acolo, Bauer, curierul Führer-ului. Mi-a spus că Hitler se împușcase în bunkerul său. M-am interesat unde era soția Führer-ului. Bauer mi-a răspuns că și ea zace moartă în bunker, dar nu știa dacă se otrăvise sau se împușcase.

Cu Bauer am stat de vorbă doar câteva minute: se grăbea la bucătărie. Acolo se gătea pentru suita lui Hitler. Peste puțin timp s-a înapoiat în bunker.

Nu am crezut în știrea lui Bauer privitoare la moartea lui Hitler și a soției sale, și am continuat să patrulez în sectorul meu.

N-a trecut mai mult de un ceas de la întâlnirea mea cu Bauer când, ieșind pe terasă, care se afla la vreo 60-80 de metri de bunker, i-am văzut deodată pe adjutantul personal al Führer-ului, *Sturmbannführer*-ul Günsche și pe valetul lui, *Sturmbannführer*-ul Linge, cărând prin ieșirea de rezervă a bunkerului cadavrul lui Hitler și depunându-l la vreo doi metri de

ușă, pentru ca apoi să se întoarcă și s-o aducă, după câteva minute, pe Eva Braun moartă, pe care au așezat-o tot acolo. Mai la o parte, lângă cadavre, erau două canistre, de câte douăzeci de litri, cu benzină. Günsche și Linge au început să toarne benzina peste cadavre și să le dea foc”.

Maiorul Bîstrov se interesă dacă mai asistase altcineva din corpul de gardă la arderea cadavrelor.

Mengershausen nu știa nimic precis în această privință. „Dintre toate santinelele de gardă, cel mai aproape de bunkerul lui Hitler, în timpul acela, eram doar eu”. Mengershausen se plecă și începu să ne deseneze pe pământ, cu o aschie, planul grădinii.

Astfel se completase veriga lipsă, un participant sau un martor la arderea cadavrelor, care era atât de important mai ales în prima etapă a misiunii noastre, când îl căutam pe Hitler. Apoi ne dusesem cu Mengershausen într-o încăpere și notasem toate cele comunicate de el.

De la postul său, Mengershausen nu-i putuse vedea decât pe Günsche și Linge. Însă, adăpostiți în bunker, ferindu-se de proiectile, Goebbels, Bormann și ceilalți supraveghează cum se dădea foc cadavrelor.

În apropiere, pe Alexanderplatz, luptele continuau. Cancelaria Reich-ului se află sub un tir intens. Șuierat de proiectile, bubuit prelung de explozii, vârtejuri de pământ, pocnete și zgomot de geamuri sparte. Vântul biciuitor făcea să fâlfâie îmbrăcămintea cadavrelor. Focul se zvârcolea, dând să se stingă. Benzina ardea, consumându-se rapid. Atunci turnau din nou din canistre, și dădeau iarăși foc.

Dar ce se întâmplase după aceea cu Mengershausen?

Acționase de unul singur, fugise, fără să mai aștepte noi dispoziții. „În aceeași zi, de 30 aprilie, m-am schimbat în haine civile și m-am ascuns în adăpostul subteran”.

Maiorul Bîstrov i-a întins o fotografie a grădinii cancelariei Reich-ului. I-am tradus lui Mengershausen: „Spune-ne, ce vezi în poza asta?”

„În poză este fotografiată ieșirea de rezervă din adăpostul antiaerian al lui Hitler. Locul acesta îmi este bine cunoscut și vă pot arăta unde au fost arse cadavrele lui Hitler și al soției sale, precum și locul unde sunt îngropați.

Vă însemnez cu o cruciuliță, pe fotografie, locul unde au fost arse cadavrele, cu două cruciulițe, unde au fost îngropate, și cu trei cruciulițe, ieșirea de rezervă din bunkerul lui Hitler”.

Fotografia aceasta, pe care Mengershausen o însemnase cu cruciulițe, se păstrase la arhive.

Mengershausen ne spusese încă din ajun că ne poate arăta locul unde erau ascunse cadavrele, acoperite cu pământ și pietriș... Nu avea de unde să știe că fuseseră de mult scoase de acolo.

Locotenent-colonelul Klimenko și un grup de ostași au plecat cu Mengershausen la cancelaria Reich-ului.

S-a întocmit un proces-verbal:

„1945, mai 13, Berlin

Noi, subsemnații... cu participarea identificatorului Mengeshausen Harry (în procesul-verbal numele de familie al lui Mengershausen nu este reprodus exact), am cercetat la data de mai sus locul unde au fost îngropate cadavrele Reichs-cancelarului Adolf Hitler și cel al soției sale.

... Prin cercetarea locurilor arătate de identificatorul Mengeshausen, a fost constatată veridicitatea depozițiilor lui... Depozițiile identificatorului Mengershausen sunt cu atât mai veridice, cu cât din groapa pe care a indicat-o, în ziua de 4 mai 1945, au fost scoase de noi cadavrele arse ale unui bărbat și al unei femei, precum și doi câini otrăviți, care au fost recunoscute de către alți identificatori ca aparținând lui Hitler și soției sale Ife Braun, fosta sa secretară personală (Numele și ocupația Evei Braun sunt redate eronat în procesul-verbal).

Aprecierea vizuală a locului unde au fost descoperite cadavrele lui Hitler și al soției sale, precum și fotografiile locurilor arătate de identificatorul Mengeshausen au fost anexate procesului-verbal.

Drept care a fost întocmit prezentul proces-verbal în orașul Berlin, cancelaria Reich-ului”.

Procesul-verbal fusese semnat de locotenent-colonelul Klimenko, locotenentul-major Katîșev, maiorul din unitățile de gardă Gabelok, foto-corespondentul sublocotenent Kalașnikov și ostașii Oleinik, Ciurakov, Navaș și Mialkin.

•

Mai târziu mi se comunicase la statul major al frontului că SS-istul Mengershausen, care fusese trimis acolo, relatase în

depozițiile sale scrise nu numai că observase cum fusese ars Führer-ul, ci chiar participase la această operație. În ce anume constase această participare, atunci nu aflasem, iar acum nu i-am găsit în arhive depoziția scrisă referitoare la cele de mai sus.

Dar iată că am posibilitatea să citesc în manuscrisul șefului său, Rattenhuber:

„Cadavrele lui Hitler și al Evei Braun ardeau anevoie și atunci am coborât să dau dispoziții pentru a se mai aduce benzină. Când am urcat iarăși, cadavrele fuseseră deja acoperite cu puțin pământ. Santinela Mengershausen mi-a declarat că nu se mai putea sta în post din cauza mirosului insuportabil și că el, împreună cu un alt SS-ist, din dispoziția lui Günsche, le-au răsturnat în groapa unde zăcea câinele otrăvit al lui Hitler”.

Iar ceva mai departe, după ce descrie comportamentul populației din adăpostul subteran, care imediat ce se aflase de moartea Führer-ului începuse să se îndeletnicească, în vederea preparativelor de fugă, cu tot soiul de treburi, Rattenhuber îl mai pomenește o dată pe Mengershausen: „M-a uluit spiritul de prevedere al SS-istului Mengershausen care, pătrunzând în cabinetul Führer-ului, a scos de pe haina acestuia, aflată pe speteaza scaunului, insigna lui de aur, în speranța că „pentru relicva asta se vor plăti bani grei în America”.

• DIN NOU CIOBURI DE FIOLĂ

Este posibil ca acum, scriind cele de față, cercetările noastre să pară, fără voie, a fi avut un caracter mult mai ordonat decât fusese în realitate. De fapt, unele lucruri se obținuseră datorită unei munci organizate, iar altele spontan, sau chiar la nimereală, anumite date se procuraseră ușor, iar altele cu prețul unor eforturi încordate. Acum, după un interval de timp apreciabil, multe asperități s-au netezit, pe când atunci, în calea investigațiilor se ridicaseră uneori obstacole de neprevăzut.

Eram obligați să părăsim de urgență cancelaria Reich-ului, deoarece cartierul guvernamental, ca și întreg Berlin-ul de altfel, trecuse sub comanda armatei lui Berzarin, iar lângă cancelarie se și instalaseră santinelele pentru a nu îngădui nimănui să intre acolo. Astfel, desfășurarea în continuare a misiunii noastre pe teritoriul cancelariei Reich-ului era mult îngreunată. Mai ales că nu aveam dreptul, pe față, să înlăturăm obstacolele ce se iveau în calea misiunii noastre, „îngrădiri departamentale”, cum li se spune astăzi în „viața civilă”.

Totuși, nu se cuvenea să lăsăm în mâinile unei alte armate, „trofeele” noastre, să abandonăm o misiune pe care să n-o ducem noi înșine până la capăt.

Și atunci am fost siliți să recurgem la o „operațiune” aparte. În zorii zilei, la orele patru dimineața, căpitanul Deriabin și șoferul său, pătrunzând în cancelarie, răpiseră cadavrele lui Hitler și al Evei Braun. Înfășurându-le în cearceafuri, ocolind santinelele, săriseră gardul și ajunseseră în stradă, unde-i aștepta o mașină cu două lăzi din scândură.

Eram instalați în Buch, periferia nord-estică a Berlin-ului.

Acum e greu de spus dacă fusesem cazați într-o căsuță sau, mai curând, o magazie care poseda și o pivniță. Ceea ce-mi amintesc cu precizie e faptul că, împreună cu câțiva medici de front, fusesem silită să cobor în beciul unde zăceau, transportați aci de acum două zile, copiii lui Goebbels, un băiețel și cinci fetițe, îmbrăcați în pijamale sau în cămășuțe de noapte lungi, confecționate dintr-un material deschis la culoare, cu care se culcaseră ultima oară în patul lor. Din pricina îmbujorării care se

datora acțiunii cianurii de potasiu, copiii păreau ca vii, cufundați în somn. Părul fetițelor era prins lângă urechi, cu agrafe metalice.

Goebbels zăcea mai la o parte.

La gâtul înnegrit de arsuri, o cravată galbenă, stupidă aici, întocmai ca la un bal mascat monstruos. Chipul alungit îi era desfigurat de un rânjet groaznic. Capul mare contrasta puternic cu trupul pirpiriu și strâmt în umeri. Prin pantalonul ars i se vedea o gambă. Ciorapii i se carbonizaseră pe picioare. Laba unuia din ele era întoarsă.

Tot aici, în Buch, din dispoziția colonelului Gorbușin se aduseseră și resturile lui Hitler și ale Evei Braun.

Strada era alcătuită din locuințe mici și modeste. Deasupra capului cerul era înalt și cuprinzător. Copiii goneau pe biciclete. Iar vârstnicii treceau împovărați de grijile lor apăsătoare pe lângă magazie, fără să cunoască, dar și fără a se intereseze de ceea ce se găsea acum înăuntru.

Dacă m-aș fi gândit atunci că, peste ani, voi depune o mărturie amănunțită despre toate cele întâmplate în acele zile, probabil c-ar fi trebuit să-mi birui dezinteresarea de a pătrunde în magazie, de a mă apropia și mai mult de lăzile bătute grosolan în cuie. Dar îmi era neplăcut, să cercetez resturile îngrozitoare și înnegrite, pe care le mai văzusem în grădina cancelariei Reich-ului, și n-am făcut-o.

Aici, în Buch, odată cu venirea la putere a lui Hitler, în vechile clinici, de bună reputație, oamenii erau supuși unor examene referitoare la „utilitatea lor rasială”. În 1936 se înființase și o cartotecă a „valorilor ereditar-biologice”, în care se găseau cuprinși toți locuitorii din marele cartier al Berlin-ului, Pankow.

Acum, în clădirea de cărămidă a spitalului, unde se instalase spitalul chirurgical ambulant de campanie nr. 496, își începea activitatea o comisie de medici militari numită din ordinul generalului-locotenent Teleghin, membru al consiliului militar al Întâiului Front Bielorus, încă de pe data de 4 mai, imediat după descoperirea cadavrelor lui Goebbels și ale familiei sale. Din comisie făceau parte renumiți experți în medicină legală și anatomo-patologie: șeful anatomo-patolog al Armatei Roșii, locotenent-colonelul Kraievski, medicii Maranț, Boguslavski și Gulkevici. În fruntea comisiei era șeful expert în medicină legală

al întâiului Front Bielorus, locotenent-colonelul Faust Iosifovici Șkaravski.

Era, într-adevăr, semnificativ ca disecția lui Adolf Hitler să fie executată sub conducerea doctorului Faust!

Autopsia a fost efectuată, de către un medic-femeie, maior în serviciul medical al armatei, Anna Iakovlevna Maranț, care ocupa funcția de șef anatomo-patolog al Întâiului Front Bielorus.

Aceasta s-a petrecut la Berlin-Buch, în ziua de 8 mai.

Iată cum se prezentase Hitler la examenul medico-legal. Stă scris în procesul-verbal:

„Într-o ladă de lemn, lungă de 163 cm, lată de 55 cm și înaltă de 53 cm., ne-a fost adus cadavrul ars al unui bărbat. Pe cadavru a fost identificată o bucată de material tricotat, arsă pe margini, cu dimensiunile de 25x3 cm, de culoare gălbuie, semănând cu o cămașă tricotată.

Deoarece cadavrul era ars, a fost greu de determinat vârsta, însă se poate presupune că avea vreo 50-60 de ani, o înălțime de 165 cm (măsurătoarea nu este exactă, din cauza carbonizării țesuturilor)... Cadavrul era ars într-o proporție importantă, mirosind a carne arsă...”

„Pe trupul modificat considerabil de foc nu s-au descoperit urme de leziuni grave, sau ale vreunei maladii mortale”, este notat în procesul-verbal.

„În cavitatea bucală s-au găsit bucățele de sticlă, reprezentând o parte din pereții și fundul unei fiole subțiri”.

După o examinare minuțioasă, comisia ajunsese la concluzia: „Moarte survenită ca urmare a unei otrăviri cu un compus de cianură”.

Nu se detectaseră niciun alt fel de indicii apte să provoace moartea.

Savanți apuseni, ziariști și memorialiști insistă cu încăpățânare să afirme că Hitler s-ar fi împușcat. Unii, din ignoranță, alții, din dorința de a înfrumuseța cât de cât circumstanțele sfârșitului său: conform tradițiilor militare germane, un comandant de oști, dacă își pune capăt vieții, trebuie să recurgă neapărat la o armă de foc. Este semnificativ faptul că și generalul Krebs, „stirpe de militar”, preferase să ia otravă.

În zilele acelea nu acordasem o prea mare importanță modalității la care recursese Hitler pentru a se sinucide. Ne era

indiferentă. Însă doctorul Faust Șkaravski și competenții săi colegi efectuaseră atunci un examen medico-legal minuțios și constataseră că Hitler se sinucisese apelând la otravă.

•

Günsche, care se afla lângă ușă, nu auzise nicio împușcătură, în schimb simțise un puternic miros de migdale amare, în clipa când ușa rămăsese întredeschisă. Totuși unii, bunăoară secretara lui Hitler, Gertrude Junge, auziseră. Declarase chiar:

„Când am ieșit din cabinetul lui Hitler și am urcat pe platforma scării adăpostului, am auzit două împușcături. Presupun că împușcăturile au avut loc în cabinetul Führer-ului”.

În orice caz, oamenii erau convinși că Hitler se împușcase. Până și curierul lui, Bauer, care îl întâlnise curând după aceea pe Mengershausen, îi vorbise despre împușcare. La fel discutau și alți apropiați ai Führer-ului.

Oare să se fi auzit, într-adevăr, vreo împușcătură în camera lui Hitler, sau doar li se năzărise celor care îi așteptau sfârșitul de cealaltă parte a ușii? Și dacă, într-adevăr, se auzise, atunci cine trăsese?

Acum, pentru prima dată, vom încerca să lămurim aici această problemă.

În timpul examinării medicale a cadavrului Evei Braun de către aceeași comisie și în aceeași componență, tot atunci, în ziua de 8 mai, se constatase: „În pofida unei răni grave prezente la coșul pieptului, cauza corectă a morții a constituit-o otrăvirea cu un compus de cianură”.

Ce reprezenta această rană? Cine îi pricinuise rănirea, și încă după ce murise?

Depozițiile șefului gărzii personale a lui Hitler, Rattenhuber, care mi-au atras atenția, au luminat oarecum lucrurile.

„Aproximativ la orele 3-4 din ziuă, când am intrat în anticameră, scrie el, am simțit un puternic miros de migdale amare. Locțiitorul meu, Hagel, mi-a spus emoționat că Führer-ul s-a sinucis.

În clipa aceea s-a apropiat de mine Linge, care mi-a confirmat vestea referitoare la moartea lui Hitler, declarând totodată că a fost silit să execute cel mai dificil ordin al Führer-ului din viața lui.

Am aruncat o privire uimită asupra lui Linge. Mi-a explicat că Hitler, înainte de a muri, i-a ordonat să iasă din încăpere pentru

10 minute, apoi să intre din nou, să mai zăbovească înăuntru încă 10 minute, după care să-i execute ordinul. În aceeași clipă Linge s-a dus grăbit în camera lui Hitler și s-a întors de acolo cu un revolver «Walther», pe care l-a așezat în fața mea pe masă. După finisajul exterior special, am recunoscut revolverul Führer-ului. Mi-a devenit clar în ce anume a constat ordinul lui.

Hitler, punând pesemne la îndoială acțiunea otrăvii din pricina numărului excesiv de injecții, care i se administraseră zilnic o lungă perioadă de timp, i-a ordonat lui Linge să-l împuște după ce va înghiți otrava... Axmann, *Reichsführer*-ul tineretului hitlerist, fiind de față la discuția noastră „a luat revolverul și a spus că îl va ascunde, până vor veni vremuri mai bune”.

Probabil că Rattenhuber nu cunoștea încă un alt motiv care îl determinase pe Hitler să-i ordone lui Linge să-l împuște.

Adevărul este că, atunci când probase otrava asupra celui de-al doilea câine, cățelul se luptase îndelung cu moartea și fuseseră nevoiți să tragă în el. Asta s-a constatat la autopsierea câinilor omorâți, deși în prima etapă nu se observase nimic, iar în procesul-verbal referitor la descoperirea lor nu se făcuse nicio mențiune deosebită.

Medicii ajunseseră la următoarea concluzie: „Modalitatea prin care a fost omorât câinele poate fi imaginată astfel: mai întâi a fost otrăvit, probabil cu o doză mică dintr-un compus de cianură și, în agonie fiind, împușcat”.

Este foarte posibil ca Hitler, care supraveghease otrăvirea câinilor, să se fi temut și mai mult că otrava nu va acționa eficient.

„Linge a tras în Hitler”, declarase Rattenhuber.

Mi-am închipuit că, probabil, mâna lui Linge tremurase atunci când trăsese în Führer-ul mort și că glonțul nimerise în cadavrul Evei Braun, ceea ce m-a determinat să enunț și această presupunere. Însă am primit o scrisoare de la doctorul Faust Șkaravski. Îmi atrăgea atenția asupra faptului că rănirea Evei Braun nu se datora unui glonț. În procesul-verbal era notat: „urme de rănire prin schije a cavității toracice, cu hematoame, afectare a pulmonului și pericardului, precum și șase schije metalice minuscule”.

„Când și cum s-a produs această rănire nu pot afirma cu siguranță, îmi scria Șkaravski, dar este foarte posibil ca, atunci când cadavrul fusese transportat din bunkerul Führer-ului, să fi

fost lovit de schijele vreunei mine, sau ale unui proiectil de artilerie”.

Poate că așa se și petrecuseră lucrurile, deoarece la ora aceea grădina cancelariei se aflase sub tirul forțelor sovietice.

Deci, dacă se auzise totuși o împușcătură în camera lui Hitler, ea fusese cea executată de Linge. Dar urma împușcăturii se pierduse.

•

Când mor tiranii, primele momente sunt dominate de o derută totală, – lucru foarte normal, căci și ei sunt alcătuiți din celule sortite morții.

Mai târziu, circumstanțele în care s-a produs moartea, dacă sunt câtuși de puțin confuze, încep să fie învăluite de legende. În cazul lui Hitler, legenda putea căpăta proporții uriașe.

Dar nu reieșise așa, cum intenționase de altfel *Grossamiral*-ul Dönitz, căruia Hitler îi lăsase moștenire toată puterea supremă, atunci când lansase o minciună inveterată declarând într-un comunicat special: Hitler a căzut luptând, aflându-se în fruntea apărătorilor capitalei Reich-ului german.

Și nici cum declarase *Reichsführer-ul* tineretului, Axmann, care nu luase cu sine decât revolverul, că ar fi adunat, cenușa lui Hitler.

Și nici cum descrisese sfârșitul lui Hitler șoferul său Kempka, în cartea lui de mare senzație: „Eu l-am incinerat pe Hitler”, în care împușcătura și florile roșii din vază fuseseră contopite într-un singur buchet.

Și nici măcar cum declarase valetul Linge.

Și nici cum rezumase, în seriosul său studiu, istoricul englez Trevor-Ropper: „Într-un fel sau altul, Hitler a reușit totuși să-și atingă ultimul țel. Întocmai ca și Alaric, gotul care a distrus Roma, în anul 410, și care a fost înmormântat în secret de către credincioșii săi în apropiere de râul Buzento, în Italia, distructivul nostru contemporan a fost ascuns pentru totdeauna de ochii omenești”.

Armata Roșie, după patru ani de bătălii crâncene și neîntrerupte, ajunsese la Berlin și salvase omenirea de Hitler.

Cei cărora li se încredințase misiunea de a stabili adevărul în privința lui Hitler, își îndeplineau sarcina trasată cu simțul unei imense răspunderi. Orice confuzie în această problemă li se

părea primejdioasă, capabilă să dea naștere la legende, care nu puteau duce decât la o renaștere a nazismului.

„Hitler, cadavru sau legendă?” astfel se intitula un articol transmis în mai 1945 de agenția Reuter.

„Examinarea acestor rămășițe omenești, se scria acolo, reprezintă de fapt punctul culminant al unor încordate investigații, care au durat o săptămână întreagă printre ruinele Berlin-ului.

Investigațiile au fost înfăptuite sub conducerea unor cadre ale Armatei Roșii, care au reușit să obțină probe incontestabile în privința morții lui Hitler”.

Nădăjduisem tot timpul că va veni o vreme când aceste probe incontestabile vor fi date publicității. Poporul nostru, care sacrificase totul pentru înfrângerea fascismului, era îndreptățit să afle că i se pusese acestui război și ultimul punct.

A răspunde cu precizie întrebării dacă mai trăiește Hitler sau nu, era o chestiune la fel de importantă și pentru viitorul Germaniei.

Însă, în ziua de 8 mai, presa publicase o știre despre faptul că Hitler se află ascuns undeva.

Între timp, unul dintre factorii de răspundere începuse să nu mai manifeste interes pentru elucidarea circumstanțelor morții lui Hitler și nu prea încuraja zelul cu care ne străduiam să obținem dovezile necesare.

Ancheta și prima etapă a investigațiilor se bucuraseră de participarea unui număr apreciabil de oameni. Însă în jur de 8 mai ostașii din serviciile de informații începuseră deja să se înapoieze pe la corpurile de armată și diviziile lor. Astfel încât grupul colonelului Gorbușin se afla redus la extrema limită. De fapt, în afara maiorului Bîstrov, grupul mai număra doar un translator, adică persoana mea.

Și ne-am gândit că dacă nu aveam să prezentăm acum dovezile lumii întregi și urmașilor noștri, câtă vreme urmele evenimentelor mai erau încă fierbinți, ci după cine știe câți ani, într-un viitor incert, se vor mai dovedi ele atunci suficient de convingătoare? Oare se făcuse totul pentru ca moartea lui Hitler și identificarea cadavrului său să rămână de netăgăduit și după trecerea anilor?

În aceste circumstanțe complexe, colonelul Gorbușin a decis să obțină probele incontestabile.

• ARGUMENTUL DECISIV

La Berlin-Buch, în ziua de 8 mai, chiar la aceeași dată când la Karlshorst avea loc semnarea actului de capitulare a Germaniei despre care încă nu aflasem, colonelul Gorbușin m-a chemat la el și mi-a întins o cutie, spunându-mi că înăuntru se află dantura lui Hitler și că răspund cu capul de păstrarea ei.

Era o cutie găsită la nimereală, uzată, de culoare bordo-închis, căptușită cu atlaz, din cele care se confecționează pentru articolele de parfumerie, sau pentru păstrarea bijuteriilor ieftine.

Acum conținea argumentul decisiv, dovada incontestabilă a morții lui Hitler, deoarece nu există în lume doi oameni care să aibă o dantură absolut identică. În afară de aceasta, proba respectivă se putea conserva mulți ani de acum încolo.

Îmi fusese înmânată mie, deoarece lada ignifugă în care se afla cadavrul rămăsese în păstrarea celui de-al doilea eșalon și nu exista posibilitatea de a i se garanta deplina securitate. Și tocmai mie anume, fiindcă grupul colonelului Gorbușin care urma să se ocupe în continuare de studierea tuturor împrejurărilor legate de sfârșitul lui Hitler, la data aceea se redusese, după cum am mai arătat, la numai doi oameni.

Ceilalți tovarăși ai noștri, împreună cu care parcursesem o cale atât de lungă până în Germania, când mă întâlneau în ziua aceea cu cutia la mine, și la cantină și la serviciu, n-aveau de unde bănui conținutul ei. Tot ce era legat de stabilirea morții lui Hitler, se păstra strict secret.

Toată ziua aceea, plină de bucuria Victoriei, mi s-a părut o adevărată povară. Să porți cutia în mână și să-ți înghețe sângele în vine la gândul că, din întâmplare, s-ar putea s-o rătăcești pe undeva. Iar conținutul ei mă copleșea și mă deprima.

Pentru mine avusese loc deja, în perioada aceea, o devalorizare bruscă a atributelor istorice legate de căderea celui de al treilea Reich. Trăisem într-o stare de permanentă tensiune. Moartea conducătorilor, și tot ce se petrecuse, mi se părea acum ceva obișnuit.

Și nu numai mie. Telegrafista Raia, cu care mă întâlnisem atunci când fusesem chemată la statul major al frontului,

probase în fața mea o rochie albă, de seară, a Evei Braun, pe care i-o adusese din adăpostul subteran al cancelariei Reich-ului locotenentul-major Kurașov, curtezanul ei. Rochia era lungă, aproape până la podea, cu un decolteu pronunțat pe piept. Însă Raiei nu i-a plăcut. Iar ca suvenir istoric n-o interesase câtuși de puțin.

În aceeași zi, de 8 mai, aproape de miezul nopții, pe când mă pregăteam de culcare și încuiasem ușa cu cheia, eram mereu preocupată de ce aveam să fac cu cutia. Îmi era silă s-o țin lângă mine. Însă trebuia pusă undeva, în așa fel încât să se găsească permanent în fața ochilor mei și, trezindu-mă, să mă pot încredința de fiecare dată de existența ei. Odaia care îmi fusese repartizată, la parterul unei mici vile rustice cu etaj, era destul de micuță: în afară de pat și noptieră, se mai găsea înăuntru doar un șifonier scund. Acolo am așezat cutia. Dar în aceeași clipă m-am auzit chemată. Luând cutia cu mine, am urcat pe o scară de lemn, extrem de înclinată, la etajul de unde răsunaseră glasurile care mă strigau.

Ușa odăii era larg deschisă. Maiorii Bîstrov și Picico stăteau lângă aparatul de radio, ascultând încordați, cu gâtul întins.

Ciudat lucru. Doar ne așteptam la asta. Totuși, când în cele din urmă s-a auzit glasul crainicului: „Semnarea actului de capitulare necondiționată a forțelor armate germane”, am încremenit, cu toții, ca buimăciți.

„• Noi, subsemnații, acționând în numele comandamentului suprem german, suntem de acord cu capitularea necondiționată a tuturor forțelor noastre armate de pe uscat, mare și aer, precum și a tuturor forțelor care în momentul de față se află sub comandă germană, față de comandamentul suprem al forțelor expediționare aliate.

• Comandamentul suprem german va ordona imediat tuturor comandanților forțelor de uscat, aero și navale, precum și tuturor forțelor aflate sub comandament german, să sisteze orice operație militară la orele 23:01, ora Europei centrale, în ziua de 8 mai 1945, să rămână la locurile lor, unde se găsesc în acest timp, și să dezarmeze complet…”

Era glasul crainicului Levitan: „În cinstea încheierii victorioase a Marelui Război de Apărare a Patriei…”, l-am întâmpinat cu exclamații, gesticulând dezordonat.

Apoi ne-am turnat câte un pahar de vin, în tăcere. Pusesem cutia pe podea. Am ciocnit tustrei fără să scoatem o vorbă, emoționați, cu părul ciufulit, liniștiți în sfârșit, ascultând bubuitul salvelor de salut care se auzeau de la Moscova.

Coboram pe scara de lemn de la etaj, ținând cutia strâns apăsată de șold. Deodată, parcă m-a împins ceva și-am fost nevoită să mă prind de balustradă. Mă cutremura un simțământ, care nu-mi va pieri niciodată din memorie.

Dumnezeule, oare mie mi se întâmplau toate acestea? Era posibil să fiu aici, în ceasul capitulării Germaniei, având asupra mea o cutie în care se afla ceea ce mai rămăsese din Hitler, fără putința de a se tăgădui acest lucru?

S-au scurs mulți ani până să vin din nou să vizitez aceste locuri. De la Schönhäuseralee (Aleea caselor frumoase), trenul aerian coboară lent, deplasându-se pe un terasament nu prea înalt, trecând pe lângă construcții noi, parcele de grădini, coșuri de uzine, tot mai spre est, pe lângă lanurile ce se ivesc la orizont, de-a lungul luminișurilor cu iarbă, și ai impresia că străbați o suburbie, deși în realitate te afli tot în Berlin-ul din granițele sale antebelice. Și, în sfârșit, iată și gara Berlin-Buch, de la îndepărtata periferie a capitalei.

În căutarea străzii unde locuisem atunci, în mai 1945, a trebuit să apelez la ajutorul a doi trecători; spre deosebire de ceilalți, aceștia mergeau fără grabă, legănându-se. Purtau pălării de fetru boțite, iar chipurile, le erau arse de vânt și brăzdate de riduri; aveam de a face cu niște crescători de oi de la gospodăria cooperativei locale, care se duceau la restaurant să mai stea la o halbă de bere. Nu erau deprinși să întâlnească aici, în localitatea lor, o străină. Turiștii nu prea veneau la ei.

— Însă eu am mai fost aici, când eram în armată, în mai 1945.

Au dat din umeri mijindu-și ochii nedumeriți, nevenindu-le să creadă, după care au pomenit de Stalingrad unde luptaseră amândoi. Am stat de vorbă, despre una-alta, despre viață, despre cât se câștiga la ei, cercetându-ne reciproc, iar ei mirându-se de întâlnirea noastră și iritându-se, deoarece în urma fiecăruia, se ivea amărăciunea zilelor trăite atunci.

Apoi am intrat în prăvălioara-atelier a unui ceasornicar, nădăjduind să întâlnesc un vechi localnic, atoateștiutor. Clopoțelul de la ușă clincheti, vestind sosirea clientului. De după

o despărțitură, îmbrăcat într-un halat lung până la glezne, se ivi gârbovit bătrânul ceasornicar.

Prin ochelarii lui privea la mine vechea Germanie a lui Wilhelm. Pentru a-mi veni în ajutor, ceasornicarul s-a apropiat de tejghea și mi-a schițat un plan al localității.

Era un asfințit de toamnă portocaliu și strălucitor. Oamenii se grăbeau să prindă trenul, după ce-și isprăviseră ziua de lucru în clinicile din Buch. Copiii, droaie, se întorceau de la grădiniță. Potecile parcului dispăreau sub așternutul de frunze căzute. Pe un mic obelisc, având în vârf o stea roșie, sta scris:

„Glorie eternă eroilor căzuți în lupta pentru eliberarea omenirii de sub jugul fascismului”.

Aici, prin această periferie nord-estică, pătrunseseră în Berlin, cei dintâi, ostașii noștri din armata a 3-a de șoc.

Hoinăream emoționată pe stradă, căutând casa aceea cu scara povârnită unde, ținând cutia în mână, fusesem surprinsă de știrea că războiul se terminase iar viața mea se încrucișase, atât de ciudat, în acele ceasuri, cu istoria germană…

•

În dimineața zilei de 9 mai, totul clocotea în localitatea Buch de la periferia Berlin-ului. Așteptând să se petreacă ceva excepțional, o solemnitate de nedescris și plină de veselie, așa cum se și cuvenea să fie sărbătorită mult așteptata Zi a Victoriei, erau unii care deja începuseră să dănțuiască, iar de undeva răsunau cântece.

Ostașii îmbrățișați se plimbau pe străzile periferiei Buch. Fetele își spălau grăbite bluzele militare.

Eu și colonelul Gorbușin, în dimineața aceea, plecasem într-o nouă misiune; trebuia să-i găsim neapărat pe dentiștii lui Hitler.

În concluziile medicilor legiști se arăta: „Principala achiziție anatomică, putând fi utilizată pentru identificarea persoanei în cauză, sunt maxilarele acesteia, având un mare număr de punți, dinți, coroane și plombe”.

În procesul-verbal la care se refereau aceste concluzii, fusese dată o descriere detaliată a maxilarelor.

Medicii detașaseră maxilarele și le puseseră în cutia care se afla acum asupra mea. Un autotractor târa un tun. Pe țeava acestuia, ca și pe caroseria unui camion care ne ieșise în cale, mai străluceau încă literele lozincii: „La Berlin!”

Ostașii Armatei Roșii, și tunurile, și camioanele, toate erau la locul lor. Totul rămăsese ca mai înainte. Dar, în același timp, totul arăta altfel.

Tunurile nu mai trăgeau, ostașii nu mai porneau la atac. Pacea mult așteptată coborâse pe pământ. Și astăzi deveneau istorie nu numai depărtatele bătălii de pe malurile Volgăi, ci și luptele extrem de recente, din acele zile de neasemuit, de năvalnică însuflețire, când avusese loc avântatul asalt al Berlin-ului.

În ajun fusese cald, ca în plină vară, însă acum cerul se posomorâse. Era o zi cenușie, lipsită de soare. Dar în suburbia Berlin-ului grădinile înfloreau, mirosea a parfum de liliac. Lângă drum, în iarba presărată cu flori galbene de păpădie, ședeau doi germani, un flăcău și o fată. Pe chipurile lor, tinere și pline de viață, stătea scris că războiul se sfârșise, că se pusese capăt coșmarului morții și că era nemaipomenit de bine să trăiești pe lumea asta.

Venind din periferia care scăpase nevătămată, intram din nou în Berlin-ul distrus. Ici-colo mai fumegau ruinele. Aerul orașului încă mai era plin de fumul luptelor. Prin spărtura unui zid se ițea o pânză roșie pârlită de foc, era un drapel confecționat cu mijloace proprii, unul din acelea pe care și le făcuseră ostașii în timp ce se apropiau de Berlin și le păstraseră la piept pentru a le arbora în capitala germană.

Puteam oare nădăjdui să găsim pe cineva, indiferent cine, în haosul unui mare oraș distrus de război?

Într-un „Ford de opt”, avându-l la volan pe șoferul Serghei, am cutreierat străzile berlineze în ziua aceea de 9 mai, ceasuri de-a rândul.

Iată-l, în fotografia pe care am păstrat-o la mine, pe siberianul Serghei, un om greoi ca un urs și tăcut, proptindu-se de automobilul pe care îl scosese dintr-un șanț încă la Poznan.

„Ford”-ul acela de opt cilindri, vopsit de mâinile lui, negru, cu denivelări și unele părți mai netede, înainta bălăbănindu-se pe străzile blocate, peste care se prăvăliseră casele dărâmate, frânând icnit, pentru ca apoi să zvâcnească mânios din loc și s-o ia la goană pe magistralele debarasate pentru circulație.

Trecătorii ne explicaseră în ziua aceea, de nenumărate ori, cum să găsim o stradă sau alta. Copiii berlinezi, care se urcaseră bucuroși în mașină pentru a ne indica drumul, nu-și

dădeau seama că erau participanți anonimi la o aventură istorică de importanță deosebită.

În cele din urmă, eforturile noastre ne-au dus până lângă pavilioanele clinicilor universitare *Charité.* Acestea erau ornamentate într-un mod bizar, cu tot soiul de dungi colorate, pentru a fi cât mai eficient camuflate. Ni se spusese că una din aceste clinici, nas, gât, urechi, era condusă de profesorul laringolog Karl von Eiken, cel care îl tratase pe Hitler. Dar dacă mai era la Berlin și dacă putea fi găsit, în privința aceasta nu ni se oferise nicio certitudine.

Am pătruns pe teritoriul clinicii. Spitalul era destinat mai ales populației civile. Se afla instalat într-un adăpost subteran, unde numeroase becuri slabe licăreau sub plafoanele boltite. Asistentele medicale, în halate gri, cu chipurile chinuite de suferințe, își îndeplineau îndatoririle cu severitate și într-o tăcere desăvârșită. Pretutindeni, răniți purtați pe tărgi.

Datorită faptului că răniții din acest adăpost subteran erau civili, cruzimea războiului care se terminase ieri era aici cu atât mai acută.

Tot aici se afla și profesorul Eiken, un bătrân înalt și slab. Lucrând în condiții extrem de dificile, nu-și părăsise o clipă postul în acele zile tragice și primejdioase, și nici nu fugise din Berlin, înainte de capitulare, în pofida îndemnurilor primite, iar personalul, urmându-i exemplul, rămăsese pe loc. Ne-a condus prin clădirea cu fațadă colorată a clinicii lui, care continua să fie încă pustie. Acolo, în cabinetul său, a avut loc o convorbire lipsită de grabă, liniștită.

Firește, fusese nevoit să-i acorde asistență medicală cancelarului Reich-ului, Hitler, încă din 1935, acesta suferind cu gâtul. După atentatul comis asupra lui în iulie 1944, Eiken îl tratase din nou, deoarece din pricina exploziei Hitler avusese sparte cavitățile timpanelor și-și pierduse într-o oarecare măsură auzul. Auzul i se refăcuse treptat. Și nu mai fusese nevoie să-l opereze.

Dintre medicii personali ai lui Hitler, von Eiken îl cunoștea pe profesorul Morell. Doctorul stomatolog al cancelariei Reich-ului, după cum ne-a informat Eiken, era în același timp și unul din medicii personali ai lui Hitler, dar nu știa cum se numește. Iar nouă tocmai acest doctor ne trebuia.

Eiken trimise pe cineva la clinica stomatologică a *Charité*-ului să obțină informații în privința acestuia. Între timp ne-am continuat discuția.

… Peste ani am mai venit o dată aici. Clădirea era acum debarasată de urmele camuflajului, rămăsese numai cărămida brun-roșcată, la fel ca la toate celelalte clinici universitare din preajmă. Nenumărați arbuști decorativi își întindeau crengile spre ziduri.

Un grup de studenți se grăbea la cursurile serale.

O tânără practicantă, într-un halat alb și scurt, cu părul revărsat pe umeri, pășea țăcănind din tocuri. În fața intrării, un cărucior gol, de copil.

Litere metalice învechite, încrustate în cărămidă: „Clinica O.R.L.” O placă albă emailată, rămasă de pe vremuri, – rugând lumea să-și șteargă picioarele. Ghișeul registraturii. Am întrebat de von Eiken. O registratoare, ceva mai în vârstă, mi-a ieșit în întâmpinare.

— L-ați cunoscut?

Am dat din cap afirmativ.

Registratoarea m-a călăuzit pe coridorul clinicii, până într-o încăpere din fund, unde bătrâna dușumea era acoperită acum cu linoleum din zilele noastre, iar stelajele, decorative fuseseră înțesate de ghivece cu flori și plante verzi cățărătoare, așa cum întâlnim adeseori astăzi, iar la fereastra lăsată deschisă flutura o perdea din nailon.

În tăcere, însoțitoarei m-a condus în dreptul unui portret fixat pe perete, o fotografie mare, într-o ramă îmbrăcată în pânză de in. Astfel l-am mai văzut o dată la față pe von Eiken. Cărunt, cu mustăți, cu ochelari ale căror brațe îi îndepărtau ușor urechile. Guler alb scrobit, cravată de culoare închisă, cu buline albe.

Condusese clinica din 1922 până în anul 1950. După ce se retrăsese din activitate, mai trăise un deceniu, dându-și obștescul sfârșit la vârsta de 87 de ani. Reieșea că în mai 1945 avusese 72 de ani.

— *Er war sehr berühmt*! (A fost foarte renumit!), mi-a spus registratoarea.

Galeria de portrete era deschisă de figurile predecesorilor săi în postul de director al clinicii, patru la număr, iar după fotografia lui mai urmau încă două.

În coridor se ivi un doctor tânăr, îmbrăcat tot în alb, pantofi, pantaloni și halat, probabil că abia ieșise din sala de operații.

Am părăsit clinica.

Vântul legăna vechiul felinar de deasupra intrării și desfolia arțarii îngălbeniți. O femeie stătea plecată peste cărucior, așezându-și copilul pe care îl adusese la doctor, să-l consulte.

… Să ne reîntoarcem la povestea noastră.

De la clinica stomatologică, unde trimisese Eiken după informații, s-a-prezentat un student. Cunoștea numele medicului stomatolog al lui Hitler, profesorul Blaschke, și s-a oferit să ne conducă la dânsul.

Studentul, purtând un pardesiu negru, fără nimic pe cap, cu un păr ondulat și închis la culoare învăluindu-i chipul blând și rotund, era amabil și prietenos. A urcat lângă noi în mașină, și ne-a arătat drumul. Am aflat că era bulgar și își făcea studiile la Berlin, unde îl prinsese războiul și de unde nu i se permisese să se înapoieze în patrie.

Pe străzile centrale, degajate destul de anevoios de dărâmături, treceau nenumărate mașini cu steguleț roșii arborate în cinstea Victoriei. Germanii circulau cu bicicletele. Erau cu miile, prevăzute cu port-bagaje încăpătoare. În ele, fie că așezaseră vreun copil, fie că încărcaseră tot soiul de boarfe. Abia se împlinea săptămâna de când Berlin-ul scăpase de război și sentimentul de ușurare resimțit de berlinezi în primele zile ceda locul preocupărilor vitale. În oraș numărul oamenilor sporise vizibil, aceștia ocupând trotuarele însoțiți de copii și cărând tot soiul de baloturi.

Am intrat pe Kurfürstendam, una din arterele elegante ale Berlin-ului. Arăta la fel de jalnic ca și străzile celelalte. Totuși blocul cu nr. 213 sau, mai exact, acea aripă a acestuia unde se afla cabinetul particular al profesorului Blaschke, scăpase cu bine. În fața intrării am dat peste un bărbat. Era fără palton, iar la butoniera hainei de culoare închisă avea petrecută o baretă roșie, semn al prieteniei față de ruși, un fel de cuvânt de bun sosit și de solidaritate. Era ceva neobișnuit. În zilele acelea, la Berlin domina culoarea albă a capitulării. S-a recomandat: doctor Bruck.

Aflând că-l căutam pe profesorul Blaschke, ne-a informat că acesta nu era acasă. Blaschke plecase cu avionul la Berchtesgaden, împreună cu adjutantul lui Hitler.

L-am urmat, urcând la primul etaj, și doctorul Bruck ne-a introdus într-un cabinet stomatologic spațios, cu multe ferestre.

Dându-și seama că doctorul Bruck este doar un accesoriu în acest cabinet, colonelul Gorbușin l-a întrebat dacă nu cunoaște cumva pe vreunul din colaboratorii lui Blaschke.

— Cum să nu! – a exclamat doctorul Bruck. Vă referiți la Kätchen? La Fräulein Häusermann? Este la ea acasă, la doi pași de aici.

Studentul s-a oferit să se ducă după ea.

— *Pariserstrasse,* treizeci și nouă-patruzeci, apartamentul 1, îi spuse Bruck.

Ne-a invitat apoi să luăm loc în niște fotolii încăpătoare, unde înainte de sosirea noastră, nu demult, se lăfăiseră căpeteniile naziste, pacienții profesorului Blaschke. Din anul 1932 fusese în permanență stomatologul personal al lui Hitler.

Bruck s-a așezat și el într-unul din fotolii. Am aflat că era dentist, în trecut locuise și lucrase în provincie, iar asistenta profesorului Blaschke, Käte Häusermann, îi fusese elevă, iar apoi asistentă. Asta, până la acapararea puterii de către naziști. După aceea, ea și sora ei îl ajutaseră să se ascundă, deoarece era evreu și trebuia să trăiască sub un nume străin.

Peste puțin timp a sosit o femeie bine făcută, înaltă și atrăgătoare, îmbrăcată într-un mantou albastru cloșat, legată la cap cu un batic de sub care se distingea un păr blond.

— Kätchen, îi spuse Bruck, dânșii sunt ruși. Ar avea nevoie de ajutorul tău.

Însă femeia, fără să-l mai asculte până la capăt, porni să plângă.

— Kätchen! bătu stânjenit din palme doctorul Bruck, Kätchen, dar sunt prietenii noștri.

Bruck era mult mai scund decât ea, însă o luase pe Käte Häusermann de mână ca pe o fetiță și-i mângâia mâneca mantoului albastru.

Oamenii aceștia reprezentaseră doi poli opuși ai regimului nazist. Ea, aparținând personalului care-l servea pe Hitler, beneficiase de o situație privilegiată. Iar el, om în afara legii, prigonit, găsise un sprijin în sânul familiei ei. Îi priveam și mă gândeam: viața este complexă, bogată, extrem de diversă, se încadra anevoie în canoanele prestabilite ale fascismului.

Am început să stăm de vorbă cu Käte Häusermann. Se comporta degajat și deschis. Avea treizeci și cinci de ani. Logodnicul ei era institutor, iar acum subofițer, aflat undeva în Norvegia. Nu mai primise demult vreo veste de la el. Profesorul Blaschke îi propusese să plece cu avionul la Berchtesgaden, dar îl refuzase, deoarece își îngropase toate hainele în pământ, pentru a le salva de eventualitatea când casa de pe *Pariserstrasse* s-ar fi prăbușit sau ar fi luat foc, și i-ar fi părut rău să le lase acolo.

La Blaschke lucra încă din 1937. Pe Hitler îl văzuse ultima oară la începutul lui aprilie, în incinta cancelariei Reich-ului, când se dusese să-și primească rația de țigări. Iar în ziua de 2 mai, la casa din *Pariserstrasse,* auzise de la oameni pe care nu-i cunoștea că Hitler nu se mai afla în viață și că fusese incinerat.

Mi-a povestit unele amănunte despre Hitler și despre familia Goebbels. Dar despre toate astea am discutat mai târziu…

Atunci, în cabinetul profesorului Blaschke, colonelul Gorbușin mă rugase s-o întreb dacă nu cumva se găsea acolo anamneza maladiei lui Hitler.

Häusermann a răspuns afirmativ și a deschis imediat sertarul cu fișe. Îi urmăream emoționată degetele care frunzăreau fișele. La intervale diferite, apăreau când anamneza maladiei lui Himmler, când cea a lui Ley, când fișa șefului presei, Dietrich, când cele ale lui Goebbels, ale soției sale și copiilor…

În cabinetul profesorului Blaschke se așternuse o liniște atât de neobișnuită încât se auzea cum doctorul Bruck, care nu știa ce anume ne îndreptase încoace, ofta din adânc, dorind un singur lucru, totul să reușească cât se poate mai bine. Iar studentul, care își cam dădea seama despre ce-i vorba, se contaminase de așteptarea noastră tensionată și stătea nemișcat, aplecându-și într-o parte capul bucălat.

În sfârșit se găsi și fișa lui Hitler – cu anamneza maladiei sale. Era ceva. Însă lipseau radiografiile.

Häusermann își exprimă o bănuială, să nu se afle cumva într-un alt cabinet al lui Blaschke, cel din incinta cancelariei Reich-ului. În ultimele zile lucraseră acolo câteva coroane, pe care însă nu avuseseră timp să i le monteze lui Hitler.

Ne-am luat rămas bun de la doctorul Bruck și de la studentul bulgar, după care am plecat în mare viteză, împreună cu Käte Häusermann, din nou spre cancelaria Reich-ului.

Din clipa aceea n-am mai știut nimic despre studentul bulgar. Dar după aproape douăzeci de ani, când se stârnise iarăși interesul lumii față de Hitler, dacă mai trăiește sau e mort, am văzut în revista *Stern* portretul acestui om, cu părul la fel de cârlionțat și cu aceleași trăsături blânde ale chipului, cu toate că, bineînțeles, în răstimpul acesta se mai schimbase. Am aflat că era vorba despre doctorul Mihail Arnaudov, care se stabilise în Chile. Și i-am citit și interviul, care făcuse vâlvă în toată lumea, în care relata sincer călătoria noastră cu mașina, iar mai departe fabula în legătură cu participarea sa la identificarea lui Hitler.

Atunci ne făcuse un serviciu imens, conducându-ne de la Eiken la cabinetul lui Blaschke. Însă nu ne putuse fi util câtuși de puțin în privința identificării lui Hitler. Și, după ce-i mulțumisem, ne luasem rămas bun de la el pentru totdeauna.

În drum spre cancelaria Reich-ului, Käte Häusermann ne-a povestit că se dusese odată cu Blaschke la Berchtesganden, unde Eva Braun îi era pacientă. Existența acesteia fusese tăinuită la Berlin, cu deosebită grijă, până în ultimele zile, și se declarase mereu că Führer-ul nu fumează, nu bea și nu cunoaște niciun fel de bucurii pământene, ci doar își slujește poporul. Aceasta era piatra de temelie a propagandei în jurul persoanei sale.

Am lăsat mașina și am pornit tăcuți tustrei pe *Wilhelmstrasse,* plină de dărâmături și pustie.

Din nou cancelaria Reich-ului, purtând pretutindeni urme de gloanțe și proiectile, înnegrită de funingine, cu spărturi căscate în ziduri; o construcție lungă, având un singur balcon pe toată întinderea ei: expresie arhitecturală a „voinței germane unice”, care se înfățișa la balcon în persoana Führer-ului în zilele solemnităților naziste.

Pe un soclu rotund de afișaj se afla lipit ordinul de zi al comandantului sovietic al Berlin-ului, generalul Berzarin, tipărit pe hârtie de culoare portocalie.

Deasupra intrării în cancelarie era un basorelief: emblema fascistă, un vultur cu aripile desfăcute, ținând în gheare zvastica. La câteva zile după victorie, basorelieful fusese dat jos și transportat la Moscova, la Muzeul Forțelor Armate, unde poate fi văzut și astăzi.

Santinela a dus arma la picior dar ne-a barat drumul, i se ordonase să nu îngăduie nimănui intrarea fără un permis special din partea comandamentului Berlin-ului.

Gorbușin a obținut cu greu să ni se permită a pătrunde înăuntru.

Am deschis ușa masivă de stejar; în dreapta, sala de festivități: ușa îi era spartă, iar pe jos lustre prăbușite. În stânga, o pantă ușoară care ducea spre adăpostul antiaerian. Aici, până la 21 aprilie, când artileria noastră își începuse tirul asupra centrului Berlin-ului, se aflase Hitler. După aceea se mutase în adăpostul cel nou, *Führerbunker,* din grădină, temându-se să nu se pomenească cumva îngropat de cancelaria Reich-ului, care se putea nărui sub loviturile proiectilelor sovietice.

Am străbătut vestibulul boltit și am coborât mai jos. O scară lină, cu două platforme. Tustrei aveam doar o singură lanternă, dar și aceea lumina destul de slab. Era întuneric, pustiu, cam sinistru... În studioul de radio, de unde transmitea Goebbels, dormea un ostaș al Armatei Roșii, cu casca lăsată pe-o ureche.

Numai Häusermann se putea orienta aici. Plecase din „cavoul faraonilor” cu trei zile înainte de căderea Berlin-ului.

Käte Häusermann ne-a condus într-o cămăruță, unde cu puțin timp în urmă lucrase șeful ei, profesorul Blaschke, mai înainte de a pleca din Berlin.

Din întuneric, razele lanternei de buzunar evidențiau estompat fotoliul stomatologic, o canapea pliantă, prevăzută și cu o pernă în sul, precum și o măsuță. Ceva se zărea pe jos, o fotografie: câinele Führer-ului, la plimbare cu adjutantul acestuia. Înăuntru era jilav, mirosea a mucegai.

Am căutat caseta cu fișele cartotecii. Era în sertarul unei noptiere oarecare, aflată și ea în încăpere.

Ajutați de Käte Häusermann, am găsit radiografiile dentare ale lui Hitler, precum și coroanele de aur pe care nu apucaseră să i le monteze. Avusesem un noroc grozav, o șansă unică, deoarece uraganul care trecuse în goană prin încăperile adăpostului subteran, acum câteva zile, nu afectase deloc colțișorul acesta.

Deodată s-a auzit răsunând din străfundurile coridorului: „Se află pe Volga o stâncă surpată!” Era un glas stingher. Al unui soldat care chefuia de zor, bând vinurile scumpe în care își înecaseră disperarea generalii germani pe care el îi izgonise de-

aici. Unitatea sa îl dăduse lipsă, în vreme ce el își petrecea în adăpostul subteran cea de a șaptea zi. Adormea, se deștepta, și iarăși se apuca să bea întru gloria armatei noastre și odihna sufletului celor care nu mai apucaseră să ajungă până la cancelaria Reich-ului.

Am plecat, ducând cu noi comori de valoare inestimabilă.

În adăpostul pustiu răsuna în continuare glasul acela dogit, cherchelit de vinuri, de bucurie sărbătorească și amărăciune: „... mușchiul sălbatic m-a năpădit!”

Nici n-am apucat să ne așezăm în mașină, că motorul a avut o pană.

Șoferul Serghei i-a săltat capota, iar noi am coborât și ne-am pomenit chiar lângă poarta Brandenburg.

Cu ochii închipuirii, am deslușit mărșăluind printre cele șase coloane ale porților detașamentele cu făclii ale naziștilor; pe balconul hotelului *Kaiserhof,* figura plăpândă a lui Goebbels, depunând eforturi să se facă văzut de după spinările voluminoase ale camarazilor săi de arme. Hitler saluta mulțimea cu mâna. Licăreau făcliile incendiilor, ale distrugerilor, ale cărților mistuite de foc, pe care le aprinseseră naziștii și care îi devorase și pe ei. Nu zadarnic li se spunea „făclieri” acelor soldați germani cărora li se impusese misiunea de a da foc orașelor și satelor. Cu câtă ură alergau, încoace și-ncolo, prin noianul amărăciunilor omenești, în uniformele lor de culoare ruginie.

Am mai parcurs o oarecare distanță, când un bubuit de tunuri sfârtecă deodată liniștea deplină ce se așternuse în ultimele zile.

În primul moment am fost cuprinsă de groază. Ce se întâmplă? Era posibil să fi izbucnit iarăși războiul?

Nu-mi dădusem seama de la bun început: erau salve de salut!

Deasupra groaznicelor ruine, peste fumul și colbul încă nespulberat al luptelor, deasupra clădirii mohorâte a Reichstag-ului, peste colțul ierbii de primăvară, zburau spre cer gloanțe trasoare, iar bolta ce se umplea de fum era presărată acum de mii de luminițe colorate. Trăgeau salve de salut tunurile de mare calibru și puștile-mitralieră; trăgeau și automatele, în rafale. Bubuiturile luau amploare și totul se cutremura în jurul nostru, întocmai ca în ceasurile de luptă.

Era binecuvântata zi a victoriei noastre asupra fascismului, asupra mârșăviei, asupririi, a încercării de corupere a omului...

Am coborât iarăși din mașină. Käte Häusermann spunea ceva. Trăgeau și tunurile antiaeriene, iar schijele clincheteau pe caldarâmul desfundat al străzii.

Stăteam tăcuți, mișcați până la lacrimi, înmărmuriți de simțământul fericirii ce ne cuprinsese, dar și de durerea apăsătoare stârnită de amintirea celor ce nu apucaseră să vadă victoria.

• FĂRĂ DETECTIVI

E foarte posibil ca amatorii de literatură detectivă să rămână dezamăgiți: nu întâlnesc în cartea aceasta niciun fel de urmăriri, nici împușcături de după colțul caselor, nici seifuri sparte. Voi adăuga, întru amărăciunea celor care preferă legendele adevărului: n-au existat nici dubluri.

Despre sursa care a stat la baza unei „dubluri” a lui Hitler, am povestit mai înainte. Se mai iviseră și alte „dubluri” și iată în ce împrejurări. Generalul-colonel Berzarin, comandantul Berlin-ului, făgăduise că-l va propune la titlul de Erou al Uniunii Sovietice pe cel care va găsi cadavrul lui Hitler. Și deodată îi fuseseră cărate vreo șase exemplare de „hitleri”. Iar după aceea se răspândise zvonul „dublurilor”.

Aș mai fi putut stârni interesul cititorilor povestindu-le, bunăoară, că la examenul medico-legal al cadavrului Magdei Goebbels, se identificaseră pe cap resturi de perucă. Sau că insigna de aur care se găsise asupra ei, după cum s-a constatat mai târziu, îi aparținuse lui Hitler și-i fu dăruită cu trei zile înainte, de căderea Berlin-ului. Și că această insignă de aur, supusă unei analize chimice, se dovedise a fi de aramă.

Ar fi fost mult mai important să relatez despre un indiciu depistat la examenul medico-legal, care caracteriza o deficiență fizică a lui Hitler, mai precis o anomalie, și care fusese consemnat atunci în procesul-verbal de autopsie. Într-adevăr, acesta ar fi putut furniza material pentru aprecierea complexelor lui Hitler, generate de deficiența pe care o avea. Însă n-am dorit să vorbesc amănunțit despre acest aspect, deoarece aparținea unui domeniu de specialitate, cel al fiziologiei.

Până și acest unic indiciu servise ca probă, suficient de temeinică, pentru momentul identificării. Totuși „achiziția anatomică de bază”, după cum consideraseră atunci experții, fusese dantura lui.

•

În etapa cea mai importantă a misiunii noastre, obținusem multe rezultate. Așa cum se întâmplă mai totdeauna, au existat

și o serie de elemente neprevăzute. Circumstanțele esențiale alternau cu cele lipsite de importanță. Dar au fost și unele la prima vedere nu prea însemnate care, în anumite situații, au devenit decisive.

Käte Häusermann ar fi putut pleca cu avionul la Berchtesgaden, unde Hitler își expediase personalul, având intenția să se retragă și el acolo. Profesorul Blaschke însuși o invitase să plece cu el. Dar Käte Häusermann refuzase. Lângă Berlin, într-o așezare compusă din vile, își îngropase toată hăinăria pentru a o salva de bombe și incendii și faptul acesta o reținuse aici.

Astfel, o circumstanță istorică neesențială, adusese istoriei un serviciu esențial. Datorită acestei împrejurări, Käte Häusermann nu se lăsase pradă incertitudinii, nu-și pierduse în acele zile firea și rămăsese în Berlin. Era unica persoană care cunoștea și-și amintea toate particularitățile danturii lui Hitler, iar participarea ei la identificare a devenit decisivă.

Cu ajutorul ei am obținut probele cele mai valoroase și incontestabile în privința morții lui Hitler, pentru a le lăsa posterității.

La început, Käte Häusermann ne descrisese din memorie dantura lui Hitler. Asta se întâmplase la Berlin-Buch. Cu ea stătuseră de vorbă Gorbușin și Bîstrov. Eu traduceam. O rugasem să nu-mi indice dinții cu denumirile de specialitate, incisivi, canini și așa mai departe, temându-mă că n-am să pot corela denumirile de specialitate germane cu cele rusești, ci să mi-i numeroteze pur și simplu. De aceea notasem astfel:

„Maxilarul superior al lui Hitler reprezenta o punte de aur, care se fixa pe dintele nr. 1 din stângă, cu o *Fensterkorone,* precizase Käte Häusermann, pe rădăcina dintelui nr. 2, din stângă, pe rădăcina dintelui nr. 1 din dreapta și pe dintele nr. 3 din dreapta, îmbrăcat într-o coroană de aur…”

În ziua de 10 mai, Häusermann ne relatase:

„În toamna anului 1944 am participat la extracția celui de al șaselea dinte din stângă al lui Hitler, de pe maxilarul superior. În acest scop am plecat, împreună cu profesorul Blaschke, la cartierul lui general din regiunea munților Rastenburg-ului. Pentru extracția acestui dinte profesorul Blaschke pilise, cu ajutorul frezei, puntea de aur dintre dinții nr. 4 și nr. 5 din stângă maxilarului superior. În timpul acesta am ținut oglinda în

gura lui Hitler și am supravegheat cu atenție întreaga procedură”.

Declarația ei putea fi confruntată cu procesul-verbal medical din 3 mai, unde era scris: „Puntea maxilarului superior din stângă, pornind de la rădăcina molarului mic (4), a fost pilită vertical”, cu întreaga descriere amănunțită a danturii, care ocupă suficient de mult spațiu în procesul-verbal, precum și cu radiografiile pe care le găsisem în adăpostul subteran al cancelariei Reich-ului, în caseta din cămăruța profesorului Blaschke.

Și mai ales, cu însăși dantura. Häusermann o examinase și o recunoscuse, asta-i dantura lui Hitler.

Ea amintește despre aceste întâmplări, după douăzeci de ani, într-o revistă vest-germană.

„Acestea s-au petrecut, scrie ea, într-o casă din apropierea Berlin-ului, fiind de față un colonel, un maior și translatoarea…

Priviți bine, cu multa atenție, mi-a comandat colonelul, și spuneți-ne, dacă știți, ce anume reprezintă?”

Käte Häusermann descrie cum a examinat maxilarele scoase dintr-o cutie și cum le-a recunoscut. „Am luat în mână puntea dentară. Am căutat un indiciu cert. L-am găsit imediat și, pe nerăsuflate, am spus dintr-odată: «Asta-i dantura lui Adolf Hitler»”.

Cu Häusermann mai stătuseră apoi de vorbă și specialiștii și în procesul-verbal se arăta că, în convorbirea avută cu principalul expert legist al frontului, locotenent-colonelul doctor Șkaravski, „la data de 11.5.45”, cetățeana Häusermann Käte „descrie detaliat starea danturii lui Hitler. Descrierea ei coincide cu datele anatomice ale cavității bucale, aparținând unui cadavru incinerat parțial, de bărbat neidentificat, autopsiat de noi”. Ea desenase, din memorie, și o schemă a danturii lui Hitler, indicându-i toate particularitățile.

Faust Șkaravski mi-a expediat o reproducere fotografică a schemei, pe care o păstrase la el, însoțind-o de explicația: „Între mine și Häusermann a avut loc o controversă cu privire la unii dinți artificiali, montați pe pivoți minusculi de oțel. La examinarea inițială a dinților, constatasem prezența a doi pivoți, la incisivul al doilea din stângă și la al doilea din dreapta, de pe maxilarul superior. Häusermann a susținut că mai exista și un al treilea pivot.

După încheierea convorbirii noastre preliminare, i s-au prezentat dinții lui Hitler și le-am efectuat un control în comun. S-a constatat că Häusermann avusese dreptate, deoarece s-a descoperit un al treilea pivot, în caninul drept inferior”.

•

Tehnicianul dentar Fritz Echtmann lucrase, din 1938, în laboratorul particular al profesorului Blaschke, situat pe *Kurfürstendamm,* și executase lucrările protetice destinate lui Hitler.

Ne-a prezentat și el o descriere a danturii, mai întâi din memorie, iar după aceea i s-a oferit posibilitatea s-o examineze la Buch.

Mai era de față și corespondentul ziarului *Pravda,* Martin Merjanov. Încă din ziua de 2 mai, fusese unul din primii ziariști care se aflase la locul descoperirii cadavrului lui Goebbels și ne dăduse o mână de ajutor la întocmirea procesului-verbal.

Fritz Echtmann, mijlociu de statură, cu chip palid, părea să aibă vreo treizeci și ceva de ani. Părul plat, de culoare închisă, arătând ca ud, îi cădea peste ochi, iar el îl dădea mereu la o parte cu mâna în timp ce examina dantura lui Hitler, aflată în fața lui pe o masă.

A recunoscut-o.

Astfel se desfășurase întâlnirea unuia dintre germani cu moartea lui Hitler. Dar însuși Echtmann suferise prea mult, rămas cu nevastă-sa și fiica în Berlin, fără vreo posibilitate de a pleca, pentru ca să-l mai poată zdruncina ceva. Totuși, când și-a aruncat privirea asupra danturii Evei Braun, a fost cuprins de enervare.

„Construcția aceasta de punte dentară este o invenție personală a mea, notasem eu la data de 11 mai, potrivit spuselor lui, – și nimănui altcuiva nu i-am confecționat o asemenea punte și n-am mai întâlnit niciodată o astfel de construcție pentru fixarea unei danturi. Asta s-a petrecut în toamna anului 1944. Prima punte mi-a fost respinsă de Braun, pentru că i se vedea aurul atunci când își deschidea gura. I-am lucrat o a doua punte, înlăturând neajunsul. Am folosit o metodă originală…”

Ancheta se terminase. Maxilarele lui Hitler, dovada de netăgăduit a morții sale, împreună cu materialele anchetei, au fost expediate la Moscova.

•

După mulți ani, într-o revistă vest-germană, am văzut o fotografie a lui Fritz Echtmann, în care era arătat ținând două degete ridicate. Fusese fotografiat în momentul când, sub jurământ, depunea ca martor în fața instanței din Berchtesgaden și declara că identificase într-adevăr maxilarele lui Hitler în ziua de 11 mai 1945, putând, astfel, atesta moartea acestuia.

• „SUPRAOMUL”

Orașul german Stendal a reprezentat, pentru mine, ultimul punct al unui război care durase patru ani, și de aceea pesemne mi-a rămas întipărit în memorie într-un chip deosebit.

Sosisem aici în iulie, când pe harta Germaniei se trasase deja linia de demarcație iar Stendal-ul, care se afla la vest de Berlin, trecuse în zona noastră. Dimineața, americanii mai erau încă aici, însă la amiază venisem noi.

Orașul supraviețuise și viața pulsa în el. Fusesem cazați pe o străduță liniștită, cu mici vile rustice învăluite de viță de vie. Diminețile, în viile învecinate, gospodinele (nu prea tinere) lucrau de zor. Cocurile de modă veche și fustele cu poale lungi le dădeau un aer care le făcea să semene nespus cu femeile de aceeași vârstă trăind la est de aceste meleaguri.

Copiii germani, care se zbenguiau în scuar, nu încetau să ne uimească, nu plângeau niciodată și nici nu făceau gălăgie, chiar dacă se jucau de-a războiul. În același scuar, bătrânici îmbrăcate în negru de sus până jos, ședeau pe bănci cât era ziua de lungă. Pesemne că de mult le unea doliul, deoarece nici în zilele primului război mondial nu fuseseră prea tinere.

Uneori începeau să pălăvrăgească despre cine știe ce, gesticulând puternic, care mai de care, cu mâinile lor înmănușate în negru.

Din când în când se mai ivea și câte un dric, târât agale de doi cai.

Știam despre cai că tractează piesele de artilerie, sau că gonesc în galop cu agenții de legătură în șa, că pier în timpul luptelor sau sunt mâncați. Demult nu mai erau folosiți pentru alte necesități.

Însă caii aceștia lucioși și sătui, împodobiți cu valtrapuri de doliu și cu pompoane pe greabăn, mânați de un vizitiu în negru și cu cilindru pe cap, care ședea pe capra unui dric lăcuit și prevăzut cu geamuri, îi reprezentau pe ultimii păstrători ai măreției și tainelor morții. Ai acelei morți care se cheamă „bună”. Nu în lupte, nu din pricina rănilor sau a chinurilor captivității, ci răposat de „moarte bună”, de acea moarte care

se întâmpla în vremuri atât de îndepărtate încât în timpul războiului și uitasem că mai există…

Serile, la aceeași oră, mereu aceeași, se înapoia coloana ostașilor germani prizonieri de război. Pătrundea pe strada noastră trecând pe sub un arc umbros, care o despărțea de cealaltă stradă ce cobora spre piața comercială.

În timpul zilei ostașii dispăreau undeva, plecând la muncă, dar seara, la aceeași, mereu aceeași oră se înapoiau.

Chiar înainte ca primul eșalon să pătrundă sub arc, i se auzea de departe sosirea. Osteniți, asudați, flămânzi, ostașii mărșăluiau cântând și cântarea lor răzbea până pe strada noastră, mai devreme de a începe să bată pasul pe ea. Cântau armonios, într-un plăcut cor bărbătesc, un cântec de-al lor, german, trecând prin fața noastră în formație disciplinat organizată.

La ferestrele deschise se iveau stăpânele caselor. Rezemându-se cu coatele pe niște pernuțe de divan brodate, așezate anume pe prichiciul ferestrei, se odihneau după ce-și isprăviseră treburile casei. Jos, în fața peroanelor, bătrânii ședeau pe scaunele aduse afară, răsfrângând pe trotuar umbre prelungi și estompate. Când auzeau coloana sosind, se legănau agale în ritmul cântecului, iar umbrele lor, la această oră și mai ofilite, se legănau și ele, încet și alene.

Dar îndeobște totul era atât de liniștit, de lipsit de nerv, încât s-ar fi zis că între cei care se angajau acum pe stradă, mărșăluind în formație și cei care locuiau acolo, nu exista nicio legătură.

De fiecare dată apariția prizonierilor mă lua prin surprindere. Iar mai târziu, când se terminase cu cântecele, deoarece li se interzisese și ostașii treceau într-o aliniere tăcută, țăcănind cu cizmele lor potcovite pe strada noastră, îndreptându-se spre locul unde aveau să fie păziți de santinele, și atunci mă uitam încremenită la ei. Reprezentau acea parte vie a războiului, care se răzbuna asupra lor pentru înfrângerea suferită.

În orașul acela, care scăpase cu bine, existau ruine numai la periferie. Ce-i drept, când ajunsesem aici, la Stendal, ruinele acestea nu mai respirau nimic dramatic. Trecuseră două luni de când se terminase războiul în Germania și ele nu mai erau decât niște dărâmături învechite și date uitării.

Craterul războiului, după cum s-a dovedit mai târziu, posedă proprietatea de a se stinge instantaneu după încetarea focului. Însă tu, minuscul tăciune al craterului, încă mai pâlpâi, mai mocnești încă, uneori te mai aprinzi din nou, dar craterul s-a răcit demult și văpaia războiului nu-și mai răspândește strălucirea asupra dărâmăturilor scrumite, pentru a le înfrumusețea.

Era posibil ca acum ruinele acelea să reprezinte doar un paragraf din inventarul avutului orașului, făcând parte din sortimentele lui obligatorii. Ruinele erau aportul orașului la trecut și noul său punct din darea de seamă.

Pe front am fost nevoită să stau de vorbă cu soldați germani luați prizonieri, al căror psihic era totalmente dăruit nazismului. Însă rareori. Cel mai adesea prizonierii nemți semănau cu oamenii obișnuiți. Iar discordanța dintre ei și monstruosul monolit căruia îi aparținuseră doar cu o jumătate de oră mai înainte, era uneori ciudată și insultătoare.

La Stendal, aproape cei mai mulți din locuitorii orașului îmi erau simpatici. Fenomenul care se numea „fascist”, în general, în circumstanțele de atunci, nu se manifesta deloc.

Erau zile neobișnuite, fără război, într-o lume străină, greu de înțeles și căreia puțin îi păsa de dificultățile mele de acomodare, din moment ce nu aveam să trăiesc acolo cât lumea. Totuși dăinuia dorința de a pricepe ce se întâmplase aici, încă recent.

Continuaserăm să mai cărăm cu noi o parte din documentele capturate în *Führerbunker,* și abia mai târziu aveam să le expediem la statul major al frontului, de unde au ajuns apoi la arhive. Le-am examinat amănunțit aici, la Stendal.

Printre documentele personale ale lui Hitler existau, bunăoară, o serie de directive referitoare la organizarea unor întruniri la care urma să participe și el. Acestea erau din perioada călătoriilor sale de propagandă electorală, până să vină la putere. De la „cancelaria particulară” a lui Adolf Hitler, aflată la München, directivele erau expediate conducătorilor de grupuri naziste, în toate orașele Germaniei. Se interzicea publicarea în presă a datei la care urma să aibă loc întrunirea, până ce nu se primea o confirmare scrisă din partea lui Adolf Hitler, sau de la secretarul său personal. „Nerespectarea acestei dispoziții va duce la consecințe, deoarece Adolf Hitler, din principiu, nu se va mai prezenta”.

Totul era dinainte elaborat: ceremonialul întâmpinării lui Hitler, comportamentul președintelui întrunirii, limita prețului la biletele de intrare și altele.

„Adolf Hitler nu vorbește de la catedră. De aceea aceasta va fi îndepărtată, urmând ca în locul ei să fie pusă obligatoriu o măsuță, în stânga oratorului, pentru așezarea filelor conspectului. Pe măsuță trebuie să existe o sticlă cu apă minerală, nedestupată, la temperatura încăperii, plus câteva sticle de rezervă".

„În zilele extrem de călduroase, să se pregătească gheață, pentru ca Adolf Hitler să-și răcorească mâinile în timpul cuvântării sale".

„Președintele, deschizând întrunirea, trebuie să vorbească foarte scurt. Cuvântarea lui Adolf Hitler va influența și singură ascultătorii. Orice intervenții, după terminarea cuvântării sale, ascund în sine pericolul de a diminua impresia stârnită".

„Dacă din rândurile participanților au să fie unii care vor începe să intoneze cântecul *Deutschland, Deutschland über alles,* sau vreun alt cântec, atunci, în măsura posibilului, chiar după prima strofă, președintele întrunirii să intervină, recurgând la strigarea *Heil,* pentru a întrerupe întrunirea, deoarece experiența a demonstrat că majoritatea demonstranților nu cunoaște textul strofelor următoare..." ș.a.m.d.

Reglementarea minuțioasă a directivelor, regizarea spectacolului cu un singur actor, prevesteau viitoarele spectacole de mare grandoare, cu cortegii de făclieri, parade, focuri alimentate de cărți, iluminarea drapelelor, întregul teatralism fascist și simbolurile sale, chemate să atâțe creierul și nervii, să inițieze masele în panoramele fasciste, să excite la culme pasiunile naționaliste. Și, totodată, să servească la cultul personalității lui Hitler. Cultul conducătorului zăcea în însuși spiritul fascismului, care cerea din partea maselor supunere oarbă.

În ultimul timp, occidentul începuse să vorbească vrute și nevrute despre influența magnetică a lui Hitler asupra maselor. Poate ar merita să amintim că, la timpul său, colindând prin Viena în căutare de lucru, viitorul Führer nimerise pe un șantier de construcții și, încercând să facă pe oratorul în fața muncitorilor, abia scăpase nebetegit, deoarece nelăsându-se

influențați de „magnetismul” său, muncitorii ar fi dorit să-l dea jos de pe schele.

Totuși nu mai încape nici o îndoială că, în calitatea lui de orator-demagog, care molipsea mulțimea cu istericalele sale, o influențase extrem de mult. Numai că, în situația aceasta, „magnetismul” n-avea ce căuta. Sursele psihozei de masă își au explicația lor și nu-i cazul să ne referim la fenomenele irațională. Hitler dobândise o influență deosebită asupra mulțimii, când în persoana sa se afla reprezentată întreaga putere din Germania. Cu atât mai mult cu cât puterea posedă o forță magică, capabilă să-l supradimensioneze nelimitat pe orice conducător în ochii supușilor săi. Și uneori, pentru a descifra valoarea reală a omului căruia națiunea și-a încredințat destinul, sunt necesari ani îndelungați, catastrofe trăite și demascări.

În această privință este extrem de interesantă depoziția șefului gărzii personale a lui Hitler, Rattenhuber.

Căzând prizonier la Berlin în ziua de 2 mai 1945, își scrisese în grabă, cu propria-i mână, mărturiile privitoare la moartea lui Hitler. Mai târziu, în prizonieratul din Uniunea Sovietică, relatase și mai amănunțit despre Hitler. Și primul manuscris, și cel de al doilea, despre care vom discuta acum, s-au păstrat la arhive și au rămas nepublicate.

Acest manuscris, al doilea, Rattenhuber îl intitulase „Hitler, așa cum l-am cunoscut”. Și îl cunoscuse prea bine, în diferite perioade de timp și în diverse ipostaze.

Încă din 1920 Rattenhuber lucrase la poliția din München și avusese misiunea să-l fileze pe Hitler, care-și începea acolo activitatea politică. Apoi, după ce puciul nu reușise și Hitler se pomenise întemnițat la închisoarea din Landsberg, Rattenhuber fusese gardianul arestatului.

Dar a sosit anul 1933, când naziștii au acaparat puterea. Himmler, care-l cunoștea pe Rattenhuber încă din timpul cursurilor de la școala de ofițeri, din 1918, și-i aprecia experiența îndelungată în serviciul poliției, îl chemase la el și-l numise adjunctul său, pentru ca mai târziu să-l promoveze în strălucita funcție de șef al gărzii personale a lui Hitler.

Și astfel… „În aprilie 1933, intram pentru întâia oară la hotelul *Kaiserhof,* pentru a fi prezentat lui Hitler. De la acea dată, dintr-un funcționar de poliție oarecare, deveneam omul lui apropiat, căruia își încredința securitatea vieții”.

Întâlnirea lui Hitler cu omul care îi era propus gardă personală avea drept scop tocmai consolidarea acestei numiri.

„Hitler avea să sosească la hotel peste câteva minute, pentru ca, în salonul cel mare, după cum îi stătea în obicei, să-și bea ceaiul de după masa de prânz. De ce trebuia să aibă loc întâlnirea aceasta de serviciu la o masă unde se servea ceai, asta nu mi s-a explicat. Era posibil ca Führer-ul să fi dorit, astfel, să-mi demonstreze că stabilea cu mine relații de încredere, nu oficiale”.

Pe vremuri, la München, altfel se prezentaseră lucrurile. „În perioada aceea, «gălăgiosul tânăr de la berărie», cum i se spunea în mediul nostru polițist, ne dădea destulă bătaie de cap”.

Hitler debutase în berăriile müncheneze. Făcea pe oratorul în fața germanilor care consumau nenumărate căni de bere așezați în jurul meselor, umiliți de înfrângere, de prevederile tratatului de la Versailles, de șomaj, de teama zilei de mâine.

„Ideile revanșarde”, chemările războinice de a se declanșa ofensive în Vest și în Est, răcnetele care îndemnau la pogromuri, implorările care începeau cu cuvintele „Noi, germanii”, sau „Noi, soldații”, aveau un succes deosebit în atmosfera agitată din berării, își amintește Rattenhuber. Tot el descrie încăierările care se iscau cu aceste prilejuri. Sub ochii lui, Hitler și prietenii săi îl snopiseră în bătaie, lovindu-l cu bâtele, în focul unei polemici, pe inginerul Bellerstädt, adversarul lor politic… adeseori, cănile de bere deveneau arme de luptă.

În timpul acela, la München, Hitler își înjgheba un partid al aderenților și se pregătea pentru aventura acaparării puterii în Bavaria.

Însă nu reușise să pună mâna pe putere. Puciul eșuase. Guvernul bavarez îl arestase pe Hitler și-l vârâse în închisoare, la Landsberg.

„Primisem ordin, scrie Rattenhuber, să nu-l întărâtăm pe arestat prin măsuri polițienești de pază, și să-i acordăm posibilitatea de a se plimba în grădina închisorii. Adepților săi nu li se interzisese să-l viziteze, și odaia lui Hitler făcea impresia unui salon de lider politic. I se pusese la dispoziție o mașină de scris la care, cu ajutorul lui Hess, și-a scris cartea „Mein Kampf”.

„Mein Kampf” a devenit programul național-socialismului, iar mai târziu „biblia” pe care era obligată s-o posede fiecare familie germană.

În paginile cărții germanii erau declarați „rasă superioară”, chemată să-și cucerească „spațiul vital” necesar și să conducă lumea. Acest „popor de stăpâni” trebuia să prospere, în primul rând, pe seama Rusiei.

În timpul întemnițării sale la Landsberg, Hitler se lăsa adeseori pradă amintirilor plăcute, din vremea când social-democrații erau maltratați de formațiile lui de asalt, „bravii mei”, cum îi denumește el pe membrii acestora, despre care scrie:

„Formațiile mele de asalt s-au repezit la ei ca o haită de lupi furioși... Adversarii, care nu erau mai puțin de 700-800 de oameni, au fost izgoniți din sală, luând-o la fugă, zburând pe scări... Inima mea de bătrân soldat tresălta, resimțind o reală satisfacție... Acum sala arăta de parcă adineauri ar fi explodat o grenadă. Însă noi eram stăpâni pe situație”.

Dar toate acestea se petrecuseră în trecut. Acum era anul 1933. La *Kaiserhof* urma să aibă loc o întâlnire ispititoare, întâlnirea unor oameni care se mai văzuseră înainte de nenumărate ori, dar în cu totul alte circumstanțe și ipostaze, acelea de arestat și de gardian.

Acum Rattenhuber nu îl aștepta pe Hitler, așa cum îl cunoscuse, ci pe Führer. Acesta sosi cu o mașină și intră în hotel însoțit de SS-iști.

Tot ce se întâmplase mai înainte părea să n-aibă nicio legătură cu acest Hitler care apăruse acum. „Noul” Hitler era ocrotit de peretele magic și invizibil al puterii, de tot ce l-ar fi putut defăima sau desconsidera. Fusese pur și simplu șters din mintea lui Rattenhuber încă din momentul când începuse să acționeze propaganda nazistă, care acum reprezenta puterea. Lucrul acesta reiese din relatarea lui.

„Discuția, despre noutățile vieții berlineze, despre teatru... a fost lipsită de orice conținut. Ceaiul luat împreună voia să însemne că Führer-ul avea față de mine o atitudine binevoitoare și că-mi acorda încrederea sa. Se spune că astfel îi subjuga pe mulți, și nu mă eschivez s-o spun, mă subjugase și pe mine.”

Omul care păruse lipsit de orice importanță devenise acum impunător. Omul care nu inspirase nici cea mai neînsemnată

încredere, acum înfiora și trezea sentimente de venerație. Tot ceea ce fusese la el provocator, atitudine afectată, începea să pară excepțional.

„Hitler reprezenta atunci, pentru mine, «supraomul», așa cum îl zugrăvea propaganda nazistă... Totul mi se părea la el excepțional; astfel, mă gândeam eu, trebuie să fie cel căruia îi spunem «Führer», un chip senin, mulțumit și sigur de sine. Până și mustățile tunse scurt, în perie, șuvițele părului grijuliu despărțite, cu cărare la mijloc, acoperindu-i fruntea teșită, mi se păreau că trezesc respect.

Schimbările bruște de dispoziție, gesturile nervoase, mimica bogată, glasul care trecea pe neașteptate de la șoapta înăbușită la strigătele pline de stridență, într-atât erau de minunate încât recunoșteam în el, cu multă bucurie, omul excepțional. Era «Führer-ul meu» și mă simțeam mândru pentru faptul că mă aprecia și mă lua lângă sine”.

Rattenhuber nu se întreabă însă, în amintirile sale, ce anume se petrecuse cu el însuși, el căruia Hitler, mai înainte, i se păruse un periculos aventurier politic, iar acum îi apărea în fața ochilor ca un Dumnezeu. Dar se poate afirma, cu deplină îndreptățire, întru justificarea sa, că în tot timpul acela privise oamenii și evenimentele cu ochii puterii în slujba căreia se afla. De aceea în trecut manifestase o apreciere critică asupra lui Hitler, distingând în el trăsăturile aventurierului, demagogul și omul care pozează, pe când acum avea în față Puterea însăși. Și Rattenhuber, chiar dacă ar fi intenționat să rămână la aceeași opinie, n-ar fi putut avea tăria să nu se lase orbit, pentru o clipă măcar, în fața Puterii.

Rattenhuber avea toate temeiurile să se teamă de întâlnirea cu Hitler.

„Îmi era teamă că nu-i vor face plăcere acele amintiri, pe care i le voi stârni involuntar, prin însăși prezența mea. Dar Himmler m-a liniștit, asigurându-mă că Hitler, în ciuda faptului că are cunoștință despre toate astea, a fost de acord să mă numească în postul respectiv.”

Totuși, așteptându-l pe Hitler să sosească, Rattenhuber se simte nervos. Era și normal! Fusese polițistul care-l filase pe Hitler la München. Și tot el, gardianul de la Landsberg.

Rattenhuber nu-și pune întrebarea, în manuscrisul său, nici asupra faptului care-l determinase pe Hitler să-și încredințeze

viața tocmai pe mâinile lui. Într-adevăr, ce anume intervenise pentru ca alegerea să cadă asupra lui? De ce îl preferase Hitler în locul oricărui altuia dintre „bravii” săi? Dar știa totuși foarte bine de ce proceda astfel. Membrii formațiunilor sale de asalt erau obsedați de himere, aţâțați de ideile nazismului. Aceștia trebuiau conduși, înflăcărați, insuflându-li-se entuziasmul și frica. Însă era mai demn de încredere și mai la îndemână acest polițist care pricepea ușor; tipul cunoscut al slujbașului conștiincios, mereu devotat, fără margini, stăpânului care pentru el reprezenta Patria.

Și chiar din clipa când apăruse în holul hotelului și adjutantul său i-l prezentase pe Rattenhuber, „Hitler mi-a întins mâna cu amabilitate și mi-a spus: «Sunt convins că acum ai să mă servești pe mine cu aceeași credință cu care, mai înainte, ai servit guvernul bavarez». A rostit cuvintele de mai sus fără nicio urmă de ironie și mi-am dat seama că temerile mele fuseseră zadarnice”.

Extazul supunerii în fața puterii supreme. Extazul posibilităților acesteia de a-l scoate pe cineva din mocirlă și a-l „face om peste noapte”, sau de a-l călca în picioare, făcându-l praf și pulbere.

Fără îndoială, Rattenhuber fusese încercat de acest sentiment. Pentru un modest polițist, a fi înălțat la gradul de general-locotenent și *Obergruppenführer* SS reprezenta un stimulent vital în vederea asigurării unui serviciu sigur. A fost o carieră vertiginoasă, mărturisește Rattenhuber, referindu-se la primii săi pași pe această cale.

În primele depoziții, scrisese:

„Fiind martor la moartea lui Hitler, consider de datoria mea să relatez despre ultimele lui zile și circumstanțele sfârșitului…

Consider necesar să declar că, după moartea lui Hitler și căderea Reich-ului german, nu mai sunt legat de jurământ și intenționez să vorbesc aici despre evenimentele pe care le cunosc fără să țin seamă de devotamentul meu față de Hitler și ajutoarele sale apropiate”.

Mai târziu, într-un manuscris mult mai detaliat, întorcându-se la anul 1933, așternuse pe hârtie:

„Evenimentele extraordinare care se petreceau atunci în Germania, le-au părut multora stupide, bizare, inexplicabile, în timp ce altora li se păreau normale, așteptate. Având

mentalitatea și orizontul unui tipic ofițer german, mă număram și eu printre aceștia din urmă, deoarece vedeam în Führer o «forță teribilă».”

Rattenhuber afirmă că permanenta lui prezență lângă Hitler, de-a lungul multor ani, precum și prăbușirea celui de al treilea Reich, la care asistase personal, îi îngăduiseră să-și dea seama cine anume susținuse imaginea artificial creată a Führer-ului, „omul pentru care poporul german nu reprezenta decât o armă întru realizarea ambițioaselor sale idei”.

El relatează despre Hitler, cel din 1933: „Este de nerecunoscut. Mai înainte își începea adeseori discursurile cu halba de bere în mână. Acum nu bea decât apă minerală, cafea și ceai. Declară că este vegetarian. Arborează masca unui ascet, ducând o viață extrem de retrasă, consacrându-se întru totul treburilor statului.

Și într-un caz, și în celălalt, domină poza.

Înainte vreme, când Hitler lupta să obțină a fi recunoscut în calitate de conducător al naziștilor, se cerea să pară un om simplu, din popor, frământat de idei militariste revanșarde, pentru realizarea cărora nu avea să se cruțe nici pe sine, dar nici pe cei care îi vor sta în cale, încercând să i se opună. Acum poza în omul care întruchipa «rațiunea supremă», în omul dăruit total slujirii poporului și care nu face apel la niciunul din bunurile pe care i le pune la dispoziție puterea”.

În timp ce propaganda nazistă răspândea mitul unui Führer ascet și sihastru, care se izola în „coliba” sa alpină pentru a medita asupra fericirii bunilor germani, „coliba” se dezvolta, transformându-se în castel, iar în apropierea ei răsăreau vilele lui Göring, Bormann și ale altor conducători ai Reich-ului, creându-se astfel „reședința somptuoasă a dictatorului”, Berchtesgaden. În schimb, populația locală era evacuată.

Iar Führer-ul, conform observațiilor lui Rattenhuber care-i asigura securitatea, căuta izolarea nu de dragul meditației, ci pentru că se temea de atentate. Nu se simțea liniștit nici chiar atunci când era înconjurat de oamenii „pe care-i ridicase din drojdia societății spre culmile conducerii”, de aventurierii recrutați dintre „cei mai buni reprezentanți ai rasei ariene”.

Hitler, „afișând o viață modestă, favoriza corupția și descompunerea celor apropiați”, încheie Rattenhuber. El, după cum am mai scris, se afla nu numai în fruntea gărzii personale a

lui Hitler, dar conducea în același timp și serviciul de securitate al cancelariei Reich-ului. Acest cumul de funcții îi îngăduia să fie la curent cu viața personală a conducătorilor celui de al treilea Reich. Hitler, dorind pesemne să cunoască, în felul acesta, totul despre ei, interzisese criticarea deschisă a vieții personale a oamenilor săi”.

Hitler avea nevoie de „oameni devotați”, notează Rattenhuber. Știa că reușise să pună mâna pe putere, cu sprijinul unor oameni flămânzi și însetați să-și satisfacă năzuințele cele mai ambițioase și egoiste. Hitler declarase fățiș, într-un cerc restrâns: „Trebuie, totuși, ca oamenii veniți la putere să se înfrupte și ei din dulceața acesteia”.

„Încurajând viciile, interesele mârșave și instinctele celor de care avea nevoie, ocrotindu-i de pedepse, Hitler le lega și mai strâns soarta de a sa, punându-i într-o stare de și mai puternică dependență față de persoana lui.”

Implanta dependența pretutindeni.

„Supraomul” nietzschean și „turma umană” incapabilă să gândească, pe care era chemat s-o stăpânească.

Dar în același timp adula toate păturile populației. Țăranilor le declara: „Voi reprezentați temelia poporului”. Muncitorilor: „Sunteți aristocrația celui de al treilea Reich!” Proprietarilor financiari și industriali, în spatele ușilor închise ale ședințelor: „Ați demonstrat că aparțineți celei mai înalte rase, aveți dreptul să fiți conducători”.

Însă cu cât mai multă putere concentra în mâinile sale, cu atât mai evidentă îi devenea teama de un atentat la viața lui.

Tiranul era din ce în ce mai tiranizat de spaimă.

„În perioada începuturilor activității sale la München, Hitler apărea în locurile publice ținând totdeauna în mână o cravașă scurtă, dar îngreunată cu o măciulie de plumb, povestește Rattenhuber. Se folosea de ea ca armă de autoapărare și atac și, în același timp, ca simbol. Acum ar fi fost lipsit de politețe să umble cu cravașa în mână. Ce-i drept, cravașa se afla mereu în automobilul lui, fixată de un cârlig, dar nimeni, cu excepția noastră, nu cunoștea acest lucru. În locul cravașei avea totdeauna asupra lui un revolver sistem «Walther», încărcat”.

Pesemne tensiunea spaimei trezea în el cruzimea care îl caracteriza.

Cruzimea și-o camufla sub voaluri de romantism, în cele mai diverse feluri. (Modalitatea aceasta și-a găsit reflectarea până și în denumirile date de Hitler cartierelor sale generale, în timpul războiului cu Uniunea Sovietică: „Văgăuna lupului”, „Trecătoarea lupului”, „Bârlogul ursului”). Și totdeauna lua în considerare primitivismul reprezentării.

Însă romantismul fascist și consolidarea personalității erau două laturi ale unui singur proces.

„După aceea am fost nevoit să observ în nenumărate rânduri, scrie Rattenhuber, manifestări de cruzime inumană din partea Führer-ului. Laolaltă cu suficiența sa bine cunoscută, producea o impresie deosebit de apăsătoare și respingătoare.”

Frica genera cruzimea, cruzimea, frica.

„Pe zi ce trecea, Führer-ul devenea din ce în ce mai prudent și mai bănuitor.” Orice ar fi primit trebuia examinat cu raze Roentgen. „Operatorii erau îmbrăcați în haine de protecție din plumb, anume confecționate. La fel erau supuse și scrisorile adresate Führer-ului.”

Iată câteva din aceste scrisori, selectate dintr-un maldăr impresionant, redactilografiate de secretara Gertrude Junge. Le studiasem în amănunt, atunci, la Stendal, și le recitesc acum.

Felicitări cu prilejul zilei de naștere a Führer-ului, din partea organizațiilor național-socialiste, de la firmele „Arnold și Richter”, „Elisabeth Arden” și multe altele. Din partea uzinelor „Askania” și a altor diferite întreprinderi. De la studioul cinematografic „Aria” și din partea mai multor colective de artă. Semănând toate între ele, exprimând aceleași sentimente de devotament, dragoste și venerație.

Scrisori de felicitare, însoțite de daruri în bani. Anexate lor, listele organizațiilor și persoanelor care expediaseră felicitările. Lista darurilor.

Scrisori în versuri și versuri în scrisori. Acrostihul unui oarecare Martin Böse care, citit de sus în jos, dădea „Adolf Hitler, Führer-ul nostru”. În poezia respectivă era vorba despre jurământul sfânt al Führer-ului, în numele celui de al treilea Reich, de lumina pe care o răspândea și cu care lumina stelelor nu se putea compara, despre devotamentul nutrit față de el și despre datoria de recunoștință, cu neputință de exprimat. Prima strofă se încheie astfel:

În sfârșit bate orologiul Destinului,
Apelul Tău ne cheamă la judecata Universului.

Poezia fusese expediată în ziua de 20 aprilie 1942, în ajunul noii ofensive a armatei germane. „Orologiul destinului” sunase, însă sunase ora înfrângerii de la Stalingrad.

La fel scârțâiau și penițele celorlalți lingușitori și linge-blide.

„*Mein Führer*! Întreaga Germanie Mare sărbătorește astăzi ziua Voastră de naștere, pătrunsă de adânc devotament și nețărmurită dragoste...” Felicitarea o expediază, „cu statornic devotament, recunoscătoarea orchestră simfonică național-socialistă”, mai precis dirijorul acesteia, Franz Adam, sub a cărui conducere orchestra urma să execute, în ziua respectivă, concertul festiv de la Nürnberg.

Dar iată scrisoarea conducătorului din vremea aceea a asociației oamenilor de artă, Beno von Arent. Acesta roagă: „primiți cu cea mai mare îngăduință umilul meu dar, 14 diapozitive ale primelor mele încercări de pictură în ulei”. „Năzuințele mele de pictor”, în acest domeniu, „își vor atinge țelul suprem dacă Vă vor produce, *Mein Führer,* o plăcere cât de neînsemnată”.

„Ne gândim la Excelența Voastră, *Mein Führer,* scrie el în continuare, cu cele mai profunde sentimente de devotament și recunoștință și, în această zi, pe care o sărbătorim acum, Vă mulțumim din toată inima pentru imensa Voastră generozitate, care ni se acordă permanent, mie și familiei mele, din partea Voastră, și într-o măsură atât de însemnată.

Rămân cu același devotament, plin de recunoștință,

Heil, Mein Führer!

Al vostru, fără nicio reținere,

Beno von Arent.”

Mai trecuse încă o aniversare a zilei de naștere a lui Hitler și în pragul noului an s-a ivit 1945. Ultimele felicitări de Anul Nou sunt împărțite pe formulare colorate, purtând pe ele indicația expeditorului: „organe de partid și de stat”, „Gauleiteri”, „cunoscuți ai Führer-ului”, „oameni de artă”, „camarazi de front”...

În corul fastuos și bâiguitor al obișnuitelor asigurări de devotament, în care Führer-ul era urcat în slăvi și se manifesta încrederea în certitudinea victoriei, răsună deodată glasul năpastei. Năpasta în care îi vârâse cu forța pe germani cel căruia i se adresau și acum, ca o ironie a sorții, aceleași cuvinte de laudă și recunoștință.

„Dragul meu camarad de front, mai înainte de toate îți doresc multă sănătate în noul an care vine. Fie ca previziunile pentru acest an să se îndeplinească, ducând destinul Germaniei spre sfârșitul încununat de victorie al războiului.

În timpul ultimului atac inamic asupra München-ului, care a fost deosebit de greu, din 17 decembrie orele 10 seara, mă aflam chiar la postul meu din *Dinnerstrasse* 14, casa Dalmauer, unde la etajul al cincilea sunt birourile Direcției generale a asigurărilor sociale pentru invalizii de război. Prin ce am trecut în acele momente, este imposibil de povestit. Mulțumită Domnului, am scăpat cu toții în viața de acolo.

Nevastă-mea și copiii au tras o spaimă grozavă, temându-se să nu fi fost strivit sub dărâmături. Și au fost fericiți când a doua zi, la 9 dimineața, m-am întors acasă, deși eram plin de funingine și murdar. Principalul era că scăpasem cu viață. Din păcate, birourile noastre au fost distruse pentru a doua oară. Dar, având aceeași încredere în tine și în ostașii noștri, vom învinge toate greutățile, pentru ca victoria să fie de partea noastră. Te salută, cu recunoștință, camaradul tău de front Balthasar Brandmayer și familia sa.”

•

Cu puțin timp înainte de a părăsi Stendal-ul, hoinărisem într-o seară pe străzile orașului și nimerisem în parc.

Pe potecile acestuia, năpădite de buruieni, din când în când mai apărea câte o pereche, pentru ca apoi să dispară și să fie iarăși pustiu. Deasupra unui pârâiaș se înjghebase un podeț. Pe apa stătută, acoperită de lintiță, pluteau adunate în mănunchiuri frunzulițe prelungi de salcie. Și bolovanii îmbrăcați de mușchi erau presărați cu ele.

Pe mal, buruieni legănându-și tulpinile prelungi. Dintr-un tufiș zbucneau câteva vrăbii.

De cealaltă parte a podețului, mai la vale, unde lintița nu răzbătuse încă, se întrezărea curgerea apei, croindu-și drum în cine știe ce direcție. Îmi ațintisem neputincioasă privirea asupra

ei, surprinsă de un fel de trezire la viață, deoarece până în această clipă războiul mă ținuse departe de apă, de iarbă, de tot ce nu fusese război.

Îmi fusese dat să mi se întâmple aceasta pe un pământ străin, la Stendal, oraș pe care de atunci nu l-am mai uitat.

La ora aceea, prizonierii se înapoiau de la lucru. Femeile, dacă nu cumva erau la muncile grădinii, se arătau la ferestre, iar bătrânii ședeau pe scaune, în fața ușilor. Spectatorii ieșeau de la teatrul care se redeschisese de curând, purtând cu ei melodia unui vechi cântecel, auzit la spectacol și compus încă pe vremea împăratului Wilhelm: *Schade, mein Schatz, dass die Zeit so schnell ging vorbei*... („Păcat, comoara mea, că timpul a trecut atât de repede...").

Iar în spatele acestui curs exterior al vieții se vesteau necazurile unei ierni nemiloase, care urma să se năpustească în casele neîncălzite.

La înapoiere am plecat din Berlin. Aici bucătăriile noastre de campanie nu mai fumegau demult pe străzi. Lângă fetișcana care dirija circulația la intersecții, acum se afla un polițist german uriaș, în halat alb lung și larg.

Douăzeci de zile fluturase deasupra Reichstag-ului drapelul înălțat acolo în focul luptelor. Iar acum, întocmai ca un vestigiu de mare preț, se afla expediat la Moscova.

Soarele scălda dărâmăturile în razele lui... Dacă ascultai atent, puteai auzi cum se scurge molozul. Ruine.

Locuitorii Berlin-ului curățau străzile, luându-le la rând. Printre dărâmături, ca un oftat de ușurare, se auzea una și aceeași exclamație: *Hitler kaputt.*

Se terminase cu Hitler. Cadavrul, mutilat de flăcări, îi fusese aruncat într-o groapă acoperită la repezeală cu câteva lopeți de țărână. În acel ceas, istoria adusese la îndeplinire o cumplită și dreaptă judecată.

Se terminase cu Hitler. Nu se mai putea trăi după vechile canoane. Trebuiau căutate căi noi. Cea mai anevoioasă îi revenea tineretului german. Ce știa el? *Heil Hitler*! și versurile lui Hess dintr-o crestomație pentru uzul școlarilor: „Hei, francezule, îți urez o dimineață proastă! Trebuie să muriți acolo, la voi, ca noi să putem trăi". Precum și „confirmarea" în partidul nazist, când se născuse Hitler și părinții acestuia. Apoi *Mein Kampf,* dăruit tinerilor căsătoriți. Și casca ostășească pe cap. Și, cu

cântecul nazist înainte, spre nimicirea lumii: „Când totul se va prăbuși în ruine, noi vom continua să mărșăluim cu elan…”

Acum urma dezmeticirea. Tineretul trebuia să se înfioare, să caute și să descopere pentru sine totul, de la început.

Pe fiecare zi ce trecea era tot mai multă lume pe străzile orașului. Iar la Berlin, pe alocuri, se redeschideau teatrele și lumea dădea buzna să vadă un flecușteț de spectacol, repetat în mare grabă, numai să fie fără Hitler, fără război. Când plecau din sală fredonau și ei melodia auzită acolo.

Însă noile cuvinte, noile cântece, noile spectacole abia acum luau naștere. Și lângă obișnuitul: *Mein Friseur ist und bleibt Otto Bauer,* se băteau placarde noi: *Wer Deutschland liebt*, *muss Faschismus hassen* (Cine iubește Germania, trebuie să urască fascismul).

• DUPĂ DOUĂZECI DE ANI

După un lung răstimp, de mai mulți ani, soseam din nou la Berlin. Era în octombrie. Pe *Unter den Linden* frunzele căzute foșneau sub picioare. Pe alei, scăunelele de grădină și băncile erau goale. Vechile felinare cu patru fețe, rămase intacte sau refăcute recent, însă în același stil, montate pe tije nu prea înalte, se armonizau plăcut cu copacii. Extremitatea dinspre asfințit a aleii de tei era încadrată de un parapet scund din beton, astfel încât limita pământului și liniile de perspectivă alcătuiau un tot comun.

Aici, în fața porții Brandenburg, te aflai despărțit de ele doar de micuța Pariserplatz, care căzuse în zona de lângă graniță, peste drum de această poartă închinată gloriei militare, construită după modelul Propileelor ateniene la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Sus, deasupra porții, domina nevătămată de urgia vremurilor zeița Biruinței, Victoria, într-o cvadrigă, zveltă, turnată în aramă și tânără, având în spatele ei o biografie destul de încărcată. Cândva, împreună cu carul de triumf și cei patru cai, fusese răpită de aici de către Napoleon. Dar după șapte ani o reîntronase la locul ei comandantul german de oști, generalul Blücher. Acum purta un drapel tricolor, cu emblemă: ciocanul și compasul.

Puțin mai la dreapta, dincolo de poartă, de cealaltă parte a graniței, flutura un drapel asemănător, însă fără emblemă, deasupra unei clădiri deposedată de cupolă în timpul lucrărilor de reconstrucție. Acesta era și motivul pentru care nu putea fi recunoscut, de la prima privire, același Reichstag deasupra căruia fâlfâise în mai 1945 drapelul roșu al Victoriei.

În depărtare, printre coloanele porții, se distingea în zarea aleii pustii coloana biruinței, *Siegessäule,* care ridica la o înălțime de șaizeci de metri o statuie de bronz a sculptorului Dracke, încă o Victorie, zeița fericitei biruințe de la 1871, când Franța fusese învinsă și trebuise să plătească o contribuție de cinci miliarde, cu ajutorul căreia Berlin-ul se construise și se dezvoltase atât de năvalnic.

Pe timpul senin statuia se distinge cu claritate, iar când vremea se strică abia se conturează, ca și cum ar fi desenată în creion pe o hârtie cenușie; alteori este învăluită în ceață.

Serile, dincolo de monument, la mare depărtare, se aprinde o panglică de lumini, înconjurând uriașul dreptunghi al unei construcții moderne.

În fața porții Brandenburg, din *Unter den Linden,* la stângă, se face o stradă care se numește *Wilhelmstrasse,* ultima din Berlin-ul răsăritean. Aici, când aveau loc sărbătorile naziștilor, coteau coloanele în marș venind din *Unter den Linden,* pentru a defila cu făcliile aprinse pe sub balconul Führer-ului și a-i demonstra că sunt gata de orice.

Nu mai există nici balconul acela, nici clădirea noii cancelarii a Reich-ului, care se construise în mare grabă, din dispoziția lui Hitler, atunci când acesta pusese mâna pe putere, edificiul căutând să impresioneze prin caracterul impunător al construcției și al dimensiunilor, prin înșiruirea de săli, câte trebuiau să servească la sporirea prestigiului uzurpatorului. Nu mai există nici vechiul palat al cancelariei, care se unea cu noua clădire sau, altfel zis, palatul bătrânului Hindenburg, președintele Germaniei, care predase puterea de stat în mâinile lui Hitler.

Întreaga reședință a Reichscancelarului Hitler, stat major de nelegiuiri și crime, fusese dărâmată pentru totdeauna de germani, cu vreo zece ani în urmă. Ca să nu stârnească, după cum mi s-a spus, niciun interes turistic, dar nici de alt fel. Resturile clădirii, cărămizile zobite, dărâmăturile, formaseră o

movilă ce fusese acoperită cu pământ și năpădită de iarbă. Acest bizar colnic înverzit a fost apoi împrejmuit cu un gărduleț din plasă de sârmă, de către unitățile grănicerești.

Uneori se mai întâmplă ca un autobuz cu turiști să oprească aici, ghidul arătând cu mâna ultimul adăpost al lui Hitler, un maidan verde și misterios, aproape chiar romantic, un muncel înierbat sub care, împreună cu masiva clădire a cancelariei Reich-ului, fusese înmormântate și neînsemnata ieșire de rezervă din cel din urmă bunker al Führer-ului, în care-l alungase răzbunarea istoriei, și groapa aceea, acoperită superficial, care sugerau expresiv sensul și spiritul evenimentelor de atunci. Nu-i deloc exclus ca acesta să le fi fost locul cel mai potrivit. Istoria e un mare regizor, a-i corecta punerile în scenă ar însemna doar să le anulezi.

Hoinăresc pe fosta *Wilhelmstrasse.* Mă năpădesc amintirile, puzderie.

Aici, în apropiere de colțul format de *Wilhelmstrasse* și *Vosstrasse,* înainte vreme completat de monumentala cancelarie a Reich-ului, se află acum piața *Ernst Thälmann,* care mai demult se chemase *Wilhelmsplatz.* În direcția acestei piețe se avântaseră detașamentele de asalt ale armatei noastre, pentru a da ultima bătălie. Și, în ziua de 30 aprilie, când pe locurile acestea încă mai continuau luptele, deasupra Reichstag-ului fâlfâia drapelul roșu iar generalul-colonel Berzarin, comandantul celei de-a 5-a armate de șoc, numit comandant al Berlin-ului, emitea ordinul de zi nr. 1.

„Începând de la această dată sunt numit șeful garnizoanei și comandant al orașului Berlin. Întreaga putere administrativă și politică, din împuternicirea comandamentului Armatei Roșii, trece în mâinile mele.”

De cealaltă parte a străzii se află o clădire, unde mai înainte își avusese sediul ministerul propagandei condus de Goebbels. Acolo, sau, poate, în casa impozantă din fața ministerului (acum în locul acesteia era un petec de pământ proaspăt arat, plantat cu puieți de pom și brazi tăiați scurt), în noaptea de 22 iunie Goebbels așteptase înfrigurat declanșarea războiului. „Dincolo de ferestre, pe *Wilhelmsplatz,* totul este calm și pustiu. Berlin-ul doarme, doarme întreg Reich-ul… – notase el în jurnalul său. Umblu zbuciumat prin încăpere. Se aude respirația istoriei.”

Iar atunci când, departe de aici, în Est, începeau să bubuie tunurile germane, salutase acest punct de pornire al unor incalculabile dezastre, chinuri și pierderi de vieți omenești, calificându-l: „Magnificul, mirabilul timp al renașterii noului Reich”.

Și, poate și acesta fusese un semn al istoriei, ca tocmai aici, în *Wilhelmstrasse,* să fie scos în luna mai, înnegrit de arsuri, înspăimântător la vedere, chircit, unul din principalii criminali de război, pentru ca vestea morții lui să devină un bun al tuturor.

Casele care scăpaseră nevătămate sau se reconstruiseră, alternau cu o sumedenie de locuri virane. În apropiere se mai păstrase o aripă a hotelului *Kaiserhof,* reședința berlineză a lui Hitler din perioada când încă lupta să pună mâna pe putere. Pe *Wilhelmstrasse,* în continuare, pe partea unde se aflase cândva cancelaria Reich-ului, îți iese în cale o clădire colosală, apăsătoare și sumbră, extrem de impresionantă, având o înfățișare de închisoare. Mai înainte aici lucrase Göring, cu ministerul său, al forțelor armate aeriene.

Fațada clădirii este prevăzută cu porți glisante impozante, prin care camioanele pătrund în bezna garajelor. Lângă intrarea principală se află un grilaj imens, înalt cât două etaje. Printre barele sale, acum se întrezăresc capotele unor mașini aparținând altui stat german. Acestea gonesc de cealaltă parte a împrejmuirii, pe asfaltul ciopârțit al arterei *Wilhelmstrasse,* care se prelungește și acolo. Și se mai distinge și calcanul din cărămidă, mâncat de vreme, al unui bloc uriaș. Precum și un podeț hodorogit, din lemn, având o oarecare amprentă arheologică. Era al unei clădiri din preajmă, unindu-se cu aceasta înainte de reconstruirea ei.

Pescărușii, venind în zbor până aici, se așază pe uriașele porți ale fostului minister al lui Göring, țipând a moarte.

În celelalte clădiri se află instalate tot felul de instituții, iar în timpul zilei se observă destul de multă animație. Seara, în schimb, totul rămâne pustiu. Și, deși în apropiere se află stația de metrou *Berlin-mitte* (Berlin-centru), care își păstrase numele, centrul orașului, despicat de zidul despărțitor, devenise, de ambele părți ale acestuia, periferie.

Leipzigerstrasse, cândva o arteră comercială însuflețită, cu magazine bogate dar care arseseră până la temelie, se intersectează cu *Wilhelmstrasse* târând după sine vechea linie

de tramvai de-a lungul impresionantei construcții a ministerului lui Göring. Vagonul tramvaiului, gol și zdrăngănind, legănându-și alene remorca, se duce să se ascundă după ultima casă, în cel mai deplin anonimat și, descriind acolo un zig-zag incredibil, se înapoiază în goană.

Odată, într-o seară, vatmanul își oprise tramvaiul gol, după ce executase manevra de întoarcere, și strigase la mine:

— Să vă duc cu tramvaiul?

•

Este o plăcere să colinzi prin Berlin, când frunzele toamnei îți foșnesc sub picioare în locul cioburilor de sticlă și al molozului. Baterii de becuri colorate luminează cornișa unui hotel aprinzând litere, una după alta: „Unde se merge la Berlin? La teatru, la teatru”.

La *Schlossbrück,* punctul de adunare pe care generalul Moncke îl indicase berlinezilor, mobilizându-i sub stindardul SS-ului, pentru a sări în ajutorul Führer-ului, pe podul acesta, în permanență, indiferent de starea vremii, sunt acum puzderie de pescari amatori aplecați peste parapetul de fontă, privind fără încetare la plute, în timp ce în spatele lor huruie mijloacele de transport și se înalță edificiile unor instituții foarte importante. Apele canalului *Kupfergraben,* de mult deviat din râul Spree, se rostogolesc pe sub pod, zvârcolindu-se și învârtejindu-se. Conform unei tradiții, cândva, de-a lungul canalului se aflaseră atelierele zugravilor și instalatorilor. Iar mult mai târziu, de cealaltă parte a podului, se construise palatul familiei Hohenzollern.

În vagoanele trenurilor aeriene se face reclamă curselor de la hipodrom, caselor de comerț, siluetei moderne, iar un băiețandru așezat în fața mea își desenase pe capacul valizei: *Ich liebe Monika.* Chiar așa. Simplu și fără pretenții.

În apropiere de casa unde locuiesc, pe *Unter den Linden,* un cetățean într-o haină plușată, cu carouri și purtând pe cap un cilindru negru pe a cărui calotă și-a prins, cu e panglică, bancnote de o sută de mărci, sună dintr-un clopoțel și îmbie lumea să vină la ghereta lui unde vinde bilete de loterie, făcând o gălăgie nemaipomenită și presărându-și apelurile cu vorbe de duh, unele din ele chiar ingenioase, făgăduind tuturor mari câștiguri în bani. Cu ajutorul unei foarfeci lungi taie marginea biletului pe care îl înmânează cumpărătorului și, mușcându-și

vârful limbii cu enormii dinți ai protezei sale, așteaptă plin de bunăvoință aruncarea (de cele mai deseori) a biletului în coș sau, mai rar, înapoierea acestuia în schimbul unui câștig. Dar, mai totdeauna, câștigătorul se avântă din nou în joc.

Lângă gheretă s-a oprit o femeie cu o sacoșă înflorată, plină de cumpărături, apoi s-a apropiat un student cu un maldăr de cărți subsuoară, după aceea o bătrânică visătoare. Un bărbat cu servietă... Valul mulțimii se strecoară vioi pe lângă vânzătorul de lozuri, în vreme ce alături a rămas țintuită o pereche de tineri, îmbrățișându-se fără să acorde vreo atenție activității gheretei, iar eșarfa de nailon a fetei alintă cu gingășie chipul băiatului.

•

În zilele de duminică, viața străzii își domolește ritmul. Semafoarele ies din funcțiune, agenții de circulație dispar. Macaralele își încetează activitatea de deasupra excavațiilor carcaselor de blocuri aflate în construcție, a pieței *Alexanderplatz,* numită astfel în cinstea țarului Alexandru I, care încheiase „Sfânta Alianță”.

Aici, în centru, nu de departe de Reichstag, pe *Königsplatz,* după cum declarase cu atâta solemnitate Himmler, naziștii intenționau să ridice, la încheierea victorioasă a războiului cu Uniunea Sovietică, o clădire de dimensiuni nemaivăzute, menită să rușineze, prin splendoarea ei, eforturile vanitoase ale tuturor faraonilor din trecut, care-și durau cavourile fiind încă în viață.

Se planificaseră din timp festivitățile feerice ce aveau să încoroneze memorialul Führer-ului. Deocamdată, monumentele închinate grandorii sale postume trebuiau să consolideze dictatura fascistă, încă prosperă, pe care el o întruchipa cu desăvârșire.

Ce idee, să făgăduiești asemenea splendori ca rezultat sigur al unor victorii militare capabile să instaureze puterea germană asupra unor spații imense ale planetei noastre, „de la Ural la marea Nordului, de la Oceanul Înghețat până la Mediterană”.

Cât de îndepărtate s-au dovedit a fi, față de intenții, atât ceremonialul funerar „al magnificului german al tuturor timpurilor”, cât și bilanțul celor mai crâncene vărsări de sânge din istorie.

•

În Piața Academiei, cunoscută din vremuri străvechi sub numele, pe care îl avusese mai înainte, de *Jandarmenmarckt* (odinioară aici fuseseră cazărmile jandarmilor), se mai pot distinge încă rănile războiului. Dar macaralele realizează miracole, reconstruind teatrul, un edificiu central al Berlin-ului. Încă puțin și chipul tragic al războiului va dispărea sub avalanșa vieții de toate zilele.

Pe laturile pieței, față în față, se află două biserici, gemene din punct de vedere arhitectural. Cea din dreapta fusese ridicată de către urmașii hughenoților, în 1700, când fugiseră după măcelul din noaptea sfântului Bartolomeu și-și căutaseră adăpost la Berlin. Replica ei germană apăruse la cinci ani după aceea, pe latura opusă a pieței.

Apoi, de astă dată în celălalt secol, celebrul arhitect Schinchel construise un teatru în stil clasic, creând astfel, împreună cu ambele biserici, un ansamblu arhitectural unitar.

Apoi, după încă un secol, venise războiul care mutilase și bisericile și clădirea teatrului.

Bertolt Brecht stihuise cu îndurerată mânie:

„*Acestea-s orașele în care urlam «heil»,*
în cinstea distrugătorilor lumii.
Și-acum orașele noastre-s doar o parte,
din toate orașele distruse de noi."

Printre ruinele bisericii franceze există adăpostit un colțișor în care se mai simte pulsul vieții și se lucrează, aici sunt amenajate un mic muzeu al hughenoților și consistoriul. Se depune o activitate oarecum de specialitate. Și, numaidecât, ruinele capătă o viață a lor, deși sunt năpădite de ierburi, tufișuri și arbuști. Grinzile mai scârțâie, din când în când, golașe în bătaia vântului.

Foșnește ceva, o cioară își ia anevoie zborul, iar puișorii ciripesc mărunt.

La baza turlei, deasupra zidului dărâmat, o sculptură: un Povățuitor oarecare stă aplecat asupra unui tânăr care a păcătuit, Osânditul. Printre brațele ruginite ale crucii cei doi se privesc cu o expresie plină de plasticitate, zăbavnici, ca o minunăție, și numai Dumnezeu știe cum de s-au putut menține aici atâta amar de vreme.

Lângă replica germană a bisericii hughenoților, aflată la capătul opus al pieței, niște scândurele fixate pe câțiva stâlpi scurți: *Gefahrenstelle*! *Betreten verboten*! („Loc periculos! Intrarea interzisă!”).

Pătrund în haosul sumbru al războiului. Liniște desăvârșită. Din depărtare răsună dangătul de duminică al clopotelor.

Rămân singură cu tot ce mi se află în față.

Grilaje înnegrite și arse de flăcări. Pereți pârjoliți și scorojiți. Grinzi de fier răsucite ca niște curele. Un cer pictat în albastru s-a încrustat în scheletul turlei prăbușite, pe bolta căreia fusese zugrăvit firmamentul celest. Un pescăruș se leagănă, parcă purtat de valuri, agățat de o grindă, ca apoi să-și ia zborul înapoi spre oglinda apei.

Și iarăși sculpturile de pe fațada bisericii, care scăpaseră nevătămate atât de ciudat. Fuseseră mai multe, dar și acestea, cum de rezistaseră? Decapitate, sau având o mână smulsă laolaltă cu umărul, cu chipuri mutilate, cu tunica ruptă, sau cu șoldul șui, acești invalizi ai războiului, eroi ai unor mituri și dogme sfinte, își păstraseră aceeași expresie inefabilă.

Dând un ocol bisericii de jur împrejur, călcând firele de iarbă înăsprită, care răzbiseră de sub omăt și privind deasupra intrărilor de la pridvoarele laterale, acum astupate cu cărămidă, se pot citi, completând cu mintea, literele năruite:

Selig die reinen Hertzen sind – „Fericiți cei cu inima curată”.

Selig sind die Sanftmütigen – „Fericiți cei blânzi”.

Selig sind die Friedfertigen – „Fericiți cei iubitori de pace”.

Dar cei care căzuseră în păcat?

Fie blestemați!

•

„Soldat german, ce-ai căutat până în apropiere de Moscova?”

Întrebarea îi este adresată unui manechin îmbrăcat în cunoscuta manta verzuie, la două rânduri, cu guler dintr-o stofă de culoare mai închisă, încinsă cu o centură prevăzută cu cataramă argintie, pe care este ștanțat un vultur cu aripile desfăcute, sprijinindu-și ghearele de zvastica fascistă. Iar deasupra vulturului, într-un semicerc, cuvintele: *Gott mit uns* („Cu noi este Dumnezeu”).

Deasupra mantalei nu există cap, ci o cască suspendată în văzduh, completând manechinul soldatului. Spațiul dintre gulerul mantalei și cască, golul acesta, absența capului,

intenționează să redea o imagine sintetică a chipului. „Soldat german, ce-ai căutat la Stalingrad?”

Ca să ajungi până la acest exponat străbați întreg Muzeul de Istorie a Germaniei, trecând pe lângă tipuri de armament și muniții în continuă schimbare. Perioada lui Bismarck. Perioada lui Wilhelm. Casca autentică a generalului Ludendorff și stindardul negru galben, cu dragonul pe el. Un afiș din timpul primului război mondial, cu portretul lui Hindenburg, comandantul armatelor de pe frontul de Est, purtând sub el inscripția: „Salvatorul”.

Uniforma „Căștilor de oțel”. Inflația. Șomajul. Criza… Luptele date de *Rote-Front.* Primii pași ai fascismului.

Automat sistem „Schmeisser” și automat „Erma”, fabricate în perioada republicii de la Weimar și preluate de fasciști pentru înarmarea Reichswehr-ului. Perioada lui Hitler… Noua uniformă. Tunuri antiaeriene. Macheta unui „Junkers-F 13”, primul avion din lume construit în întregime din metal.

Prin modificarea succesivă a uniformelor, a căștilor, a tunurilor, istoria se deplasase de la armurile de fier, cu măști de protejare a figurii, către binecunoscuta manta verzuie.

„Soldat german, ce-ai căutat până în apropiere de Moscova?”

„Orașul trebuie astfel încercuit încât niciun locuitor, bărbat sau copil, să nu-l poată părăsi, ordonase Hitler. Orice tentativă de evadare să fie reprimată prin forță. Să se întreprindă preparativele necesare pentru ca Moscova și împrejurimile ei să fie inundate sub ape, cu ajutorul unor construcții uriașe.

Unde se află astăzi Moscova, trebuie să ia naștere o mare care să ascundă, pentru totdeauna, capitala poporului rus de lumea civilizată.”

Am ieșit pe stradă. Muzeul de Istorie a Germaniei se află situat la extremitatea estică a arterei *Unter den Linden,* într-o clădire stil baroc a institutului de proiectări, care activase aici până la sfârșitul războiului. În spatele muzeului, apele canalului *Kupfergraben.*

În atmosfera jilavă, cețoasă, la capătul opus al străzii, se străvede clădirea albă, cu proeminențe verticale, a actualului minister al afacerilor externe.

Un bătrân, care se plimba pe pod fără vreun rost anume, intră în vorbă cu mine. Era bucuros că-și găsise pe cineva care să-l asculte însă, dându-și brusc seama de situația în care se afla, a

pornit să râdă lăsându-și pe spate capul cu părul rar și pe jumătate încărunțit și repetându-mi că berlinezi vorbăreți ca dânsul sunt puțini la număr, iar eu, la urma urmelor, avusesem noroc întâlnindu-l. Cândva învățase meseria de brutar, dar din copilărie se simțise atras de istorie. Însă ce anume ajunsese, până la urmă, tot n-am reușit să înțeleg de la el.

În timpul primului război mondial fusese rănit în Franța, iar prizonieratul și-l petrecuse în Anglia. De atunci nu mai plecase nicăieri în afara hotarelor țării.

Repeta mereu că este bătrân și că până acum avusese ocazia să vadă de mai multe ori moartea cu ochii.

— Căci ara supraviețuit tuturor evenimentelor, îmi tot spunea el, arătându-mi cu umbrela strada aceea dreaptă care duce spre *Brandenburgerthor,* ca și cum tocmai ea ar fi fost ulița vieții sale, iar războiul și regimurile care se schimbaseră, doar secțiuni ale ei. *Kaiser-Wilhelm-Zeit, Weltkrieg, Weimarer-Zeit, Hitlerzeit und der zweite Weltkrieg* (perioada împăratului Wilhelm, războiul mondial, timpurile republicii de la Weimar, vremea lui Hitler și a celui de al doilea război mondial). Și mereu am suferit de foame!

Îngrozitoarea inflație, de după înfrângerea din 1918.

— Un pfennig, un milion! O marcă, un bilion!, striga el, ridicând un deget și apropiindu-se de mine. Oamenii în vârstă nici nu puteau să-i socotească!

Când a venit Hitler, după un timp oarecare s-a trăit mai binișor. Dar nu mult timp. Apoi, iarăși război. Și din nou:

— Mereu am suferit de foame!

Și atunci am avut senzația că multă vreme îl voi ține minte pe bătrânul acesta, cu exclamația lui stridentă, adresată trecutului său: „Mereu am suferit de foame!”

Pornise să burnițeze ușor. Ciocănea cu umbrela pe pod și vorbea în neștire, dându-și pe spate capul descoperit. Picurii de ploaie îi cădeau pe lentilele ochelarilor cu ramă subțire, pe nasul brun-cenușiu, cu porii măriți, pe gulerul alb al cămășii, care ieșea de sub cel al paltonului, pe jumătate acoperit de fular.

Timpurile tinereții sale i se păreau cele mai frumoase. *Wilhelm-Zeit.*

— Eram o țară cu un grad înalt de civilizație, a repetat el de vreo câteva ori. Totul decurgea în conformitate cu o ordine bine

stabilită. Dacă lucrai cinci ani, ți se mărea salariul, primind mai mult decât cel care abia începea să lucreze.

Iar acum, categoric, nu se putea învoi cu faptul că tinerii încep să primească, în scurt timp, mai mult decât bătrânii. Din pricina asta se iviseră desfrâul și pletele.

— Uite-așa eram obligați să ne tundem! Și și-a trecut repede palma pe cap, netezindu-și forțat părul și luând poziția de drepți.

Și imediat l-am recunoscut în el pe bătrânul soldat ieșit la pensie. Dar numai pentru o clipă. Iarăși a pornit să pălăvrăgească și să mă întrebe, plin de vervă, despre Caucaz. Acesta îi trezise interesul, deoarece era posesorul unei insigne dăruită pe stradă de un turist sovietic, și care reprezenta niște munți sub care era scris „Caucaz”.

Ne-am luat rămas bun. Am plecat spre blocul unde locuiam, auzind în urma mea bocănitul umbrelei sale pe trotuar. Peste drum, între *Opernkafé* și teatrul de Operă, pe trotuarul ce-mi era bine cunoscut (de obicei mă duceam la arhive pe cealaltă parte a străzii), se înălța, înverzit de trecerea timpului, generalul Scharnhorst, turnat în bronz, prezentând o regretabilă fisură la nas, urmă a ultimului război. În apropiere, camarazii săi de arme: la fel de cocliți, *Feldmarshall*-ul Blücher, în a cărui armată servise ca șef al statului major, precum și alte celebrități din timpul războiului cu Napoleon.

•

Bătrânul brahiosaur, o curiozitate a Berlin-ului, un vechi exponat al Muzeului de Paleontologie, se dovedise în stare, cine știe cum, să supraviețuiască războiului. Era un monstru imens, de vreo douăzeci și doi de metri lungime și doisprezece înălțime. Dar cel mai important lucru, venerabila lui vârstă: 125 de milioane de ani.

Din punctul de vedere al acestei fosile, zece-douăsprezece zile, cât durase asaltul Berlin-ului, însemna să cufunzi în eternitate o unitate atât de infimă, încât nici nu se putea evalua și nici exprima în limbajul timpului. Dar o unitate de timp nu este, desigur, nimic altceva decât doar o durată a lui.

Tragic aliaj, cel al victoriei cu înfrângerea, al sărbătoririi cu ispășirea, al sfârșitului cu începutul. Orologiul omenirii bătuse atunci, la Berlin, nu o durată a timpului, de zece-douăsprezece zile, ci a istoriei. Și pe străzile de astăzi, în viitoarea mulțimii

pline de energie, care se grăbește la treburi, tot mai aud agitatul tic-tac al acelor ceasuri.

Parcă văd zorile acelei primăveri posomorâte și înnegrite de funingine și colb, strada aceea strâmtă și cotită, după încetarea luptelor, fumul care plutea pretutindeni, tânărul german mort, cu tunica desfăcută, întins pe pavajul de macadam mărunt. Un ostaș de-al nostru, căruia boneta militară îi alunecase pe ochi, dormea șezând lângă zidul negru al unei case care arsese. Un cal, scăpat din dârlogi, smucindu-se și izbindu-se orbește de zidurile de piatră, se târa anevoie din străfundurile unei străzi.

„Suntem distruși de bombardamente! Bombardament este un cuvânt îngrozitor. Nu poate fi priceput decât de cel care a suferit el însuși un bombardament”, scria Wolfgang Radoke, un băiețaș de doisprezece ani.

•

Citesc niște compuneri ale copiilor, măturii ale suferințelor îndurate în perioada asediului Berlin-ului, scrise în primele zile ale cursurilor școlare, reluate în 1945. Acestea erau păstrate la arhivele municipale.

Prin fereastra de la arhive se vede primăria, ziduri de gresie brun-roșcată, deasupra cărora se înalță un turn țuguiat. O macara lucrează în preajma turnului. Se aud bătăile înăbușite ale orologiului instalat acolo. La subsolul primăriei se reconstruise un restaurant, cu lavițe de lemn în separeuri, cu scaune cu spetează înaltă, stilizându-se forme străvechi, cu vitralii splendide la ferestre, către care, bătrânele străzi ale orașului își îndreaptă liniile de perspectivă.

În timpul prânzului, funcționarii din preajmă vin să bea aici câte un păhărel. Pe stradă, dincolo de primărie, panourile colorate ale reclamelor, vitrinele magazinului universal din cartier, lume multă. Stau și privesc. Prin stratul vieții contemporane întrezăresc imagini de demult: muntele armelor aruncate aici, lângă primărie, de garnizoana din Berlin, atunci când se predase: serile, văpaia nestinsă a incendiilor, petele lor de lumină, pâlpâind deasupra dărâmăturilor. Cozile, pentru apă, la cișmeaua de pe stradă.

„Apă! La rostirea acestui cuvânt îmi amintesc de vremea când ne ascundeam în subsol, citesc în însemnări depozitate la arhive. Parcă aud zgomotul găleților goale, bocănitul fundurilor lor emailate, când erau lovite de pietrele caldarâmului… Gura

de apă se află sub tirul puștilor. Până să se lumineze de ziuă, către gura de apă se strecoară oameni de pretutindeni, cu gălețile în mână, lipindu-se de ziduri. Așteptându-și rândul, stau ascunși sub scara de la intrare.”

Caligrafii de copii, greșeli de ortografie, corectate cu creion roșu. Compuneri școlare, însemnări ale unor micuți martori oculari necruțători, însoțite adeseori și de desene. Glasul copiilor… Mă întorc în trecut, amintindu-mi de Berlin.

•

S-a întâmplat chiar aici, în cartierul aceste.

„… Se târau cu o placă de tinichea atârnată de gât, pe care seria: «Sunt dezertor», către baricada din apropiere, unde urmau să fie spânzurați… Se spunea că soldații aceștia ar fi gândit cu glas tare în privința luptei care nu mai avea nicio noimă și că fuseseră trădați de părtașii naziștilor”, scria G. Leipner, în vârstă de doisprezece ani.

„Ne retrăgeam în direcția Eberswald, în detașamente răzlețe, încolțiți cumplit, din toate părțile, de avioanele de bombardament, de aviația de asalt și de artilerie, fără mâncare și fără nimic de băut, lipsiți de orice fel de instrucțiuni.” Acestea erau pățaniile trăite de Herbert Neuber, în vârstă de patrusprezece ani. „Nu mai aveam nici comandant, nici aprovizionare, nici disciplină, pe scurt, totul era un haos. Drumurile erau blocate de soldații și băieții din *Volksturm,* care se târau cu un singur gând, să se vadă scăpați din iadul acela. Și având doar o dorință: mâncare și odihnă. Numai de nu ne-ar fi stăruit mereu în urechi pocnetul îngrozitor al grenadelor, lătratul tunurilor și rafalele mitralierelor. În chipul acesta am răzbit, după câteva zile, la Eberswald, pentru ca odată ajunși să intrăm numaidecât în «acțiune». De astă dată, într-o unitate alcătuită numai din băieți între 12 și 17 ani. Bineînțeles, iarăși criză de muniții și ordinul de a ne menține neclintiți pe poziții. Din nou infernul bombelor, al obuzelor, grenadelor și gloanțelor. Din nou poziții disperate, pentru ca apoi să abandonăm un oraș care fusese înfloritor și care acum zăcea acoperit de cenușă și dărâmături. Aceleași imagini și în alte locuri: ofițeri fugind, dar care, mai înainte de a o lua la goană, condamnaseră la spânzurătoare, ca «trădători de patrie», pe soldații care «gândeau»; răniți gemând și cărora nimeni nu le acorda vreun ajutor, soldați fugind. Apoi, în ultimul moment, retragerea în

autocamioane. Dar după trei kilometri, eram iarăși dați jos de cine știe ce căpitan, răcnind și amenințând cu revolverul: simbol al jertfelor inutile în numele unei cauze pierdute. Dar peste puțin timp am cedat și poziția aceasta și am început ultimul act al unui umilitor spectacol: interminabilul marș pe străzile Brandenburg-ului și Meklemburg-ului, nespus de asemănătoare, fără țintă și fără sens, încolțiți pe vecie de strigătul de groază: „vin rușii!” Doar câteva ceasuri de somn și iarăși în marș, mai departe, tot mai departe, prin satele arzânde, prin orașele în ruine, până în clipa când ne-au dezarmat americanii; și-atunci, abrutizați, ne-am supus destinului, intrând în captivitate”.

Iar când mă plimb pe *Friedrichstrasse* și în fața privirii, deasupra gării, mi se înfățișează banda luminoasă cu știrile din ziare și trec pe lângă crama unde se frig pui la rotisor, pe lângă Varieteu, pe podul de peste râul Spree, îndreptându-mă către piața Brecht, spre teatrul său *Berliner Ensemble,* pășesc pe strada despre care povestește G. Schloms, un copil din Berlin, de treisprezece ani:

„N-am să uit cât am să trăiesc ziua aceea (2 mai). *Friedrichstrasse* era în întregime un câmp de bătălie înfiorător, acoperită cu soldați germani uciși, zăcând printre tunuri sfărâmate și cai morți. Dacă am învățat să urăsc ceva, acesta este războiul, a cărui cruzime o cunosc prea bine. Singurul lucru pe care astăzi îl știu demult, e faptul că simpatiile mele se vor îndrepta întotdeauna de partea celuia care urăște războiul ca și mine.”

•

Pe stradelele înguste ale bătrânului și plăcutului Weimar, după ce am depășit Teatrul Național, cu statuia lui Goethe și Schiller din preajma fațadei, în care amândoi sunt sculptați în picioare, având în mână cununa de lauri comună ce le fusese înmânată amândurora de către concetățenii recunoscători și pe care Schiller o ține degajat, cu eleganță, iar Goethe cu o siguranță plină de hotărâre, – am ajuns la stația autobuzului care duce la Buchenwald.

Zi senină de toamnă. Nu mai era mult până la orele cinci, și la acest ceas din apropierea înserării, când abia se ghicea că amurgul este gata să-și facă apariția, se aprinseseră firmele colorate ale farmaciei, de la magazinul de textile și hotelul de peste drum. Se aprinseseră și luminile de pe trotuare și cele din

scuarul dispus ca o insuliță pe mijlocul străzii și alcătuit numai din doi arbori cu trunchiuri groase, care își lepădaseră pe gazon o puzderie de frunze îngălbenite. Datorită dublei iluminări, cea a asfințitului siniliu și cea generată de becurile electrice în culori, totul devenise mai somptuos și mai însuflețit.

Era ceasul când tinerii pletoși se adunau în scuar. Două fete, la vârsta școlii, bondoace și purtând pantaloni evazați, cu jachete croite ca niște redingote, defilau încolo și încoace străduindu-se fără niciun rezultat să atragă asupra lor atenția băieților.

Am traversat strada, ducându-mă în scuar, și i-am întrebat pe tineri despre autobuz, care nu știam din ce pricină întârzia, dacă mai vine cumva. Unul din ei mă însoți până la stație, cercetă atent schema de circulație afișată pe stâlp, și mă asigură că autobuzul trebuia să sosească neapărat.

Între timp, un cârd de școlari mă împresurase în stație. Copiii se hârjoneau, trăgându-și unul altuia câte un picior, în vreme ce mâncau cozonac. Deodată începură să păcăne niște pușți pneumatice – alături de noi era ghereta de lemn a unui pavilion de tir, lipiți de tejghea, băieții trăgeau dezlănțuiți în iepurii de mucava, în balerine și gâște. Trei dintre ei îmi erau oarecum cunoscuți – prânzisem la aceeași masă într-o cârciumioară frecventată cândva și de Goethe, „La lebăda albă”, iar după aceea ne întâlnisem la casa memorială Goethe, din afara orașului, pe care și ei, împreună cu colegii, pe care îi părăsiseră pentru a gusta ceva, o vizitau sub conducerea profesorilor.

Ah, cârciumioara aceea străveche, „La lebăda albă”, de lângă casa lui Goethe, de pe *Frauenplan.* Avea parchetul plin de zgârieturi, pereții lambrisați în negru, cu cuiere pentru agățarea veșmintelor, lustre și felinare din fier forjat, la ferestre vitralii – niște gemulețe delicate, bătând în liliachiu-verzui, împăienjenite de bare subțiri. Pe câte unul din ele – o imagine înfățișând un omuleț multicolor, cu pelerină și un ulcior mare în mână. În privința acestuia sta scrisă, cu litere gotice, din vechea caligrafie, o blajină explicație: „Dacă aș avea vaca mea și bere îndeajuns, nu mi-aș schimba soarta nici pe cea a regelui”.

Era atât de plăcut aici, încât nu-ți mai venea să pleci. În colț, deasupra mesei la care șezuse cândva prietenul poetului, muzicianul Zelter, se afla o tăbliță atârnată de o consolă neagră de fier: „Lebăda albă te salută oricând, cu aripile desfăcute”. Un

citat dintr-o scrisoare adresată de Goethe lui Zelter, la 18 februarie 1827.

Mi se părea ciudat, uimitor chiar, că ajunsesem să beau bere, să mănânc gulaș de văcuță, cu cartofi și fasole, iar în același timp să fiu în contact cu remarcabilul trecut al acestor pereți, care îl cunoscuseră pe Goethe. La câțiva pași de aici, spațioasa lui casă se afla așezată, în lărgime și temeinic, pe potcoava încovoiată a străzii. *Casa santa,* „sfânta casă" a pelerinilor.

După ce treceai de anfilada intrării principale, erai întâmpinat de un lung șir de odăi elegante, cu colecții de tablouri, sculpturi, majolici, roci minerale, monezi, și, în sfârșit, de o coborâre cu cinci trepte. Aici te aștepta neprevăzutul, nesemănând deloc cu restul casei, refugiul spiritului creator. Locul era mai adumbrit, tavanele mai joase, iar podeaua nelustruită cu ceară. Nu mai existau nici sculpturi, nici fresce, nici tablouri, nici fotolii îmbietoare. Acesta fusese lăcașul de concentrare a sumei eforturilor unui spirit în stare de veghe și care simțea nevoia acelor infime condiții, apte să mobilizeze eroismul creației. Un simplu pupitru din lemn de pin, pentru scrisul în picioare, mese de scris, rafturi pentru manuscrise și încă o masă încăpătoare la mijloc. Apoi o masă mai mică și un dulap. Tot ce se afla aici nu denota preocuparea pentru stil și eleganță, dorința de a face impresie. Camera aceasta de lucru păstra amintirea titanicelor strădanii, depuse aici, de cel care crease „Faust" și „Wilhelm Meister".

•

În sfârșit, sosi și autobuzul. Școlarii se repeziră buluc în el, luându-l cu asalt. Iar băieții pe care îi cunoșteam, vârându-și în buzunarele de la piept premiile obținute la baraca de tir, niște fleacuri din papier-maché, au dat buzna spre ușa deschisă.

— Băieți!, strigă profesoara lor, o femeie îmbrăcată într-o scurtă matlasată și purtând o căciuliță cu cozoroc, după ce intraseră cu toții în autobuz. Șoferul, nu este de acord să pornească mașina până ce nu veți ceda fetelor locurile voastre.

Hărmălaie, râsete, sfadă mare. Dar, până la urmă, totul s-a aranjat cu bine, fiecare și-a avut locul său. Ce-i drept, cam la înghesuială. Am plecat.

Vechiul Weimar rămăsese în urma noastră. Acum pătrundeam într-o pădure de fagi, purpurie, nespus de frumoasă, și deocamdată nimic nu ne inspira presimțirile sumbre pe care le

sugerează până și azi peisajul din apropierea Buchenwald-ului. Dar încă mai eram legați de un fir al clasicului Weimar, deoarece pe meleagurile acestea, pe potecile și drumurile de țară din acele vremuri, lui Goethe îi plăcea să se plimbe călare, în direcția colnicului împădurit Ettersberg.

Am intrat. De-acum încolo aveam să rulăm pe „drumul însângerat”, construit de deținuții „cu un alt sistem de gândire”, cei pe care regimul totalitar îi exterminase în primul rând.

Dincolo de geamurile autobuzului amurgul cobora grăbit. Pădurea, de ambele părți ale drumului, se învăluia în beznă. Pădure de fagi, în limba germană *Buchenwald.* Acest cuvânt își pierduse înțelesul inițial, devenind un loc comun.

Se păstrase un document: Eicke, șeful lagărelor de concentrare, îi raporta Führer-ului SS Himmler că era necesar să se modifice numele lagărului de concentrare Ettersberg, deoarece „organizația național-socialistă din Weimar se opune ca lagărul să se numească astfel, întrucât Ettersberg-ul este legat de viața lui Goethe”. De atunci, locurile de plimbare ale lui Goethe, atât de mult îndrăgite de acesta, deveniseră cunoscute lumii întregi sub numele de *Buchenwald.* Un drum de vreo cincisprezece minute de mers cu autobuzul, de la Weimar.

Monumentul își înalță silueta întunecată. Cu prilejul aniversărilor, sirenele sună îndelung în memoria celor care suferiseră și-și dăduseră viața aici. La Buchenwald se adună mii de oameni, răsună jurământul prizonierilor răsculați: „Lozinca noastră – exterminarea totală a nazismului! Țelul nostru – edificarea unei lumi noi, în care să domnească pacea și libertatea! Aceasta este datoria noastră față de tovarășii uciși și față de cei dragi lor. Ca semn că sunteți de acord să ne angajăm în această luptă, ridicați mâna pentru jurământ și repetați după mine: «Jurăm!»”

Autobuzul pătrunsese pe o platformă pustie, construită cândva de organele SS-iste „Cap de mort”.

Copiii, tovarășii mei de călătorie, se îndreptară spre locurile de cazare a vizitatorilor. Veneau de la Bernburg. În cursul zilei de astăzi vizitaseră orașul unor mari umaniști germani. Mâine, adânc tulburați, pierzându-și voioșia, aveau să viziteze muzeul memorial al „noii ordini”. Li se vor înfățișa instrumentele de tortură a deținuților, utilajul „medical” pentru experiențele pe „material viu”, abajurele din piele omenească, cuptoarele…

Orele de vizitare se terminaseră. În jurul nostru era beznă, pustiu, atmosferă sinistră. Profesoara se oferi să mă însoțească pe teritoriul lagărului și m-a condus cu pași repezi printr-un șanț năpădit de iarbă. Se zărea, scăldat în întuneric, cadrul clădirii în care funcționaseră cuptoarele. Aici arseseră miile de victime ale torturii. Turnuri de pază. Porți ornamentale, din fontă neagră, își desenau conturul pe fondul cerului plumburiu. Litere turnate în metalul porților, *Jedem das Seine* – „Fiecăruia, ce-i al său”; batjocura călăilor.

Pătrunsesem în zona unde această străveche maximă se transformase, atât de monstruos și cinic, într-o maximă contemporană. Pentru a nimeri la Buchenwald era suficient să gândești altfel decât a prescris regimul, sau să manifești o oarecare împotrivire sau, pur și simplu, să te fi născut evreu, sau să fii prizonier de război sovietic.

În fața noastră se desfășura o piațetă pavată, unde deținuții erau mânați pentru apel, iar dincolo de ea se iveau din întuneric barăcile cenușii. Nici țipenie de om. Acum locurile acestea erau frecventate doar ziua, de vizitatori. De astă dată, amurgul părea parcă însuflețit. Ceea ce se întâmplase aici, cândva, porni să mișune în jurul nostru, ca niște umbre. Stăteam tăcute, eu și profesoara, în piațeta pustie. În preajmă, liniște desăvârșită, nu se auzea o vorbă; doar foșnetul frunzelor de toamnă ale unui fag care supraviețuise timpului. Poate că sub fagul acesta îi dictase Goethe, cugetările sale, lui Ekkermann.

Pe platforma iluminată de felinare, construită anume pentru adunarea SS-iștilor din detașamentul „Cap de mort”, acum întorcea ultimul autobuz. Pe lângă el treceau grupuri de școlari, ducându-se să vizioneze filmul „Thälmann”. Ernst Thälmann murise aici, la Buchenwald.

Mi-am luat rămas bun de la profesoara Hanna Sproste, procedând la un schimb de adrese, iar după ce autobuzul meu a pornit din loc, mi-a făcut semn cu mâna de sub felinarul care-i lumina căciulița cu cozoroc, chipul sever și scurta matlasată.

•

La bătrâna primărie a Weimar-ului bătea orologiul, un sunet prelung și plăcut, de dincolo de veacuri.

Diminețile, în piața de aici, așa cum făcuseră și cu sute de ani în urmă, țăranii turingieni vindeau legume, fructe, găini, tot soiul de produse. Tot în piață se fierbeau și crenvurști, iar

cumpărătorii îi mâncau însoțindu-i cu bere, pe care o beau direct din gâtul sticlei.

În orele de lucru ale pieței circulația mașinilor era interzisă, însă la ceasul acesta ele se buluciseră într-aici, pentru înnoptat, la hotelul „Elefant”, sau la hotelul învecinat unde, cândva, locuise și Bach și unde trăsese Franz Liszt până își găsise o locuință pe *Marienstrasse,* la intrarea în parc. Chiar și astăzi se poate trece pe acolo, să tragi de mânerul clopoțelului și să-i auzi clinchetul melodic, anunțând sosirea unui oaspete, și să fii poftit înăuntru de amabilul ghid al casei muzeale, pentru a colinda de unul singur prin plăcuta locuință a maestrului, să zăbovești câteva clipe lângă pianul care-i perpetuează memoria, oglindindu-te în apele suprafețelor sale lăcuite.

Casa în care locuise Lucas Cranach, și care dădea în piață, acum era închisă, pentru reparații. Neptun, cu tridentul în mână, se afla la locul său din totdeauna, pe un piedestal, în bazinul artezienei, care în momentul de față avea apa întreruptă. Nu trecuse chiar atât de mult timp de când, pe acoperișurile de olane, peste capul bătrânului Neptun, se așterneau pete de pecingine neagră, provenind de la fumul cuptoarelor din Buchenwald, purtat aici de vânt.

Intrarea dinspre piață a celei mai vechi cârciumioare, „La ursul cel negru”, era deschisă: aici erau serviți numai clienții fideli și turiștii. Deasupra unei sobe de teracotă verde se găsea un basorelief tuciuriu, un urs, emblema locantei. „Această casă stă sub oblăduirea Domnului și i s-a dat numele – «La ursul cel negru»”. Istoria casei era povestită cu litere gotice ornamentale. Se afla pomenită în documente străvechi, de peste patru sute de ani, și între zidurile sale poposise marele reformator Martin Luther și mulți alți oameni celebri din timpul Războiului de 30 de ani, precum și o oarecare Charlotte von Lengefeld, care devenise apoi soția autorului lui „Wilhelm Tell”. De bună seamă, între aceleași ziduri se distraseră și SS-iștii ce purtau pe mânecă emblema „Cap de mort”.

Pe strada iluminată de vitrinele împodobite și care acum primise numele lui Schiller, unde se păstra și ultimul său sălaș, se iveau mici grupuri de studenți, pentru ca apoi să dispară după colț, vorbind gălăgios. Pavajul din macadam al străzii răsuna sub tocurile fetișcanelor, sub freamătul vieții de pe aceste locuri istorice.

•

În străvechiul cimitir din Weimar se odihnesc osemintele lui Goethe și Schiller, adăpostite în cavoul rezervat nobilimii, fără să fie însă chiar lângă reprezentanții locali ai acesteia. Nobilimea, dintr-un exces de vanitate, se cufundase pentru totdeauna printre ornamente funerare de bronz, blazoane, crucifixe, îngeri de gips. Și numai cei doi poeți de importanță universală erau depuși în niște sarcofage simple, din lemn de stejar.

Se aflau aici, întru veșnica lor odihnă, nu datorită rangului sau unor înalte rudenii, ci pentru meritele inestimabile ale talentului lor și a gloriei pe care și-o câștigaseră. Acesta era cel din urmă dar, în semn de ospitalitate, din partea atotstăpânitorului (în limitele „peteculuiˮ său de pământ) duce Karl-August, ale cărui rude și prieteni, laolaltă cu dânsul, se retrăseseră lângă pereții cavoului, pentru a degaja un drum de acces, cât mai larg, către cei doi venetici.

„*Tapfer und Weise*”*.* Cine era acest „Neînfricat și înțelept”, ale cărui prea-venerate oseminte stăteau păzite de cei doi lei de bronz de pe sarcofagul său somptuos? Chiar ducele Karl-August, cel care ordonase zidirea cavoului? N-am de unde să aflu acum. Dacă a fost înțelept sau slab de minte, viteaz sau numai pus pe gâlceavă, nu datorită acestor atribute își dobândise gloria și ajunsese cunoscut, ci dependenței inverse, instaurate de timp, a stăpânitorului față de poet.

Poezia care povățuiește Puterea, Puterea care prețuiește Poezia – armonia ideală în concepția lui Goethe. Oare să fie realizabilă?

Acum, două trepte zidite din cărămidă aparentă îngăduie accesul spre lăcașul din urmă al poeților. Căușele candelelor își revarsă lumina lor blajină asupra unui postament ușor înălțat. Aliniamentul coloanelor de piatră, care susțin cupola, conduce cu solemnitate către acesta. Pe postament, – două sarcofage din lemn de stejar, fără niciun fel de ornamentație, netede ca oglinda apei. Se disting doar orificiile pentru introducerea cheilor; ce să mai controleze oare?

Mitul prezenței poeților în aceste sarcofage era sugerat tocmai de aceste reale și obișnuite găuri de broască.

La subsolul hotelului „Elefantˮ, conform datinilor din Turingia, se celebra sărbătoarea vinului, *Weinfest.* Locurile fuseseră

vândute în întregime, cu mult timp înainte, însă un chelner, când își dădu seama că suntem străini, ne-a invitat și ne-a condus la o masă. Toată lumea comanda după bunul ei plac. Și bătrânele doamne, elegant îmbrăcate, și bărbații. Chelneriţele, fete tinere în costume naționale turingiene, cu fuste cusute și croite scurt, după ultima modă, serveau mâncăruri gustoase, din bucătăria tradițională, însă care pătrunseseră demult în meniurile zilei. Din salonul vecin, unde se adunase tineretul, răzbăteau până la noi ritmurile unor dansuri moderne, nereușind totuși să acopere înverșunata orchestră din salonul nostru. Cât de irezistibilă, cunoscută până la înfiorare, îmi era muzica din anii războiului…

Mă amuza gândul că, odinioară, în timpul când era prietena înaltului demnitar Goethe, poate chiar aici, își rotise pașii micuța vânzătoare Christine Vulpius, care era atât de pasionată după dans și-i trimisese lui Goethe, la rugămintea lui, pantofiorii scâlciați de joc.

Dar trompetistul din orchestră începu să sune adunarea și, din saloanele alăturate, lumea porni să se îmbulzească la noi iar tineretul, întrerupându-și twistul, năvăli și el.

Tineri și bătrâni, aliniați în formație, începură să mărșăluiască încolonați, cu orchestra în frunte.

Am plecat. În cameră, după ce m-am învârtit în pat cu intenția de a adormi legănată de muzica din cârciumioară, care răzbătea până la mine prin dușumeaua încăperii, am auzit la un moment dat „Katiușa” noastră. Orchestra o interpreta cu brio, din toate puterile…

•

În ajunul Anului Nou am primit o scrisoare de la Hanna Sprote: „E posibil, printre amintirile anului care a trecut, să vă apară și cea a Weimar-ului – Buchenwald…”

Bătrânul Weimar și Buchenwald-ul, măreție și rușine, atotputernicia spiritului și sinistra tentativă de exterminare a acestuia. Așa ceva nu se poate uita. Și nici momentul acela când, împreună cu Hanna Sprote, am stat pe platforma cufundată în umbrele înserării, a lagărului de la Buchenwald, cutremurate de emoție…

Nu este atât de lesne să povestești despre Buchenwald. E greu să găsești cuvinte mai potrivite, decât ar fi cele din poruncile Vechiului Testament, cuvinte pline de ură împotriva

violenței, împotriva crimelor monstruoase, care să reprezinte un fierbinte apel la principiile civilizației, la legile eticii.

Doar prin simpla menționare a acelor nelegiuiri, despre care s-ar fi putut zice că o minte omenească nu era în stare să le zămislească, mai e posibil să introducem involuntar „inadmisibilul” în cercul preocupărilor noastre cotidiene.

Dar să nu-ți amintești, să nu cunoști totul în privința a ceea ce s-a petrecut, este cu neputință de conceput.

Anii ce ne despart de trecut, nu reprezintă câtuși de puțin o chezășie a ireversibilității acestuia. Ațintește-ți privirea asupra surselor unui trecut tragic, și ai să deslușești chipul „pitecantropului naționalismului”, netezind drumul spre autocratism, tiranie și aventură militară.

„Pentru a lupta împotriva acțiunilor antistatale și antipopulare, la începutul cărora se află incendierea Reichstag-ului, din 27 februarie 1933, se recurge la abolirea temporară a garanțiilor cetățenești prevăzute de constituția de la Weimar, incluzând și libertatea personală...” Aceștia au fost primii pași ai fascismului.

Când o țară întreagă cade pradă psihozei rasiale, când sunt încălcate toate drepturile cetățenești iar viața se află sub biciul terorii și al provocărilor, conducătorii acesteia pot împinge poporul în bezna sălbăticiei. Slăbiciunea sau indiferența unora, fanatismul altora, sunt capabile să contribuie la instaurarea samavolniciei. Violența generează legiuni de călăi și de sadici.

Semnalul de alarmă pe care ni-l dă Buchenwald-ul ne obligă să nu uităm nicio clipă că nelegiuirea, oriunde s-ar ascunde, va fi întotdeauna descoperită și călăii n-au ce căuta printre oameni.

Fie ca amintirea datorată martirilor să nu se lase năpădită de iarba uitării, iar luminoasele glasuri ale luptătorilor să răzbată la noi din celulele întunecoase ale temnițelor, să ne învețe ce înseamnă bărbăția și speranța. Iar printre acestea și glasul antifascistului Wolfgang Heinz, care grăise înainte de execuție:

„Cred, ca și până acum, în misiunea rațiunii omenești, de a lupta împotriva prostiei și de a elibera omenirea de barbarie”.

Încheind aceste însemnări, am iarăși în fața mea documentele lui Hitler, cum le mai avusesem, cu douăzeci de ani în urmă; însă acum la Moscova.

„Document personal al Führer-ului”, se află notat, cu creionul, pe colțul din stânga de sus al fiecărei hârtii.

„Dragă soră, scria el pe data de 13 februarie 1932. Îl trimit la tine, cu această scrisoare, pe secretarul meu personal Hess.”

Acesta primise misiunea să obțină „de la indiferent care instituție austriacă de stat, competentă”, un document din care să rezulte că se respinge acuzația de dezertare a lui Hitler din rândurile armatei austriece, în 1913.

Iată ciorna unei scrisori către președintele Hindenburg. Un text dactilografiat, corectat cu cerneală neagră de mâna lui Hitler. Un monument de lingușire nerușinată, în care își exprimă adâncul devotament față de meritele lui Hindenburg în primul război mondial. Propriei sale persoane, însă, îi atribuie cu deosebită smerenie, doar calificativul de „simplu muschetar”.

„În acele timpuri, domnule *Generalfeldmarschall,* destinul mi-a îngăduit, spre norocul meu, să iau parte la lupte ca simplu muschetar, în rândurile confraților și tovarășilor mei…”

Dar iată și o altă scrisoare adresată de Hitler bătrânului Hindenburg, adversarul său în alegerile prezidențiale din martie 1932. Dosarul cuprinde trei ciorne ale acestei scrisori, cu o mulțime de ștersături. A așternut pe hârtie o primă redactare, a corectat, a șters, apoi a copiat din nou. Textul conține pretenții și lingușiri, umilințe și amenințări. Și i s-a anexat și certificatul obținut prin „demersurile lui Hess, de la cea mai competentă instituție militară austriacă”, care atestă că Hitler n-a fost dezertor.

Îl îngrijora extrem faptul că agitația electorală dinaintea alegerilor îl va înfățișa într-o lumină defavorabilă în fața străinătății, ceea ce ar fi fost în avantajul lui Hindenburg.

„Partidul social-democrat, care în apelul său din 27 februarie propune candidatura dumneavoastră, domnule Președinte al Reich-ului, susține următoarele în proclamația lansată:

«Hitler în locul lui Hindenburg – ar însemna haos în Germania și în întreaga Europă… un pericol imens, dezbinare sângeroasă în mijlocul poporului nostru, cât și un conflict cu străinătatea».

Domnule Președinte, resping cu indignare această încercare de a provoca reacția unor alte state, recurgându-se la astfel de metode și făcându-se referiri la numele Dumneavoastră…

La tentativa de a se prezenta străinătății mișcarea poporului german, care unora nu le convine, ca factor și motiv de neliniște, de astăzi înainte voi reacționa personal la modul corespunzător, în cazul când această tentativă va continua să

opereze în numele Dumneavoastră și nu veți lua măsurile necesare pentru a o respinge.

Voi aduce la cunoștința lumii întregi explicațiile mele, recurgând la aceleași procedee prin care i s-au adus la cunoștință declarațiile sistemului politic aflat astăzi la putere.

În același apel, în care Dumneavoastră, domnule Președinte, sunteți desemnat candidat de către partidul social-democrat, ca reprezentant al său, există următorul pasaj:

«Hitler în locul lui Hindenburg – înseamnă suprimarea tuturor libertăților cetățenești în stat.»

Și, cu ajutorul acestei formulări, domnule Președinte, se încearcă a se sugera străinătății că Germania ar dispune de o astfel de constituție, – liberă și democratică…”

Hitler se mai plânge că ministrul afacerilor interne din Prusia a calificat partidul său, național-socialist, drept un dușman al statului. Că ministrul afacerilor interne al Reich-ului „atribuie doctorului Goebbels, deputat în Reichstag, cuvinte care nu se găsesc în protocolul ședinței”. Și că șeful poliției din Berlin, domnul Gscheschinsky, suprimase temporar unul din ziarele partidului.

„Considerați oare că este un gest cavaleresc să îngăduiți a-mi interzice presa, persoanei care a insultat personal, la modul cel mai grav, onoarea adversarului Dumneavoastră la candidatură, domnule *Generalfeldmarschall*? În afară de asta, într-o cuvântare publică, abundând de jigniri, domnul Gscheschinsky și-a exprimat uimirea că încă n-am fost alungat din Germania cu biciul, răspândind calomnii în privința mea, că aș fi fost cândva dezertor austriac și în virtutea acestui fapt mi-aș fi pierdut cetățenia. Totodată vă expediez, domnule Președinte al Reich-ului, o copie eliberată la cererea mea, după o adeverință oficială aparținând celei mai autorizate instituții militare austriece, biroul de evidență județeană din orașul Linz…”

•

Încă o ciornă a unei scrisori, din 16 noiembrie 1932, adresată lui von Papen, pe care Hindenburg, păstrându-și postul de Președinte al Reich-ului, îi numise cancelar. În colțul din stânga, scris cu cerneală, cu litere mari și lăbărțate: „Confidențial!” Hitler își formulează aici pretențiile sale insolente, pe baza cărora era dispus să întreprindă tratative politice. Într-o redactare ultimativă, îl amenință pe Franz von Papen cu

gravitatea responsabilității pe care și-o asumă: „Voi fi de acord să inițiez un asemenea schimb de păreri, în scris, referitor la situația Germaniei și la lichidarea greutăților noastre, numai în cazul când Dumneavoastră, domnule Reichscancelar, veți fi dispus, de la bun început, să vă asumați necondiționat întreaga răspundere asupra a ceea ce se va întâmpla în viitor”. Hitler cochetează, dar și amenință în același timp, lăsând să se înțeleagă că, de altfel, era dispus să-și ia el asupra sa toată răspunderea.

Și încheie acru, referindu-se la insuccesul său în alegerile prezidențiale: „Țin să vă asigur, domnule Reichscancelar, că rezultatul campaniei electorale nu mi-a provocat nicio amărăciune. În cei treisprezece ani de când lupt pentru Germania, am fost silit să îndur atâtea persecuții și atacuri necinstite, încât am învățat, încetul cu încetul, să pun marea cauză pe care o slujesc mai presus de jalnica mea persoană”.

Această persoană ofensată și jalnică se zbârlește, devine nerușinată, se grăbește să remarce (de parcă s-ar fi aflat în cele mai strânse relații cu istoria): „Și mie îmi revine o răspundere destul de mare în fața istoriei”.

Stridența, insolența lui Hitler, în spatele cărora se poate ghici setea de putere, izbutesc să strivească „adversari” de soiul lui von Papen și chiar să-i recruteze. În această scrisoare – „confidențială” – i se întinde lui von- Papen momeala unui complot. Declarând că intențiile sale sunt naturale („se spune că am jinduit cândva la puterea totală, pe când în realitate am candidat doar la postul de conducere”), Hitler remarcă, printre altele: „Chiar dumneavoastră, după cum era de presupus, ați fi ocupat în noul meu cabinet postul de ministru al afacerilor externe...”

După ce, peste mai puțin de o lună, cabinetul lui von Papen căzu de la putere și se formă un nou cabinet, cel al generalului Schleiher, von Papen sprijini activ venirea la putere a șefului național-socialiștilor. Colaborând din răsputeri cu Hitler, peste câtva timp von Papen s-a pomenit pe banca acuzaților, la Nürnberg.

În ziua de 30 ianuarie a anului 1933, Hindenburg i-a încredințat lui Hitler postul de cancelar al Reich-ului. 30 ianuarie a devenit ziua instaurării regimului nazist în Germania.

Doar cu un an înainte de această dată, cu câtă înfrigurare se plângea Hitler, într-o scrisoare pe care i-o adresa lui Hindenburg, de violarea normelor democratice în efectuarea alegerilor, cerându-i să se opună acestei violări, considerând-o „periculoasă pe de o parte și, după convingerea mea, – ilegală, pe de altă parte”.

Dar iată că nu trecuse decât un an și cancelarul Reich-ului, Hitler, redactează un apel către național-socialiști, în legătură cu apropiatele alegeri pentru Reichstag. Textul dactilografiat al apelului s-a păstrat la dosar, corectat de Hitler cu creionul și semnat la 22 februarie 1933.

Acesta sună astfel:

„Dușmanul pe care trebuie să-l doborâm la 5 martie, marxismul! Asupra lui trebuie să ne concentrăm întreaga propagandă și toată lupta noastră dinaintea alegerilor.

Dacă forțele de centru vor susține marxismul în această luptă, atacând mișcarea noastră, atunci mă voi răfui personal, la prima ocazie, cu centrul, am să-l parez și am să pus capăt oricărei rezistențe”.

Cât de bătător la ochi este limbajul ambelor documente. El reflectă calea parcursă, cea mai scurtă cale dintre două puncte. Calea, directă, de la lupta pentru putere, către acapararea ei.

În primul rând, el insista pe lângă președintele Hindenburg, făcând apel la loialitate, ca adversar, în spiritul bunelor și vechilor norme burghezo-democratice. În cel de-al doilea, cu adversarii politici începea să grăiască autocrația, în limbajul ei caracteristic, al terorii și represiunii.

•

„Genealogia lui Adolf Hitler”, un extras dintr-un „Jurnal lunar”, editat de asociația de heraldo-genealogie „Adler”, la Viena, în anul 1932. Studiul acesta „strict obiectiv” despre antecesorii lui Hitler, întreprins de un savant oarecare „referitor la varietatea informațiilor asupra originii lui”, stabilește că genealogia lui Hitler constă „exclusiv din elemente germane”.

Cu acest studiu „științific” se deschide dosarul în care sunt adunate cele mai importante documente personale ale Führer-ului.

Și se încheie cu un arbore genealogic al lui Hitler, realizat cu mijloace tipografice.

Iată liste tablourilor achiziționate de cancelar, împachetate în lăzi și pregătite pentru evacuare.

Din marii maeștri, un studiu de Böcklin și portretul lui Friedrich al II-lea realizat de Khodowetzky. Predomină pictorii din școala de la Düsseldorf, peisagiști naturaliști. Plus bătrânii pictori sentimentali, de flori și interioare, precum și pictorii din noua formație, fascistă, cu tablourile lor: *Mutter des Führers* („Mama Führer-ului”), „Vedere de la înălțime, Adolf Hitler”, „Vechea panoramă a Berchtesgaden-ului”, „Defilare cu făclii, 30 ianuarie 1933”.

Hitler intenționa să construiască la Linz, oraș de care îl legau amintirile copilăriei, o galerie de tablouri căreia îi era destinată această colecție, lucru pomenit în testamentul său. În zilele când orașele germane se năruiau sub bombe, Führer-ul își consacra timpul pentru proiectarea acestei galerii, tocmai el care fusese cândva respins de la școala de arte plastice, ca neavând aptitudini.

Dar Linzul n-a pierdut mare lucru, deoarece adunarea tablourilor lui Hitler n-a mai putut fi realizată până la capăt.

În inventar, lăzile cu tablouri sunt notate cu literele alfabetului și, începând de la lada P, ele conțineau, alternând cu un bust al lui Wagner, sau cu o țiteră, sau un „mic tablou” anonim, un suport de ceramică și două farfurii de perete, o altă avuție a lui Hitler: perne, 13 bucăți, 13 pături, fețe de masă de diferite mărimi 34 bucăți, 1 zaharniță de argint, 3 prosoape pentru masaj, 3 ștergare de bucătărie, 1 carpetă pentru baie, 1 covoraș îngust și lung, 1 fructieră, 1 cearceaf-plic pentru pilotă, cu garnitură de dantelă, 1 față de pernă din același set, 1 coșuleț de lemn pentru pâine, 1 mapă pentru hărți, 2 tăvi, sfeșnice, cupe cu picior, cești, 1 dantelă, 1 garnitură de masă din pânză (12 șervete și o față de masă), 2 fețe de masă din damasc, 1 cearceaf-plic din damasc… ș.a.m.d.

Aceste inventare, luate cu sine în ultimul adăpost, seamănă nespus cu inventarele Magdei Goebbels. Tot așa cum jurnalul doctorului Goebbels este înrudit, spiritual vorbind, cu documentele lui Hitler.

Hitler, extras din aureola puterii și a mistificărilor, apare ca o nulitate perfectă. Și este bătător la ochi, în pofida exigențelor și pretențiilor lui aberante, caracterul său profund provincial și vulgar. Într-adevăr, era rezultatul unei legități obiective faptul că

ideea de fascism se personificase anume în Hitler. Dar ce monstruozitate ca un asemenea personaj să pună stăpânire pe destinele Germaniei și să devină o amenințare pentru întregul univers!

Putere nelimitată, mania persecuției și mania grandorii. Rattenhuber, șeful gărzii personale a Führer-ului, relata în manuscrisul său: „Până și rufăria de corp, primită de la spălat, nu se încumeta s-o îmbrace decât după ce era supusă unei prelucrări cu ajutorul razelor Roentgen... În apartamentele sale personale existau o mulțime de semnale de alarmă. Chiar și patul era prevăzut cu așa ceva. Nimeni, exceptându-i doar pe cei mai apropiați oameni ai săi, nu putea pătrunde în apartamentele lui Hitler fără o percheziție prealabilă".

În documentele lui se află „Proiectul" unei scrisori adresate președintelui consiliului agricol german:

„Se poate afirma cu certitudine că ideea de stat prusacă deja crease, în modelul statului prusian, exemplul celui mai desăvârșit socialism de stat din istoria modernă".

Astfel își formula idealul.

Dar iată și metoda de realizare a acestuia, se găsește expusă într-un apel adresat național-socialiștilor la 22 iulie 1933 și care se află în același dosar:

„În sfârșit am atins țelul, pentru dobândirea căruia în decurs de patrusprezece ani s-au depus atâtea eforturi, – tineretul din *Stahlhelm* („Căștile de oțel") îmi este subordonat în întregime, în calitatea mea de Führer suprem al SA (departamentul securității)... Viitorul poporului nostru nu mai depinde de numărul aliaților care să-l susțină, ci de felul în care vom izbuti să supunem voința maselor, înaintea voinței unei singure persoane".

Și, ca să se obțină această supunere inconștientă a maselor, în fața voinței personale a unui „conducător", erau neapărat necesare încălcarea și strivirea personalității tuturor. Interzicerea facultății de a gândi și atrofierea acesteia. Samavolnicia și tirania. Trezirea celor mai josnice instincte.

Ein Volk, ein Reich, ein Führer („Un popor, un imperiu, un Führer"), – aceasta era deviza fascismului german. Am văzut-o, înrămată în negru, în cursul toamnei trecute, pe peretele camerei de gardă de la una din barăcile Auschwitz-ului, cea aflată la extremitatea rândului de barăci cu numere fără soț,

acolo unde erau camerele de tortură și de unde nu exista decât o singură posibilitate de ieșire, – către zidul de execuții.

Oare ce logică inevitabilă trăsese o linie de unire între deviza de mai sus și barăcile lagărului de exterminare?

Tragica experiență a Germaniei nu se cuvine dată uitării. Fie ca popoarele, atât în perioadele lor de măreție istorică, cât și în cele de tulburări și catastrofe naționale, să nu se lase niciodată ispitite de ideea „supraputerii”.

În condițiile actualului stadiu de dezvoltare al civilizației, aceasta ar fi în stare să le împingă spre dezastre, încă și mai dureroase. Dacă Hitler s-ar fi aflat în posesia acelei „arme-minune” despre care le-a vorbit germanilor până în ultimul ceas, n-ar fi ezitat nicio clipă s-o folosească împotriva omenirii.